

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rodinné strategie sedláků ve vsi Vítkov 1700-1850

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Grulich, Ph.D.

Autor práce: Bc. Václav Černý

Studijní obor: Historie navazující

Ročník: 2.

2015

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracoval samostatně pouze s použitím literatury a pramenů uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz. provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 7. května 2015

.....

Bc. Václav Černý

Rád bych zde vyjádřil své poděkování vedoucímu mé diplomové práce doc. PhDr. Josefu Grulichovi, Ph.D., za nespočet rad, cenných připomínek, korektur a zejména za jeho trpělivost při dokončování této práce. Za vstřícnost a ochotu při vyřizování mých mnohdy složitých požadavků děkuji zaměstnancům Státního oblastního archivu Třeboň. Za trpělivost děkuji i své manželce Vendule.

Anotace

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou uplatňování rodinných strategií v selských rodinách ve vsi Vítkov v letech 1700-1850. Práce je založena na analýze evidenčních a pojišťovacích pramenů, zejména matričních a gruntovních knih, urbářů a soupisů poddaných. Metodologicky práce vychází z prolnutí historické demografie s mikrohistorií a genealogií.

Hlavním předmětem výzkumu se staly převody selských gruntů a při nich uplatňovaná dědická praxe. V sekundární rovině se práce zaměřila na studium vstupu členů selských rodin do manželství, výběr životního partnera a sňatkové migrace. Rovněž byly nastíněny možnosti uplatnění těch členů selských rodin, kteří neměli nárok na převzetí otcovského gruntu. Podařilo se také doložit, jak odlišné i podobné mohly být rodinné strategie ve dvou různých od sebe nepříliš vzdálených částech jižních Čech. Zásadní přínos práce představuje potvrzení prospěšnosti propojení historické demografie a genealogie při studiu dějin českého venkova, včetně možností využití vybraných genealogických programů.

Annotation

The thesis being hereby presented is concerned with the problematics of family strategies' applications in peasants' families in the village of Vítkov, dated 1700-1850. The work itself is based upon analysis of evidence- and insurance resources, that means mostly registry and cadastral books, urbars and census of subjects. Methodologically, this work proceeds from historical demography and its connection with micro-history and genealogy.

Transfers of peasants's grounds and application of their rights of heritage become the main subject of research. Secondly, this thesis focuses on peasants life partners choices, families' marital strategies and migration. In addition, there are ways of employment drafted for those rural families' members who had no claim to taking over a paternal ground, thusly achieving to give evidence of how different the family strategies in two contiguous parts of South Bohemia would once have been.

The substantial asset of this thesis supposed is to confirm the benefits of joining both historical demography and genealogy whist studying Czech rural areas including possible use of specialised genealogical software.

Obsah

1. Úvod	8
1.1. Ves Vítkov	9
1.2. Metodologie	12
1.3. Předávání usedlosti a dědická praxe ve středoevropském a českém historickém bádání	15
1.4. Prameny	25
1.4.1. Matriky	25
1.4.2. Soupisy poddaných	31
1.4.3. Gruntovní knihy a urbáře	33
1.4.4. Katastry	39
1.5. Metodika výzkumu	42
1.5.1. Genealogické programy na cestě pomoci historické demografii	42
1.5.2. Agelong Tree	43
1.5.3. Ahnenblatt	43
1.5.4. Ancestry	44
1.5.5. Brother's Keeper	45
1.5.6. GenePro	47
1.5.7. Gramps	47
1.5.8. MyHeritage Family Tree Builder	48
1.5.9. RodokmenPro	50
2. Převody selských usedlostí a volba nástupce	51
2.1. Volba nástupce	51
2.2. Zisk usedlosti osobou nepříbuznou s předchozím hospodářem	61
2.3. Žena v čele selské usedlosti	66
2.4. Délka hospodaření a věk hospodářů	68
2.5. Úspěšná rodinná strategie? Počet jednotlivých gruntů držených jednou rodinou v rámci Vítkova	76
3. Sňatkové strategie selských rodin z Vítkova	78
3.1. Sociální původ partnera	78
3.2. Sňatkové migrace členů selských rodin	84
3.3. Uzavírání sňatkových aliancí	88
3.4. Sňatkový věk	90

3.4.1. Sňatkový věk mužů.....	91
3.4.2. Sňatkový věk žen	93
3.4.3. Sňatkový věk dědiců usedlosti.....	95
3.5. Možnosti uplatnění potomků hospodáře, kteří nezískali usedlost	96
4. Odlišné rodinné strategie uplatňované na jihu Čech (1750-1850)	100
4.1. Rodina Winterů z Krousova čp. 143	102
4.2. Rodina Talafousů a Wolfů neb Talafousů z Vítkova čp. 3	105
4.3. Volba dědice	107
4.4. Volba partnera a rodinné strategie uplatňované při uzavírání manželství	110
4.5. Možnosti uplatnění sourozenců hospodáře	114
4.6. Odlišné rodinné strategie?.....	116
5. Závěr	118
6. Seznam pramenů a literatury	123
6.1. Prameny vydané.....	123
6.2. Prameny nevydané	123
6.3. Seznam literatury	131
7. Seznam zkratk	142
8. Seznam tabulek, grafů a rodokmenů v textu	145
8.1. Seznam tabulek v textu	145
8.2. Seznam rodokmenů v textu.....	146
8.3. Seznam grafů v textu	146
9. Seznam příloh.....	147
9.1. Tabulky	147
9.2. Obrazové přílohy	147
9.3. Mapy	148
9.4. Genealogické tabulky.....	148
10. Přílohy.....	150
10.1. Tabulky	150
10.2. Obrazové přílohy	162
10.3. Mapové přílohy	177
10.4. Genealogické tabulky.....	184

1. Úvod

Rodinné a osobní strategie a jejich uplatňování ve venkovském prostředí představují velmi atraktivní badatelské téma. Užití různých postupů a činů, které lze zahrnout pod pojem strategie, mělo přinést jedinci, jeho rodině či rodu splnění určitých cílů, především ekonomické zajištění, nárůst majetku, osobní a rodinné cti a také upevnění sociálního postavení v rámci komunity a sítě vztahů, do kterých patřil, které přetvářel a které utvářely jeho obraz v rámci společnosti. Řada strategií samozřejmě směřovala k dosažení zcela jiných, mnohem intimnějších cílů, například osobní spokojenosti, které lze ovšem rozkrýt pouze v případě dochování pramenů s výjimečnou výpovědní hodnotou. Nedostatek pramenů osobní povahy v případě venkovského obyvatelstva nutí historiky k využívání úředních písemností, především evidenčního charakteru. S nimi je spojena zdlouhavá exerpce a vyhodnocování dat v heuristické fázi výzkumu, a proto není mnoho badatelů, kteří by se problémem rodinných a osobních strategií venkovského obyvatelstva zabývali.

Termín strategie nachází využití zejména v historicko-antropologických výzkumech.¹ Možnosti klasických postupů historicko-antropologického bádání v oblasti studia rodinných strategií „běžných“ venkovanů jsou však poměrně omezené. „Obyčejný“ člověk, který se ničím neprovinil a po celý nevystoupil z řady, v pramenech, které by mohly zachytit jeho pohnutky, jednoduše chybí.

Přelomových událostí, v nichž rodinné a osobní strategie krystalizovaly, bylo v životě každého jednotlivce několik a je mimo historikovy možnosti je všechny postihnout. Tato práce si klade za cíl představit ty nejdůležitější z nich, které znamenaly skutečný přelom v rodinném životním cyklu a změnu v sociálním postavení jedince, tedy sňatek a převzetí usedlosti. Studium převodů poddanských nemovitostí, uzavírání manželství a jevů, které tyto události provázely, je důležitou součástí průniku historické demografie a sociální věd. Způsob, jakým na tyto významné životní mezníky nahlíží kvantifikující metody, má zásadní nevýhodu, a tou je velká míra zobecnění. Pouze za pomoci metody rekonstrukce rodin, která byla využita jako základ i pro předkládanou práci, lze do zjišťování obecných trendů alespoň částečně vnést jednotlivce.

¹ Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj. Problémy. Úkoly*, Praha 2002; Jan HORSKÝ – Zdeněk R. NEŠPOR, *Historická antropologie? Metodologické problémy a paradoxy na pomezí dějepisectví, sociologie a sociální antropologie*, Kuděj 6, 2004, č. 1, s. 61-81.

Cílem předkládané diplomové práce je ukázat, jaké se mohly uplatňovat rodinné strategie na malém prostoru, v rámci vybraného vzorku deseti selských usedlostí a rodin jejich hospodářů v letech 1700-1850. Časové rozpětí práce bylo zvoleno s ohledem na dochovanost pramenné základy a rozdělováno na menší úseky tak, aby bylo možné analyzovat vývoj zkoumaných jevů. Pokud se autor zabýval důsledky změn dědického práva, rozdělil zkoumané období na dva úseky let 1700-1787 a 1788-1850 s mezním rokem 1787. U demografických aspektů rozděloval autor časový úsek práce na třetiny a pouze u objasnění četnosti křestních jmen rozdělil zkoumané období na úseky 1687-1725, 1726-1750, 1751-1785, 1786-1800, 1801-1825, 1826-1850.

Ovlivnily zásahy státu v oblasti dědického práva volbu nového hospodáře? Byla obvyklejší volba nejmladšího či nejstaršího syna? Byla pro sedláky důležitá rodinná kontinuita? Do jaké míry byl při výběru budoucího partnera důležitý jeho sociální status? Jak velký byl geografický rozhled vítkovských selských rodin? To jsou jen některé z otázek, které se tato práce snaží zodpovědět.

Práce se zaměřila na tři významné životní mezníky v životě venkovanů. Nejprve na problematiku předávání usedlosti a s ní související okolnosti převodů, na uzavírání sňatků a strategií při nich uplatňovaných, včetně migrací a sociálního statusu snoubenců a na závěr se pokusí sledovat možnosti uplatnění ostatních potomků hospodářů, kteří nezískali otcovu usedlost.

1.1. Ves Vítkov

Vesnice Vítkov se nachází v Jihočeském kraji, vzdálena dva a půl kilometru severovýchodně od Štěkně² a devět km západojihozápadně od Písku,³ přičemž dnes se jedná o místní část městyse Štěkeň.⁴ V současnosti žije ve Vítkově 54 stálých obyvatel a stojí zde třicet domů.⁵ Nejstarší zmínka o vsi Vítkov pochází z roku 1371.⁶

Dějiny vsi byly od pozdního středověku spjaty se statkem Kestřany, kterého byl Vítkov součástí. V roce 1700 zakoupil od Adama Humprechta Fortunáta Koce

² [http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%ADtkov_\(%C5%A0t%C4%9Bke%C5%88\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%ADtkov_(%C5%A0t%C4%9Bke%C5%88)). Odkaz vyhledán dne 20. září 2014.

³ Antonín PROFOUS – Jan SVOBODA, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl IV. S-Ž, Praha 1957*, s. 562.

⁴ http://www.mistopisy.cz/steken_9546.html. Odkaz vyhledán dne 20. září 2014.

⁵ <https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/19911683+4116130519.pdf/04c734c6-5801-4b27-998a-bdb189322471?version=1.0>. Odkaz vyhledán dne 3. května 2015.

⁶ A. PROFOUS – J. SVOBODA, *Místní jména*, s. 562.

z Dobrše⁷ Kestřany spolu se statky Dobrš, Drahonice, Humňany, Přečín a Skočice⁸ Ferdinand Vilém Eusebius ze Schwarzenberka.⁹ Ferdinandův syn Adam František ze Schwarzenberka koupil v roce 1711 od Veroniky Švihovské z Rýzmburka panství Protivín¹⁰ společně se statky Klokočínem, Chřešřovicemi a Údraží,¹¹ čímž byl vznik velkostatku Protivín a začleňování Vítkova do schwarzenberské¹² patrimoniální správy dokončen. Pod panství Protivín pak ves Vítkov spadala až do zrušení poddanství roku 1848.

Tabulka č. 1: **Rozložení pozemkového majetku mezi jednotlivé hospodáře ve vsi Vítkov v době sepsání berní ruly (1654)**

STAV	HOSPODÁŘ	VÍTKOV 1654					
		CELKEM ROLÍ		SEJÍ NA ZIMU		SEJÍ NA JARO	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
Rolníci osedlí	Matěj Talafous	25	6,9	9	7,3	8	8,6
	Jan Starej	45	12,4	15	12,1	8	8,6
	Václav Krčmář	16	4,5	6,5	5,3	3	3,2
	Jan Němec	26	7,2	8	6,5	8	8,6
	Jan Koudelka	24	6,6	8	6,5	4	4,3
	Adam Buzek	25	6,9	10	8,1	7	7,5
	Václav Domin	30	8,3	11	8,9	7	7,5
	Jan Hrnčíř	45	12,4	15	12,1	15	16,1
	Havel Hala	35	9,7	11	8,9	8	8,6
Rolník pohořalý	Ludmila Pichová	30	8,3	10	8,1	9	9,7
Rolníci na stavení zkažení	Petr Slav	25	6,9	8	6,5	5	5,4
	Jan Ulrich	30	8,3	10	8,1	9	9,7
Zahradníci	Alžběta Marková	3	0,8	1	0,8	1	1,1
	Vít Slav	3	0,8	1	0,8	1	1,1
CELKEM		362	100,0	123,5	100,0	93	100,0

⁷ Adam získal statek Kestřany v roce 1683. Josef SOUKUP, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 33. Politický okres písecký*, Praha 1910, s. 81-82.

⁸ Anna SMOLKOVÁ, *Vznik a vývoj fondu panství a velkostatku Protivín, jeho pořádání, archivní uložení a dosavadní badatelské využití*, Archivum Trebonense 7, 1991, s. 30-31.

⁹ Jiří FRÖHLICH, *Zaniklé švaberské a schwarzenberské hospodářské objekty v extravilánu Kestřan*, Výběr 44, 2007, s. 26.

¹⁰ Pavel KOBLASA – Daniel KOVÁŘ, *Panská sídla jižních Čech. 433 hradů, zámků a tvrzí*, České Budějovice 2003, s. 125.

¹¹ <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?menu=3&id=50270&page=1&wx=&wy=&x=&y=&z=&r=0&lang=cs>. Odkaz vyhledán dne 20. září 2014.

¹² Nejnověji o dějinách rodu v kontextu českého a středoevropského prostředí Martin GAŽI (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2004.

Berní rula eviduje v roce 1654 ve vsi celkem čtrnáct hospodářů.¹³ Z tohoto počtu byl jeden zaznamenán jakožto „pohořalý“ dva rolníci na stavení „skažení“.¹⁴

V době vytvoření tereziánského katastru bylo ve vsi celkem třináct hospodářů¹⁵ s různou výměrou polí. V obci byl kovář, tkadlec, dva ševci, obecní pastýř a jeden podruh na vlastní chalupě. Bonitou půdy spadal Vítkov do páté třídy.¹⁶

Tabulka č. 2: Vývoj počtu obyvatel evidovaných ve vsi Vítkov (1675-1825)

POČET STÁLÝCH OBYVATEL	ROK						
	1675	1700	1725	1750	1775	1800	1825
Přítomných	-	80	108	103	108	140	118
Mimo ves	-	17	18	22	24	16	6
CELKEM	100	97	126	125	132	156	124

Počet obyvatel vsi se pohyboval mezi 120 a 130 obyvateli.¹⁷ Během vývoje však došlo ke dvěma výkyvům. Prvním je výrazný nárůst mezi lety 1700 a 1725, kdy evidoval soupis poddaných ve Vítkově oproti roku 1700 o 23 % osob více. Důvodem bylo s největší pravděpodobností dokončení obnovy po třicetileté válce a stabilizování hospodářské situace, které umožnilo populační růst. Během zbytku 18. století se počet obyvatel stabilizoval a k dalšímu výraznému nárůstu došlo na přelomu 18. a 19. století. Kolem roku 1800 dosáhlo osídlení vesnice svého kulminačního bodu, kdy lze již od poloviny sedmdesátých let minulého století pozorovat nárůst obyvatelstva. Kolem roku 1800 dosáhla populace usedlých obyvatel vsi svého vrcholu. Nicméně nalezení konečných míst migrací obyvatel z Vítkova ze všech sociálních vrstev tehdejší vesnické společnosti by si vyžádalo náročný výzkum demografického vývoje vsi, který nebyl hlavním cílem této práce. Každopádně odliv obyvatelstva z venkova se projevil i ve Vítkově, kde mezi lety 1800 a 1825 došlo k poklesu obyvatelstva ze 156 na 124 evidovaných osob.

Co se týče sociální struktury vsi, největší zastoupení ve vsi měly rodiny sedláků, neboť ze třinácti usedlostí evidovaných v tereziánském katastru bylo deset selských

¹³ Antonín HAAS (ed.), *Berní rula. Sv. 27., Kraj Prácheňský I*, Praha 1954, s. 280-281.

¹⁴ Zde těžko soudit, zda uvedená hospodářství utrpěla nějakou újmu během předcházející třicetileté války.

¹⁵ Tereziánský katastr k vítkovským hospodářstvím počítal i s Lállovským gruntem v Brusích.

¹⁶ Aleš CHALUPA – Marie LIŠKOVÁ – Josef NUHLÍČEK – František RATORAL (edd.), *Tereziánský katastr český. Svazek 2. Rustikál (kraje K-Ž)*, Praha 1966, s. 256-257.

¹⁷ Počítáno na základě soupisů poddaných.

statků. Jejich zastoupení v rámci populace celé vsi se prakticky po celé sledované období pohybovalo v rozmezí 40-50%.¹⁸ Selská vrstva byla ve vsi tou nejstabilnější. Druhou nejvýraznější skupinou obyvatelstva byly bezzemci včetně vdov a sirotků, kteří byli zastoupeni zhruba do 30 %. Zajímavým jevem je snižování jejich podílů na populaci vsi na přelomu 18. a 19. století. Zatímco k roku 1775 bylo ve vsi 39 sirotků, kteří se na celkové populaci podíleli téměř jednou třetinou, k roku 1825 tvořili i s vdovami pouze 16,9 %.¹⁹

V případě vítkovských hospodářů převažovala rostlinná výroba doplněná chovem hospodářských zvířat. Tomu napomáhala zejména nadmořská výška 394 m. n. m., v níž se obec nachází. Obyvatelé se kromě zemědělství doplňkově zabývali chovem dobytka. V roce 1713 bylo ve vsi chováno devatenáct koní, dvacet čtyři volů, dvacet šest krav, dvacet jedna jalovic, šedesát šest ovcí a dvanáct sviní.

Konkrétní představu o tom, jak ves Vítkov vypadala, dobře ilustruje povinný císařský otisk stabilního katastru, jenž byl pro Vítkov vyhotoven v roce 1837. Domy stály téměř pouze kolem návsi, která měla obdélníkový tvar delší stranou otočený ke Štěkni, přičemž silnice z ní vedoucí protínala obec zhruba v polovině. Uprostřed návsi stojí kaple Panny Marie z počátku 19. století. Náves lemují jednotlivé grunty, za nimiž se nacházejí stodoly, přičemž chalupy a domky byly vystavěny především v západní části návsi za kaplí. Ve východní části návsi se nachází návesní rybníček. Ve vsi nacházejí ještě další čtyři malé vodní plochy.²⁰

1.2. Metodologie

Předkládaná diplomová práce leží svým metodologickým ukotvením na rozhraní mezi historickou demografií, její metodou rekonstrukce rodin popsané v roce 1956 Michelelem Fleuryem a Luisem Henry,²¹ a mikrohistorií.²² Definování zásad mikrohistorického

¹⁸ Mezi obyvatele selských rodin, počítá autor pouze hospodáře a jejich rodiny žijící na jednotlivých gruntech. Rozlišení jednotlivých dalších příslušníků těchto rodin, ať mezi vdovami či mezi sirotky, by si vyžádalo další výzkum a více času.

¹⁹ Viz příloha č. 21.

²⁰ http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/main/cio_query_01.html?mapno_cm=c8633-1. Odkaz vyhledán dne 28. září 2014.

²¹ Blíže Eduard MAUR, *Základy historické demografie*, Praha 1978, s. 77-82; TÝŽ, *Na okraj francouzských metod historickodemografického bádání*, *Historická demografie* (dále HD) 2, 1968, s. 72-83; TÝŽ, *Metoda rekonstrukce rodin v historické demografii*, D 24, 1982, s. 101-102; Eliška ČÁŇOVÁ, *Rekonstrukce rodin (příspěvek k metodice historicko-demografického výzkumu)*, *Archivní časopis* 33, 1983, s. 17-23.

přístupu je problematické, neboť východiska mikrohistorie mohou být velmi proměnlivá. Jejím základem zůstává intenzivní výzkum dílčích jevů zvolené problematiky. Přesto však při mikroanalýze nesmí historik ztratit kontext s celkem, s „velkými dějinami“, neboť malé dějiny jsou někdy více, někdy méně odrazem dějin velkých. V souvislosti s venkovským prostředím na tuto skutečnost upozornil Jürgen Schlumbohm svou mikrohistoricky zaměřenou analýzou německé farnosti Belm.²³ Nezbytnou podmínkou pro úspěšné provedení mikrohistorických výzkumů je detailní znalost zvolené lokality, jejích reálií i kulturních či jazykových odlišností. Historik si však musí dát při své práci pozor, aby nedopustil záměnu důsledného zkoumání dílčích jevů s ilustrativním přístupem. Studium problematiky rodinných a osobních strategií mikrohistorickou optikou je však možné dobrat se i k mentalitě obyčejného venkovana.

Zde je na místě zmínit ještě další východisko předkládané práce, které je jejím základním pilířem, totiž propojení historické demografie a genealogie. Přestože je genealogie, zejména ta panovnická, mnohem starší než počátky demografie, potažmo pak historické demografie, nebývá odbornou veřejností vnímána jako samostatná věda, která využívá vlastní postupy a názvosloví, ale v lepším případě jako jedna z pomocných věd historických.²⁴ Běžně je však profesionálními historiky považována za činnost určenou k trávení volného času, který může objektivní historické vědě nabídnout velmi málo.²⁵ Přesto může být genealogie při mikrohistorických výzkumech

²² Josef GRULICH, *Zkoumání „maličností“ (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie)*, ČČH 99, 2001, s. 519-547.

²³ Jürgen SCHLUMBOHM, *Lebensläufe, Familien, Höfe. Die Bauern und Heuerleute des Osnabrückischen Kirchspiels Belm in proto – industrieller Zeit, 1650-1860*, Göttingen 1997

²⁴ Ze starších odborných prací zabývajících se genealogií je možné výběrově připomenout Augustin BEK, *Rodopisný zápisník*, Praha 1938; TÝŽ, *Můj rodopisný zápisník*, Praha 1939; TÝŽ, *Rodopis v praxi*, Praha 1941; František BENEŠ, *O rodopisném bádání a jeho významu pro dějiny celonárodní*. Sborník jednoty starých českých rodů 10, 1931; Václav ELZNIC, *Stupně krevního příbuzenství a dědictví našich předků*, Zpravodaj klubu genealogů a heraldiků Ostrava – Dům kultury Vítkovice 37 – 38, s. 12 -19; Jaroslav HONC, *Možnosti a cíle české kvantitativní genealogie a heraldiky*, Genealogické a heraldické listy (dále GHL), ř. 4, seš. 1, 1976, s. 1-13; Jaroslava HONCOVÁ, *Genealogie a sociologie*, Zpravodaj Klubu genealogů a heraldiků Ostrava 2, 5. roč., 1983, s. 33-35; TÁŽ, *K metodě genealogického studia zemědělských rodin v českých zemích za kapitalismu a socialismu*, in: II. setkání genealogů a heraldiků. Ostrava 15. – 16. 10. 1983. Sborník příspěvků, Ostrava 1984, s. 76-79; Ignác HORNÍČEK, *Kniha o rodopisu. Praktické uvedení do rodopisu s přílohou o obecních kronikách*, Vyškov 1939; Václav KOZÁK, *Hlasy pokolení. Příručka rodopisného pracovníka*, Mladá Boleslav 1941; Zdeněk KRISTEN, *Úkoly českého rodopisu*, Časopis rodopisné společnosti československé v Praze 12, 1940, s. 1-5; Josef PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, Vídeň 1930; TÝŽ, *Rody a znaky staré Moravy*, Brno 1983; TÝŽ, *Rody starého Slezska*, Jilové u Prahy 1969; Josef POLIŠENSKÝ, *Genealogie, rodopis v její dnešní podobě*, GHL, ř. 3, seš. 1, 1974, s. 3-7.

²⁵ Se zájmem o rodopisnou práci v souvislosti s uvolněním poměrů po roce 1989 a postupným zpřístupňováním a digitalizováním důležitých archivních materiálů vyšla celá řada titulů poskytující rady laickým genealogům, přičemž poslední dobou vychází takto tematicky zaměřených titulů stále

velmi přínosná. V rukou zkušeného badatele se může genealogie stát nástrojem, díky kterému by v ideálním případě mohl vysledovat specifické jevy, zvyky přenášené v jedné rodině z generace na generaci či typické pro širší příbuzenstvo, které by při klasickém využití historicko-demografických metod zůstaly neodhaleny. I kdyby totiž badatel při využití metody rekonstrukce rodin odhalil jisté netypické či dokonce zcela jedinečné způsoby chování u několika rodin, zůstaly by tyto jevy pohlceny uvnitř zkoumaného celku. Při propojení rodin s využitím genealogie by mohlo vyjít najevo přenášení takovýchto postupů v rámci spřízněných rodin. Další možností, kde může být genealogie rovněž velmi nápomocna, je rozkrývání sítě příbuzenských vztahů a sociálních vazeb na venkově i ve městech. Velký význam by mohla genealogie mít při studiu kmotrovství a svědků svateb, kde by mohla být schopna rozšifrovat i případné vzdálenější příbuzenské vazby mezi kmotry a kmotřenci, mezi svatebčany a svědky.

Na možnosti prolnutí genealogie, potažmo rodopisu,²⁶ a historické demografie v českém prostředí poukázal již koncem šedesátých let demograf Josef Srb, který se v roce publikoval 1969 své zkušenosti s využitím rodopisné práce na příkladě nositelů příjmení Srb v okolí Prahy. Josef Srb rozdělil a vysledoval nositele tohoto příjmení ve třech kmenech. Pracoval tehdy sice stále ještě s lístkovou kartotékou, ve které během dlouhého a pracného výzkumu shromáždil 2 500 kartotéčních lístků, nicméně se mu podařilo vysledovat určité jevy typické pro jednotlivé kmeny.²⁷

více. Kristoslav ŘÍČAŘ, *Úvod do genealogie. Kdo jsou moji předkové a odkud přišli?*, Praha 1995. Nepříliš vydařená práce se dočkala v roce 2000 upraveného vydání, které je již o něco kvalitnější. TÝŽ, *Občanská genealogie. Základy rodopisné práce*, Praha 2000. V souvislosti se zvýšeným zájmem o genealogii po odvysílání pořadu České televize Tajemství rodu vyšla kniha v reprintu, bohužel však již bez jakékoliv aktualizace obsahu, srov. TÝŽ, *Rodokmen. Objeďte tajemství vašeho rodu*, Praha 2013. V druhé polovině devadesátých let vyšla sice velmi stručná, nicméně však přesná a kvalitní práce Vladimíra SVOBODY, *Minimum o rodokmenu*, Praha 1998. Obsáhlejší a kvalitnější jsou práce Henry Camilla POHANKY, *Sám proti toku času aneb S genealogií k vlastním kořenům*, Litvínov 2002; TÝŽ, *Po stopách vlastních předků*. Litvínov 2009. Je třeba ještě připomenout práce Marie MAREČKOVÁ, *Příručka praktické genealogie. Jak sestavit rodokmen*, Praha – Litomyšl 2004; Josef PETERKA, *Cesta k rodinným kořenům. Praktická příručka občanské genealogie*, Praha 2006. Nejaktuálnějšími popularizačními publikacemi jsou vydařená práce Blanky LEDNICKÉ, *Sestavte si rodokmen. Pátráme po svých předcích*, Praha 2012 a po obsahové stránce někdy kolísající kniha Lenky PEREMSKÉ, *Váš rodokmen krok za krokem*, Brno 2013.

²⁶ Byť oba pojmy zdánlivě splývají a překrývají se, je třeba mezi nimi rozlišovat. Rodopis většinou zastřešuje nevědeckou část genealogie, neboť je zpravidla omezen na účelové záležitosti, které navíc bývají často vázány na osobní zájmy. Naproti tomu vědecká genealogie zkoumá rodinné vztahy a dlouhodobé trendy a obecnější aspekty proměn těchto vztahů bez „společenské objednávky“. Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*. Praha 2004³. s. 142.

²⁷ Josef SRB, *Využití rodopisné studie pro historickou demografii*. Demografie (dále D) 11, 1969, s. 125-131.

O pět let později, v roce 1974, zveřejnil Eduard Maur v tehdy dva roky vycházejících Listech genealogické a heraldické společnosti v Praze²⁸ svůj příspěvek o historické demografii a genealogii. Na rozdíl od Josefa Srba, který podtrhl především kontrast transversálního studia většiny tehdejších historicko-demografických prací oproti longitudinální analýze příznačné pro genealogické studie, sledoval Eduard Maur přínos genealogie zejména ve vztahu k metodě rekonstrukce rodin. Eduard Maur uvedl, že materiál nashromážděný genealogy je vynikajícím pramenem pro historicko-demografické studie, navíc využití již vytvořených genealogických prací ušetří demografovi mnoho času, který by musel věnovat excerpici dat a rekonstrukci rodin, které jsou pro něj na rozdíl od genealoga nezajímavé.²⁹

Je velká škoda, že v českém prostředí spolupráce historické demografie s genealogií dosud nezakotvila, a to přes v západní Evropě a severní Americe prokázanou prospěšnost takového propojení. Genealogické bádání, které vyčerpávajícím způsobem zmapovalo celou vymezenou sociální skupinu, umožnilo například studium populačních poměrů měšťanů ve švýcarské Ženevě v 16.-20.století,³⁰ francouzské populace usídlené v Kanadě na počátku 18. století³¹ či demografické studium britských šlechtických rodů.³²

1.3. Předávání usedlosti a dědická praxe ve středoevropském a českém historickém bádání

Až do šedesátých let 20. století nebyl v české historiografii o způsoby předávání usedlostí, dědické systémy a jejich proměny prakticky žádný zájem. Teprve v tomto období přichází zájem o zkoumání převodů usedlostí v souvislosti se studiem pozemkových knih. V tomto směru byla naprosto zásadní práce Vladimíra Procházky,

²⁸ Periodikum vychází s výjimkou let 1982-1989 dodnes, přičemž v letech 1979-1980 vycházel časopis pod názvem Zpravodaj GHSP. V roce 1981 vyšlo již pouze dvojčíslo pod názvem Zpravodaj České genealogické a heraldické společnosti v Praze při Okresním muzeu Praha – západ v Jílovém u Prahy. V současnosti vycházejí čtyři čísla ročně pod názvem Genealogické a heraldické listy, jejichž vydavatelem je Česká heraldická a genealogická společnost v Praze. Starší nebo již vyprodaná čísla jsou dostupná v digitální podobě na: <http://www.genealogie.cz/aktivity/casopis/archiv-ghl/#c95>. Odkaz vyhledán dne 20. ledna 2015. Možnost prohlédnout si starší čísla je rovněž na stránkách: <http://www.historie.hranet.cz/heraldika/>. Odkaz vyhledán dne 20. ledna 2015.

²⁹ Eduard MAUR, *Historická demografie a genealogie*. GHL, ř. 3, seš. 4, 1974, s. 4-7.

³⁰ Luis HENRY, *Anciennes familles genevoises. Etude démographique: XVIe-XXe siècle*. Paris 1956. Kniha vyšla z genealogické práce Albert CHOISY, *Généalogies genevoises*. Genève 1947.

³¹ Jacques HENRIPIN, *La population canadienne au début du XVIIIe siècle. Nuptialité, fécondité, mortalité infantile*. Paris 1954.

³² Thomas Henry HOLLINGSWORTH, *The demography of the British Peerage*. Supplement to Population Studies XVIII/2, London 1964.

jenž dopodrobna rozebíral jednotlivé právní aspekty týkající se poddanských nemovitostí a věnoval se i dědickému právu.³³ Z Procházky vycházel a na něj navázal Eduard Maur, který ve svém článku v Historické demografii pojednával o dědických systémech. Následně na rodech Urbánků v Chlebech na Poděbradsku a Kranichů v Rokytnici nad Jizerou poukázal na značné lokální odlišnosti v dědické praxi. Samotný Maurův článek je z části založen na propojení historické demografie a genealogie, neboť poznatky pro závěrečné kapitoly vycházely z rodopisných prací. Údaje o rodině Urbánků Maur čerpal z rodopisné kroniky dochované v rukopise a data k rodině Kranichů získal z monografie H. H. Dontha o rodinách z Rokytnice nad Jizerou.³⁴

V německé historiografii je často zmiňována a diskutována teorie, která je označována jako Stellenmechanismus či Nieschenmechanismus. Tato teorie vychází jednak ze západoevropského modelu rodiny Johna Hajnala, ale také z tzv. Mackenrothovy teorie. Ta dává do podmíněného vztahu dědictví, potažmo převzetí usedlosti, uzavření sňatku a porodnost v evropských předindustriálních společnostech. Podle této teorie muži neměli vstupovat do manželství, pokud nedosáhli ekonomické samostatnosti a nezískali vlastní zdroj obživy nezávislý na jejich původních rodinách. Potencionální dědicové usedlosti by tedy neměli uzavírat sňatek dříve, než usedlost získají.³⁵

Mikrohistorická bádání provedená pro různé lokality však tyto teorie značně zpochybňují, ne-li přímo vyvracejí. Jednoznačně se totiž ukazuje, že každý převod usedlosti byl zvláštní a jedinečnou událostí, do které zasahovalo mnoho okolností. Mezi ně lze zařadit jednak aktuální situaci v rodině odstupujícího či zemřelého hospodáře, uplatňované dědické systémy, rodinné strategie i hospodářskou a sociální situaci v momentu převodu.

Důležitým impulzem pro českou historickou vědu bylo vydání práce Jürgena Schlumbohna *Lebensläufe, Familien, Höfe* v roce 1997.³⁶ Kniha následně podnítila české i rakouské historiky k mikrohistorickým studiím jednotlivých oblastí českých zemí. V rámci své velmi obsažné práce zkoumá Jürgen Schlumbohm i převody nemovitostí, byť se omezuje na několik dílčích aspektů. V oblasti převodu nemovitostí

³³ Vladimír PROCHÁZKA, *Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století*, Praha 1963.

³⁴ Eduard MAUR, *Das bäurliche Erbrecht und die Erbschaftspraxis in Böhmen im 16.-18. Jahrhundert*, HD 20, 1996, s. 93-118.

³⁵ Markéta SKOŘEPOVÁ, *Ovdovění a osiřeni ve venkovské společnosti. Panství Nový Rychnov, 1785-1855*, Disertační práce na Historickém ústavu FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2014, s. 193-195.

³⁶ Jürgen SCHLUMBOHM, *Lebensläufe*, s. 379-410.

se Schlumbohm soustředil především na volbu dědice a jeho pořadí mezi sourozenci. Právě volba nejstaršího či nejmladšího syna jakožto dědice usedlosti je základem jeho analýzy převodů usedlostí. V sekundární rovině se soustředí rovněž na rozšíření mýtu o starých německých selských rodinách, hospodařících na svých statcích nepřetržitě od nepaměti. Studium archivních materiálů se mu však tento mýtus podařilo vyvrátit. Výhodou Schlumbohmovy práce je její časový záběr, který zaujímá období let 1650-1850. Toto období autor dále dělí na menší časové úseky, a to 1681-1710, 1711-1740, 1741-1770, 1771-1800, 1801-1830, 1831-1860, ovšem v závislosti na množství získaných dat komparuje zjištěné poznatky v delších intervalech i po padesáti letech. Veškeré zjištěné poznatky zařadil Schlumbohm do životního cyklu venkovského, respektive selského obyvatelstva farnosti Belm, nacházející se dnes ve spolkové zemi Dolní Sasko. Základem jeho práce je důkladná rekonstrukce rodin založená na katolických i protestantských matričních knihách. To, co je na jeho knize ceněno, tedy téměř vyčerpávající záběr zkoumaných skutečností, je i největší slabina Schlumbohmovy práce. Některé analýzy, konkrétně například problematika převodů usedlostí, nejsou tak podrobné, jak by mohly být a zůstávají do značné míry na povrchu.

Poprvé se v českém prostředí pokusila koncept rodinné strategie v souvislosti s venkovskými rodinami nastínit Pavla Horská. Pro své studium využila soupisy poddaných třeboňského panství. Jednalo se však opravdu spíše o nástin možností využití tohoto druhu pramene a je velká škoda, že se autorka k tomu tématu již nevrátila.³⁷ Zkoumání rodinných strategií v mikrohistorickém měřítku je v českém prostředí spojeno především se zkoumáním držby a převodů poddanských usedlostí a při nich uplatňovaných dědických strategií. Výzkumy byly prováděny Josefem Grulichem pro jihočeské Chýnovsko a Hermannem Zeitlhoferem pro taktéž jihočeské Vyšebrodsko, Alicí Velkovou pro západočeské Šťáhlavsko a Danou Štefanovou pro severočeské Frýdlantsko. Nověji vznikla disertační práce zabývající se transferem poddanských nemovitostí na středočeském Mělnicku z pera Jiřího Koumara.

Nezastupitelný význam pro vznik většiny mikrohistorických studií v českém prostředí měl společný česko-rakouský projekt *Soziale Strukturen in Böhmen, 16.-19. Jahrhundert*, který probíhal v letech 1992-1999 a kromě mnoha jiných autorů se jej zúčastnili i Josef Grulich, Alice Velková, Dana Štefanová a Hermann Zeitlhofer.

³⁷ Pavla HORSKÁ, *Rodinná strategie ve vesnici Záblatí na třeboňském panství (1661-1820)*, HD 17, 1993, s. 131-152.

Právě tito autoři se ve svých mikrohistorických pracích zabývali i otázkou předávání usedlostí.

Prostředím jihočeského Chýnovska se zabýval Josef Grulich, jehož pojetí je velmi blízké tomu, které užila ve své práci i Alice Velková. Grulich začal s výzkumem převodů nemovitostí již v polovině devadesátých let 20. století.³⁸ Své výzkumy zahájil na příkladu rychty Vřesce³⁹ a následně je rozšířil na celé Chýnovsko.⁴⁰ Jeho monografie o populačním vývoji a životním cyklu jihočeského obyvatelstva venkova v 16.-18. století⁴¹ vychází z výsledků disertační práce,⁴² které byly dále doplněny o výsledky následného studia migrací.⁴³ Josef Grulich nevyužil metodu rekonstrukce rodin a příbuzenské vztahy hrající roli při převodech nemovitostí objasňoval pouze studiem zápisů v pozemkových knihách.

Grulich zkoumal období mezi lety 1625-1800. Tento úsek rozděluje do dvou delších, a to 1625-1710 a 1711-1795. Grulichovi šlo především o poukázání na nestálost a ekonomickou nestabilitu usedlostí po třicetileté válce, kdy konsolidace poměrů přichází až po roce 1710. Přestože poměry českého dědického práva na venkově jsou mu známy, díky časovému vymezení své práce se již do důsledků nemusel zabývat dopadem reforem dědického práva na konci 18. století. Zakomponováním studia migrací do otázky převodů usedlostí Grulich jednoznačně obohatil studium transferů nemovitostí a poukázal na vzájemnou propojenost obou jevů. Druhým bodem, který je třeba vyzdvihnout, je vzájemné srovnání mezi vesnickým prostředím vřesecké rychty a situací hornického městečka Ratibořských Hor.

³⁸ Josef GRULICH, *Hospodáři na Chýnovsku v druhé polovině 17. století*, JSH 63, 1994, s. 44-54.

³⁹ TÝŽ, *Poddanská nemovitost a dědické právo na Tábořsku. Vřesecká rychta v letech 1625-1825*, JSH 65, 1996, s. 34-42.

⁴⁰ TÝŽ, *Převody poddanských nemovitostí a migrace obyvatelstva na jihu Čech. Situace na Chýnovsku v druhé polovině 17. a 18. století*, in: *Studie k sociálním dějinám. = Studien zur Sozialgeschichte. Konference Sociální dějiny českých zemí v 18., 19. a 20. století* (Praha, 10. a 11. 10. 2000). = *Konferenz Sozialgeschichte der böhmischen Länder* (Prag 10. und 11. 10. 2000), Kutná Hora 2001, s. 117-136; TÝŽ, *Okolnosti změn vlastnických poměrů v poddanském prostředí. (Situace na jihočeském panství Chýnov v rozmezí let 1625-1795)*, in: Marie Koldinská (ed.), *Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi*, Praha 2003, s. 108-128; TÝŽ, *Dědická praxe a migrace na jihu Čech v 17. a 18. století*, *Historický obzor* 15, č. 1/2, 2004, s. 36-45.

⁴¹ TÝŽ, *Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16. až 18. století*, České Budějovice 2008.

⁴² TÝŽ, *Sociální a demografický vývoj jihočeského venkova v 17.-18. století I-II*, Praha 2002 (disertační práce FF UK).

⁴³ TÝŽ, *Migrace českobudějovického obyvatelstva ve světle propouštěcích listů (1756-1770)*, in: Milan Myška (ed.), *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Profesoru Lumíru Dokoupilovi k sedmdesátinám*, Ostrava 2005, s. 55-72; TÝŽ, *Sňatkové migrace na jihu Čech (1750-1824)*, in: Eduard Maur – Josef Grulich, *Dějiny migrací v českých zemích v novověku*, Praha 2006, s. 19-72; TÝŽ, *Migrační teorie, integrační procesy a evropské dějiny migrací*, ČČH 111, 2013, s. 378-406.

Grulich využil zužující se perspektivu a větší důraz kladl na populační vývoj širšího regionu, zatímco Alice Velková od počátku zpracovávala data získaná pro čtyři vsi na Štáhlavsku. Její dlouholetý výzkum této lokality, který publikovala v několika článcích,⁴⁴ vyvrcholil v roce 2004 její disertací,⁴⁵ která po úpravě a doplnění vyšla v roce 2009 jako rozsáhlá publikace zabývající se především převody nemovitostí a životním cyklem venkovského obyvatelstva právě na panství Štáhlavy.⁴⁶ Velková vycházela především z dějin rodiny a sociálních dějin, přičemž se výrazně orientovala na německou historiografii. Ve své práci uplatnila jako základní metodické východisko metodu rekonstrukce rodin, kterou provádí zejména pomocí matričních knih.

V její práci se zrcadlí zájem o problematiku žen ve vesnickém prostředí,⁴⁷ které se věnovala po dokončení studia západočeského Štáhlavska, přičemž výsledky své práce zakomponovala do své monografie. Ženám coby samostatným hospodyním věnuje ve své práci náležitou pozornost, když se zaměřuje na motivace a důsledky jejich volby postavit se do čela domácnosti a vést hospodářství.⁴⁸

⁴⁴ Alice VELKOVÁ, *Výběr partnera a sňatkový věk dědiců venkovských usedlostí na Štáhlavsku a jejich sourozenců v 18. a na počátku 19. století*, HD 22, 1998, s. 145-168; TÁŽ, *Die Herrschaft Štáhlavy: Wirtschaft, soziale Strukturen und Demographie*, in: Marcus Cerman (ed.), *Soziale Strukturen in Böhmen. Ein regionaler Vergleich von Wirtschaft und Gesellschaft in Guts herrschaften*, 16.-19. Jahrhundert, Wien 2002, s. 29-42; TÁŽ, *Der Besitztransfer untertäniger Anwesen in Štáhlavy im 18. und in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts*, in: Marcus Cerman (ed.), *Soziale Strukturen in Böhmen. Ein regionaler Vergleich von Wirtschaft und Gesellschaft in Guts herrschaften*, 16.-19. Jahrhundert, Wien 2002, s. 228-239; TÁŽ, *Migrace a životní cyklus venkovského obyvatelstva na Štáhlavsku v letech 1750-1850*, in: Eduard Maur – Josef Grulich (edd.), *Dějiny migrací v českých zemích v novověku*, Praha 2006, s. 73-98; TÁŽ, *Výzkum sociální mobility na příkladu osob narozených v letech 1791-1800 na panství Štáhlavy*, HD 27, 2003, s. 173-224; TÁŽ, *Složení domácností a problematika čelední služby na panství Štáhlavy počátkem 19. století*, in: Marie Koldinská – Alice Velková (edd.), *Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi*, Praha 2003, s. 140-161; TÁŽ, *Spor o prestiž. Pozadí staropluženské rebelie*, Kuděj 7, č. 1-2, 2005, s. 49-59.

⁴⁵ TÁŽ, *Vývoj sociálních a demografických struktur české vesnice v 18. a 1. polovině 19. století*, Praha 2004 (disertační práce FF UK).

⁴⁶ TÁŽ, *Krutá vrchnost ubozí poddaní? Proměny venkovské rodiny a společnosti v 18. století a první polovině 19. století na příkladu západočeského panství Štáhlavy*, Praha 2009.

⁴⁷ TÁŽ, *Dějiny ženy aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajetí historiografie*, ČČH 104, 2006, s. 996; TÁŽ, *Venkovské ženy v letech 1650-1850. Perspektivy výzkumu s využitím historické demografie, mikrohistorie, historické antropologie a dějin každodennosti*, in: Kateřina Čadková – Milena Lenderová – Jana Stráníková (edd.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie* (Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27. - 28. dubna 2006), Pardubice 2006, s. 125-144; TÁŽ, *Staré ženy ve venkovské společnosti na přelomu 18. a 19. století*, in: Zdeněk Hojda (ed.), *Vetché stáří nebo zralý věk moudrosti? Sborník příspěvků z 28. ročníku symposia k problematice 19. století*. Plzeň, 28. února – 1. března 2008, Praha 2009, s. 204-224.

⁴⁸ Ženám v čele domácnosti věnovala již v článku A. VELKOVÁ, *Sebevědomé či zoufalé? Vdovy hospodařící na venkovských usedlostech v první polovině 19. století*, in: Milan Vojáček (ed.), *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 23.-24. listopadu 2006 Národním archivem ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy, Praha 2007, s. 321-340.

Co se týče studia převodu nemovitostí a dědických praxí, i zde mají části její knihy *Krutá vrchnost, ubozí poddaní?* základ v její disertační práci, přičemž některé výsledky své práce publikovala formou článků ještě po vydání své knihy.⁴⁹ Velková sleduje období 1691-1820 (1850). Toto období si velice dobře rozdělila na menší časové úseky přibližně po čtyřiceti letech (1691-1741, 1741-1787, 1788-1820, 1821-1850), díky čemuž mohla vysledovat a analyzovat dopady změn dědického práva a jeho uplatňování při převodech usedlostí. Velková věnuje značnou pozornost normám, zákonům a nařízením, jejichž dopad se následně snaží prokázat či vyvrátit. Jako zlomový chápe rok 1787, kdy došlo ke zcela zásadní změně dědického práva, a snaží doložit, v jakém časovém odstupu se tato změna plně projevila během převodů nemovitostí. Období 1821-1850 studuje s ohledem na značné přesahy držby usedlostí za rok 1850 pouze jako doplňující k obdobím předchozím. Alice Velková pohlíží na převod usedlosti jako na zlomovou událost v dějinách rodiny.

Další prací, která vznikla v rámci projektu *Soziale Strukturen in Böhmen, 16.-19. Jahrhundert*, a která zkoumala majetkové transakce na českém venkově, byla disertace Dany Štefanové, kterou obhájila na univerzitě ve Vídni a v roce 2009 v němčině vydala.^{50 51} Oblastí jejího výzkumu se stalo Frýdlantsko.⁵² Kromě převodů nemovitostí⁵³ se autorka věnovala i problematice vdov ve venkovském prostředí.⁵⁴

⁴⁹A, VELKOVÁ, *Proměna chápání majetkových zájmů v rodinách držitelů venkovských usedlostí v letech 1650-1850*, in: Rodina a domácnost v 16.-20. století, Praha 2010, s. 51-68.

⁵⁰ Dana ŠTEFANOVÁ, *K aspektům role příbuzenských vztahů a majetkových transakcí. Situace na frýdlantském panství v letech 1558-1750*, HD 22, 1998, s. 107-144. Studie vychází z její disertační práce, která následně vyšla knižně

⁵¹TÁŽ, *Handlungsautonomie der Untertanen in der Herrschaft Frýdlant zwischen 1558-1750. Eine Lokalstudie zur Existenz der sog. „zweiten Leibeigenschaft“*.

⁵² Dana ŠTEFANOVÁ – Jan HORSKÝ, *Rekatolizace a rodinné, sociální a kulturní životní světy. (Panství Frýdlant - sonda do soupisu podle víry z roku 1651)*, in: Jindřich Francek (ed.), *Rekatolizace v českých zemích. Sborník příspěvků z konference v Jičíně konané 10. září 1993, Jičín 1995*, s. 131-144; TÁŽ, *Soziale Schichtung in der Herrschaft Frýdlant*, HD 20, 1996, s. 177-229; TÁŽ, *Zur Stellung der Untertanen in einer gutsherrschaftlichen Gesellschaft in der frühen Neuzeit: die Herrschaft Frýdlant 1558-1750*, in: Marcus Cerman (ed.), *Soziale Strukturen in Böhmen. Ein regionaler Vergleich von Wirtschaft und Gesellschaft in Gutsherrschaften, 16.-19. Jahrhundert*, Wien 2002, s. 206-227; Dana ŠTEFANOVÁ – Marcus CERMAN, *Wirtschaft und Sozialstruktur in den Herrschaften Frýdlant und Liberec, 1590-1750*, in: Marcus Cerman (ed.), *Soziale Strukturen in Böhmen. Ein regionaler Vergleich von Wirtschaft und Gesellschaft in Gutsherrschaften, 16.-19. Jahrhundert*, Wien 2002, s. 70-87; TÍŽ, *Zur Differenzierung der ländlichen sozial- und Familienstrukturen: die Herrschaften Frýdlant und Liberec, 1651-1654*, in: Alena Pazderová (ed.), *Poceta Elišce Čáňové. Sborník k životnímu jubileu*, Praha 2003, s. 139-149; D. ŠTEFANOVÁ, *Dorfgemeinde in der Gutsherrschaft. Ein Beitrag zu Handlungsräumen der Gemeinde am Beispiel Nordböhmens (1558-1750)*, in: Marcus Cerman (ed.), *Untertanen, Herrschaft und Staat in Böhmen und im "Alten Reich". Sozialgeschichtliche Studien zur Frühen Neuzeit*, München 2005, s. 235-255.

⁵³ Dana ŠTEFANOVÁ – Franz Xaver EDER – Peter FELDBAUER – Erich LANDSTEINER, *Die Erbschaftspraxis, das Ausgedinge und das Phänomen der "zweiten Leibeigenschaft" in den nordböhmisches Dörfern der Herrschaft Frýdlant. Ein Beitrag zur Existenz der Familie unter*

Časovým vymezením výzkumu se bohužel pro autora této práce dostaly výsledky Dany Štefanové trochu mimo využitelné pole. Autorka totiž majetkové transakce na příkladu Frýdlantska sledovala pro období mezi roky 1558-1750. Rozdělením zkoumaného období na dva celky 1558-1647 a 1651-1750 sleduje projevy tzv. „druhého nevolnictví“. Pro analýzu si vybrala tři vsi, konkrétně Háj, Luh a Vysoký, přičemž výsledky následně zobecnila pro celé frýdlantské panství. Velkou nevýhodou práce je nedostatečná provázanost gruntovních a konšelských knih s knihami matričními. Neboť jestliže autorka sleduje období 1558-1750, může, jak sama uvádí, bezpečně dokládat příbuzenský vztah mezi odstupujícím a novým hospodářem až od počátku 18. století, kdy již má k dispozici dostatečně kvalitní matriční evidenci. Štefanová si tento fakt uvědomuje, avšak následně udává, že 70% kupních smluv na selské usedlosti bylo uzavřeno mezi osobami bez příbuzenského poměru. To by korespondovalo se zjištěními Josefa Grulichy o nestabilitě pozemkové držby v období po třicetileté válce, nicméně s ohledem na časové vymezení práce Štefanové není možné vyloučit určitý podíl širšího příbuzenstva. Štefanová na základě svých výzkumů dokládá, že mezi lety 1558-1750 uzavíraly kupní smlouvy příbuzné osoby v 14,6 - 35 % případech. Autorka pokládá všechny převody usedlostí, tedy i mezi otcem a synem za prodej a dokládá to kupními smlouvami. Dle jejího názoru tak vlastně žádná dědická praxe na Frýdlantsku v období, které zkoumala, neexistovala.⁵⁵ Práce Dany Štefanové se tak do značné míry vymyká tomu, co zjistili Alice Velková a Josef Grulich.

Odlišný způsob zvolil Hermann Zeitlhofer ve své práci o směnách usedlostí a sociálních proměnách v jihočeské farnosti Kapličky.⁵⁶ Opět lze říci, že celá koncepce práce i přístup k tématu jsou značně ovlivněny předchozím badáním autora.⁵⁷ Zeitlhofer

obrigkeitlicher Einflussnahme (1650-1700). Michael Mitterauer zum 60. Geburtstag, in: Wiener Wege der Sozialgeschichte. Themen- Perspektiven- Vermittlungen, Wien – Köln – Weimar 1997, s. 225-241.

⁵⁴ Dana ŠTEFANOVÁ, *Vdovy v raném novověku. Studie k právnímu postavení a jednání "viditelných" žen na příkladu praxe panství Frýdlant v severních Čechách mezi léta 1550-1750*, in: Ivo Pospíšil (ed.), Sborník prací Filosofické fakulty brněnské university 51, č. 32, 2002, s. 49-69; TÁŽ, *Zur Stellung von Witwen in ländlichen Gesellschaften der Frühen Neuzeit zwischen 1558 und 1750*, in: Václav Bůžek (ed.), Menschen - Handlungen - Strukturen. Historisch - anthropologische Zugangsweisen in den Geschichtswissenschaften, České Budějovice 2001 (OH=9), s. 197-217.

⁵⁵ Autorka doslova uvádí „Na základě popsaného charakteru dědické praxe jsme dospěli k závěru, že se v sledovaném období nejednalo o zdědění poddanského hospodářství v pravém slova smyslu, ale o jeho koupi.“ TÁŽ, *K aspektům*, s. 131.

⁵⁶ Hermann ZEITLHOFER, *Besitzwechsel und sozialer Wandel. Lebensläufe und sozioökonomische Entwicklungen in südlichen Böhmerwald, 1640-1680*, Wien-Köln-Weimar 2014.

⁵⁷ Josef GRULICH – Hermann ZEITLHOFER, *Migrace jihočeského obyvatelstva v období před třicetiletou válkou a po jejím skončení*, HD 22, 1998, s. 79-105; H. ZEITLHOFER, *Sozialhistorische Aspekte des Heiratsverhaltens. Die südböhmische Pfarre Kapličky (Herrschaft Hohenfurth) 1650-1840*, in: Markus Cerman (ed.), Untertanen, Herrschaft und Staat in Böhmen und im "Alten Reich". Sozialgeschichtliche Studien zur Frühen Neuzeit, München 2005, s. 257-276.

se věnoval migracím,⁵⁸ výměnku⁵⁹ i převodům usedlostí.⁶⁰ Byť vychází ze stejných pramenů jako Velková, ubírá se jeho práce naprosto jiným směrem. Byla sice založena na rekonstrukci rodiny, nicméně autor měl práci značně zjednodušenou díky jedinečnému prameni, a to rodovým katastrům uloženým v SOA Třeboň.⁶¹ Převodům usedlostí se věnuje především v souvislosti s hospodářským a sociálním vývojem oblasti.⁶² Nesporným přínosem Zeithloferovy práce je, že se věnuje tématu právě z té stránky, kterou Velková zcela opomenula, tedy ze stránky hospodářského vývoje zkoumané oblasti. Zde je důležité připomenout, že v oblasti Kapliček probíhala protoindustrializace, která ovlivnila i rodinné formy. Při srovnávání vytěžených dat porovnává Zeithlofer své údaje zejména s poznatky zjištěnými Alicí Velkovou na Štáhlavsku, Josefem Grulichem na Chýnovsku a Jürgenem Schlumbohem ve farnosti Belm.

Patrně největším problémem Zeithloferovy práce v oblasti studia převodu usedlostí je dosti nešťastné časové rozvržení jeho práce. Rozděлил totiž sledované období mezi lety 1651 a 1840 pouze na dva delší časové celky. Jeho mezník v roce 1720 vychází patrně ze snahy porovnávat dobu, kdy se hospodářství vzpamatovávalo z třicetileté války, a období, kdy byla situace již stabilizována. Toto rozdělení však působí zejména koncem 18. století značné obtíže, jelikož autor nemůže podchytit vývojové trendy v dědické praxi v souvislosti s reformami koncem 18. a počátkem 19. století. Rozdílně vnímá Zeithlofer i ženu v pozici samostatného hospodáře. Ženu v čele hospodářství vidí Zeithlofer pouze jako dočasné řešení, než dospěje dědic, a chápe ji tak pouze jako jinou formu prozatímního hospodáře, jimiž hospodyně až do roku 1791 v českém prostředí skutečně byly. Více se touto problematikou

⁵⁸ Josef EHMER – Hermann ZEITLHOFER, *Ländische Migration in Böhmen vor dem Ersten Weltkrieg*, Zeitschrift für Agrargeschichte und Agrarsoziologie 53, č. 1, 2005, s. 40-58; H. ZEITLHOFER, *Migrace na českém venkově na počátku 20. století*, in: Eduard Maur – Josef Grulich (edd.), *Dějiny migrací v českých zemích v novověku*, Praha 2006, s. 123-144;

⁵⁹ H. ZEITLHOFER, *Das Ausgedinge am Beispiel der südböhmischen Pfarre Kapličky (Herrschaft Vyšší Brod), 1700 bis 1738*, JSH 65, 1996, s. 43-64

⁶⁰ TÝŽ, *Besitztransfer in frühneuzeitlichen ländlichen Gesellschaften: die südböhmische Pfarre Kapličky (Herrschaft Vyšší Brod), 1640-1840*, in: Marcus Cerman (ed.), *Soziale Strukturen in Böhmen. Ein regionaler Vergleich von Wirtschaft und Gesellschaft in Gutsherrschaften, 16.-19. Jahrhundert*, Wien 2002, s. 240-261;

⁶¹ Tomuto jak pro historicko-demografické, tak pro genealogické bádání jedinečnému a neocenitelnému prameni věnovala pozornost Alena PSÍKOVÁ, *Rodové katastry uložené ve státním archívu v Třeboni*, HD 8, 1983, s. 75-80.

⁶² H. ZEITLHOFER, *Ökonomische Vielfalt und soziale Differenzierung. Die Herrschaft Vyšší Brod im 17. und 18. Jahrhundert*, in: Marcus Cerman (ed.), *Soziale Strukturen in Böhmen. Ein regionaler Vergleich von Wirtschaft und Gesellschaft in Gutsherrschaften, 16.-19. Jahrhundert*, Wien 2002, s. 15-28; Hermann ZEITLHOFER – Josef GRULICH, *Lebensformen und soziale Muster in Südböhmen im 16. und 17. Jahrhundert*, JSH 66-67, 1998, s. 26-50.

nezabývá, na rozdíl od Velkové nehledá žádné motivace či pohnutky oněch žen, které se rozhodly samy vést hospodářství bez mužské pomoci.

Tím, co výše zmíněné práce vzniklé pro české prostředí nejvíce rozlišuje, je způsob, jak jednotliví autoři chápou změnu majitele poddanské nemovitosti. Zatímco Alice Velková a Josef Grulich chápou změnu majitele jako převod, vnímá Hermann Zeithofer změnu majitele jako plynulý přechod od jednoho k druhému, jako událost, která chod hospodářství výraznějším způsobem neovlivnila. V ostrém protikladu proti nim stojí Dana Štefanová, která všechny transfery poddanských nemovitostí na Frýdlantsku vnímá jako prodej, a to včetně těch případů, kdy prodejcem byl otec a kupcem syn.

Trochu jinou optikou zkoumal okolnosti převodů usedlostí Bronislav Chocholáč, který se zaměřil na rozbor pozemkových knih a v nich zaznamenaných peněžních transakcích poddanského obyvatelstva na Moravě. Zkoumáním finančních transakcí poddanského obyvatelstva na moravském venkově se Chocholáč zabýval již od devadesátých let a své poznatky publikoval zejména na přelomu tisíciletí⁶³ i prostřednictvím monografie.⁶⁴

Chocholáč se zaměřil na konec 16. a celé 17. století na třech moravských panstvích patřících různým vrchnostem. Zkoumal šlechtický velkostatek Telč, církevní panství Žďár nad Sázavou a velkostatek patřící královskému městu Kuřim. Z těchto panství zvolil autor vždy jedno městečko a dvě vsi, na kterých prováděl své výzkumy.⁶⁵ Kromě vývoje cen poddanských nemovitostí se zabýval také závdavkem a jeho podílem ve vztahu k celkové ceně usedlosti, kde registroval v rámci jím zkoumaného období spíše pokles podílu závdavku. Pokles zaznamenal rovněž u jednotlivých splátek podílů na usedlosti váznoucích, tedy vejruňků. Zásadní jsou Chocholáčovy výzkumy zadluženosti poddanských nemovitostí. Podařilo se mu prokázat radikální nárůst

⁶³ Bronislav CHOCHOLÁČ, *Zadlužení a poddanské dávky. (Příspěvek ke studiu socioekonomických problémů poddaných v druhé polovině 16. století na základě rozboru pernštejských pozemkových knih)*, JM 25, sv. 28, 1989, s. 75-87; TÝŽ, *K hospodaření poddaných na pernštejském panství v druhé polovině 16. a v první polovině 17. století*, ČMM 109, 1990, s. 83-111; TÝŽ, *Hodonínské panství počátkem 17. století*, ČMM 113, 1994, s. 59-70; TÝŽ, *Pernštejští poddaní v zrcadle nejstarších pozemkových knih*, in: Petr Vorel (ed.), *Pernštejnové v českých dějinách*, Pardubice 1995, s. 133-138; TÝŽ, *Poddanský úvěr na Moravě v 16. a 17. století*, ČCH 99, 2001, s. 59-84; TÝŽ, *Sirotčí truhlice*, in: Tomáš Dvořák – Radomír Vlček – Libor Vykoupil (edd.), *Milý Bore... Ctiboru Nečasovi k jeho sedmdesátým narozeninám věnují přátelé, kolegové a žáci*, Brno 2003, s. 43-48; TÝŽ, *Poddaní na venkově*, in: Tomáš Borovský – Bronislav Chocholáč – Pavel Pumpr (edd.), *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007, s. 292-336.

⁶⁴ TÝŽ, *Selské peníze. Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a v 17. století*, Brno 1999.

⁶⁵ Výzkum provedl Chocholáč pro lokality Mrákotín, Hostětice, Růžená, Dolní Bobrová, Počitky, Radešín, Deblín, Úsuší a Pejškov. B. CHOCHOLÁČ, *Selské peníze*, s. 77-78.

zadlužených nemovitostí od konce 16. století. Existovaly grunty, které nebyly během 120 sledovaných let nikdy úplně vyplaceny. Nejzásadnějším výsledkem výzkumu Bronislava Chocholáče je poznatek nedostatku finančních prostředků ve venkovském prostředí, a tudíž jejich zvýšené potřeby.⁶⁶

Pokles zájmu historiků o otázku převodů poddanských nemovitostí v posledních letech je zapříčiněn zejména nesmírnou časovou náročností při studiu sociálních či hospodářských dějin.⁶⁷ Jedním z mála badatelů, který se touto problematikou v posledních letech zabýval, je Jiří Koumar.⁶⁸ Zkoumal problematiku převodů poddanských usedlostí na středočeském Mělnicku v 17. století.⁶⁹ Ve své práci se zaměřil na dva hlavní body. Prvním byly samotné převody jednotlivých usedlostí a druhým finanční aspekty s nimi spojené. Metodou sondy zvolil čtyři skupiny vsí na mělnickém panství.⁷⁰ Co je třeba vyzdvihnout, je velmi dobré časové rozvržení práce, které umožňuje reflektovat různé vnější vlivy a jejich dopad na pozemkovou držbu a transakce poddanských nemovitostí. Rozdělil sledované období let 1584-1701 na časové úseky let 1584-1620, 1621-1650, 1651-1680, 1681-1701. Na práci Jiřího Koumara je cítit značná inspirace prací Bronislava Chocholáče. Koumarovi se podobně jako Josefu Grulichovi na jihočeském Chýnovsku podařilo doložit nestabilitu držby usedlostí v souvislosti s třicetiletou válkou, která tvoří i s ohledem na časové vymezení jeho práce zásadní mezník. Třicetiletá válka do osudů gruntů na Mělnicku vážně zasáhla a prodej pustých gruntů byl zcela běžný. Vyrovnávání se s následky války sledoval Koumar ještě tři desetiletí po jejím konci, přičemž obrat k lepšímu nastal až v posledních dvaceti letech 17. století. Na rozdíl od Alice Velkové na Štářlavsku a Hermanna Zeitlhofera v Kapličkách nevyužil Jiří Koumar metody rekonstrukce rodin

⁶⁶ B. CHOCHOLÁČ, *Selské peníze*, s. 128.

⁶⁷ Vývoj badatelského zájmu o tuto problematiku v nedávné době shrnuli Josef GRULICH – Markéta SKOŘEPOVÁ, *Rodinná kontinuita a venkovské hospodářství. Držba poddanských usedlostí v 17. až 19. století jako historiografický problém*, ČČH 113, 2015, s. 50-75.

⁶⁸ Jiří KOUMAR, *Vesnice mělnického panství po třicetileté válce*, Confluens - sborník historických a vlastivědných prací z Mělnicka, roč. 1, č. 1, 2005, s. 51-70; TÝŽ, „*Má doplaceno, žádnému nic nedluží--*“ *Finanční aspekty majetkového transferu poddanské nemovitosti na mělnickém panství v 17. století*, Ústecký sborník historický = Aussiger historische Zeitschrift 1, 2011, s. 7-43; TÝŽ, *Mělnické panství a jeho poddaní v 16. a na počátku 17. století*, Vlastivědný sborník Mělnicka 4, 2002, s. 67-106.

⁶⁹ TÝŽ, „*Má doplaceno a žádnému nic nedluží.*“ *Aspekty transakce s poddanskou nemovitostí na mělnickém panství v 17. století*, Disertační práce Filozofické fakulty Karlovy univerzity, Praha 2010.

⁷⁰ První skupinou byly vsi Vraňany, Mlčechvosty a Spomyšl, které leží v nejúrodnějších oblastech Mělnicka. Druhou skupinou byli vsi nacházejících v rámci jedné rychty Vliněves, Brozánky, Kozlov. Třetí skupina ležena na pravém břehu Labe a byly v ní zahrnuty vsi Rousovice, Záboří a Vehlovice. Poslední skupinou byly vsi nacházející na vzdáleném východním okraji panství a autor do této skupiny zahrnul vsi Vrutice, Velký Újezd a Krpy. J. KOUMAR, *Má doplaceno*, s. 64-68.

k bližšímu poznání rodinné držby usedlostí a rozhodovacího procesu volby odstupujícího hospodáře, což je škoda.

Osobním strategiím vdov na venkově uplatňovaných po ovdovění se v současné době věnuje Markéta Skořepová.⁷¹ Zcela jinou kategorii představují obranné strategie uplatňované tváří v tvář justici, které optikou historické antropologie zkoumá Jaroslav Dibelka.⁷²

1.4. Prameny

1.4.1. Matriky

Důležitým pramenem pro studium demografických jevů ve venkovském prostředí a jednotlivých osudů obyvatel vsi Vítkova jsou matriční knihy.⁷³ Samotné slovo matrika je odvozeno z latinského *matricula*, jež původně označovalo seznam kleriků ustanovených při katedrálním kolegiálním či farním chrámu a opatřeným obročím. Svého dnešního významu nabývá toto slovo postupně od první poloviny 17. století. Obdobné označení v němčině *Matrikel* je původně spíše rakouským výrazem, zatímco Němci žijící ve Svaté říši římské používali většinou výraz *Personenstandsregister* či *Kirchenbücher*, což je možné dát do souvislosti s odlišnou organizací matrik v obou zemích.⁷⁴

Již na počátku 3. století docházelo k zakládání sítě farností, ve kterých byla vedena registrace křtů, přičemž její forma byla dále upravována v 6. a 7. století.⁷⁵ Přesto nejstarší dochovaná matriční kniha pochází až z 13. století z prostředí románských zemí starého kontinentu a zachycuje křty v severoitalském Rimini počínaje rokem 1232.

⁷¹ Markéta SKOŘEPOVÁ, *Venkovské vdovy a jejich postavení v rámci rodinných a sociálních struktur. Situace na panství Nový Rychnov v první polovině 19. století*, Diplomová práce Historického ústavu FF JU České Budějovice 2009; TÁŽ, *Vdovy a vdovství ve venkovské společnosti. Panství Nový Rychnov v první polovině 19. století*. Rigorózní práce Historického ústavu FF JU České Budějovice 2010; TÁŽ, *Veselé vdovy? Sňatek jako životní strategie ovdovělých venkovských žen (Jižní Čechy, 1. polovina 19. století)*, in: Ondřej Felcman (ed.), *Historie 2008. Sborník prací ze 14. celostátní studentské vědecké konference konané 5. a 6. března 2009 v Hradci Králové*, Hrade Králové 2010, s. 175-198.

⁷² Jaroslav DIBELKA, *Obranné strategie mužů a žen obviněných ze smilstva a cizoložství. Panství Třeboň na přelomu 17. a 18. století*, České Budějovice 2013. (= Monographia historica 12)

⁷³ Nejvíce informací o vývoji matrik a samotných matričních zápisů přinesl Eduard MAUR, *O počátcích a vývoji církevních matrik se zvláštním zřetelem k českým poměrům*, HD 3, 1969, s. 4-19; TÝŽ, *Církevní matriky jako historický pramen (se zvláštním přihlédnutím k historické demografii)*, SAP 20, 1970, s. 425-457; TÝŽ, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, HD 6, 1972, s. 40-58; TÝŽ, *Základy*, s. 52-57. Různé možnosti a formy výzkumů a využití matriční evidence shrnula Miroslava MELKESOVÁ, *Církevní matriky českých zemí v pozornosti badatelů*, HD 32, 2008, s. 5-56.

⁷⁴ Josef GRULICH, *Migrace městského a venkovského obyvatelstva. Farnost České Budějovice 1750-1824*, České Budějovice 2013, s. 80.

⁷⁵ J. PETERKA, *Cesta*, s. 40.

Dochována je například matrika z francouzské farnosti Givry z let 1334-1357.⁷⁶ Nejstarší španělská matrika pochází z roku 1437 a zachycuje rovněž křty ve farnosti Alcalá de Henares, byť církevní kongres v Seville nařídil vést matriční evidenci až v roce 1498.⁷⁷ Mimo románské oblasti pocházejí z 15. století nejstarší matriky pro některé oblasti Belgie (Brusel – 1482)⁷⁸ a Švýcarska (Basilej – 1490).⁷⁹

V německých zemích bylo zavádění matriční evidence spojeno především s působením jednotlivých reformovaných církví v průběhu 16. století. V katolických oblastech Svaté říše římské byly matriky zaváděny ještě později. V tomto ohledu byl velmi důležitý Tridentský koncil konaný s přestávkami v letech 1545-1563, který bezprostředně reagoval na sílící reformační hnutí. Jedním z jeho závěrečných usnesení bylo právě zavedení a povinné vedení církevních matrik.⁸⁰

Počátky matrik v českých zemích byly výrazně provázány s působením protestantů, zejména v severozápadních a severních Čechách, jelikož tyto oblasti měly těsné kontakty s reformovanými oblastmi v Říši, zejména pak s luteránským Saskem.⁸¹ Právě díky těmto kontaktům začaly být vedeny nejstarší matriční knihy v Jáchymově v roce 1531 (oddaných) a 1542 (křtěnců) a v nedaleké Horní Blatné (1541) a v Abertamech (1544).⁸²

Přes nařízení Tridentského koncilu se zavádění katolických matrik v českých zemích značně protahovalo. I nejstarší pražská matriční kniha vedená u sv. Jindřicha počíná až rokem 1584.⁸³ Vedení matriční evidence v českých zemích nařizovaly i olomoucká (1591) a pražská synoda (1605). Vnější podobu matrik měl závazně stanovovat římský rituál z roku 1614. Přes tato opatření byla matriční evidence do třicetileté války zavedena v malé části českých a moravských farností, například ve Vysokém Mýtě (1609). Ve většině farností došlo k zavedení matrik až po reformě církevní správy pražským arcibiskupem Arnoštem Harrachem⁸⁴ v roce 1631. Roku 1685 pak pražská synoda nařizuje jednotlivým duchovním, aby zápisy prováděli vlastní rukou.⁸⁵

⁷⁶ J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 66.

⁷⁷ TÝŽ, *Migrace*, s. 81.

⁷⁸ E. MAUR, *O počátcích*, s. 5.

⁷⁹ Tamtéž, s. 6.

⁸⁰ J. PETERKA, *Cesta*, s. 41.

⁸¹ J. GRULICH, *Migrace*, s. 82.

⁸² E. MAUR, *Základy*, s. 52-53.

⁸³ J. PETERKA, *Cesta*, s. 41.

⁸⁴ Pražským arcibiskupem byl v letech 1624-1667. Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007, s. 191.

⁸⁵ H. C. POHANKA, *Po stopách*, s. 100.

Nejvíce změn v matriční evidenci a zejména v její formě přinesla série nařízení ve druhé polovině 18. století. V roce 1756 bylo nařízeno zapisování křtů nemanželských dětí do zvláštního oddílu za děti z manželského lože a zároveň zakázáno uvedení jména otce nemanželského dítěte bez jeho souhlasu. V témže roce bylo rovněž zakázáno pohřbení těla bez předchozího ohledání.⁸⁶ V roce 1760 zavedla pražská konzistoř jednotnou latinskou formuli pro vedení matričních zápisů. V roce 1766 bylo židovským synagogám nařízeno vedení matrik narozených chlapců a roku 1768 bylo vojenských duchovním nařízeno vedení vojenských matrik. Roku 1770 byl zakázán zápis jmen „po gruntu“ či „po chalupě“, byť se tato zvyklost udržela mnohde velmi dlouho, přičemž se v matričních knihách začaly objevovat tehdy zavedená čísla popisná. Rokem 1780 byla uzákoněna dědičnost příjmení a počínají být veden indexy k zápisům v matrikách.

Dne 1. května 1781 byly matriky prohlášeny za veřejné listiny a o rok později bylo započato s vedením matrik nekatolických církví, byť pouze pro církevní účely. Zásadní změna ve vedení matrik přišla s rokem 1784, kdy byl patentem Josefa II. o matrikách z 20. února nařízen nový matriční formulář, který s drobnými obměnami platil až do roku 1949. Podle tohoto patentu měly zápisy v matričních knihách pokřtěných obsahovat: rok, měsíc a den narození, jméno dítěte, jeho pohlaví a to, zda je z manželského nebo z nemanželského lože. Dále pak jména a příjmení rodičů, jejich náboženské vyznání a u kmotřů jméno a příjmení. U dětí svobodných matek bylo jméno otce uvedeno jen v případě, že se k dítěti sám přiznal. Matriky oddavek měly podle patentu obsahovat v předepsaných sloupcích: rok, měsíc a den svatby, číslo domu, křestní jméno a příjmení ženicha, jeho náboženské vyznání a věk, také to, zda je svobodný, anebo vdovec. Křestní jméno nevěsty, její vyznání, stáří, zda je svobodná nebo vdova a taktéž křestní jména a příjmení svědků a jejich stav. Svědkové se měli vždy podepsat. V případě neznalosti písma tak měli učinit buďto třemi křížky (+ + +) nebo třemi kolečky (o o o), která byla později vyhrazena pro židovské obyvatelstvo. V matrice zemřelých měl být uveden rok, měsíc a den úmrtí, číslo domu, náboženství, pohlaví, předpokládané stáří, které bývalo velmi často dosti vzdálené skutečnému věku zesnulého, a příčina smrti. Zároveň s tím se počínají vést oddělené matriky pro narozené, oddané a zemřelé.⁸⁷

⁸⁶ H. C. POHANKA, *Po stopách*, s. 101.

⁸⁷ M. MAREČKOVÁ, *Příručka*, s. 10.

Od roku 1812 se povinně zapisuje datum narození a od roku 1813 také jméno porodní báby.⁸⁸ Dekretem vydaným roku 1837 bylo nařízeno vedení dvou originálů matrik, namísto dříve praktikovaného vedení opisů. Tzv. provizorním nařízením ze dne 30. ledna 1849 nabývají matriky evangelických církví státní průkaznosti, takže se evangelíci již nemuseli zapisovat do katolických matrik.⁸⁹

Plebánie ve Štěkni, do jejíž farnosti Vítkov patřil, je připomínána již roku 1357. V letech 1670-1744 byla ke štěkeňské farnosti⁹⁰ přiřazena i farnost Paračov⁹¹ a duchovní správu v obou farnostech a tudíž i zápis matričních záznamů prováděl štěkeňský farář. V roce 1744 pak byly farnosti opět rozděleny a v Paračově zřízena expozitura.⁹²

Matriční knihy farnosti Štěkeň jsou uloženy ve Státním oblastním archivu Třeboň (dále SOA Třeboň).⁹³ Nejstarší matriční knihou farnosti Štěkeň je kniha obsahující agendu pokřtěných (1687-1738), oddaných (1687-1763) i zemřelých (1687-1747). Tato kniha č. 1 vedená již od počátku pro veškerou agendu byla založena roku 1687. Kniha je rozdělena na oddíly, kde jsou na foliích 1-240 zapsány křty pro roky 1687-1719. Zápisy pokřtěných pokračují na foliích 208-379 pro roky 1720-1738. Problém domnělé nenávaznosti zápisů vznikl při zapisování do matriční knihy. Farář si totiž ideálně rozdělil knihu na tři části podle jednotlivých svátostí a ty pak čísloval odděleně, takže po foliu 240, kde končí zápisy pokřtěných, se v knize nachází ještě folio 241, které jednotlivou agendu rozděljuje, avšak následné folio již nemá číslo 242 nýbrž 1, jelikož zde je již vedena agenda oddaných. Na konci knihy psané další zápisy pokřtěných dětí pro roky 1720-1738 počínají foliem 208, jelikož zde tuto úpravu farář neprovedl a pokračoval ve foliování ze zápisů pohřbených. Všechny zápisy jsou vedeny v češtině, ale forma zápisu se mění. Křestní zápisy obsahují jméno křtěnce, jméno a příjmení otce, křestní jméno matky a místo jejich původu, dále pak jména kmotrů a místa jejich původu. Tato forma zápisu zůstává

⁸⁸ M. MAREČKOVÁ, *Příručka*, s. 10.

⁸⁹ H. C. POHANKA, *Po stopách*, s. 103.

⁹⁰ Farní obvod se do roku 1840 skládal z vsí Brusy, Čejetice, Kbelnice, Přeborovice, Přešťovice, Rovná, Řepice, Slaník, Slatina, Štěkeň a Vítkov. V roce 1840 byla k farnosti Štěkeň přiřazena obec Mladějovice, která dříve spadala pod farnost Jinín.

⁹¹ Do farního obvodu farnosti Paračov spadaly vsi Cehnice, Dunovice, Kváskovice, Paračov, Radějovice a Skály.

⁹² <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=0&doctree=1nrsQ&id=7807>. Odkaz vyhledán dne 9. září 2014.

⁹³ Matriční knihy farnosti Štěkeň a okolních farností využitých při této práci jsou dostupné na internetovém portálu digitalizovaných archivních materiálů na adrese digi.ceskearchivy.cz. Stav k 9. září 2014.

po celé období prakticky nezměněna, pouze přibýlo jméno křtícího duchovního a jeho pozice. Nemanželské děti byly zapisovány podle data křtu mezi děti z manželského lože. V knize jim nebyl vyčleněn zvláštní oddíl. U záznamů oddaných je uveden ženich a jeho otec, nevěsta a její otec, místa jejich původu a dále svědci. Často se stává, že není uveden otec ženicha, důvodem je nejčastěji buď vzdálenější původ ženicha či to, že ženich byl již plně nezávislý na svém otci a původní rodině. Otec samozřejmě nebyl uváděn také u vdovců. Směrem k polovině 18. století jsou již připisovány ohlášky a jejich data a také jméno oddávajícího kněze. Nejjednodušší zápisy obsahuje rubrika pochovaných. Zde je uváděno jméno zemřelého, místo, kde dotyčný žil, popřípadě zemřel, a jeho povolání. Následně přibývá místo pohřbu a již od prvního dvacetiletí 18. století také více či méně přesný věk zemřelého.⁹⁴

S tím, jak docházelo místo v první matriční knize, byly zaváděny knihy další. Roku 1739 byla založena nová kniha pro zápisy pokřtěných a byla vedena až do roku 1770, přičemž forma zápisu zůstává stejná jako u předchozí knihy, avšak roku 1766 dochází ke změně v jazyku zápisů. Poslední zápisy k roku 1765 jsou stále ještě v češtině, avšak již první zápisy z ledna 1766 jsou psány v latinské formuli. Už v předchozích zápisech jsou kmotři rozdělení na *levans* a *testes*. Levans byl hlavní kmotr, který při křtu držel dítě v náručí, a většinou býval stejného pohlaví jako křtěnec. Testes byli svědci obřadu. Od zápisu z 21. listopadu 1770 jsou další zápisy vedeny do konce roku ve sloupcích. V prvním je uveden den křtu, následuje jméno křtícího kněze, jméno dítěte, jména rodičů a jejich příslušnost k panství, jména svědků, vyznání a jméno vsi. Poslední sloupec je již nadepsán pro čísla popisná domů, ta však zatím nejsou zapisována. Zřejmě ještě nebyla ve farnosti přidělena.⁹⁵

V roce 1748 byla zavedena další kniha pro zemřelé, pro jejichž zápisy již nebylo místo v předchozí knize. Zápisy jsou vedeny až do roku 1770. Oproti předchozím zápisům přibyla formulace o provedení či neprovedení zaopatření umírajícího. Podobně jako zápisy pokřtěných v knize č. 2 jsou od ledna 1766 zápisy pohřbených i oddaných, které byly do knihy zapisovány od roku 1763, vedeny v latině. Koncem roku 1770 přechází duchovní správce i v případě agendy oddaných a pohřbených na zápisy do sloupců. Konkrétně u oddaných je datum svatby, jméno oddávajícího, jméno snoubenců a jejich otců, popřípadě předchozích manželů a manželek, v dalších

⁹⁴ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 1, NOZ 1687-1763.

⁹⁵ Tamtéž, kniha č. 2, N 1739-1770.

sloupcích pak svědci, jejich povolání a původ, vyznání snoubenců a místo konání svatby.⁹⁶

Od roku 1771 byla veškerá agenda opět sjednocena do jedné matriční knihy. Kniha byla vedena až do roku 1790, což nebývá obvyklé. Ve většině farností byly totiž v souvislosti s patentem Josefa II. zavedeny knihy nové. Zápisy z let 1784-1790 jsou již vedeny podle patentu a od roku 1784 jsou znovu vedeny v češtině. Také dochází k rozdělení jedné knihy na menší kapitoly, kdy každá obec farnosti má vymezený určitý počet stran.⁹⁷

Od roku 1791 je již agenda narozených, oddaných a zemřelých vedena v oddělených knihách. Velkou změnou je uvádění rodného příjmení matky narozeného dítěte. Na prvních stranách knihy jsou zápisy pro Štěkeň a až po nich jsou abecedně podle názvů jednotlivých vsí vedeny zápisy pro zbytek farnosti.⁹⁸

V matriční knize narozených pro roky 1806-1829 přišla opět změna v zápisu. Po roce 1815 totiž text u matky obsahuje i jména jejích rodičů. U otce se jména, profese a bydliště rodičů objevují až během září roku 1824, byť i nadále existují občasné zápisy obsahující u otce pouze jméno, příjmení a profesi.⁹⁹ Tato forma zápisu se ani v následně vedených matričních knihách do roku 1850 nemění.¹⁰⁰ Změny zápisu, která byly provedeny v případě agendy narozených, byly provedeny i u oddaných, kdy zhruba po roce 1820 jsou uváděni i rodiče snoubenců.¹⁰¹

U zápisů zemřelých osob došlo rovněž k několika změnám. Tou nejzásadnější bylo vyhrazení kolonky pro vyplnění nemoci či příčiny úmrtí, která se objevuje v matričních knihách po roce 1791. Také se zpřesňuje věk zemřelého, byť záleželo na faráři, jestli si dal práci najít datum křtu dotyčného nebožtíka.¹⁰²

Všechny úpravy provedené ve druhé polovině 18. století vedly k zpřesnění matričního zápisu. Vedení matričních knih přestalo být mezerovité a objem dat, která matriky obsahují a která může badatel využít, se směrem do novější doby zvyšuje.

⁹⁶ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 3, OZ 1748-1770.

⁹⁷ Tamtéž, kniha č. 4, NOZ 1771-1790.

⁹⁸ Tamtéž, kniha č. 5, N 1791-1811.

⁹⁹ Tamtéž, kniha č. 6, N 1806-1829.

¹⁰⁰ Tamtéž, kniha č. 7, N 1830-1838; kniha č. 8, N 1838-1850.

¹⁰¹ Tamtéž, kniha č. 11 (O 1791-1811), kniha č. 12 (O 1812-1832), kniha č. 13 (O 1833-1854).

¹⁰² Tamtéž, kniha č. 15 (Z 1791-1817), kniha č. 16 (Z 1817-1832), kniha č. 17 (Z 1833-1851).

1.4.2. Soupisy poddaných

Poddanské seznamy¹⁰³ zachycující obyvatelstvo souvisejí jednoznačně s potřebou vrchnosti evidovat nejdříve sirotky a později všechny poddané. Sirotčí a poddanské seznamy představují český fenomén, moravské prostředí je podobných soupisů téměř prosto. Pro období do třicetileté války mají jednoznačnou převahu soupisy sirotků, tedy osob, které přišly o svého otce. Sirotky vrchnost evidovala účelně, jelikož představovali důležitou pracovní rezervu pro vrchnostenské dvory a poddanská hospodářství. Vrchnost tak vedla tzv. *registra sirotčí* či *stavění sirotků a dětí poddaných*, která jsou známá v němčině pod označením „*Waisenregister*,“ či *Waisenstellungregister*“.¹⁰⁴ Za sirotky byly během 17. a 18. v pozůstalostním řízení pokládány veškeré pozůstalé osoby po zemřelém hospodáři, tedy jak vdova, tak i děti, které již dosáhly dospělosti. Děti přestaly být považovány za sirotky, až když se osamostatnily, tedy až když uzavřely sňatek, přešly usedlost či živnost.¹⁰⁵ Pokud byl například naverbován syn hospodáře, zůstal dlouho ve vojenské službě a vrátil se v době, kdy jeho otec byl již mrtev, a sám se neoženil, byl stále přes svůj již pokročilý věk považován za sirotka.¹⁰⁶ Rozhodující úlohu při klasifikaci sirotků rovněž mělo jeho vyplacení „*vybytí*“ z rodné usedlosti.

V době po třicetileté válce, kdy se již podařilo nahradit válečné ztráty, neprobíhala evidence poddaných na panstvích každoročně a zpravidla docházelo pouze k aktualizaci soupisů z předešlých let.¹⁰⁷ Postupně však dochází ke změně, která je nejvíce patrná zejména na schwarzenberských panstvích, kde je evidence poddaných nejpodrobnější, a to i u dětí mladších deseti let. Dochází k nahrazování sirotčích seznamů *soupisy poddaných* (německy *Mannschaftsbuch*, *Seelenregister*, *Mannschaftsreister*). Ty bývaly každoročně aktualizovány a bývaly do nich zapisovány i právě narozené děti. Takto byly vedeny přibližně od konce 17. století až do roku 1850.¹⁰⁸

¹⁰³ Možnostmi jak badatelsky zužitkovat poddanské seznamy se zabýval Josef KŘIVKA, *Význam poddanských seznamů pro demografické bádání*, HD 4, 1970, s. 50-58.

¹⁰⁴ J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 73.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 74.

¹⁰⁶ Příkladem může být Václav Talafous narozený dne 13. 9. 1731 v Drahonicích. V roce 1755 byl odveden k armádě, kde zůstal až do roku 1802, a pokud známo do konce života se neoženil. Po smrti svého otce Jana Talafousa (1696-1770) byl od roku 1770 veden mezi sirotky až do doby, kdy v soupisech chybí, neboť pravděpodobně zemřel, byť matriční záznam o jeho úmrtí nebyl nalezen.

¹⁰⁷ J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 75.

¹⁰⁸ E. MAUR, *Základy*, s. 64-67.

Pro obec Vítkov nejsou bohužel dochována žádná sirotčí registra z 16. či z první poloviny 17. století. Tři nejstarší soupisy poddaných, v nichž je zachycen i Vítkov, pocházejí až ze 70. let 17. století a byly vyhotoveny v letech 1673,¹⁰⁹ 1675¹¹⁰ a 1679.¹¹¹ S rokem 1700 pak přichází velká změna. Nedaleký statek Kestřany, ke kterému Vítkov patřil, totiž koupil Ferdinand ze Schwarzenberka a s ním nastoupily i správní postupy typické pro schwarzenberská panství. Počínaje rokem 1700¹¹² je vedena téměř každoroční evidence stavu obyvatel ve Vítkově až do roku 1830, která je uložena ve fondu Velkostatek Protivín (dále Vs Protivín).¹¹³ V letech 1700-1708 a 1710 je součástí soupisu poddaných panství Drahonice, 1712 je dochována jakožto soupis poddaných panství Protivín, v letech 1713-1720 jako soupis poddaných panství Drahonice a Protivín a v letech 1721-1805, 1808, 1810-1818 a 1820-1830 opět pod označením soupis poddaných panství Protivín.¹¹⁴

Soupisy poddaných jsou neocenitelným pramenem, který zachycuje veškeré stálé obyvatelstvo vesnice, navíc u jednotlivých osob jsou zapsány důvody jejich nepřítomnosti v době vyhotovování soupisů. Soupisy poddaných jsou proto také důležitým pramenem i pro poznání migrací, neboť se zde uvádí, kam odešly do čelední služby či kam se natrvalo přišelily či provdaly jednotlivé děti hospodářů.¹¹⁵ Další náhled do poměrů ve vsi poskytuje soupis z roku 1700,¹¹⁶ který již obyvatelstvo

¹⁰⁹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 340, sign. V AU No 2/1, kniha č. 259.

¹¹⁰ Tamtéž, inv. č. 341, sign. V AU No 2/2, kniha č. 260.

¹¹¹ Tamtéž, inv. č. 342, sign. V AU No 2/3, kniha č. 261.

¹¹² Tamtéž, inv. č. 365, sign. V AU No 5/1, kniha č. 284.

¹¹³ K vrchnostenské správě obecně J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 229-238. Na fungování, proměny a reformy vrchnostenské správy na jednotlivých panstvích, stejně tak na ty, kteří správu vykonávali, se zaměřili například Tomáš KNOZ, *Správa a hospodářská reforma na náměšťském panství po roce 1628*, ČMM 40, 1998, s. 137-154; Petr KOPIČKA, *Správa velkostatku Mělník v 16.-20. století. Diplomatická studie z dějin patrimoniální a hospodářské správy*, *Porta Bohemica* 2, 2003, s. 24-78; Antonín ROUBIC, *Správa statků olomouckého (arci)biskupství od 16. století*, SAP 31, 1981, s. 418-475; Helena SMÍŠKOVÁ, *Správa děčinského panství za Františka Thun-Hohensteina (1808-1844)*, SAP 22, 1972, s. 356-412; Karel TRÍSKA, *Vývoj černínského ústřední správy*, SAP 18, 1968, s. 363-376; Jiří TYWONIAK, *Ústřední správa chotkovských velkostatků a její archiv*, SAP 23, 1973, s. 3-105; Jiří ZÁLOHA, *Správa panství Českých Krumlov a náplň činnosti jejich orgánů v 19. století*, *Archivum Trebonense* 1991, s. 71-99; Marie ZAORALOVÁ, *Vývoj správy brtnického velkostatku a její písemnosti*, SAP 19, 1969, s. 258-304.

¹¹⁴ https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&set_f=1&set_l=&set_11=&id=50295. Odkaz vyhledán dne 9. září 2014.

¹¹⁵ Na základě poddanských seznamů zkoumal migrace Josef GRULICH, *Migrace; Týž, Motivace migrací a mobility venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 17.-18. století*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku, České Budějovice 2007 (=Opera Historica 12)*, s. 255-290; dále pak Josef PETRÁŇ, *Pohyb poddanského obyvatelstva a jeho osobní právní vztahy v Čechách v době předbělohorské*, *ČsČH* 5, 1957, s. 26-58, 399-447; Týž, *Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války*, Praha 1964; Markéta SELIGOVÁ, *Geografická mobilita poddaného obyvatelstva v první polovině 18. století ve světle poddanských seznamů*, HD 28, 2004, s. 55-109.

¹¹⁶ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 365, sign. V AU No 5/1, kniha č. 284, fol. 63v-66v.

rozděloval do určitých sociálních kategorií. Na prvním místě byli majitelé gruntů, jejich manželky a děti, za nimi chalupníci a obyvatelé obecních chalup a na posledním místě v soupisu se nacházeli podruzi, vdovci, vdovy a sirotci. Údaje se však musí brát s rezervou, jelikož zaznamenávají spíše ideální stav než skutečnost, a to především proto, že se řídí spíše poddanskou příslušností než skutečným stavem obyvatelstva vesnice. Například vojáci, kteří jsou na vojně, jsou stále psáni ve vsi, dokud se jejich status nezmění,¹¹⁷ podobně i mládež v čelední službě v jiných vsích je stále evidována v domovské vsi s přípisem, kde se aktuálně nachází. Soupisy navíc nezachycují obyvatele z jiných vsí, kteří se zde mohli nacházet, dokud se nerozhodli ve vsi usadit.

1.4.3. Gruntovní knihy a urbáře

Gruntovní a pozemkové knihy nejčastěji zakládaly a vedly vrchnosti, jejichž písaři do nich zaznamenávali majetkové převody včetně splácení dědických, vrchnostenských či jiných pohledávek, které mohly být k dotyčné nemovitosti vázány.¹¹⁸ Paralelně k nim však mohly zakládat obdobné knihy i samosprávy, takovým příkladem mohou být konšelské knihy.¹¹⁹ V minulosti byly známy pod různými názvy, především pozemkové knihy, registra gruntovní, gruntovnice či v němčině Grundbücher a Schoeppenbücher.¹²⁰ Do pozemkových knih bývalo obvykle zapisováno při výročních soudech konaných za účasti rychtáře a konšelů, i když pozemkové knihy jako takové neopouštěly vrchnostenskou kancelář.¹²¹ Byť nejstarší česká pozemková kniha stenického panství pochází již ze sedmdesátých let 15. století, jejich počet se počal navyšovat až v první

¹¹⁷ V soupisech označováno poznámkou „wzat na W.“. V pozdějších soupisech často německou poznámkou „in K“ nebo jen „K“. Služba v armádě bývala touto dobou stále ještě doživotní. S verbováním vojáků býval vždy problém, nedařilo se verbovat tolik mužů, kolik bylo třeba. V roce 1748 přešlo verbování z kompetence stavů pod stát a v roce 1771 byla země rozdělena na tzv. verbovací okresy, avšak ani to situaci moc nepomohlo. Teprve rokem 1781, kdy byl zaveden tzv. konskripční systém, nabylo získávání rekrutů jasných obrysů. Odvody se prováděly v noci, kdy poté, co vrchnostenská správa vybrala vhodné brance, předala jejich jména a adresy velitelům setnin, kteří za pomoci rychtáře mladé muže odváděli na místa odvodů. Po lékařské prohlídce pak bylo rozhodnuto, zda jsou ke službě vhodní či nikoliv. Odvody konané po roce 1781 byly povinné a násilné a týkaly se mužů ve věku od 17 do 40 let, k vzatajstvu od 17 až do 50 let. Teprve neúspěch ve válkách proti Napoleonovi Bonapartovi přinesl další reformy. Císařským patentem vydaným 4. května 1802 byla zrušena doživotní vojenská služba a místo ní byla zavedena desetiletá u pěchoty, dvanáctiletá u jezdeckta a čtrnáctiletá u dělostřelectva a ženistů. Avšak v roce 1827 byla stanovena délka služby 14 let bez ohledu na druh zbraně. Srov. Alois Karel STARA, *Vývoj vojenství v českých zemích z pohledu genealoga*, in: Václav Hásek a kol. (edd.), *Sborník učebních textů kurzu pro pokročilé rodopisce*, Praha 2007, s. 225-248.

¹¹⁸ J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 83.

¹¹⁹ D. ŠTEFANOVA, *K aspektům*, s. 118.

¹²⁰ J. PETERKA, *Cesta*, s. 48.

¹²¹ J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 83-84.

polovině 16. století a v jeho druhé polovině se již staly někde více, jinde méně běžnými.¹²² Avšak teprve od druhé poloviny 17. století počínají souvislé řady pozemkových knih na většině šlechtických panství.¹²³ Urbáře, které bývají často dávány do spojitosti s gruntovnicemi, sloužily k podchycení poddanských povinností a dávek vůči vrchnosti.

Co se týče badatelského zájmu o tuto problematiku, je nutné konstatovat, že zejména starší badatelé nevěnovali pozemkovým knihám až na pár prací ve dvacátých letech 20. století¹²⁴ prakticky žádnou pozornost. Obrat k lepšímu přichází až v šedesátých letech 20. století, byť se tehdy autoři zaměřují téměř výhradně na pořizené soupisů dochovaných gruntovních knih¹²⁵ i urbářů.¹²⁶ Co se týče komplexního výzkumu pozemkových knih a právních zvyklostí v nich zachycených, na prvním místě stojí obsáhlá monografie a některé další práce Vladimíra Procházky¹²⁷ a také práce Josefa Hanzala a Miroslava Volfa. Poněkud odlišným směrem se vydal Bronislav Chocholáč, který se rozhodl zkoumat problematiku finančního hospodaření poddaných a zaměřil se na studium moravských pozemkových knih,¹²⁸ kterým Vladimír

¹²² Vladimír PROCHÁZKA, *Česká poddanská nemovitost*, s. 7-8.

¹²³ J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 84.

¹²⁴ Josef SALABA, *Příspěvky ke kritice urbářů, pozemkových knih a jiných knih, katastrů, map, starých účtů atd.*, Selský archiv 14, 1921, s. 1-31; Selský archiv 15, 1922, s. 1-16; Selský archiv 16, 1923, s. 1-44; František VACEK, *Urbáře a pozemkové knihy*, ČDD 13, 1926, s. 8-31; Miloslav VOLF, *Vývoj gruntovní knihy ve světle zákonů a hospodářských instrukcí*, Zprávy Archivu země české 8, 1939, s. 41-108.

¹²⁵ Gabriela ČECHOVÁ a kol., *Soupis starých pozemkových knih*, AČ 10, 1961, s. 6-16; Josef HANZAL, *Současný stav a výsledky studia českých pozemkových knih*, SAP 14, 1964, s. 39-54; Ivan ŠTARHA, *K soupisu pozemkových knih v Jihomoravském kraji*, AČ 17, 1967, s. 200-205; Miroslav VOLF, *Výsledky soupisu gruntovních knih ve Středočeském kraji*, SAP 16, 1966, s. 50-127; Helena GREGOROVÁ, *Pozemkové knihy pražské metropolitní kapituly v 16. a 17. století. Pramen ke sledování zatížení poddaných*, SAP 29, 1979, s. 277-318.

¹²⁶ Jiří JIRÁSEK, *Urbáře jako pramen pro poznání pobělohorské vesnice*, ČMM 79, 1960, s. 112-128; Jan ŘEZNÍČEK, *Soupis českých a moravských urbářů*, AČ 22, 1972, s. 73-86; Adolf KALNÝ, *Soupis urbářů jihočeských archivů 1378-1773 I-II*, České Budějovice 1976; Květoslava HAUBERTOVÁ – Gustav HOFMANN – Ladislav LEŠICKÝ (edd.), *Soupis západočeských urbářů. 2. polovina 13. století – 1773*, Plzeň 1993.

¹²⁷ V. PROCHÁZKA, *Česká poddanská nemovitost*; TÝŽ, *Příspěvky k dějinám českého pozemkového práva na území ČSR do r. 1848*, Praha 1959; TÝŽ, *Nejstarší česká vesnická pozemková kniha*, ČSPS 68, 1960, s. 81-83; TÝŽ, *Trhová smlouva na poddanskou nemovitost v Čechách v 16. a 17. století*, SH 10, 1962, s. 93-144; *Výbava a výměnek na české vesnici v 16. a 17. století*, ČL 49, 1962, s. 55-63.

¹²⁸ Bronislav CHOCHOLÁČ, *Poddanský úvěr*; TÝŽ, *Zadluženost*; TÝŽ, *Selské peníze*; TÝŽ, *Stalo se Léta Páně za rychtářství... Příspěvek k dějinám správy městečka Dolní Bobrová a k majetkovým poměrům jeho představitelů v 2. polovině 16. a v 17. století*, ČMM 116, 1997, s. 119-136; Tomáš BOROVSKÝ – Bronislav CHOCHOLÁČ – Pavel PUMPR (edd.), *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007, s. 292-336. Přehledově také Bronislav CHOCHOLÁČ, *O studiu pozemkových knih*, SPFFBU C – 40, 1993, s. 51-61; TÝŽ, *Pozemkové knihy – neprávem opomíjený historický pramen*, in: Petr Průcha – Karel Schelle (edd.), *Historie a současnost veřejné správy. Sborník příspěvků z vědecké konference*, Brno 1993, s. 8-11. Zajímavou sondu finančního hospodaření v jihočeských poměrech provedl Milan HOLAKOVSKÝ,

Procházka ve své práci nevěnoval pozornost. V posledních letech došlo u studia pozemkových knih k odklonu od hospodářských dějin a k příklonu ke zkoumání charakteristik sociálního postavení a života poddaných. Konkrétně například ke studiu dědické praxe při změnách majitelů nemovitostí,¹²⁹ dále pak ke zřizování výměnku,¹³⁰ postavení vdovy a osiřelých dětí v rodině a v rámci venkovské společnosti.¹³¹

Pozemkových knih zachycujících poměry ve vsi Vítkov se ve fondu Vs Protivín zachovalo několik. Nejstarší z nich je gruntovní kniha zachycující svými zápisy poslední čtvrtinu 16. a počátek 17. století, přesněji roky 1566-1602.¹³² Tato nejstarší kniha statku Kestřany je vedena v češtině a kromě Vítkova zachycuje i další vsi, které do statku patřily. Jmenovitě jsou v knize vedeny zápisy pro vsi Kestřany, Lhotu u Kestřan, Sudoměř, Brusy, Dobeš, Nepodřice a Zátaví. Každý grunt měl v knize vymezené místo v rámci několika folií a zápisy pro jednotlivé grunty jsou pak vedeny chronologicky, přičemž na počátku je ve stručnosti shrnut i inventář¹³³ patřící

Finanční hospodaření na selských gruntech v předbělohorských jižních Čechách, JSH 62, 1993, s. 70-92.

¹²⁹ J. GRULICH, *Poddanská nemovitost; Týž, Dědická praxe; Týž, Selský grunt a jeho obyvatelé mezi normou a skutečností. Sonda do českých poddanských poměrů v 17. a 18. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.) *Společnost země habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740)*, České Budějovice 2006 (= OH 11), s. 555-568; Dana ŠTEFANOVÁ, *K aspektům; Alice VELKOVÁ, Household formation in Bohemia 1700-1850. Inheritance practis and family strategy*, ČCH 109, 2011, s. 328-343; TÁŽ, *Krutá vrchnost; TÁŽ, Zásahy státu do vztahu mezi vrchností a poddanými a jejich dopad na vesnickou rodinu na přelomu 18. a 19. století*, ČNM – řada historická 168, 1999, 53-72.

¹³⁰ TÁŽ, *Forma sociálního zabezpečení na vesnici v 18. a v první polovině 19. století. Výměnek v pozemkových knihách vesnice Lhůta a Štáhlav*, HD 21, 1997, s. 95-132; TÁŽ, *Fenomén stáří ve venkovské společnosti na přelomu 18. a 19. století*, in: Jana Macháčová – Jiří Matějček (edd.), *Studie k sociálním dějinám = Studien zur Sozialgeschichte. Konference Sociální dějiny českých zemí v 18., 19. a 20. století* (Praha, 10. a 11. 10. 2000). = Konferenz Sozialgeschichte der böhmischen Länden (Prag, 10. und 11. 10. 2000), Kutná Hora 2001, s. 145-156.

¹³¹ TÁŽ, *Staré ženy; M. SKOŘEPOVÁ, Venkovské vdovy; TÁŽ, Vdovy a vdovství ve venkovské společnosti. Panství Nový Rychnov v první polovině 19. století*. Rigorózní práce Historického ústavu FF JU České Budějovice 2010; TÁŽ, *Veselé vdovy?; Týž, Stereotypy vdovství a vdovectví v tradiční venkovské společnosti*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Utváření identity ve vrstvách paměti, České Budějovice 2011 (=Opera historica 15)*, s. 283-321; TÁŽ, *Vdovství v tradiční venkovské společnosti (Přehled bádání)*, HD 35, 2011, s. 1-31; TÁŽ, *Osiřelé děti ve venkovské společnosti. Směry zahraniční historiografie a inspirace pro české bádání*, HD 37, 2013, s. 51-78.

¹³² SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 153, sign. V.AU 19/1, kniha č. 72, fol. 89-99.

¹³³ Pozůstalostní i jiné inventáře, ať z vesnického či z městského prostředí, se těší neutuchajícímu zájmu badatelů zejména díky možnosti studia hmotné kultury. František HRUBÝ, *Selské a panské inventáře v době předbělohorské*, ČCH 33, 1927, s. 21-58, 263-306; Josef HANZAL, *Předbělohorské poddanské inventáře*, ČL 50, 1963, s. 169-174; Josef JANČAŘ, *Zemědělská usedlost na Slovácku v 18. století*, ČL 51, 1964, s. 76-85; Hana HYNKOVÁ, *Pozůstalostní inventáře z Orlických hor s ukázkami z Rychnova nad Kněžnou*, ČL 54, 1967, s. 16-30; Jaroslav KRAMAŘÍK, *Dvě ukázky podrobných popisů venkovských staveb z první poloviny minulého století*, ČL 56, 1969, s. 239-241; Jiří PEŠEK, *Pozůstalostní inventáře jako pramen poznání kultury každodenního života*, in: Václav Bůžek (ed.), *Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době*, České Budějovice 1991 (=Opera historica 1), s. 30-42; Jana STEJSKALOVÁ, *Kšaft jako pramen pro studium kulturní úrovně měšťanské domácnosti*, in: Václav Bůžek (ed.), *Kultura každodenního života českých a moravských v předbělohorské době*, České Budějovice 1991 (=Opera historica 1), s. 74-80; Josef

ke gruntu,¹³⁴ mezi movitostmi je kladen velký důraz na železné předměty, které byly považovány za cenné. Dále je poznamenán dobytek, na němž spočíval chod příslušné usedlosti, a obilí.¹³⁵ Bohužel u mladších zápisů se již pozůstalostní inventáře téměř nevyskytují. Je zde však potřeba připomenout, že v knize je menší počet gruntů, než jaký je znám od poloviny 17. století, kdy se situace očividně ustálila. Zmiňováno je pouze sedm gruntů ve Vítkově¹³⁶ a jeden ve vsi Brusy. Zmíněný jeden grunt v sousední vesnici Brusy je zvláštností. Ves Brusy totiž byla očividně rozdělena na dvě části, snad se jedná o pozůstatek středověku, kdy bývalo častým jevem rozdělení vsi mezi několik drobných feudálních vlastníků. Situace se jeví tak, že většina vsi patřila pod panství Štěkeň¹³⁷ a pouze jediný grunt z celé vsi, tzv. Lálovský, patřil k panství Kestřany. Až do zrušení poddanství roku 1848 nedošlo ke sjednocení celé vsi pod jednu vrchnostenskou správu. Vrchnostenští úředníci tak přímo dotyčný grunt v rámci patrimoniální evidence připojili ke vsi Vítkovu, s nímž tvořil jednotný celek, byť bývalo poznamenáno, že dotyčný grunt se nachází v Brusích. Takto zapisován byl nejen v gruntovních knihách a v urbářích, ale rovněž i v soupisech poddaných.¹³⁸

V chronologickém pořadí další knihou vrchnostenské správy, která se vztahuje ke vsi Vítkov, jsou „*Registra urburní založiena Letha, 1621*“.¹³⁹ Zachycují poddanské dávky podle jednotlivých vsí ze statků Kestřany¹⁴⁰ a Červený Újezdec.¹⁴¹ V urbáři jsou zapsány svatojiřské a svatohavelské úroky celkem jedenáct hospodářů z Vítkova¹⁴² a jednoho hospodáře z Brus,¹⁴³ přičemž se zde objevují nová jména.

V roce 1630 bylo započato s vedením nové gruntovní knihy, jejíž zápisy byly vedeny v němčině až do roku 1659.¹⁴⁴ Tato kniha byla opět vedena pro celý statek Kestřany a všechny jeho vsi. Každý grunt měl znovu vymezený počet folií, na kterých byla chronologicky vedena jednotlivá poznamenání. Navíc u některých gruntů je

GRULICH – Pavel MATLAS, *Hmotná kultura a projevy mentality venkovské společnosti (Jižní Čechy, 17.-18. století)*, ČL 96, s. 1-34.

¹³⁴ Objevuje se také při vyrovnáních mezi dědici, kdy jsou některé předměty zahrnuty do vypořádávání dědických podílů.

¹³⁵ V. PROCHÁZKA, *Česká poddanská nemovitost*, s. 91-95.

¹³⁶ V letech 1566-1602 jsou ve Vítkově vzpomínány tyto grunty *Shybalků, Bártovic (Bárty), Ulrycha, Soukupa, Dominů, Hrnčírů, Slávy*.

¹³⁷ A. HAAS (ed.), *Berní rula. Sv. 27., Kraj Prácheňský I*, s. 435.

¹³⁸ Například SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 365, V AU No.5/1, kniha č. 284, fol. 65/ s. 440.

¹³⁹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 227, sign. VI.G β No.1a, kniha č. 146.

¹⁴⁰ Kestřany, Lhota u Kestřan, Sudoměř, Vítkov, Dobevo, Nepodřice a Zátaví.

¹⁴¹ Vlastec, Tukleky, Spolín, Louka, Kašina Hora, Jamný, Třešín, Dolní Novosedly, Svatonice, Horní Záhoří.

¹⁴² Jiřík Šenkýř, Matouš Shýbálek, Havel Koudelka, Adam Bůžek, Jan Slav, Jan Domin, Jan Hrnčír, Jan Uřich, Jan Talafous, Jan Starý a Matěj Pich.

¹⁴³ Zde uvedeno pouze „Lala ve vsi Brusích“.

¹⁴⁴ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 154, sign. V.AU 19/2, kniha č. 73.

v nadpise poznamenána změna jejich názvu.¹⁴⁵ V knize je tak popsáno deset gruntů a jedna vysazená krčma ve Vítkově a jeden grunt v Brusích.

Do časového rozpětí druhé gruntovní knihy zapadá druhý známý urbář vyhotovený v roce 1652.¹⁴⁶ Podobně jako urbář z roku 1621 zachycuje dva statky, a to Kestřany a Červený Újezdec. Výpovědní hodnota tohoto urbáře je ovšem značně snížena tím, že se očividně jedná pouze o opis urbáře staršího, a to včetně jmen a výše úroků. Nicméně menším písmem jsou pod jména jednotlivých hospodářů dopsána další jména. Nejspíše se jednalo o aktualizaci starého urbáře provedenou někdy v první dekádě 18. století.

Další knihou je gruntovní kniha pro statek Kestřany se zápisy pro roky 1652-1700.¹⁴⁷ V základě jde o český přepis zápisů ze starší německy vedené knihy (1630-1659) s dalšími poznámkami. Problémem ovšem je, že v zápisech je značná mezera, kdy nebyla kniha nejspíše vůbec vedena. Poslední zápisy končí před rokem 1660, jedná se tedy jen o opisy staré knihy. Nové zápisy jsou vedeny až do výročního soudu konaného 9. března 1696,¹⁴⁸ v zápisech je tedy zhruba čtyřicetileté intermezzo.¹⁴⁹ Zápisy pak končí rokem 1700.

V souvislosti s výměnou vrchnosti na přelomu let 1700 a 1701 došlo i k zavedení nových gruntovních knih. Po krátké období let 1700-1704 byla nová gruntovní kniha vedena již pouze pro ves Vítkov.¹⁵⁰ Malé rozměry samotné knihy a omezený počet folií nasvědčují, že se jednalo o krátkodobé řešení, než budou zavedeny nové, trvalejší knihy. Knihy stejné charakteristiky byly zaváděny i pro další vsi na protivínském panství, vždy pro jednu ves samostatně. Nepochybně se jednalo o přechodné řešení zavedené schwarzenberskou vrchnostenskou správou před další konsolidací patrimoniální agendy.

Nové knihy byly zavedeny opravdu záhy, a to již v roce 1705. Nová kniha byla vedena pro roky 1705-1850¹⁵¹ ovšem s přesahy na obě strany. Retrospektivní zápisy se vztahují až k roku 1696 k výše zmíněnému výročnímu soudu. Počáteční zápisy u poddanských nemovitostí tak obsahují opis či rekapitulaci zápisů z let předchozích ve vztahu ke stávajícím hospodářům. Například na gruntu „*Ssibalků neb Niemczů*“

¹⁴⁵ Konkrétně u Shýbalků je poznamenáno „Grunth genant Schybalků“ a bokem „Nimecz“, u Bartovského gruntu „Grunth genant Bartofský“ a nad tím „Stari“.

¹⁴⁶ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 228, sign. VI.G β No.1b, kniha č. 147.

¹⁴⁷ Tamtéž, inv. č. 155, sign. V.AU 19/3, kniha č. 73.

¹⁴⁸ Tamtéž, fol. 94v.

¹⁴⁹ Výjimkou je Uřichovský grunt, u kterého byl 17. dubna 1680 proveden obsáhlý zápis. Tamtéž, fol. 99.

¹⁵⁰ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 207, sign. V.AU 45.1, kniha č. 126.

¹⁵¹ Tamtéž, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127.

hospodaří v roce 1705 při zavedení knihy Pavel Němec neb Šibalek. Pod výčtem náležitostí a povinností vážících se k jeho gruntu je přípisek, že v roce 1700 bylo shledáno, že držitelem gruntu je od roku 1696 právě Pavel Němec. Následovala rekapitulace toho, komu a jaké částky, měl Pavel vyplácet, a kolik skutečně vyplatil.¹⁵² Již od pohledu podle mohutnosti a vyvedení vazby představovaly tyto knihy jednoznačně trvalé řešení pro vedení zápisů k jednotlivým nemovitostem. Zápisy jsou vedeny převážně v češtině, ale objevuje se i němčina. Novinkou je rejstřík na počátku knihy, kde je uvedeno vždy jméno hospodáře, který hospodařil na příslušném gruntu či chalupě v době vzniku knihy. Rejstřík je dále doplněn o další zápisy učiněné na původně prázdná folia na konci knihy během oněch více jak 150 let. Výhodou je také připsání čísel popisných, která jsou platná dodnes.

Rozhodnutí o zavedení čísel popisných padlo za vlády Marie Terezie v únoru roku 1770. Očíslování jednotlivých domů se pak událo mezi podzimními měsíci roku 1770 a podzimem 1771. Číslování domů prováděly císařské komise, které však s ohledem na novotu, kterou přinášely, nebyly nikterak vřele vítány. Konzervativnost venkovského prostředí se projevovala i tím, že nemálo sedláků dlouhou dobu odmítalo umístit tabulky s číslem popisným na svou usedlost. Samotné číslování záviselo na uspořádání vsi.¹⁵³

Zápisy k jednotlivým gruntům jsou, stejně jako u předchozích knih, vedeny na určitém počtu folií a následně chronologicky. Na počátku každého ze všech reálných folií pro jednotlivé grunty jsou vypsány druhy a výměry pozemků patřících k usedlosti, dále kontribuce, robotní povinnost každého hospodáře a vrchnostenské dávky. Od konce 18. století se v knize počínají objevovat složité převodní smlouvy o více bodech, které dopodrobna stanovovaly podmínky převodu a náležitosti výměnku odstupujícího hospodáře.

¹⁵² SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127., fol. 1-1v

¹⁵³ Stálo-li ve vsi sídlo vrchnosti, pak tato vrchnostenská budova byla označena číslem 1. Následně se postupovalo od panského sídla k jednomu konci vsi, po druhé straně cesty na opačný konec a po protější straně zpět k panskému sídlu. Pokud v obci panské sídlo nebylo, pak číslování odviselo od typu vsi. U návěsního typu získalo číslo popisné 1 některá z významnějších budov ve vsi (fara, rychta, kovárna či radnice). Dále se postupovalo popořadě kolem návsi, ostatní nemovitosti získaly číslo podle toho, jak byly uspořádány, či podle toho v jakém pořadí byly postaveny. Pakliže obec ležela podél jedné cesty, tedy se jednalo o tzv. silniční typ vsi, obdržela číslo 1 první budova na pravé straně cesty, kudy vjela císařská komise do vsi, poté se pokračovalo po téže straně na opačný konec a po protější straně zpět na počátek. Podle mapy stabilního katastru probíhalo číslování ve Vítkově od Píčovského gruntu po jedné straně návsi a zpět po protější straně. B. LEDNICKÁ, *Sestavte si rodokmen.*, s. 94-95; L. PEREMSKÁ, *Váš rodokmen*, s. 155.

Zejména k charakterizování vsi Vítkov bylo možné využít ještě další urbáře, a sice urbář z roku 1741,¹⁵⁴ který nabízí možnost porovnání zatížení obyvatelstva vrchnostenskými dávkami, a z roku 1772,¹⁵⁵ který zachycuje již celé tehdejší panství Protivín,¹⁵⁶ přičemž oba urbáře jsou sepsány v němčině. Dále pak třeba seznam roboty panství Protivín z roku 1778.¹⁵⁷

1.4.4. Katastry

Opomenuty nesmí zůstat katastry, které podaly rámcový obraz toho, jak zkoumaná ves Vítkov vypadala v minulosti. Pro práci byl využit jednak nejstarší dostupný katastr tedy, berní rula z roku 1654, jejíž část zachycující Prácheňský kraj edičně zpracoval Antonín Haas.¹⁵⁸ Berní rula byla vypracovávána v letech 1653-1656 a evidovala podle jednotlivých krajů, panství a míst všechny poddanské usedlosti a měšťanské domy v Čechách. Zachycovala rozlohy polností, jejich rozdělení podle osívání na jaro a na zimu, počty dobytku či zaměstnání. Bohužel se nedochovala v kompletním provedení pro všechny kraje. Chybí například Slánsko, které se kompletně ztratilo, dále část Boleslavska, podobně zápisy církevního majetku v Čáslavském a Bechyňském kraji.¹⁵⁹ Správnost soupisů majetků měly zaručovat visitační komise, jež byly stanoveny, a ve kterých měly své zástupce všechny zemské stavy (duchovenstvo, páni, rytíři a měšťané).¹⁶⁰ Visitace v Prácheňském kraji proběhla v období od července 1654

¹⁵⁴ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 236, sign. VI G β No.10, kniha č. 155. Tento urbář se týká pouze vsí statku Kestřany, tedy Kestřan, Sudoměři, Vítkova, Velkých Nepodřic, Zátaví, Dobeví a Lhoty u Kestřan.

¹⁵⁵ Tamtéž, inv. č. 241, sign. VI.G β No.15, kniha č. 160.

¹⁵⁶ V urbáři z roku 1772 jsou zapsány tyto vsi: Albrechtice, Bílsko, Budičovice, Chrást, Chvaletice, Čavyně, Čičenice, Dobeš, Drahonice, Dunovice, Heřmaň, Kestřany, Kloub, Krašovice, Krč, Křtětice, Lhota, Lidmovice, Lékařova Lhota, Maletice, Milenovice, Myšenec, Nepodřice, Pivkovic, Pohorovice, Protivín, Radčice, Radomilice, Ražice, Selibov, Skály, Skočice, Štětice, Strachovice, Sudoměř, Tálín, Temelínec, Vítkov, Vitice, Záboří, Zátaví a Žďár.

¹⁵⁷ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 243, sign. VI.G β No.17, kniha č. 162.

¹⁵⁸ Berní rula je uložena v Národním archivu v Praze. Antonín HAAS (ed.), *Berní rula*. Sv. 27.

¹⁵⁹ V. RAMEŠ, *Slovník*, s. 34.

¹⁶⁰ Komise, která měla za úkol provést visitaci v Prácheňském, ale i Plzeňském, Bechyňském a Čáslavském kraji byla složena z: Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberku, opat kláštera řádu a zákona sv. Benedikta u sv. Mikuláše na Starém Městě a u sv. Jana na Skalici při Horách Kutných, Pan Ferdinand Arnošt Hýzrle z Chodů, Rytíř Jan Arnošt Šafkoč z Kynastu, Měšťan Jiří Ryk, primas města Berouna. Václav ČERVENÝ – Jarmila ČERVENÁ, *Berní rula. Generální rejstřík ke všem svazkům (vydaným i dosud nevydaným) berní ruly z roku 1654 doplněný (tam, kde se nedochovaly) o soupis poddaných z roku 1651. 1. svazek / A-L*, Praha 2003, s. VIII.

do září téhož roku.¹⁶¹ Jednotlivé svazky Berní ruly byly ve velké míře edičně zpracovávány v 50. letech 20. století, avšak později zájem o ně opadl. Zbylé svazky jsou zpracovávány a vydávány Národním archivem v Praze přibližně od roku 2000.¹⁶²

Kromě berní ruly byl rovněž využit i Tereziánský katastr panství Drahonice z roku 1748¹⁶³ a k němu příslušná rektifikační tabele z let 1754-1755,¹⁶⁴ evidující přesné pozemkové vlastnictví jednotlivých hospodářů z Vítkova včetně místních názvů udávajících jejich umístění. Tereziánský katastr¹⁶⁵ vznikl v letech 1713-1748, tedy za vlády Karla VI. a Marie Terezie. V platnost byl uveden dne 1. května 1748 a tímto dnem nahradil tehdy stále ještě v Čechách platnou berní rulu a lánové rejstříky na Moravě. Na rozdíl od berní ruly přihlížel k bonitě půdy, ale naopak přeceňoval pozemkové vlastnictví oproti řemeslům. V roce 1757 byl nahrazen tzv. druhým tereziánským katastrem, do něhož byla zahrnuta i vrchnostenská půda a který platil až do zavedení josefínského katastru roku 1789.

Důležitou částí tereziánského katastru jsou rustikální fase zhotovované po roce 1713, na základě kterých následně tereziánský katastr vznikl. Rustikální fase pro statek Drahonice, kam Vítkov stále ještě patřil, je uložena v 1. oddělení Národního archivu (dále NA Praha).¹⁶⁶ Ve fassích lze nalézt rozepsané pozemky podle hospodáře, tedy role (zemědělské pozemky), ale i ostatní pozemky: louky, zahrady, lesy a rybníky. Do příznávacích fassí byl stav zapsán tak, jak jej přiznali jednotliví sedláci. Dobytek byl

¹⁶¹ V. ČERVENÝ – J. ČERVENÁ, *Berní rula. Generální rejstřík ke všem svazkům (vydaným i dosud nevydaným) berní ruly z roku 1654 doplněný (tam, kde se nedochovaly) o soupis poddaných z roku 1651. 1. svazek*, s. XXIII.

¹⁶² Pro oblast jižních Čechy byly dosud vydány svazky Iva ČADKOVÁ – Magda ZAHRADNÍKOVÁ (edd.), *Berní rula 4. Kraj Bechyňský I*, Praha 2013; TYTĚŽ (edd.), *Berní rula 5, Kraj Bechyňský I*, Praha 2013; A. HAAS (ed.), *Berní rula. Sv. 27; TÝŽ (ed.), Berní rula 28. Kraj Prácheňský. Díl II*, Praha 1954. V roce 2003 vydali Václav Červený a Jarmila Červená generální rejstřík ke všem svazkům berní ruly. V. ČERVENÝ – J. ČERVENÁ, *Berní rula. Generální rejstřík ke všem svazkům (vydaným i dosud nevydaným) berní ruly z roku 1654 doplněný (tam, kde se nedochovaly) o soupis poddaných z roku 1651. 1. svazek / A-L*, Praha 2003; TÍŽ, *Berní rula. Generální rejstřík ke všem svazkům (vydaným i dosud nevydaným) berní ruly z roku 1654 doplněný (tam, kde se nedochovaly) o soupis poddaných z roku 1651. 2. svazek / M-Ž*, Praha 2003.

¹⁶³ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 86, sign. IV.R No.19, kniha č. 5.

¹⁶⁴ Tamtéž, inv. č. 332, sign. IV.R 10/2, kniha č. 251.

¹⁶⁵ Tereziánským katastrem se zabýval již Josef PEKAŘ, *České katastry 1654-1789. [Část 3.] 5. Prvý katastr tereziánský*, ČČH 19, 1913, s. 301-344; TÝŽ, *České katastry 1654-1789. [Část 5.] 7. Druhý katastr tereziánský*, ČČH 20 1914, s. 263-296. V průběhu 60. let vyšla edice katastru Aleš CHALUPA – Marie LIŠKOVÁ – Josef NUHLÍČEK – František RAJTORAL (edd.), *Tereziánský katastr český. Svazek 1. Rustikál (kraje A-CH)*, Praha 1964; TÍŽ (edd.), *Tereziánský katastr český. Svazek 2. Rustikál (kraje K-Ž)*, Praha 1966; Pavla BURDOVÁ – Dagmar CULKOVÁ – Eliška ČÁŇOVÁ – Marie LIŠKOVÁ – František RAJTORAL (edd.), *Tereziánský katastr český. Svazek 3. Dominikál*, Praha 1970. Samotným fondem tereziánského katastru se zabýval E. HRADECKÝ, *Tereziánský katastr. Rozbor fondu*, SAP 6, 1956, s. 105-135. Dále také E. MAUR, *Velikost českých městských obcí podle tereziánského katastru*, HD 19, 1995, s. 169-205; Karel KUČA, *Tereziánský katastr český jako pramen k topografii technických staveb 18. století*, Zprávy památkové péče 53, 1993, s. 321.

¹⁶⁶ NA Praha, *Tereziánský katastr, Praha*, sign. (f.) 2545, fol. 226-259.

v kolonkách rozdělen na tažný (koně a voly) a na chovný (krávy, jalovice, ovce, svině a kozy). Právě poslední kolonka na vyplnění počtu koz je oproti berní rule navíc, jelikož berní rula kozy neevidovala. Nicméně pokud údaje v rustikálních fasích vycházely ze skutečnosti, pak ve Vítkově, Sudoměři ani v Dobevi žádné kozy chovány nebyly. Pozemky byly odhadovány podle vyšetých korců, přičemž měrnou jednotkou byl pražský korec rovný i sháněný. Fasse obsahuje také počet chovaného dobytka a jsou zde zaznamenáni vesničtí řemeslníci (kováři, koláři, ševci, krejčí či zedníci).¹⁶⁷

Tereziánský katastr rovněž obsahuje opis berní ruly či její revizitace a stav v době vytváření tereziánského katastru. Bohužel však není berní rula opisována celá, opisy obsahují pouze jméno hospodáře v době berní ruly, potažmo její revizitace, a výměry polí, nikoliv však počty chovaného dobytka, ty je nutné zjišťovat přímo v berní rule.

Tereziánský katastr později nahradil josefský katastr, přesto se ještě jednou po smrti Josefa II. vrátil v platnost, a to za vlády Leopolda II. Definitivní konec jeho platnosti přišel až se stabilním katastrem.¹⁶⁸

Ani stabilní či Františkův katastr nesmí být opomenut. Vznikal pro Čechy v letech 1826-1843¹⁶⁹ a dnes je uložen v Národním archivu v Praze.¹⁷⁰ Pro obec Vítkov, která byla zmapována v roce 1837, jsou dochovány jak indikační skici stabilního katastru, které díky popiskům umožňují jak určení čísla popisného a majitelů jednotlivých pozemků v katastrálním území obce, tak i tzv. císařské povinné otisky.¹⁷¹ Zápisné archy stabilního katastru vedené pro jednotlivé pozemky podle katastrálního čísla jsou uchovávány v SOA Třeboň.

Studium jednotlivých katastrů může doplnit informace tam, kde jinak chybějí prameny, ale zejména pomáhá rozkrýt sociální stratifikaci vesnické komunity, která by se podle soupisů poddaných či matrik mohla zdát velmi jednodušší. V neposlední řadě je nutné rovněž upozornit na nepostradatelnou roli, kterou katastry mají

¹⁶⁷ K. ŘÍČAŘ, *Občanská genealogie*, s. 37.

¹⁶⁸ Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeněk FIALA – Zdeňka HLEDÍKOVÁ (edd.), *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1984, s. 260.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 259.

¹⁷⁰ Pro studium jak indikačních skic, tak tzv. povinných císařských otisků je možné využít.

. http://archivnimapy.cuzk.cz/mapy/map.phtml?dg=co_rastr_1000k,MCR500_op,P_COCM_u&me=-958775.556739,-1282635.97206,-400169.80851,-

872110.327503&language=cz&config=cio&resetsession=ALL. Odkaz vyhledán dne 11. září 2014.

¹⁷¹ Tzv. Povinné císařské otisky stabilního katastru, jež byly zaslány do Vídně. Jsou uloženy v Národním archivu a jsou dostupné na internetové adrese: <http://archivnimapy.cuzk.cz/>. Odkaz vyhledán dne 10. září 2014. http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/main/cio_query_01.html?mapno_cm=c8633-1. Odkaz vyhledán dne 11. září 2014.

při určování způsobu obživy obyvatelstva. Jinými slovy, zdali se obyvatelé vsi živili spíše rostlinou či živočišnou výrobou, dle toho, co jim umožňovala krajina, do které byla vesnice zasazena.

1.5. Metodika výzkumu

Předložený výzkum byl proveden pomocí genealogického programu MyHeritage Family Tree Builder, jenž umožnil vytvořit přehlednou databázi, ve které se snadno hledá a která pomohla rekonstrukci rodinných vztahů rodů usedlých na jednotlivých selských hospodářstvích ve Vítkově.

Zadávat dat do programu musela nutně předcházet excerptce matričních knih. S ohledem na existenci jmenného rejstříku ke štěkeňským matrikám pouze k období let 1771-1790 bylo nutné si nejdříve vytvořit vlastní rejstříky, a to z větší části v programu Microsoft Word a také díky tvorbě elektronických rejstříků k příslušným matričním knihám přímo na stránkách SOA Třeboň.¹⁷² Následně mohlo proběhnout vyhodnocení takto zpracovaných a v genealogickém programu utříděných poznatků.

1.5.1. Genealogické programy na cestě pomoci historické demografii

Propojení moderních technologií s klasickou náročnou prací historika je v současnosti nevyhnutelné a v budoucnu tomu nebude jinak. Přestože některé počítačové technologie do historické vědy pronikly, není s nimi v současné době tak propojená jako genealogie, která tvoří jedno z východisek této diplomové práce. Právě v genealogii, která k sobě táhne miliony lidí po celém světě a dokáže navázat i relativně vysoký kapitál, který lze investovat právě do rozvoje moderních počítačových programů, jde vývoj technologií mnohem rychleji kupředu než v případě historické demografie. Mnohem dále než v České republice je vývoj počítačových databází pro demografické výzkumy kupříkladu v Nizozemí či ve Skandinávii, kde existují badatelská centra zpracovávající velké databáze zaměřené například na studium přirozené měny, migrací či složení obyvatelstva podle profesí, které vyvíjejí a poskytují svým projektům adekvátní technickou podporu. Pro jednotlivého badatele, který zpracovává časově i regionálně

¹⁷² <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=0&doctree=1nrsQ&id=7807>. Odkaz vyhledán dne 1. května 2015.

omezené téma, se jeví využití některého z genealogických programů jako ideální cesta pro vytvoření a vyhodnocení potřebné databáze.

Genealogických programů existuje v současnosti celá řada, avšak ne všechny jsou vhodné pro historiky, potažmo historické demografy.

1.5.2. Agelong Tree 4.6

Program Agelong Tree verze 4.6 je bohužel placený a jeho free verze umožňuje vložení informací pouze o čtyřiceti osobách, poté je nutné zaplatit licenci. Jedná se o ruský genealogický program vytvořený firmou Genery Software, založenou v roce 2002 v Novosibirsku. Dle autorova názoru se jedná o uživatelsky nepřilíš vydařený program, který by nepochybně potřeboval podrobný manuál. Výhodou je alternativa nastavení českého jazyka. Uživatelem zadaná data program ukládá v projektech do vlastního formátu s koncovkou (.at4). Možností, jak sdílet data s jinými genealogickými programy, je export, popřípadě import dat ze souborů formátu GEDCOM file s koncovkou (.ged), tedy mezinárodního formátu umožňujícího sdílení rodokmenů. Uživatelem vytvořenou databází je tak možné otevřít i v jiných programech než právě ve výchozím Agelong Tree.

Co se využitelnosti programu v historicko-demografickém bádání týče, je třeba připomenout, že na složitější analýzu zadaných údajů a statistické výstupy není program určený. Při využití služby Statistika, kterou program nabízí, lze získat pouze tři údaje: průměrnou délku života, průměrný věk a průměrný počet dětí, přičemž údaje jsou navíc rozděleny podle pohlaví. Program neumožňuje ani tvorbu grafů, ani rodinných archů, tolik potřebných pro metodu rekonstrukce rodin. Program Agelong Tree v podobě, kterou měl autor možnost vyzkoušet, je pro začínajícího genealoga možná postačující, nicméně pro pokročilejší badatele a historické demografy vhodný rozhodně není.

1.5.3. Ahnenblatt

Jedná se o původně německý genealogický program,¹⁷³ který je dostupný ke stažení zdarma.¹⁷⁴ Program má velice příjemné uživatelské prostředí a vzhled. V základní podobě máte zobrazen vývod v uživatelem vybrané části jeho databáze.

¹⁷³ Autor pracoval s verzí programu 2.86.

¹⁷⁴ <http://www.ahnenblatt.com/download.html>. Odkaz vyhledán dne 1. května 2015.

Program bez problémů umožňuje import souborů typu GEDCOM. Základním typem souborů, ve kterých program ukládá uživatelem vytvořené databáze, je *Formát Ahnenblatt* s koncovkou (.ahn). Program však umožňuje uživatelská data uložit také do formátů – GEDCOM, HTML, Webové stránky HTML, Malý RDK (.tt), Formát XML – Gedcom XML 6.0 a GedML a do formátu CSV.

Program je velmi přehledný a jednoduchý na ovládání. Je schopný vytvářet výpisy (předci, potomci, rodina, narozeniny, osobní karty) i rodokmeny RDK (RDK před – (plakát); RDK po – (plakát), RDK před – po (plakát); RDK před). Velkou výhodou je možnost vyhodnocení databáze a zobrazení jejích statistik (pohlaví, rodné jméno, křestní jméno, místo, povolání, vyznání, žijící, počet dětí, věk žijící osoby, věk zesnulé osoby, věk nevěsty při sňatku, věk ženicha při sňatku, věk matky při narození 1. dítěte, věk otce při narození 1. dítěte). Statistiky se zobrazují formou koláčových grafů a je možné si zobrazit i podrobnosti podkladů k vytvoření statistiky v přehledné tabulce. Program má nainstalovanou češtinu, ale i po nainstalování programu je možné si jazykové rozhraní změnit. Program sice není schopen vytvářet rodinné listy, avšak díky možnosti vyhodnocení databáze pomocí statistik a vytvoření grafů může být při historicko-demografických výzkumech užitečný.

1.5.4. Ancestry

Ancestry je původem český genealogický program, který má za sebou dlouhý vývoj a v českém genealogickém prostředí svou tradici. Program, jenž vyvinul Martin Doležal, prodělal od svého prvního publikování v roce 2003 mnoho změn, vyžádaných povětšinou připomínkami uživatelů programu. Program „Ancestry“ je po programu „MyHeritage Family Tree Builder“ pravděpodobně nejužívanějším genealogickým programem v českém prostředí a rozhodně nejužívanějším původně českým programem.

Uživatelé vytvořený soubor dat, ať rodina, rod či všechny osoby ve zkoumané lokalitě, se ukládá do souboru s koncovkou (.rodz), která je specifická právě pro program „Ancestry“. Pro převedení či sdílení dat s jiným programem umožňuje program „Ancestry“ jak export uložených dat do souboru s koncovkou (.ged), tak i import tohoto typu souboru do programu. Výhodou je, že lze zdarma stáhnout a bez jakýchkoliv omezení užívat full-verzi.

Přínos programu pro historicko-demografické bádání je větší než u Agelong Tree. Optikou metody rekonstrukce rodin je to kupříkladu možnost vytvořit formulář

vzdáleně podobný rodinnému listu, který však má určitá omezení. Tento výpis je možné zobrazit, pokud badatel označí v databázi určitou osobu, následně v zápatí otevřeného programu zvolí kolonku Přehledy, pokračuje přes Formulář a z nabídnutých možností zvolí Zobrazit formulář aktivní osoby. Takto zobrazený přehled informací o vybrané osobě má však zcela zásadní nedostatek: ve formuláři se sice zobrazí manžel/ka a potomci vybrané osoby, avšak pouze s rokem narození. Chybí tedy nejen přesná data narození, nýbrž i data úmrtí. Jinou možností je při označení vybrané osoby ve vytvořené databázi využít Shrnutí osoby. Zde se uživateli zobrazí kompletní životní data vybrané osoby, jeho manžela/ky a potomků, avšak bez data úmrtí manželky a sňatků potomků.

Program dokáže uživatelem zadané informace vyhodnotit formou statistik a tabulek, přičemž do statistik zahrne pouze ty osoby, které mají vyplněny veškeré potřebné údaje. Statistiku je možné zobrazit kliknutím myši na kolonku Statistika rodokmenu, načež se zobrazí všechny statistiky v jednom sloupci. Statistiky jsou nejdříve rozděleny podle pohlaví, následují statistiky pro všechny osoby bez ohledu na pohlaví a další statistiky pod označením Další zajímavosti. Pokud uživatel zvolí možnost Tabulky, zobrazí se mu čtyři tabulky s rozčleněním četnosti narození, sňatků a úmrtí dle měsíců a dnů a četnost mužských a ženských křestních jmen.

Míra přínosnosti tohoto programu pro historicko-demografické výzkumy je diskutabilní. Záporům se jeví neschopnost zobrazení všech informací, které historický demograf doplňuje do rodinného listu, v jednom výkazu či formuláři. Kladem je naopak schopnost vytvoření velké škály statistických údajů, které historická demografie vyhledává, a odkazy na konkrétní osoby, jež v statistikách vynikají. Velkým pozitivem je možnost stažení plné verze programu se všemi funkcemi bez jakéhokoliv poplatku či následných investic.

1.5.5. Brother's Keeper

Jedná se o genealogický program, který byl vytvořen ve Spojených státech amerických a který je určen výhradně pro operační systém Windows včetně jeho starších verzí. Původním jazykovým rozhraním je sice angličtina, ale je možné si při instalaci programu zvolit rovněž češtinu, kterou si následně uživatel nastaví také při prvním spuštění programu.

Pro nového uživatele je Brother's Keeper málo přehledný a náročnější na ovládání. Po spuštění nabídne program několik výstupů z vložené databáze. Konkrétně jde o „Rozrod – stromové schéma“, „Rozrod – okénkové schéma“, „Rozrod – textově (zákl. údaje)“, „Vývod – stromové schéma“, „Vývod – zhuštěné schéma“, „Abecední seznam“ a „Rodinné listy“. Přes výše zmíněnou možnost nastavení češtiny jako pracovního jazyka má Brother's Keeper jeden závažný nedostatek. Podobně jako další genealogické programy umožňuje import či export uložených dat ve formátu GEDCOM, ovšem nedokáže rozpoznat písmena s diakritikou. Pokud tedy uživatel exportuje data z jiného genealogického programu do formátu GEDCOM a následně je importuje do programu Brother's Keeper, čeká na něj nemilé překvapení v podobě jmen a příjmení osob v jeho databázi. Program totiž písmena s háčkem či čárkou automaticky nahradí X, takže v takto převedené databázi je téměř nemožné vyhledávat.

V případě, že uživatel importuje vlastní databázi ve formátu GEDCOM a rozhodne se vytvořit rodinný list, musí nejprve zvolit osobu, jejíž rodinný list chce zobrazit. Rodinný list, který se tímto způsobem vytvoří, obsahuje jméno manžela, data a místa jeho narození a úmrtí a jména jeho rodičů. Rodinný list dále obsahuje jméno manželky, jména jejích rodičů, místo a datum sňatku vybraného páru. Součástí rodinného listu vytvořeného programem Brother's Keeper 7 jsou i potomci, avšak jejich zápisy obsahují pouze jméno a příjmení, data a místa narození a úmrtí. Jejich případné sňatky a jména partnerů bohužel obsaženy nejsou.

Oproti programům Agelong Tree a Ancestry umožňuje Brother's Keeper tvorbu grafů, přičemž do vyhodnocení grafu může uživatel zahrnout buď všechny osoby v databázi, nebo využít volby předků či potomků jedné osoby. Takto lze vytvořit sloupcové grafy v kategoriích délka života, věk (u stále žijících), měsíc narození, měsíc úmrtí, měsíc sňatku, počet dětí v rodině (všechny rodiny), počet dětí v rodině (jen rodiny s dětmi).

Z hlediska využitelnosti programu Brother's Keeper 7 pro historicko-demografické výzkumy je nutné vyzdvihnout možnost tvorby obsahově mírně omezených rodinných listů a rovněž možnost tvorby sloupcových grafů některých populačních statistik. Na druhé straně stojí zkreslování slov při importu dat ze souborů GEDCOM, složitější práce s programem a na závěr uživatelsky nepříliš příjemný vzhled programu.

1.5.6. GenePro

GenePro je placený genealogický program, který však nabízí možnost získat čtrnáctidenní volnou licenci mimo jiné pro studijní účely. Program si lze stáhnout na oficiálních stránkách, kde poskytovatel rovněž nabízí ke stažení zkušební verzi zdarma.

Databáze osob a jejich příbuzenské vztahy, které uživatel zadá do programu, se ukládají do souborů ve formátu GenePro Files (.gno), avšak program umožňuje importovat databáze jak v tomto formátu, tak rovněž v souboru XML (.xml), GEDCOM a textových souborech (.txt). Program nabízí jazykové rozhraní i v češtině, nicméně při nahrání souboru GEDCOM vytvořeného jiným programem byla záhlavní lišta v angličtině, přestože vše ostatní již bylo v češtině. Program se jinak vyznačuje příjemným a jednoduchým zpracováním a práce s ním je velmi jednoduchá.

Co se však vžitelnosti v historicko-demografickém bádání týče, program nemá, co by mohl nabídnout. Nenabízí možnost vytvoření rodinného listu ani jakéhokoliv podobného výpisu, který by rodinný list alespoň vzdáleně připomínal. Program rovněž není schopen vytvořit souhrnnou statistiku uživatelem vložených dat. Z těchto důvodů lze GenePro při historicko-demografické práci využít pouze v oblasti sběru a utřídění dat.

1.5.7. Gramps

Gramps je genealogický program primárně vyvinutý pro operační systémy Linux a UNIX, je však možné s ním pracovat i v operačních systémech Windows a Mac OSX. Jde o čistě genealogický program, který má sice funkce pokročilého vyhledávání, nicméně jiné vyšší ambice si neklade.

Přesto je program schopný systematizovat některá data z vytvořené databáze. Program však bohužel vytváří grafy pouze tak, že sečte počet případů, kdy došlo k určité události a seřadí je podle četnosti. Výhodou je možnost, kterou program nabízí před vytvořením statistických grafů. Uživatel si totiž může nastavit vzorek osob, které chce do statistik zahrnout, a to podle data narození. Takto lze rozčlenit osoby zanesené v uživatelově databázi do kohort, které je možné následně vyhodnotit odděleně.

Program podporuje importování souborů ve formátu GEDCOM, byť pokud byl importovaný soubor vytvořen v programu s více funkcemi, je možné, že program rozezná a převede pouze ty informace, které jsou mu jasné. Překvapivá je však rozmanitost typů souborů, do kterých je možné v programu vytvořenou databázi exportovat. Program nabízí formáty Dokument CSV, GEDCOM, GeneWeb, Gramps XML (rodokmen), Gramps XML balíček (rodokmen a média), Web Family Tree, vCalendar a vCard.

Jistou náhradou za vytvoření rodinného listu může být zobrazení Podrobné zprávy o potomcích, kdy program vytvoří do souboru (.docx) výpis životních dat zvolené osoby, manželky a potomků. Ve výpisu jsou sice i rodiče uživatelem zvolené výchozí osoby, ale u partnera nejsou ani životní data a u potomků chybí údaje o svatbě a jejich partnerech. Program Gramps je tak pramálo vhodný pro vytváření databází a jejich vyhodnocování při historicko-demografickém výzkumu.

1.5.8. MyHeritage Family Tree Builder

V českém prostředí je rozhodně nejvyužívanější počítačový program pro studium genealogických vazeb MyHeritage Family Tree Builder. Na svých internetových stránkách se tvůrci dokonce pyšní označením „Světově nejpopulárnější rodinný historický program“. A právě tento program byl využit i při třídění a zpracovávání podkladů pro tuto diplomovou práci.

Za programem stojí izraelská společnost MyHeritage původně sídlící v malém městečku Bnei Atarot, která se v roce 2012 přestěhovala do nového sídla v Or Yehuda rovněž v Izraeli. Program již při instalaci nabízí českou jazykovou mutaci, přičemž jazyk je možné změnit kdykoliv během další práce s programem. Úspěch tohoto genealogického programu tkví v několika aspektech, které jej zároveň činí mezi ostatní konkurencí jedinečným. Program je jednoduchý na ovládání a má příjemné pracovní prostředí. Velkou výhodou je automatické vytvoření tzv. rodinných webových stránek, na kterých může uživatel zveřejňovat výsledky svého snažení. S ohledem na velké množství uživatelů opravdu z celého světa je vynikající pomůckou funkce Smart Matches. Tato funkce umožňuje vyhledávání osob s podobnými životními daty a jmény, které uživatel zadal do svého rodokmenu, přičemž program sám určí míru shody obou osob. Tato funkce může genealogovi popřípadě historickému demografovi ušetřit spoustu času, protože pokud se objeví shoda, lze zobrazit i další příbuzné osoby,

tedy sourozence, rodiče či potomky. Samozřejmě je nutné takovéto nálezy verifikovat, ale ověření příslušného data a vztahu již není tak časově náročné jako samotné pátrání v matričních či jiných zápisech.

Databáze se soubory dat vážícími se k jednotlivým osobám ukládá MyHeritage Family Tree Builder do souborů typu Compressed Unicode GEDCOM file (.uzed), nicméně podobně jako ostatní programy může exportovat data do souboru formátu GEDCOM (.ged) a takového soubory také importovat.

Program má tři úrovně, a to bezplatnou Basic verzi a pravidelnými ročními poplatky placenou verzi Premium. Basic verze však není oproti Premium verzi v základě nijak výrazně omezena. Premium má navíc možnosti pokročilého vyhledávání shod, vyhledávání v různých digitalizovaných materiálech a možnost umístit na internetové stránky více než 250 osob, které jinak tvoří hranici neplacené Basic verze programu. U verze Premium tvoří horní hranici počtu osob umístěných na rodinné webové stránky 2 500. Poslední, nejvyšší a rovněž nejdražší verze PremiumPlus již nemá žádná omezení.

Z vyzkoušených genealogických programů je program MyHeritage Family Tree Builder zřejmě nejvhodnější pro historicko-demografické výzkumy. Předností je jednak přehlednost programu, možnost vyhledávání osob podle zadaných kritérií, pokud chce badatel ze své databáze vytáhnout pouze určitý, nějakým způsobem charakteristický vzorek, například vybrat osoby podle profese, místa narození či náboženského vyznání. Program je rovněž schopný vytvořit řadu výpisů vázaných k uživatelem vybrané osobě, a to včetně Rodinného archu. Tento programem vytvořený výpis obsahuje všechny informace, který by při metodě rekonstrukce rodin měl obsahovat rodinný list. Nachází se zde životní data manželského páru, včetně jmen a životních dat jejich rodičů, dále životní data jejich potomků i s daty sňatků a jmény jejich partnerů. Jedná se o genealogický program, který rovněž nabízí možnost vytvoření několika typů diagramů, které zachycují vytvořené rodokmeny.

Pokud uživatel umístí své poznatky na webové stránky, může využít možnost statistického vyhodnocení dat obsažených ve své databázi. Když při otevření rodinných stránek zvolí možnost přejít na Rodinné statistiky, zobrazí se grafy a statistiky buď ze všech databází nahraných na webové stránky, nebo si mezi nimi může zvolit, kterou databázi má zájem vyhodnotit. Uživateli se následně zobrazí sedm záložek, pod kterými se nacházejí zpracované grafy k daným tématům. Těmi záložkami jsou Přehled, Místa, Věk, Narození, Svatby, Děti a Rozvody.

1.5.9. Rodokmen Pro

Je druhým českým zástupcem v tomto výběru a oproti ostatním je relativně nový. Pro dlouhodobější práci je nutné zakoupit licenci, přesto je možné program vyzkoušet v rámci patnáctidenní free verze, která neskýtá žádná omezení. Po uplynutí patnáctidenní lhůty již nelze ukládat nová data na disk, i když možnost exportu již zadaných dat, tisku či zpřístupnění na internetu zůstává.

Program ukládá vytvořené databáze do souborů RodokmenPro (.rp), avšak umožňuje i výstup dat do souboru GEDCOM, stejně tak i import takovýchto souborů. Přestože se jedná o placený produkt, obsahuje pouze ty nejzákladnější funkce, které by měl genealogický program mít. Mnohé neplacené verze jiných genealogických programů nabízejí mnohem více funkcí než RodokmenPro. Program je možné postavit na stejnou úroveň s programem GenePro, co se možností zpracování a výstupů vložených dat týče. Obdobně jako GenePro totiž program RodokmenPro nenabízí možnost tvorby rodinného listu využitelného při využití metody rekonstrukce rodin, ani vyhodnocení dat formou statistik, natož pak jakýchkoliv grafů. Stejně jako u programu GenePro nezbývá než konstatovat, že ani český program Rodokmen Pro není vhodný pro historicko-demografické výzkumy.

2. Převody selských usedlostí a volba nástupce

2.1. Volba nástupce

Některé dobové zvyklosti či lokální tradice spojené s transferem usedlostí, jako nástupnictví nejmladšího syna či nejstaršího syna, předání usedlosti v okamžiku sňatku dědice či později, mohly být obecně preferovány a přijímány za ideální způsob řešení. Přesto však nebyly uplatňovány striktně při každém převodu poddanské nemovitosti. V tomto okamžiku vstupují na scénu jedinečné rodinné strategie, které se mohly proměňovat a reagovat na aktuální situaci v rodině.

Tabulka č. 3: **Vztah nastupujícího hospodáře k hospodáři předešlému, Vítkov (1700-1850)**

VZTAH NASTUPUJÍCÍHO K PŘEDCHOZÍMU HOSPODÁŘI	DOBA NÁSTUPU NA USEDLOST			
	1700-1787		1788-1850	
	počet	%	počet	%
Syn	23	57,5	15	71,4
Dcera	0	0,0	1	4,8
Zeť	6	15,0	0	0,0
Cizí osoba	11	27,5	5	23,8
Celkem	40	100	21	100

Jedním z nejdůležitějších rozhodnutí, která musel hospodář během svého života vykonat, byla volba nástupce. Pokud držitel provedl převod tzv. *inter vivos*, tedy doslova mezi živými, bylo jeho rozhodování těžší v tom, že se jej jeho okolí snažilo ovlivňovat ve svůj prospěch. Předání usedlosti se v případě starého hospodáře navíc rovnalo odchodu na výměnek, který znamenal často mnohaletou závislost na novém držiteli usedlosti. Před legislativními změnami v osmdesátých letech 18. století do jednání o transferech poddanských gruntů vstupovala i vrchnost, která využívala svého práva schvalovat osobu v čele usedlosti, aby zajistila co nejlepší obhospodařování gruntů a využití pracovních sil.¹⁷⁵

První místo mezi novými hospodáři zaujímali rodinní příslušníci předchozích hospodářů. V letech 1700-1787 tvořili rodinní příslušníci 72,5 % nastupujících hospodářů. Pro období let 1788-1850 se podíl rodinných příslušníků mezi nástupci

¹⁷⁵ K proměně nástupnického práva Alice VELKOVÁ, *Zásahy*, s. 53-72.

hospodářů mírně zvýšil na 76,2 %.¹⁷⁶ Mezi příbuznými osobami byli majoritní skupinou synové, kteří v období let 1700-1787 tvořili 79,3 % a v mladším období let 1788-1850 dokonce 93,8 % případů.¹⁷⁷

První možností při určování nástupce bylo preferování nejmladšího syna, které podle předpokladu Eduarda Maura vycházelo z potřeby pobělohorských vrchností obsadit co nejvíce zpustlých usedlostí.¹⁷⁸ Starší potomci hospodáře ale nemohli čekat na otcovském gruntě, až vyroste jejich nejmladší sourozenec a začne se řešit převod a vyplácení podílů. K tomu totiž mohlo dojít klidně až za dvacet či třicet let poté, co dospěli. Museli tedy sami vybudovat hospodářské zázemí pro svou rodinu a nemohli čekat na vyplácení svých dědických podílů novým hospodářem. Po podrobném studiu pozemkových knih v kombinaci s rekonstrukcí jednotlivých vítkovských selských rodin se zdá, že tato strategie nejspíše nebyla důsledně plánována léta dopředu. Nástup nejmladšího přeživšího syna (v případě neexistence mužského potomka nejmladší dcery) vždy vycházel z rodinných okolností. Pokud se hospodáři podařilo ve zdraví zestárnout, zůstával v době, kdy chtěl usedlost předat dál, ve většině případů u rodičů již jen nejmladší potomek, kterému tak bylo předurčeno usedlost převzít.

Když se 9. března 1776 rozhodl Matouš Němec již v pokročilém věku sedmdesáti let předat usedlost dále,¹⁷⁹ zvolil svého tehdy nejmladšího syna Josefa, který se 12. února 1776 oženil s Magdalenou¹⁸⁰ Kalandovou,¹⁸¹ dcerou Jana Kalandy, sedláka ze Lhoty u Kestřan.¹⁸² Josef měl staršího bratra, který i s ohledem na pokročilý věk jejich otce nemohl očekávat zisk usedlosti a tak si již sedm let před odchodem svého otce na výměnek zajistil vlastní živobytí shodou okolností také ve Vítkově. Matěj totiž 6. listopadu 1768 pojal za manželku Kateřinu Těhle neb Dominovou z vítkovského

¹⁷⁶ Toto poměrné zastoupení osob příbuzných k předchozímu hospodáři je mnohem vyšší než jaké zjistil Josef Grulich na jihočeském Chýnovsku. Pro všeseckou rychtu bylo zastoupení příbuzných osob s vyloučením nových manželů vdovy po předchozím hospodáři tak, jak je i zde chápáno autorem, v letech 1711-1795 50 %. J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 308; Trochu odlišná čísla udává pro Kapličky Hermann Zeithlofer. Zde tvořili synové a zeti v období let 1651-1720 48,9 % nastoupivších hospodářů. V letech 1721-1840 jejich zastoupení vzrostlo na 71,3 %. H. ZEITLHOFER, *Headship Succession and Retirement in South Bohemia. 1640-1840*, in: D. R. Green – A. Owens (edd.), *Family welfare: Gender, Property and Provision Since the Seventeenth Century*, Westport 2004, s. 79.

¹⁷⁷ Autor do osob, které měly příbuzenský poměr k předchozímu hospodáři, nezapočítal nové manžely vdov po selských hospodářích. Tyto osoby autor považuje za nově přichodící cizí osoby.

¹⁷⁸ Eduard MAUR, *Bäurliche*, s. 107.

¹⁷⁹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 3v-4.

¹⁸⁰ S ohledem na nestálost a zaměňování jména Maří Magdalena a Mariana, je Magdalena Kalandová v soupise poddaných z roku 1776 vedena coby Mariana. SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 453, sign. V AU No 6/79, kniha č. 372, fol. 198v.

¹⁸¹ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Kestřany*, kniha č. 3, NOZ 1739-1784, s. 104.

¹⁸² SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 453, sign. V AU No 6/79, kniha č. 372, fol. 198v.

gruntu čp. 8.¹⁸³ Otec Kateřiny, Matouš Těhle neb Domin měl s manželkou celkem devět dětí, z nichž hned šest bylo mužského pohlaví.¹⁸⁴ Přesto se však dospělosti dožily pouze dvě dcery, starší Rozina a mladší Kateřina. Rozina se provdala již 11. listopadu 1759 za Matěje Koštela, selského synka z Nepodřic.¹⁸⁵ Opustila tak rodnou usedlost a stala se selkou na usedlosti svého muže v Nepodřicích.¹⁸⁶ Kateřina zůstala na Dominovské usedlosti sama, a když následný rok po její svatbě s Matějem Němcem její otec 28. července zemřel,¹⁸⁷ získala se svým mužem rodnou usedlost.¹⁸⁸ Uplatnění zvyku volby nejmladšího potomka, v tomto případě nejmladší dcery, je jako u ostatních podobných případů uskutečněných před rokem 1787 diskutabilní. Volba nejmladšího potomka vždy vycházela z aktuální rodinné situace. Poté, co se starší Rozina provdala a odešla za svým manželem, zůstala jediným dítětem na usedlosti a tím pádem i jediným možným dědicem Kateřina. A tak bylo uplatněno právo nejmladšího potomka.

Druhou strategií bylo předání usedlosti nejstaršímu přeživšímu synovi. Před rokem 1787 byl podle řady autorů nástup nejmladšího syna v prostředí českého venkova nejobvyklejším řešením, i když byly doloženy i výjimky. V opozici vůči tomu výzkumy provedené na selských rodinách ve Vítkově ukázaly, že volba nejstaršího syna byla nejpreferovanější jak před rokem 1787, tak i po něm. Z 23 případů, kdy usedlost získal syn předchozího hospodáře, představovali nejstarší synové v letech 1700-1787 osm z nich, tedy 34,8 % dotčených případů. Naproti tomu nejmladší synové tvořili 26,1 % se šesti případy převzetí usedlosti.

Až do druhé poloviny 18. století nebylo dědické právo českého venkova jednotně kodifikováno, a tak podléhalo jednotlivým vrchnostenským nařízením a lokálním zvyklostem. Na základě studia obrovského množství pozemkových knih z různých oblastí Čech rozdělil Vladimír Procházka dědické systémy na tři, které vymezil i geograficky.¹⁸⁹

¹⁸³ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 3, OZ 1748-1770, fol. 169v.

¹⁸⁴ Ze šesti synů se dožil nejvyššího věku Jan, který zemřel ve věku nedožitých tří let 28. března 1748. Poslední syn Matouše Těhle neb Domina zemřel v nedožitých dvou letech již 10. července 1754. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 3, OZ 1748-1770, fol. 1v; Tamtéž, fol. 27v.

¹⁸⁵ Tamtéž, kniha č. 1, NOZ 1689-1763, fol. 216v.

¹⁸⁶ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 437, sign. V AU No 6/63, kniha č. 356, fol. 193v.

¹⁸⁷ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 3, OZ 1748-1770, fol. 116v.

¹⁸⁸ Usedlost byla na manžele připsána 6. září 1769. SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 78v.

¹⁸⁹ Kromě zmíněného českého systému rovných dílů vysledoval Procházka také *severočeský systém vdovské třetiny*. V tomto systému, který byl uplatňován mezi německy hovořícím obyvatelstvem

Ve sledovaném období let 1700-1850 byl však již v téměř celých Čechách rozšířen pouze jeden z nich, který Procházka označuje jako *český systém rovných dílů*. Jeho základ spočíval v rozdělení pozůstalosti na rovné díly mezi děti a vdovu. Tento systém však již neplatil v další generaci, neboť děti si následně dělily již jen podíly svých rodičů. K drobným odchylkám docházelo tehdy, bylo-li některé z dětí vyplaceno dříve, než došlo k dělení majetku. Jednotlivé podíly také mohly být zmenšeny nedočkavostí dědice, který než aby čekal na postupné a téměř vždy zdlouhavé vyplacení svého podílu, mohl přijmout značně menší částku hned a svůj podíl tak považovat za vyřízený. Rovněž mohl svůj nárok na dědický podíl za nižší částku prodat někomu dalšímu.¹⁹⁰ Bronislav Chocholáč v této souvislosti hovoří a skupování gruntovních peněz.¹⁹¹

Snahy o scelení přicházejí až na přelomu padesátých a šedesátých let 18. století. Tehdy vznikl návrh na jeho úpravu s názvem *Osnova zákona o dědickém řádu poddaných v Čechách*.¹⁹² Nicméně zůstalo pouze u návrhu. Podle dvorského dekretu ze dne 20. prosince 1770 s platností od 11. ledna následujícího roku bylo dědické právo rozšířeno až do desátého stupně příbuznosti. Pokud by existovalo více dědiců v témže příbuzenském stupni, bylo právo výběru nejvhodnějšího z nich ponecháno na vrchnosti.¹⁹³ V roce 1771 navíc do všeho vstupuje nařízení dvorské vojenské rady, podle níž měla usedlost na venkově připadnout nejmladšímu, zatímco nemovitost ve městě nejstaršímu synovi.¹⁹⁴

Zrušení poddanství si vyžádalo potvrzení stávajícího řádu. Stalo se tak dvorským dekretem z 26. května 1786, který rovněž umožňoval volné kšaftování poddaných, k čemuž bylo až do té doby zapotřebí zvláštního privilegia. Tímto měli s konečnou platností volbu svého nástupce v plné moci samotní hospodáři, kteří se mohli

severních Čech, byla jasně zvýhodněna vdova, která měla při dělení majetku získat třetinu movitého i nemovitého majetku svého zemřelého manžela. Zbylé dvě třetiny si následně mezi sebe rozdělili stejným dílem potomci zemřelého hospodáře. Rovným dílem si mezi sebe děti dělily i třetinu vdovy po jejím úmrtí. Podle Procházky byl tento systém dědického práva jednoznačným importem, který si s sebou přineslo německé obyvatelstvo severních Čech při kolonizaci těchto oblastí ve středověku. Třetím systémem byl *západočeský systém preferování mužských potomků*. Ten byl značně různorodý a nestálý, přičemž Procházka poukazuje na jeho rozpad. Základním rysem toho systému byly vyšší podíly synů než dcer. Různorodé často bylo i postavení vdovy, která mohla být v jednom případě, co se podílu týče, na stejné úrovni s dcerami, ve druhém naopak mít stejný podíl jako synové. V. PROCHÁZKA, *Česká poddanská nemovitost*, s. 479-488.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 479-482.

¹⁹¹ B. CHOCHOLÁČ, *Selské peníze*, s. 125-128.

¹⁹² A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 151.

¹⁹³ Tamtéž, s. 151-152.

¹⁹⁴ J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 275.

rozhodnout pro kteréhokoliv potomka, aniž by se museli ohlížet na jakákoliv vnější nařízení či místní zvyklosti.¹⁹⁵

Dne 3. dubna 1787 byl vydán patent, který za preferovaného dědice označil nejstaršího syna stávajícího hospodáře.¹⁹⁶ V případě absence syna nastoupila na jeho místo nejstarší dcera. Pokud však byla usedlost předávána inter vivos nebo v souladu s kšaftem, záleželo pouze na mínění původního hospodáře, kterého ze svých synů určí za dědice.

Patent Leopolda II. vydaný v roce 1791 uvedl v Čechách v platnost *Všeobecný řád o dědické posloupnosti* z 11. května 1786 a v mnoha ohledech jej doplnil. Pokud by hospodář zemřel bez závěti a neexistoval by jiný dokument upravující dědictví, stanovil patent za dědice jeho nejbližší příbuzné, které zároveň rozdělil do šesti linií. Důležité bylo zdůraznění práva vdovy – spolumajitelky hospodářství, která tak nově mohla předat usedlost, až sama uznala za vhodné.¹⁹⁷ *Všeobecný občanský zákoník* vyhlášený roku 1811 rekapituloval a převzal z předchozích úprav šest dědických linií, přičemž upravil rozdělení a možnosti disponování s dědickými podíly podle okolností v rodině.¹⁹⁸ Přes uvedená nařízení se volba nejstaršího syna prosazovala pomalu a k jejímu obecnějšímu přijetí byla zapotřebí generační výměna, tedy zhruba třicet let.¹⁹⁹

Změna dědického práva se projevila i ve Vítkově. V období let 1788-1850 došlo ke značnému poklesu převodů selských gruntů na nejmladší syny. V tomto období získal z patnácti případů, ve kterých převedl otec usedlost na syna, nejmladší syn selský grunt pouze v jednom případě.

Sedlák Matěj Černý neb Hrnčír, který hospodařil na čp. 7, zvolil za nástupce 4. září 1804 svého mladšího syna Bartoloměje.²⁰⁰ Matěj Černý neb Hrnčír měl se svou

¹⁹⁵ Proměněm nástupnického práva a jeho uplatňování v praxi se na západočeském Štáhlavsku věnovala A. VELKOVÁ, *Zásahy*, s. 53-72; TÁŽ, *Krutá vrchnost*, s. 152.

¹⁹⁶ Až do konce 18. století přijímal do značné míry v právních záležitostech český venkov zásady Koldínova zákoníku Josef JIREČEK, (ed.), *M. Pavel Kristián z Koldína, Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou*, Praha 1876; Zdeňka EXELOVÁ, *Několik poznámek ke Koldínovu zákoníku*, Diplomová práce PrF MU v Brně, Brno 2007.

¹⁹⁷ Josef KALOUSEK, *Řády selské a instrukce hospodářské 1791 – 1850*, Archiv český 25, Praha 1910, s. 307-308.

¹⁹⁸ Dědickému právu se věnuje hlava osmá v § 531-551 Občanského zákoníku z roku 1811. <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/ABGB1811.htm>. <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcna>. Odkazy vyhledány dne 22. února 2015.

¹⁹⁹ Výzkumy, které provedla na západočeském Štáhlavsku Alice Velková, dokázaly, že před koncem 18. století stále ještě získávali usedlost nejčastěji nejmladší synové (46 %), i když podíl nejstarších se zvýšil (31 %). Po roce 1821 získával usedlost nejstarší syn v 47 % případů, zatímco nejmladší již jen ve 26 %. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 202-203.

²⁰⁰ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 97-97v.

manželkou Kateřinou neznámého příjmení celkem šest potomků, z nichž dva byli chlapci. Všechny čtyři jejich sestry se dožily dospělosti a provdaly se. Nejstarší Alžběta se již 22. ledna 1792 vdala za selského syna Jana Hájka.²⁰¹ Její mladší sestra Kateřina byla oddána 18. listopadu 1798 s Vojtěchem Kacpundou neb Lálou, synem ze selského gruntu v Brusích patřícího k Vítkovu.²⁰² Dvě nejmladší sestry se provdaly až po převodu rodné usedlosti na jejich bratra. Dorota byla oddána s Jakubem Martínkem neb Koudelkou, sedlákem na vítkovské usedlosti čp. 11.²⁰³ Nejmladší Anna se provdala za Václava Wolfa, syna sedláka z Kestřan.²⁰⁴ Přesto, že měl Bartoloměj Černý neb Hrnčíř staršího bratra Tomáše, předal jeho otec usedlost jemu. Již zajištěný Bartoloměj se mohl dobře oženit více jak rok po zisku usedlosti, 27. října 1805 pojal za manželku Marii Škarpalovou, dceru Filipa Škarpala, rychtáře z Přešťovic.²⁰⁵ Důvodem volby mladšího ze dvou synů byla aktuální rodinná situace. Tomáš totiž využil šance, jež se mu naskytla, a uzavřel již 28. dubna 1799 sňatek s Mariannou, vdovou po Vojtěchovi Čechovi, sedlákovi z Kestřan.²⁰⁶

Naproti tomu podíl nejstarších synů mezi novými hospodáři narostl po roce 1788 na 40 %.²⁰⁷ Volba nejstaršího potomka jako dědice mohla být zdůvodněna několika okolnostmi. Tou první byly čistě osobní pohnutky stávajícího držitele. Předal-li totiž usedlost nejstaršímu potomkovi, byl v době převodu často ještě na vrcholu sil a nemovitost by zvládl obhospodařovat. Odstoupením nemovitosti a nástupem na výhodně zjednaný výměnek si zajistil do konce života dobré živobytí bez zbytečné námahy. Zejména po třicetileté válce byla podobná strategie v jižních Čechách velmi častá.²⁰⁸ Výsledkem mohlo být strádání rodiny hospodáře, který musel výměnkáře živit přesně podle výměnkářské smlouvy bez ohledů na to, zda byla úroda dobrá a výhodně se prodala, či byl zrovna špatný rok. Tyto faktory určitě nepřispívaly ke spolupráci a dobrým vztahům mezi novým a starým hospodářem.

Trochu méně sobeckým důvodem, proč mohl starý hospodář předat usedlost mnohem dříve, než by s ohledem na své fyzické síly musel, byla skutečnost,

²⁰¹ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5547 kniha č. 11, O 1791-1811, fol. 95.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Svatba se konala 24. února 1805 ve Štěkni. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5547, kniha č. 11, O 1791-1811, fol. 96.

²⁰⁴ Svatba se uskutečnila 29. června 1806 ve Štěkni. Tamtéž, fol. 97.

²⁰⁵ Tamtéž, *FÚ Štěkeň*, inv. č. 5547, kniha č. 11, O 1791-1811, fol. 97.

²⁰⁶ Tamtéž, *FÚ Kestřany*, inv. č. 2672, kniha č. 12, O 1784-1828, s. 6.

²⁰⁷ Z 15 převodů v letech 1788-1850 získal usedlost nejstarší syn v šesti z nich.

²⁰⁸ J. GRULICH, *Okolnosti*.

že na přelomu 18. a 19. století mohl tímto způsobem ochránit svého syna od vojenské služby. Jelikož na muže v čele selských hospodářství se branná povinnost nevztahovala, mohl otec uchránit svého syna před válečnými útrapami.²⁰⁹ Převod usedlosti však mohl být i požadavkem ze strany rodiny nevěsty hospodářova nástupce, která transferem podmiňovala vyplacení věna, jež bylo významnou investicí do chodu usedlosti.

Ve Vítkově získávali selské usedlosti nejstarší synové nejčastěji jak v období před změnou dědického práva v roce 1787, tak i po tomto datu. Což je v rozporu se zjištěními, která učinila Alice Velková na západočeském Štáhlavsku, kde v období let 1691-1787 převažovala volba nejmladšího syna coby nástupce v čele hospodářství.²¹⁰

Dne 15. března 1730 zemřel Vojtěch Stříbrný/Nešpor neb Koudelka, který se sám v roce 1703 do rodiny Koudelkových přiženil²¹¹ a po smrti tchána Zikmunda Koudelky v roce 1711²¹² usedlost získal.²¹³ Jeho nástupcem se stal nejstarší syn Jan, který se jako první ze čtyř bratrů oženil. Jeho manželkou se 17. října 1731 stala Alžběta Trčková, dcera sedláka Tomáše Trčky ze Zátaví.²¹⁴ Janův mladší bratr Vavřinec se oženil až v roce 1747, kdy pojal za manželku Kateřinu Němcovou, dceru Jiřího Němce sedláka z Vítkova čp. 8.²¹⁵ Vyplácení dědických podílů ulehčilo Janovi Stříbrnému/Nešporovi neb Koudelkovi naverbování dvou jeho nejmladších bratrů Antonína a Jiřího do vojska na přelomu let 1733 a 1734.²¹⁶

Samozřejmě se ještě nabízela možnost převést usedlost na jakéhokoliv syna narozeného mezi nejstarším a nejmladším přeživším, avšak k tomu docházelo pouze ojediněle. Právě u těchto případů lze hledat největší podíl rozhodování hospodáře s velkým vlivem osobních sympatií k tomu či onomu dítěti, a to právě proto, že se vymykají obecnému rámci dvou nejčastějších možností.²¹⁷ V letech 1700-1787

²⁰⁹ J.GRULICH, *Populační vývoj*, s. 275.

²¹⁰ Na Štáhlavsku tvořili nejmladší synové v letech 1691-1740 37 % nových hospodářů a v letech 1741-1787 dokonce 41,1 %. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 200.

²¹¹ Dne 11. listopadu 1703 pojal za manželku Kateřinu Koudelkovou. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 40.

²¹² Zikmund Koudelka byl pohřben 22. srpna 1711 při farním kostele ve Štěkni. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 57.

²¹³ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 39v.

²¹⁴ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Kestřany*, inv. č. 2662, kniha č. 2, NOZ 1712-1738, fol. 437v.

²¹⁵ Svatba se uskutečnila 26. listopadu 1747. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 172v.

²¹⁶ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 412, sign. V AU No 6/38, kniha č. 331, fol. 212; Tamtéž, inv. č. 416, sign. V AU No 6/42, kniha č. 249, fol. 193v.

²¹⁷ Ve farnosti Kapličky tvořili tito synové po roce 1651 3,2 % a na počátku 19. století 10,9 % nastupujících hospodářů. H. ZEITLHOFER, *Besitzwechsel*, s. 219; Na Štáhlavsku tvořili ostatní synové při

nastoupili prostřední synové na usedlost ve čtyřech případech z dvaceti tří se zastoupením 17,4 %. Ve druhém sledovaném období tvořili prostřední synové již 26,7 %, když nastoupili na otcovskou usedlost ve čtyřech případech z patnácti, v nichž získali usedlost synové předchozího hospodáře.

Tabulka č. 4: **Pořadí dle narození u synů nastoupivších po svém otci na usedlost, Vítkov (1700-1850)**

POŘADÍ SYNŮ	DOBA NÁSTUPU NA USEDLST			
	1700-1787		1788-1850	
	počet	%	počet	%
Nejstarší syn	8	34,8	7	46,7
Nejmladší syn	6	26,1	1	6,6
Prostřední syn	4	17,4	4	26,7
Jediný syn	5	21,7	3	20,0
Celkem	23	100,0	15	100,0

Vždy je však nutné zjistit aktuální situaci v rodině, která měla na volbu nástupce zcela zásadní vliv. Když 18. listopadu 1841 zemřel starý sedlák Matouš Hrnčíř neb Bůžek, který hospodařil na čp. 10,²¹⁸ převzal usedlost druhý nejstarší žijící syn. Opět je nutné objasnit rodinou situaci, aby bylo možné pochopit, proč se gruntu neujal nejstarší syn hospodáře. Matouš hospodařil na své usedlosti přes 37 let a tak se starší synové již museli poohlížet po vlastním uplatnění, jelikož nemohli vědět, kolik let bude ještě jejich otec stát v čele usedlosti. Nejstarší syn Matěj se tak již 24. května 1836 oženil s Annou Vláškovou, dcerou domkáře z Brus čp. 22.²¹⁹ V očích svého otce tak byl již zřejmě zabezpečen, i když s ohledem na sociální původ jeho manželky nelze vyloučit ani nějaký konflikt s otcem. Usedlost tak mohla přejít na mladšího Tomáše. Matouš Hrnčíř neb Bůžek zvolil svého nástupce skrze poslední vůli, v níž rovněž stanovil právo vdovy zůstat formálně v čele usedlosti po dobu tří let od jeho úmrtí.²²⁰ Mladším synům Bartoloměji a Janovi Hrnčířovým neb Bůžkovým byly vymezeny jejich dědické podíly, čímž jejich role při předání usedlosti skončila.

nástupu na usedlost v letech 1788-1819 10,9 %, zatímco v letech 1820-1850 tvořili 12,4 %.
A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 202.

²¹⁸ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5553, kniha č. 17, Z 1833-1851, fol. 67.

²¹⁹ Tamtéž, inv. č. 5549, kniha č. 13, O 1833-1854, s. 39-40.

²²⁰ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 153-154.

Ne vždy byl odstupující hospodář postaven před volbu, kterému ze synů by měl předat svou usedlost. Měl-li hospodář pouze jediného syna, nebylo mezi kým vybírat. Takovéto případy měly ve Vítkově také své zastoupení. V letech 1700-1787 tvořili tito synové v rámci počtu synů v pozici nových hospodářů s pěti případy 21,7 %. V období let 1788-1850 se jejich podíl zvýšil na 26,7 % z patnácti případů. Takovéto zastoupení jediných synů mezi ostatními je o něco nižší, než jaké se podařilo zjistit Alici Velkové na západočeském Štáhlavsku, kde tito synové tvořili v letech 1691-1787 více jak třetinu všech synů.²²¹ V letech 1788-1850 se jejich podíl mírně snížil, přesto však stále představovali 31,1 % mezi syny coby dědici usedlostí.²²²

Vzhledem k vysoké dětské úmrtnosti nezaručoval ani vysoký počet chlapců v rodině záruku možnosti pozdějšího výběru mezi mužskými nástupci. K takové situaci, kdy měl starý hospodář pouze jediného syna, mohlo na jedné usedlosti dojít i ve dvou generacích za sebou. Případ se odehrál na vítkovské usedlosti čp. 4 patřící rodině Uřichů (*Ulrichů*). Když se v roce 1740 rozhodl Ondřej Uřich předat usedlost, byl na živu již jen jeden z jeho tří synů, poslední narozený Tomáš.²²³ Nejstarší Ondřejův syn Adam zemřel v nedožitých osmi letech²²⁴ a druhý syn Jan přežil sice nejvíce rizikové roky života, zemřel však na prahu dospělosti v osmnácti letech v roce 1729.²²⁵

Stejná situace se opakovala o necelých 41 let později, když předával svou usedlost Tomáš Uřich.²²⁶ Tomášovi se podobně jako jeho otci kromě šesti dcer narodili také tři synové. Kromě Vojtěcha, který toho roku 1781 převzal otcovu usedlost, se Tomášovi narodili ještě synové Pavel a Martin. Pavel se však nedožil ani jednoho roku, když zemřel v nedožitých jedenácti měsících.²²⁷ Nejmladší syn Tomáše Uřicha Martin zemřel v nedožitých dvaceti letech 18. července 1775.²²⁸

V případě absence mužského potomka mohl hospodář usedlost převést na dceru, přičemž dcery hospodářů nemajících mužského dědice vždy představovaly lákavé

²²¹ Zastoupení jediných synů mezi ostatními syny dosahovalo na Štáhlavsku v letech 1691-1787 36,4 %, přičemž pro roky 1691-1740 bylo toto zastoupení 32,1 % a pro období let 1741-1787 dokonce 39,2 %. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 200.

²²² V letech 1788-1820 tvořili jediní synové v rámci vzorku ostatních synů 28,6 %, avšak v letech 1821-1850 se jejich podíl opět zvýšil, a to na 33,6 %. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 200.

²²³ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 59.

²²⁴ Adam Uřich zemřel 19. dubna 1714. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 62v.

²²⁵ Jan Uřich zemřel 9. prosince 1729. Tamtéž, *FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 136v.

²²⁶ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 60.

²²⁷ Pavel Uřich zemřel 1. prosince 1754. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5539, kniha č. 3, OZ 1748-1770, fol. 29v.

²²⁸ Tamtéž, *FÚ Štěkeň*, inv. č. 5540, kniha č. 4, NOZ 1771-1790, fol. 206v.

nevěsty s možností zisku tchánovy usedlosti. Před rokem 1787 nastoupil zeť na místo svého tchána v 15 % případů.²²⁹ V zápisech pozemkových knih byl před rokem 1787 jmenován buď samotný zeť jako nový vlastník usedlosti, nebo dcera a s ní zeť, jak tomu bylo v případě usedlosti čp. 3. Díky takovémuto převodu mohla být udržena rodová kontinuita na dané usedlosti alespoň v ženské linii.

Hospodář na usedlosti čp. 3 Václav Talafous měl celkem šest dětí, z nichž však jediný syn Vojtěch zemřel pět dnů po narození.²³⁰ Dospělosti a vdavek se dožily pouze tři dcery, Johana, Rozálie a Anna, které postupně odešly z otcovy usedlosti. Dne 28. ledna 1748 se nejstarší z nich Johana provdala za Jiřího Těhle neb Domina neb Picha, vdovce a rovněž majitele gruntu ve Vítkově,²³¹ následována mladší Rozálií, která vstoupila do manželství 25. ledna 1756 s Bartolomějem Kotrnochem ze Zátaví.²³² V důsledku těchto okolností převedl Václav Talafous 29. srpna 1756 grunt na svou nejmladší dceru Annu a jejího nastávajícího manžela Josefa Wolfa,²³³ který se k Anně přiženil 26. září 1756.²³⁴

Po období let 1788-1850 došlo k převodu usedlosti na dceru pouze jednou a je nespornou zajímavostí, že v samotném zápisu v pozemkové knize nefiguroval budoucí zeť v pozici nového hospodáře ba ani spuluhospodáře.²³⁵

V roce 1813 se starý hospodář Jakub Domin neb Sláva, kterému tehdy bylo téměř 49 let, rozhodl pro odchod na výměnek.²³⁶ S manželkou Voršilou Noskovou měl tři dcery, které se dožily vdavek. Dvě nejstarší z nich, Mariana narozená 2. dubna 1783²³⁷ a Anna narozená 3. května 1794,²³⁸ se ve stejný den provdaly za bratry Procházkovy z 15,9 kilometrů vzdáleného Žďáru. Mariana se provdala za staršího Jana Křtitele a Anna za mladšího Jakuba. Jakub Domin neb Sláva se rozhodl předat usedlost prostřední ze svých tří dcer Anně. Zaknihování jejího vlastnictví usedlosti proběhlo

²²⁹ Zeť získal usedlost, kde dříve hospodařil jeho tchán v 6 případech z 40 uskutečněných převodů nemovitostí.

²³⁰ Vojtěch Talafous zemřel 27. dubna 1734. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 161v.

²³¹ Tamtéž, *FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 173.

²³² Tamtéž, fol. 201v.

²³³ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 132.

²³⁴ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, 1687-1763, NOZ, s. 882.

²³⁵ Případ tvoří 4,8 % převodů selských usedlostí uskutečněných v letech 1788-1850.

²³⁶ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 114-115.

²³⁷ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5540, kniha č. 4, NOZ 1771-1790, fol. 123v.

²³⁸ Tamtéž, inv. č. 5541, kniha č. 5, N 1791-1811, fol. 240.

21. ledna 1813 a již 9. února téhož roku byla uskutečněna dvojitá svatba.²³⁹ Je samozřejmé, že se Jakub Procházka stal sňatkem s Annou sedlákem ve Vítkově a také byl tak označován,²⁴⁰ avšak žádný zápis v gruntovníci neviduje jeho vlastnické právo k usedlosti zděděné jeho manželkou.

Anna se zavázala vyplatit usedlost v ceně 600 zlatých, přičemž 300 zlatých měla vyplatit svému otci a 300 zlatých nejmladší sestře Terezii.²⁴¹ O vyplacení podílu Mariany provdané na usedlost do Žďáru není v zápise žádná zmínka. Pravděpodobně se tak mohlo jednat o ujednání, kdy Anna nemusela vyplatit dědický díl své starší sestře Marianě. Naproti tomu zřejmě nemusel manžel Mariany Jan Křtitel Procházka vyplácet dědický podíl z gruntu ve Žďáru svému bratrovi do Vítkova. Tímto krokem se finanční stránka vypořádání sourozenců na obou usedlostech nepochybně velmi zjednodušila.

Práva tou dobou ještě nezletilé sestry Terezie byla doplněna klauzulí: „*se přistupující strana zavazuje, sestře Terezii svatební vybytí dokonale vybytí, v potom kdyby Bůh nějakou pohromu dopustil, v tom statku v sednici do její smrti být popřátí.*“²⁴²

Terezie jejich závazku nepochybně využila, když se 24. května 1825 provdala za Vojtěcha Polanského, syna Jakuba Polanského domkáře a krejčího ze Žďáru čp. 37.²⁴³

2.2. Zisk usedlosti osobou nepříbuznou s předchozím hospodářem

Nejen ve Vítkově, ale i v jiných lokalitách Čech mohly selské usedlosti získat i osoby, které nebyly příbuzensky vázány k předchozímu hospodáři. Zisk cizí usedlosti bylo možné uskutečnit několika způsoby, a to sňatkem s vdovou po předchozím hospodáři, koupí, směnou či dosazením milostivou a laskavou vrchností. Před rokem 1787 bylo nejčastějším způsobem, jakým mohla selskou usedlost ve Vítkově získat cizí osoba, dosazení od vrchnosti. K tomuto řešení se vrchnost uchýlila před rokem 1787 šestkrát a usedlost tak získalo šest osob nemajících příbuzenský poměr k předchozímu hospodáři. Tímto způsobem získala usedlost ve Vítkově více jak polovina cizích osob,

²³⁹ Tamtéž, inv. č. 5548, kniha č. 12, O 1812-1832, fol. 96.

²⁴⁰ Jako sedlák byl označován při křtech svých dětí, například při křtu nejstarší dcery Marie v roce 1816. Tamtéž, inv. č. 5542, kniha č. 6, N 1806-1829, fol. 307.

²⁴¹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 114.

²⁴² Tamtéž, fol. 114v.

²⁴³ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5548, kniha č. 12, O 1812-1832, pag. 98.

konkrétně 54,5 %. Vrchnost se uchýlovala ke změnám v čele usedlostí, zejména pokud hospodář neplnil své povinnosti nebo pokud byl finanční stav usedlosti tak špatný, že ji stávající hospodář nedokázal zvládnout. Hospodář se mohl hospodářství po zralém usouzení sám vzdát nebo tak mohla učinit vrchnost sama ještě dříve, především v případech, kde se jí mohlo zdát, že sedlák svým jednáním poškozuje její nejlepší zájmy. V takovém případě mohla vrchnost takového nedobře hospodařícího sedláka „sundati“ a nahradit hospodářem novým.²⁴⁴

Tabulka č. 5: Způsob získání usedlosti cizí osobou, Vítkov (1700-1850)

ZPŮSOB ZISKU USEDLOSTI	DOBA NÁSTUPU NA USEDLOST			
	1700-1787		1788-1850	
	počet	%	počet	%
Sňatek s vdovou	4	36,4	1	20,0
Dosazen vrchností	6	54,5	1	20,0
Koupě	0	0,0	3	60,0
Směna	1	9,1	0	0,0
Celkem	11	100,0	5	100,0

Příčinou neschopnosti hospodařit mohl být rovněž pracovní úraz či nemoc, která znemožnila sedlákovi efektivně pracovat na své usedlosti. Je možné, že něco podobného potkalo Matěje Šafránka neb Koudelku. Matěj Šafránek získal Koudelkovský grunt čp. 11 sňatkem s Evou rozenou Trčkovou, vdovou po předchozím hospodáři Janu Stříbrným/Nešporovi neb Koudelkovi v roce 1742.²⁴⁵ Až do roku 1756 poctivě vyplácel Matěj Šafránek neb Koudelka sjednané vejruňky, nicméně dle následného zápisu zřejmě utrpěl zdravotní újmu, která mu bránila v plném obhospodařování Koudelkovského gruntu.

„Léta Páně 1756 dne 16. 9bris znemocníce tento hospodář tak, že již 3 léta skoro na místě leží, a živnost den ode dne hyne. Pročež z oblíbené vůle představené laskavé vrchnosti musel se sundati a na ní Jan Zavorka slouha sudoměřský jíti, jemužto se tuto také za dědičnou připisuje v starém placení za těch200 [kop grošů] dle zápisní knihy Nr. 3 folio 744.“²⁴⁶

²⁴⁴ A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 100-101.

²⁴⁵ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štětka*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 153v; Tamtéž, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 41v.

²⁴⁶ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 42.

Tím však zásahy vrchnosti do chodu usedlosti čp. 11 neskončily. Po více než deseti letech hospodaření Jana Závorky rozhodla vrchnost o další změně v čele usedlosti. Důvodem však zřejmě nebyla neschopnost Jana Závorky neb Koudelky, ale spíše jeho schopnost hospodařit, neboť byl přeložen na jinou usedlost na panství Schwarzenbergů, a sice do 21,1 kilometrů vzdálené vsi Záboří.

„Léta Páně 1767 dne 28. února z jistých podstatných příčin a skrze ně z oblíbené vůle mil. představené laskavé vrchnosti musel tento poslej hospodář do Záboří na živnost Černovskou jíti a sem jistý Josef Vaňátko vejvinkář ze Skal, který dorostlému synu zde živnost tu Vaňatovskou postoupiti přinucen byl, se přestěhovati, jemužto se živnost tato nyní za dědičnou připisuje dle zápisní knihy Nro.3 folio 1001 v staré ceně za summu těch.....200 [kop grošů]“²⁴⁷

Vrchnost tak dopomohla Josefu Trnkovi neb Vaňátkovi k nové usedlosti výměnou za jeho zřejmě nedobrovolný převod původní usedlosti na svého syna. Vrchnost však musela zajistit chod usedlosti i v případě, že hospodář zemřel předčasně a nezanechal po sobě potomky schopné se o usedlosti postarat. A tak zasáhla vrchnost do chodu Koudelkovské usedlosti po třetí. Josef Vaňátko předal již v roce 1769 usedlost svému zeti Lukášovi Vlkovi,²⁴⁸ který se oženil s jeho dcerou Kateřinou.²⁴⁹ Lukáš Vlk však nehospodařil dlouho a v roce 1772 zemřel. S ohledem na své mládí nemohl po sobě zanechat potomky schopné usedlost převzít.²⁵⁰ Proto zasáhla vrchnost a s ohledem na svůj zájem na dobrém chodu hospodářství dosadila podruha ze Lhoty u Kestřan, Vojtěcha Martínka.

„Léta Páně 1772 dne 9ho Maje po smrti předešlého hospodáře nezůstali žádní schopní děti k hospodářství, pročež upouštějí takovou Vojtěchovi Martínkovi z vůle Mil. vrchnosti se jemu taky dle zápisní knihy folio 1175 Nro.3 v staré ceně připisuje za200 [kop grošů]“²⁵¹

Druhou nejčastější možností, jak mohl cizí muž získat selskou usedlost ve Vítkově, byl sňatek s vdovou po předchozím hospodáři. Takto získali usedlost čtyři

²⁴⁷ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 43.

²⁴⁸ Zápis byl do knihy zaznamenán pod datem 18. listopadu 1769. SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 43.

²⁴⁹ Lukáš Vlk původem z Nepodřic a Kateřina Trnková neb Vaňátková byli oddáni 25. září 1768 ve Štěkni. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5539, kniha č. 3, OZ 1748-1770, fol. 168.

²⁵⁰ Z dětí vzešlých z manželství Lukáše Vlka a Kateřiny Trnkové neb Vaňátkové je znám pouze syn Tomáš narozený 11. prosince 1769. Jeho další soudy a osudy jeho matky po ztrátě usedlosti však nejsou známy. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5538, kniha č. 2, N 1739-1770, fol. 198v.

²⁵¹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 43v.

muži v letech 1700-1787 a jeden v letech 1788-1850. Výhodnější samozřejmě bylo přiřazení se ke vdově, která z předchozího manželství neměla mužské potomky, kteří by měli nárok na převzetí usedlosti v okamžiku dosažení dospělosti. Nicméně i pozice prozatímního hospodáře na selském gruntu „do zrostu“ nevlastních potomků mohla být pro spoustu mužů lákavou vyhlídkou na vylepšení vlastního sociálního postavení. Po případě jim mohla poskytnout možnost našetřit si peníze na zakoupení usedlosti vlastní.²⁵²

Když 26. srpna 1720 zemřel hospodář na usedlosti čp. 1, Matouš Pich (či Pícha), zůstala po něm vdova Voršila, rozená Hrnčířová neb Bůžková, a pět sirotků.²⁵³ Nastalé situace využil Jiří Těhle neb Domin, syn sedláka z vítkovského gruntu čp. 8 Tomáše Těhle neb Domina, a 22. června 1721 se s vdovou Voršilou oženil.²⁵⁴ Manželé spolu neměli žádné potomky a tak nebylo nástupnictví sirotků po Matouši Pichovi ohroženo snahou Jiřího Těhle neb Domina získat grunt pro své potomky. Přesto mu byl grunt připsán do vlastnictví.²⁵⁵ Poté, co dospěl mladší ze dvou pozůstalých synů po Matoušovi Pichovi Václav, který uzavřel sňatek s Annou neznámého původu, převedl Jiří Těhle neb Domin usedlost na něj. V roce 1740 tak skončil Jiří v pozici hospodáře.²⁵⁶

Výsledkem sňatku s vdovou však mohl být i skutečný zisk selské usedlosti pro potomky nového hospodáře. Takto získal pro svůj rod Slávovský grunt ve Vítkově Jan Domin. V roce 1726 zemřel Jan Dolejší neb Sláva.²⁵⁷ S vdovou po něm se oženil Jan Domin 4. srpna 1726.²⁵⁸ Díky úmrtí všech synů Jana Dolejšího neb Slávy se Janovi Dominovi naskytla příležitost získat usedlost pro své potomky. Jan Dolejší neb Sláva byl během svého života dvakrát ženatý a zplodil celkem pět synů. Do roku 1735 však byli všichni po smrti, a tak již nic nebránilo tomu, aby se nástupcem Jana Domina v pozici hospodáře na Slávovském gruntu stal jeden z jeho vlastních synů. Příběh Jana Domina je zajímavý i z jiného úhlu pohledu. Janův otec, Matěj Domin, totiž býval sedlákem ve Vítkově na Dominovském gruntě, nicméně však v roce 1703 o grunt přišel.

²⁵² A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 260.

²⁵³ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 88v.

²⁵⁴ Tamtéž, fol. 87v.

²⁵⁵ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 166v.

²⁵⁶ Tamtéž, fol. 167v.

²⁵⁷ Jan Dolejší neb Sláva grunt získal v roce 1706 z pozice zetě předchozí hospodyně, Doroty Slávové. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 119; SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 110v.

²⁵⁸ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 106.

Téhož gruntu se „*aby lépeji obstáti mohl*“ ujal Tomáš Těhle a Matěj odešel do podružství.²⁵⁹ Získání selské usedlosti jeho synem tak lze označit za návrat rodiny mezi vesnickou elitu.

Dalším rovněž častým způsobem jak získat usedlost byla koupě hospodářství. To ovšem předpokládalo, že dotyčný zájemce má patřičný obnos peněz nebo alespoň část z nich. Ovšem obecný nedostatek volných finančních prostředků, jaký prokázal Bronislav Chocholáč, tyto transakce omezoval.²⁶⁰ Ve Vítkově získali grunt koupí nově příchozí pouze ve třech případech. Ke všem třem případům došlo v krátkém časovém sledu na konci dvacátých let 19. století a týkaly se pouze jedné usedlosti, a to Uřichovského gruntu čp. 4. Přesto však tvořily v rámci možností, jakými získaly cizí osoby selské stavení ve Vítkově, koupě v letech 1788-1850 60 %, neboť se tak stalo ve třech případech z pěti. V rámci všech převodů uskutečněných v tomto období tvořily prodeje usedlosti cizí osobě 14,3 %, neboť k nim došlo ve třech z jednadvaceti transakcí.²⁶¹

Nepodařilo se plně objasnit, co vedlo Vojtěcha Uřicha k prodeji rodinného gruntu. Zdali důvodem vidina rychle nabytých peněz, lze těžko ověřit. V době prodeje byly jeho děti ještě malé. Přestože měl dva syny, kteří mohli usedlost převzít, rozhodl se Vojtěch přistoupit k prodeji. Dne 6. června 1827 od Vojtěcha Uřicha koupil usedlost čp. 4 Vojtěch Janda ze Slaníku, cizopanské vsi vzdálené od Vítkova 5,8 kilometru jihozápadním směrem.²⁶² Nový hospodář však majitelem dlouho nezůstal. Po necelých devíti měsících prodal 21. března 1828 Vojtěch Janda usedlost za 600 zlatých Vojtěchovi Němečkovi pocházejícímu ze vsi Sedlo patřící k panství Střelské Hoštice a vzdálené od Vítkova 16,4 kilometrů.²⁶³ Avšak ani Vojtěch Němeček nezůstal majitelem usedlosti dlouho a Uřichovský grunt prodal již za necelé tři měsíce 17. července 1828 Matějovi Vodičkovi domkáři z Přešťovic, který se tak rázem posunul do nejvyšších pater venkovské společnosti. Vojtěchovi Němečkovi se nicméně podařilo

²⁵⁹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 76v.

²⁶⁰ B. CHOCHOLÁČ, *Selské peníze*, s. 128.

²⁶¹ Došlo k nim ve 3 případech z 21. Na Frýdlandsku tvořili prodeje usedlosti nepříbuzným osobám v letech 1558-1750 dokonce 70,0 % všech transakcí. D. ŠTEFANOVÁ, *K aspektům*, s. 126; Podobně tvořily převody usedlosti na cizí osoby ve všesecké rychtě v letech 1625-1710 84,0 % všech transakcí. Avšak v letech 1711-1795 objem takovýchto transakcí značně klesl na 27,3 %. J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 304.

²⁶² SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 62v-63v.

²⁶³ Tamtéž, fol. 63v-64v

na rychlém prodeji usedlosti dobře vydělat. Sám sice koupil usedlost od Vojtěcha Jandy za 600 zlatých, ale Matěji Vodičkovi ji prodal již za 800 zlatých.²⁶⁴

Poslední v pramenech zachycenou možností jak získat selskou usedlost byla směna za usedlost jinou. Pro ves Vítkov se podařilo zachytit jeden případ výměny usedlostí mezi dvěma hospodáři, který se odehrál v roce 1720. Nedošlo však ke směně selské usedlosti za selskou, jak by se dalo očekávat, nýbrž ke směně selské usedlosti za chalupnickou. V roce 1720 směnil Jan Hrnčíř svůj Hrnčířovský grunt ve Vítkově za Černého chalupu v Kestřanech.

„Léta Páně 1720 nemohouce Jan Hrnčíř na této živnosti nic poříditi, zhandloval takovou s Řehořem Černým ze vsi Kestřan, a ujímá týž Černý tuto živnost v starém šacuňku za180....veruňkové po 3 kopách“²⁶⁵ Nevyrovnanost směny dokládá suma ve výši 43 kop 33 grošů, kterou doplácel Řehoř Janovi.²⁶⁶

Zdali byla opravdovou příčinou směny usedlosti skutečnost, že Jan Hrnčíř nevládal takovýto grunt obhospodařovat, či se jednalo jen o frázi typickou pro zápisy v gruntovních knihách, lze dnes již stěží prokázat. Nicméně již v roce 1721 zachytil soupis poddaných protivínského panství oba hospodáře v nových rolích.²⁶⁷

2.3. Žena v čele selské usedlosti

Do čela selské usedlosti se mohly postavit dva typy venkovských žen, a to vdova po předchozím hospodáři či dcera hospodáře, který neměl mužské potomky. Velkou nevýhodou zápisů v gruntovních knihách je časová prodleva, která uplynula mezi uskutečněním převodu usedlosti a jejím zápisem do gruntovní knihy. Tyto nedostatky bylo však možné překlenout kombinací archivních pramenů a především s pomocí provedené rekonstrukce rodin. Díky tomu se podařilo odhalit i „skryté“ ženy v čele selských usedlostí. Skrytými se tyto ženy staly proto, že zápisy v pozemkových knihách o nich mlčí. Zemřel-li jejich manžel předčasně, nebyl k dispozici dospělý dědic a zároveň vdova neuzavřela po smrti předchozího manžela nový sňatek, mohla hospodařit sama. Avšak zápisy v gruntovních knihách při nástupu dědiců již hovoří jen o nástupu syna po zemřelém otci. Bez kombinace pramenů a rekonstrukce rodin by tak

²⁶⁴ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 64v-65v.

²⁶⁵ Tamtéž, fol. 93.

²⁶⁶ Tamtéž, fol. 93v.

²⁶⁷ Tamtéž, inv. č. 398, sign. V AU No 6/24, kniha č. 317, fol. 168.

badatel mohl dojít k závěru, že usedlost převzal syn po smrti svého otce bez časové prodlevy.²⁶⁸

Při výzkumu převodů se podařilo odhalit dva takovéto případy „skrytých“ hospodyň a o dalším případě hospodaření vdovy byla do gruntovní knihy zanesena nelichotivá zmínka.

Alžběta, druhá manželka Petra Klavíka neb Picha, rozená Našincová z Dobevi, ovdověla po smrti svého manžela 3. září 1830 v necelých 35 letech.²⁶⁹ Dalších necelých sedm let stála Alžběta sama v čele usedlosti, aniž by uzavřela další sňatek. Zřejmě bylo její hospodaření úspěšné, neboť vrchnost neměla potřebu dosadit jiného prozatímního hospodáře a ani v gruntovní knize není zmínka o jejím špatném hospodaření. Když následně 9. května 1837 uzavřel Bartoloměj, Petrův syn z prvního manželství sňatek s Marií Truhlářovou, dcerou knížecího šafáře z Drahonic,²⁷⁰ předala mu Alžběta usedlost po jeho otci.²⁷¹

V tomto případě hospodařila vdova zřejmě úspěšně, avšak nebylo tomu tak vždy. Ne vždy měla vdova vlohy a patřičný um pro samostatné hospodaření a vedení usedlosti i celé domácnosti. Takové případy samozřejmě zajímaly vrchnost, neboť ohrožovaly prosperitu dotyčného gruntu a tím i příjmy a plnění povinností z držby gruntu vyplývajících.

Dne 14. ledna 1767 zemřel hospodář Václav Pich, který po sobě zanechal sirotky a vdovu Kateřinu, která se sama postavila do čela usedlosti. Začala hospodařit po smrti svého muže a zřejmě jí tato role vyhovovala, neboť ani v případě, kdy její nejstarší syn Vojtěch dospěl a uzavřel 26. listopadu 1769 sňatek s dcerou z jiného vítkovského gruntu Ludmilou Hrnčirovou neb Bůžkovou, mu usedlost nepředala.²⁷² Hospodařila až do své smrti 27. června 1772.²⁷³ Přesto, že dle zápisu v gruntovní knize hospodařila Kateřina špatně a usedlost přicházela ke škodě, zasáhla vrchnost k opatřením až po její smrti.

„Léta Páně 1772 dne 13. listopadu když po smrti tohoto hospodáře vdova skrze 4 léta vždycky víc a více prohospodařila a taky z toho světa se odebrali, tehdy se z vůle

²⁶⁸ M. SKOŘEPOVÁ, *Ovdovění*, s. 199-200.

²⁶⁹ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štětěň*, inv. č. 5552, kniha č. 16, O 1817-1832, s. 233-234.

²⁷⁰ Tamtéž, *FÚ Skočice*, inv. č. 4960, kniha č. 9, O 1808-1925, pag. 15.

²⁷¹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 171v-172.

²⁷² SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štětěň*, inv. č. 5539, kniha č. 3, OZ 1748-1770, fol. 173.

²⁷³ Tamtéž, inv. č. 5540, kniha č. 4, NOZ 1771-1790, fol. 195.

*Milost. vrchnosti na takovou dalo, Pavla Sláva, kterému se taky dle zápisní knihy Nro.3 folio 1174 za vlastní připisuje za předešlou cenu160 [kop grošů]*²⁷⁴

Dědické nároky potomků předchozího hospodáře byly vyřešeny splátkami podílů uloženými Pavlu Slávovi coby novému hospodáři.²⁷⁵

Případem velmi úspěšné vdovy může být Dorota Slávová, která sama hospodařila přes dvacet let. Dorotě se podařilo šest let před předáním splatit veškeré pohledávky, které na usedlosti vázly, a svému zeti tak mohla předat ničím nezatížený grunt.²⁷⁶ Dorota ovdověla někdy po roce 1679, kdy je naposledy zmiňován její manžel Petr Sláva (Sláv).²⁷⁷ V roce 1706 předala usedlost svému tehdy ještě budoucímu zeti Janu Dolejšímu z Kestřan.

*„Léta Páně 1706 jsouce tuto Dorota Slavová přes 20 let hospodyní, pro starost dále hospodařiti nemohla, syn její vlastní jménem Pavel k tomu schopný nejsa, postoupila tuto živnost svému budoucímu zeti Janovi Dolejšímu z Kestřan.....“*²⁷⁸

Doložené případy dokázaly, že pokud se ženy dostaly do čela usedlostí, mohly se tohoto mužského úkolu chopit velmi úspěšně i značně neúspěšně. Avšak totéž platí i pro muže v čele usedlosti, kdy někdy musela neschopného hospodáře nahradit sama vrchnost.

2.4. Délka hospodaření a věk hospodářů

Délku hospodaření ovlivňovalo několik faktorů. Asi nejdůležitějším z nich byl dobrý zdravotní stav související s věkem hospodáře, významnou roli ale hrála i situace potomků. Vyhodnocení délky života odstoupivších hospodářů a počtu let, která strávili po předání usedlosti na výměnku, jasně dokazuje, že pokud to bylo možné, odcházeli hospodáři na výměnek co nejdříve.

Ve Vítkově nejčastěji umírali hospodáři do deseti let od postoupení usedlosti. V tomto rozpětí zemřelo čtyřicet jedna ze šedesáti pěti zachycených hospodářů, tedy 63 %. Avšak 33,8 % sedláků ve Vítkově hospodařilo na svých gruntech až do smrti. Průměrná délka života po předání usedlosti byla 6,8 roku.

²⁷⁴ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 168.

²⁷⁵ Tamtéž, fol. 168-168v.

²⁷⁶ Tamtéž, fol. 110.

²⁷⁷ Tamtéž, inv. č. 342, sign. V AU No 2/3, kniha č. 261, s. 261.

²⁷⁸ Tamtéž, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 110v.

Naprosto ojedinělý případ představuje Šimon Hrnčíř neb Bůžek, který byl v roce 1795 ustanoven prozatímním hospodářem,²⁷⁹ než dosáhne dospělosti právoplatný dědic Petr Klavík. Když se tak skutečně stalo a Petr Klavík se 4. února 1807 ujal usedlosti svého otce,²⁸⁰ zbývalo Šimonovi Hrnčířovi neb Bůžkovi ještě bez mála 37 let života.

Tabulka č. 6: **Délka života hospodáře po předání usedlosti, Vítkov (1700-1850)**

DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI	DOBA UKONČENÍ HOSPODAŘENÍ		
	1700-1850		
	počet	%	% bez nezjištěných
0	22	33,8	38,6
1-4	11	16,9	19,3
5-9	8	12,3	14,0
10-14	3	4,6	5,3
15-19	7	10,8	12,3
20-24	4	6,2	7,0
25 a více	2	3,1	3,5
nezjištěno	8	12,3	-
Celkem	65	100,0	100,0

Mnohem déle žili na výměnku hospodáři těch usedlostí, které po celé období let 1700-1850 vykazovaly stabilní držbu a plynulé přecházení z otců na syny či na dcery. Díky tomu dosahovala průměrná délka života hospodářů po předání usedlosti vyšších hodnot. Nejstabilnějšími v tomto ohledu byly usedlosti čp. 3 tedy Talafousovský grunt s průměrem 9,5 roku,²⁸¹ čp. 7 tedy Hrnčířovský grunt rovněž s průměrem 9,5 roku²⁸² a nejvyšší průměr měl Němcovský grunt čp. 13 s průměrem 10 let strávených na výměnku po předání usedlosti.²⁸³

Od zvyklostí souvisejících s předáváním usedlostí se odvíjel věk starého hospodáře v době, kdy se rozhodl usedlost připsat svému synovi, a věk nastupujícího hospodáře. Čím déle hospodařil původní držitel, tím kratší čas byl vyměřen pro jeho potomka. Nejčastěji končili sedláci ve Vítkově v letech 1700-1787 své hospodaření v rozmezí 55-59 let. Tito hospodáři tvořili 25,0 % s osmi případy z třiceti dvou

²⁷⁹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 169.

²⁸⁰ Tamtéž, fol. 169v-170v.

²⁸¹ Viz příloha č. 3

²⁸² Viz příloha č. 5

²⁸³ Viz příloha č. 10

zachycených. V období let 1788-1850 končili nejčastěji hospodáři v čele usedlosti ve věku 60-69, kdy takto skončilo devět hospodářů z dvaceti tří, tedy 39,2 %. Ve vřesecké rychtě odstupovalo v letech 1725-1775 28,2 % hospodářů ve věku 55-59 let.²⁸⁴ Ve věku 50-59 zde zemřelo v čele selské usedlosti 39 % hospodářů.²⁸⁵

Tabulka č. 7: **Věk hospodáře při konci hospodaření, Vítkov (1700-1850)**

VĚK HOSPODÁŘE PŘI KONCI HOSPODAŘENÍ	DOBA UKONČENÍ HOSPODAŘENÍ			
	1700-1787		1788-1850	
	počet	%	počet	%
20-24	0	0,0	0	0,0
25-29	2	6,3	0	0,0
30-34	2	6,3	0	0,0
35-39	1	3,0	3	13,0
40-44	2	6,3	2	8,7
45-49	5	15,5	2	8,7
50-54	3	9,4	2	8,7
55-59	8	25,0	4	17,4
60-64	3	9,4	4	17,4
65-69	3	9,4	5	21,8
70 a více	3	9,4	1	4,3
Celkem	32	100,0	23	100,0

Z hospodářů, kteří předali usedlost v již značně pokročilém věku a u kterých bylo možné přesně určit jejich věk, je třeba zmínit Josefa Wolfa a Matouše Němce. Oba titi hospodáři předali usedlost v sedmdesáti letech svého věku, přičemž Josef Wolf zvolil jako svého nástupce nejstaršího syna a Matouš Němec nejmladšího. Oba hospodáři hospodařili také výjimečně dlouhou dobu. Josef Wolf řídil Talafousovskou usedlost od roku 1756,²⁸⁶ kdy ji získal od svého tchána, dalších 42 let do roku 1804. Tehdy ji předal svému nejstaršímu synovi Matoušovi.²⁸⁷ V důsledku dlouhého hospodaření Josefa Wolfa získal jeho syn Matouš usedlost až ve věku 38 let.

Matouš Němec získal svou usedlost od svého otce 16. října 1734²⁸⁸ a hospodařil na ní podobně jako Josef Wolf 42 let. Když se ji rozhodl v roce 1776 předat dále,²⁸⁹

²⁸⁴ Ve vřesecké rychtě odstoupily dvě třetiny selských hospodářů (67,7 %) ve věku 40-59. J. GRULICH, *Okolnosti*, s. 111.

²⁸⁵ TÝŽ, *Populační vývoj*, s. 300.

²⁸⁶ SOA Třeboň, *Vs Protivin*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 132.

²⁸⁷ Tamtéž, fol. 134.

²⁸⁸ Tamtéž, fol. 2v-3.

zůstal na gruntu jediný syn schopný ihned nastoupit do pozice hospodáře a to Josef Němec. Jeho starší bratr Matěj získal již jinou usedlost ve Vítkově a mladší bratři byli ještě příliš malí. V tomto případě však nemělo dlouhé hospodaření otce takový vliv na nástupní věk jeho syna, vzhledem k okolnosti, že se nejednalo o nejstaršího syna jako v případě odstoupení usedlosti Josefa Wolfa.

Tabulka č. 8: **Věk hospodáře při zisku usedlosti, Vítkov (1700-1850)**

VĚK HOSPODÁŘE PŘI ZISKU USEDLOSTI	DOBA NÁSTUPU NA USEDLOST			
	1700-1787		1788-1850	
	počet	%	počet	%
15-19	0	0,0	2	9,5
20-24	14	31,8	8	38,1
25-29	11	25,0	3	14,3
30-34	7	15,9	4	19,0
35-39	4	9,1	3	14,3
40-44	1	2,3	1	4,8
45-49	5	11,4	0	0,0
50-54	2	2,3	0	0,0
Celkem	44	100,0	21	100,0

Nejčastěji získali usedlosti hospodáři ve věku 20-29 let. V tomto věku nastoupilo do pozic hospodářů a hospodyní²⁹⁰ 56,8 % všech nových sedláků v období let 1700-1787.²⁹¹ Do třiceti pěti let věku se hospodáři stalo 72,7 % všech hospodářů.²⁹² Nástupní věk zdejších hospodářů byl tak velmi podobný jiným oblastem jižních Čech.²⁹³ V mladším sledovaném období let 1788-1850 zůstalo rozložení nových hospodářů dle věkových skupin téměř shodné. Nejčastějším nástupním věkem stále zůstal 20-29 let s 52,4 % nastoupivších hospodářů. Avšak počty sedláků, kteří nastoupili na usedlost mezi dvacátým pátým a čtyřicátým rokem, byly poměrně rovnoměrně rozložené.²⁹⁴

²⁸⁹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 3v.

²⁹⁰ Míňena Anna Dominová. Jediná dcera, na kterou převedl otec usedlost přímo s vynecháním práv zetě.

²⁹¹ V tomto věku nastoupilo kariéru samostatného hospodáře v 32 ze 44 sledovaných případů v letech 1700-1787.

²⁹² V rozmezí 30-34 let věku nastoupilo na usedlosti dalších 7 hospodářů.

²⁹³ Pro všeseckou rychtu byl nejobvyklejším nástupní věk 20-29 let (54,4 %). V rozmezí 20-34 let věku nastoupilo na všesecké rychtě do pozice hospodáře 69,6 %. J. GRULICH, *Dědická praxe*, s. 39.

²⁹⁴ Na Štáhlavsku byl průměrný věk při získání nemovitosti za života otce 26,6 (1788-1820) a 26 let (1821-1850). A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 217.

Nastupoval-li na usedlost syn hospodáře, byl nástupní věk nižší a běžně se pohyboval se v rozmezí 20-39 let ve starším období let 1700-1787. Nejběžnějším nástupním věkem i v případech týkajících se pouze synů předchozích hospodářů byl rovněž věk 20-29 let, a tato skupina měla ve starším období jasnou převahu s 65,2 %. V mladším sledovaném období došlo k posunu věkové hranice dolů, což nepochybně souvisí se stabilizací usedlostí a s pravidelnějším střídáním hospodářů. V letech 1788-1850 nastupovali synové předchozích hospodářů na rodnou usedlost nejčastěji ve věku 20-24 let. Tito synové tvořili 47 % sledovaných případů.²⁹⁵

Tabulka č. 9: Věk synů při nástupu na usedlost otce, Vítkov 1700-1850

VĚK SYNA PŘI NÁSTUPU NA USEDLOST OTCE	DOBA NÁSTUPU NA USEDLOST			
	1700-1787		1788-1850	
	počet	%	počet	%
15-19	0	0,0	1	5,9
20-24	7	30,4	8	47,0
25-29	8	34,8	2	11,8
30-34	4	17,4	4	23,5
35-39	3	13,0	2	11,8
40-44	0	0,0	0	0,0
45-49	1	4,4	0	0,0
Celkem	23	100,0	15	100,0

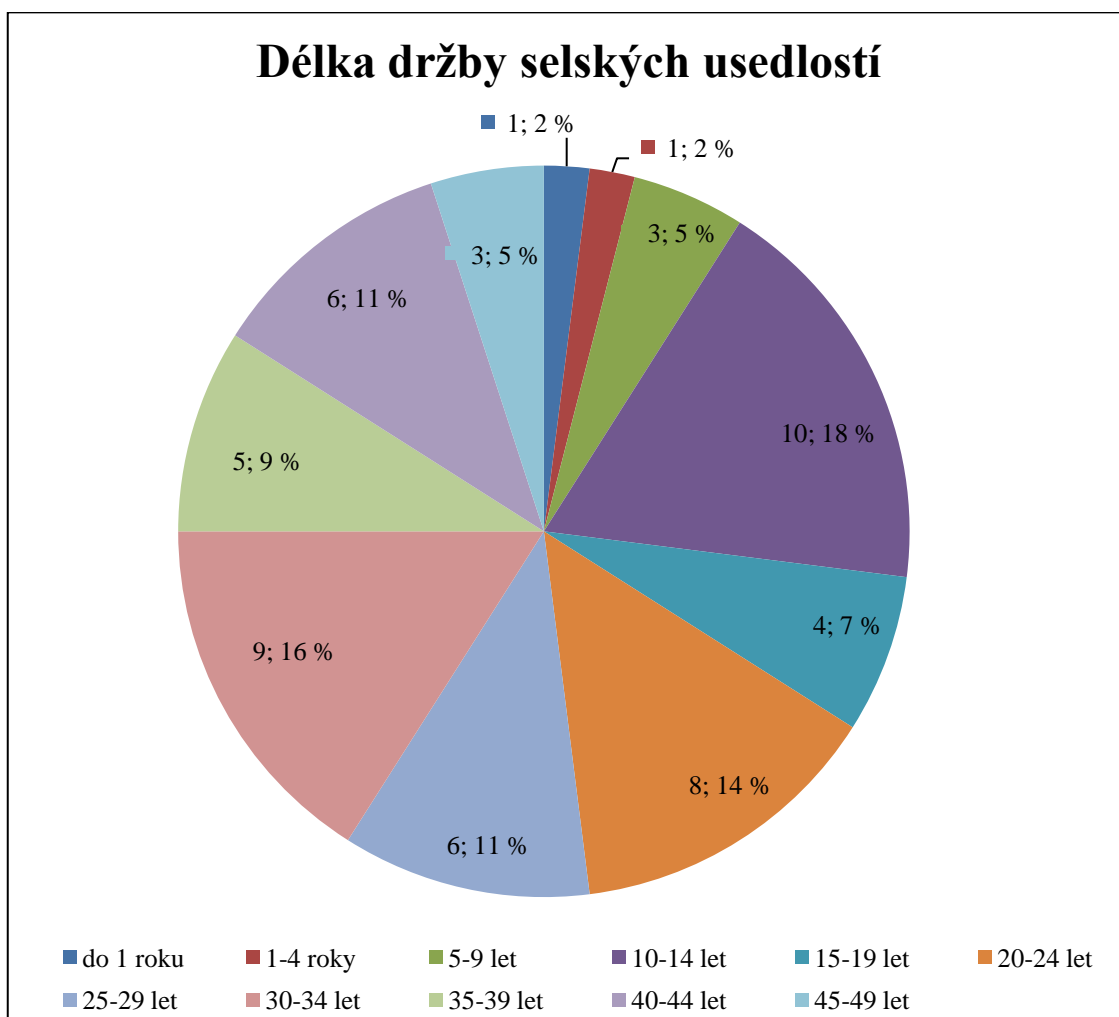
Délka hospodaření jednotlivých sedláků byla závislá na několika okolnostech. Kromě dobrého zdravotního stavu hrála velkou roli ekonomická situace usedlosti a věk, ve kterém se dotyčný hospodář postavil do čela hospodářství. Velký vliv na délku hospodaření měla situace v rodině a stabilní držba jednotlivých usedlostí.

Nejběžněji hospodařili sedláci ve Vítkově mezi dvaceti a čtyřiceti pěti lety. Tyto hospodáři tvořili 60,7 %, což je méně než na Chýnovsku, ale více než na panství Štáhlavy.²⁹⁶

²⁹⁵ Na Štáhlavsku byl průměrný věk dědiců usedlostí v době nástupu na usedlost 22,4 let v období 1691-1787, 25,9 let v období 1788-1820 a 28 let v období mezi roky 1821 a 1850. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 217.

²⁹⁶ Na chýnovsku hospodařila největší část hospodářů v rozmezí pěti až třiceti pěti let. Takovýto hospodáři zde tvořili v letech 1711-1795 74,8 %. J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 314. Na Štáhlavsku tvořili hospodáři hospodáříci v rozmezí 20-44 let v letech 1691-1720 53,3 % v letech 1721-1787 49,3 % a v letech 1788-1820 40,8 % všech hospodářů. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 148.

Graf č. 1: Délka držby selských usedlostí, Vítkov 1700-1850

Ze všech sedláků, kteří byli ve Vítkově v letech 1700-1850 sledováni, hospodařil nejdéle Vít Kinkor. Vít Kinkor získal grunt čp. 2 jinak Starýho v roce 1740,²⁹⁷ když se přiženil ke Kateřině, vdově po Janovi Lálovi neb Starým.²⁹⁸ Vít hospodařil 47 let, než se rozhodl svůj grunt předat 3. února 1787 svému nejmladšímu synovi Vojtěchovi Kinkorovi.²⁹⁹ Důvodem, který přiměl Víta odstoupit z pozice hospodáře a předat usedlost synovi, byl zřejmě sňatek jeho nejmladšího syna Vojtěcha, který se uskutečnil v květnu téhož roku.³⁰⁰

Na druhé straně spektra stojí Vojtěch Janda původem ze Slaníku, hospodář na usedlosti čp. 4 jinak Slávovské. Dne 6. června 1827 koupil tuto usedlost od Vojtěcha

²⁹⁷ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 21.

²⁹⁸ Sňatek se uskutečnil 10. července 1740 ve Štěkni. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 149v.

²⁹⁹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 22v.

³⁰⁰ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Bavorov*, inv. č. 43, kniha č. 30, O 1784-1884, fol. 1.

Urřicha.³⁰¹ Hospodářem však dlouho nezůstal. Po necelých devíti měsících prodal 21. března 1828 Vojtěch Janda usedlost za 600 zlatých Vojtěchovi Němečkovi ze vsi Sedlo patřící k panství Střelské Hořtice a vzdálené od Vítkova 16,4 kilometrů.³⁰² Jeho další osudy bohužel zůstaly neodhaleny, stejně tak jako důvod k tak rychlému prodeji nedlouho před tím nabyté usedlosti.

Tabulka č. 10: **Délka držby selských usedlostí, Vítkov 1700-1850**

DÉLKY DRŽBY USEDLOSTI	DOBA NÁSTUPU NA USEDLOST	
	1700-1850	
	počet	%
0	1	1,8
1-4	1	1,8
5-9	3	5,4
10-14	10	17,9
15-19	4	7,1
20-24	8	14,3
25-29	6	10,7
30-34	9	16,1
35-39	5	8,9
40-44	6	10,7
45-49	3	5,4
50 a více	0	0,0
Celkem	56	100,0

Průměrná délka hospodaření se tedy značně lišila usedlost od usedlosti. Průměrná délka držby selských usedlostí ve Vítkově byla v letech 1700-1850 25,7 let. Avšak průměrná délka hospodaření se lišila v závislosti na rodové kontinuitě v držbě usedlosti a počtu hospodářů. Například na usedlosti čp. 1 tzv. Píčovském gruntě setrvali sedláci v pozici hospodáře průměrně 14 let, což bylo zapříčiněno velkou fluktuací hospodářů. Do osudů gruntu jich totiž během let 1700-1850 zasáhlo jedenáct.³⁰³ Zásadní vliv na tom měly i demografické okolnosti v jejich rodinách. Šest hospodářů z jedenácti ve své pozici zemřelo a do čela usedlosti se musely dvakrát postavit vdovy, přičemž Kateřina, vdova po Václavovi Pichovi, v pozici hospodáře

³⁰¹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 62v-63v.

³⁰² Tamtéž, fol. 63v-64v

³⁰³ Do tohoto počtu jsou zahrnuti i Václav Pich, který započal hospodařit již před rokem 1700, a Bartoloměj Klavík neb Pich, který své hospodaření na opačné straně ukončil až po roce 1850. S ohledem na tyto skutečnosti nebylo možné s jistotou určit délku jejich držení usedlosti.

zemřela. Hospodáři v čele Píčovského gruntu navíc umírali v nižším věku, takže i průměrný věk při konci hospodaření byl na této usedlosti nižší než u ostatních a činil 44,8 let.

Naproti tomu průměrně nejdéle hospodařili na svém gruntě členové rodu Němců. Na jejich gruntě čp. 13 se v celém sledovaném období vystříдалo šest hospodářů, kteří strávili v čele usedlosti v průměru 34,8 let.³⁰⁴ I jejich průměrný věk při konci hospodaření, konkrétně 59,5 let, byl vyšší než u hospodářů z Píčovského gruntu, ačkoli nebyl nejvyšší.³⁰⁵

Rodová kontinuita v držbě usedlosti hrála v myšlení venkovského obyvatelstva význačnou roli. Přesto však z deseti sledovaných gruntů nebylo mnoho těch, které zůstaly ve vlastnictví jedné rodiny po celé sledované období, ať v mužské či ženské linii.

V letech 1700-1850 udržely usedlost ve svém vlastnictví v pokrevní linii pouze tři rodiny. Přechodem přes člena rodu ženského pohlaví se podařilo udržet usedlost čp. 3 rodině Talafousů a Wolfů a usedlost čp. 8 neboli Dominovský grunt rodině Těhle a Němců, byť Tomáš Těhle neb Domin usedlost získal až v roce 1703.

U rodiny Talafousů se tak stalo v roce 1756, kdy si Annu dceru Václava Talafousa vzal Josef Wolf neb Píša a jeho potomci následně usedlost drželi i po roce 1850.³⁰⁶ Dominovský grunt pro absenci mužských potomků Matouše Těhle neb Domina převzal Matěj Němec díky sňatku s Matoušovou dcerou Kateřinou 6. listopadu 1768.³⁰⁷

Jedinou usedlostí, kterou se podařilo udržet v rámci jedné selské rodiny v mužské linii po celé období let 1700-1850 byl grunt Bůžků čp. 10. Grunt sice již nebyl v držení původních majitelů, kteří mu dali své jméno, neboť na konci 17. století jej do svého vlastnictví získal Václav Hrnčíř z Hrnčířovského gruntu,³⁰⁸ ale jeho potomci jej již pod jménem Bůžek drželi v nepřetržité linii i po roce 1850.

³⁰⁴ Do toho počtu jsou zahrnuti i Pavel Němec a Matěj Vodička, kdy obdobně jako u jiných gruntů Pavel Němec své hospodaření na počátku sledovaného období končil a Matěj Vodička na jeho konci začínal.

³⁰⁵ Vyšší průměrný věk při konci hospodaření měli sedláci na Bůžků gruntě (63,8 let), Talafousovském gruntě (63,6 let) a na Starýho gruntě (60,5 let).

³⁰⁶ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, 1687-1763, NOZ, s. 882

³⁰⁷ Tamtéž, inv. č. 5539, kniha č. 3, OZ 1748-1770, fol. 169v.

³⁰⁸ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 155, sign. V.AU 19/3, kniha č. 74, fol. 108.

2.5. Úspěšná rodinná strategie? Počet jednotlivých gruntů držených jednou rodinou v rámci Vítkova

Mohla rodina posílit svůj vliv na život vesnice držbou dvou i více usedlostí? Udržovala se v paměti rodu vzpomínka na grunt, odkud rod vzešel? Zodpovězení těchto otázek by pomohlo dokreslit každodenní život a mentalitu českého venkova. Ve Vítkově nebylo mnoho rodů, kterým by se povedlo držet současně více usedlostí v rámci rodné vsi.

Přední místo mezi nimi zaujala rodina Hrnčířů, starousedlá rodina hospodařící na Hrnčířovském gruntě čp. 7. Členům rodu se podařilo během let 1700-1850 na různou dobu získat další dva další grunty ve Vítkově. Na konci 17. století to byl grunt Bůžků, který získal Václav Hrnčíř naproti svým v gruntovní knize blíže neurčeným pohledávkám.³⁰⁹ Na tomto gruntě se členové rodu Hrnčířů usadili trvale a podařilo se jim udržet jej po celé sledované období. V roce 1795 získal Šimon Hrnčíř neb Bůžek usedlost čp. 1, jinak řečený Píčovský grunt. Šimon jej však získal v pozici pouze prozatímního hospodáře³¹⁰ a tak jej musel poté, co právoplatný dědic Petr Klavík dosáhl dospělosti, po dvanácti letech předat.³¹¹

Zůstalo velkým paradoxem, že původní Hrnčířovská usedlost, ze které tento úspěšný rod vzešel, zůstala ve vlastnictví rodiny jen do roku 1720. Tehdy jej totiž Jan Hrnčíř směnil s Řehořem Černým za jeho chalupu v Kestřanech.³¹²

Druhou podobně úspěšnou rodinou byla rodina Němců. Rod pocházel z usedlosti čp. 13, která byla podle nich přejmenována ze Shýbalovského na Němcův grunt. Svůj původní grunt udržela rodina v mužské linii až do roku 1845, kdy se vlastníkem stal Matěj Vodička, syn sedláka z Uřichovského gruntu Matěje Vodičky.³¹³ Matěj Vodička grunt získal prostřednictvím sňatku s vdovou po Petru Němcovi Alžbětou.³¹⁴

Rodině se kromě „domovské“ usedlosti podařilo skrze Matěje Němce, syna Matouše Němce, získat Dominovskou usedlost od Matouše Těhle neb Domina, Matějova tchána. Matouš totiž neměl žádné mužské potomky a tak usedlost zdědila mladší dcera Kateřina se svým mužem Matějem Němcem.³¹⁵ Potomci Matěje

³⁰⁹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 155, sign. V.AU 19/3, kniha č. 74, fol. 108

³¹⁰ Tamtéž, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 169.

³¹¹ Tamtéž, fol. 169v-170v

³¹² Tamtéž, fol. 93.

³¹³ Držbu dvou usedlostí rodem Vodičků ve Vítkově autor nezpracovával, jelikož s ohledem na konec sledovaného období neměl ke zpracování dostatek podkladů.

³¹⁴ Svatba se uskutečnila ve Štěkni 24. června 1845. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5549, kniha č. 13, O 1833-1854, s. 141-142.

³¹⁵ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 3, OZ 1748-1770, fol. 169v.

a Kateřiny drželi grunt i po roce 1850. Rod Němců tak v letech 1769-1845 držel souběžně dvě z deseti selských usedlostí nacházejících se ve Vítkově.

Poslední rodinou, která souběžně vlastnila více vítkovských selských usedlostí, byl rod Těhlů neb Dominů. Rodina se do Vítkova dostala z Kestřan v roce 1703, když Tomáš Těhle převzal po zřejmě málo schopném Matěji Dominovi Dominovský grunt.³¹⁶ Usedlost náležela jeho potomkům až do roku 1769, kdy ji díky sňatku převzal Matouš Němec. V letech 1721-1740 drželi potomci Tomáše Těhle neb Domina kromě Dominovského gruntu také usedlost Píčovskou, kde se v roli spíše prozatímního hospodáře, i když s plným vlastnickým právem, usadil Tomášův syn Jiří.³¹⁷ Po smrti původního hospodáře na usedlosti čp. 1 Matouše Picha 26. srpna 1720³¹⁸ se Jiří Těhle neb Domin následujícího roku oženil s jeho vdovou Voršilou a usedlost získal.³¹⁹ Avšak poté, co Jiřího mladší pastorek Václav Pich dospěl a oženil se, převedl Jiří usedlost na něj.³²⁰ Potomci Matěje Domina se nakonec usadili na Slávovském gruntu a jeho vnuk Pavel Domin neb Sláva dokonce získal na jedenáct let Píčovskou usedlost,³²¹ čímž se i Dominové zařadili mezi rody, které po určitou dobu vlastnily více vítkovských usedlostí najednou.

Bez dalších pramenů, které by doplnily informace, které nemohou poskytnout matriky, ani prameny patrimoniální provenience, zůstává vnímání vlastnictví více usedlostí členy rodu otázkou.

³¹⁶ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 76v.

³¹⁷ Tamtéž, fol. 166v.

³¹⁸ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 88v.

³¹⁹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 87v.

³²⁰ Tamtéž, fol. 167v.

³²¹ Tamtéž, fol. 168.

3. Sňatkové strategie selských rodin z Vítkova

3.1. Sociální původ partnera

Tak jako bylo v životě starého hospodáře důležité dobře vybrat svého nástupce a předat usedlost ve správnou chvíli, bylo pro mladého člověka důležité vybrat si svého celoživotního partnera. Do jaké míry byla volba partnera ovlivněna osobní náklonností mladých lidí a jakou roli v ní hrála rodinná strategie či sňatková politika otce hospodáře, je těžké říci. Pravděpodobně oba faktory sehrávaly více či méně srovnatelnou roli.

Při volbě partnera bylo velmi důležité jeho sociální postavení v rámci venkovské komunity. Vzhledem ke skutečnosti, že se sledované rodiny řadily k té části společnosti, které stála na předním místě společenského žebříčku, měli potomci těchto rodin pouze dvě možnosti, jak se svým společenským statutem naloží. V prvním případě mohli uzavřít sňatek se sobě rovným, v tom druhém se mohli v sociální hierarchii posunout jen do nižší vrstvy venkovského obyvatelstva. Sňatek býval vždy spojen s ekonomickou situací snoubenců.

Každý sedlák měl na mysli dobré provdání svých dcer i synů, kterým chtěl zajistit náležitou existenci a budoucnost. Je patrné, že vítkovské selské rodiny kladly na své postavení náležitý důraz, který se nutně projevil i ve volbě partnera. K rovným sňatkům, kdy budoucí partneři pocházeli ze stejné nebo srovnatelné vrstvy venkovské společnosti, docházelo velmi často.

Odhalování sociálního původu partnerů příslušníků selských rodin je však někdy problematické a zejména ve starším období se ne vždy podařilo jednoznačně identifikovat postavení zkoumaných osob. Situace je odvislá od formy matričního zápisu a dochovanosti jiných dostupných pramenů, které mohly s určením sociálního statutu snoubenců pomoci, například soupisy poddaných. Z tohoto důvodu se v obou starších obdobích let 1700-1749 a 1750-1799 nepodařilo určit sociální status obou snoubenců téměř v polovině všech vyhledaných sňatků. Nicméně i přesto výsledky poskytly alespoň částečný náhled do problematiky volby budoucího partnera v tomto období. Z dvaceti čtyř objasněných případů v letech 1700-1749 uzavřely děti sedláků rovné sňatky s příslušníky jiných selských rodin v 70,8 % případů. V následujících padesáti letech volili členové selských rodin sobě rovné partnery v 63,1 % z devatenácti objasněných případů.

V období let 1800-1850 díky změně matričního zápisu, který již pravidelně informoval o společenském postavení snoubenců či jejich rodiny, počet nezjištěných

případů výrazně poklesl. Ze zjištěných poznatků vyplývá, že rovné sňatky v tomto období byly uzavřeny v dvaceti šesti případech, tedy v 50,9 % všech vyhledaných případů. V dalších případech uzavírali členové rodin hospodářů jednotlivých gruntů ve Vítkově sňatky nejčastěji s příslušníky rodin domkářů s 25,4 % případů a chalupníků s 13,7 %.

Tabulka č. 11: **Sociální homogamie sňatků příslušníků selských rodin, Vítkov 1700-1850**

SOCIÁLNÍ POSTA - VENÍ	DATUM USKUTEČNĚNÍ SŇATKU								
	1700-1749			1750-1799			1800-1850		
	počet	%	% z. o.*	počet	%	% z. o.	počet	%	% z. o.
Sedláci	17	36,2	70,8	12	31,6	63,1	26	50,9	52,0
Chalupníci	2	4,3	8,3	1	2,6	5,3	7	13,7	14,0
Domkáři	0	0,0	0,0	1	2,6	5,3	13	25,4	26,0
Podruzi	1	2,1	4,2	4	10,6	21,0	1	2,0	2,0
Pastýři	1	2,1	4,2	1	2,6	5,3	1	2,0	2,0
Kováři	2	4,3	8,3	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0
Koláři	1	2,1	4,2	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0
Rychtář	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0	1	2,0	2,0
Kníž. šafář	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0	1	2,0	2,0
Neurčeno	23	48,9	-	19	50,0	-	1	2,0	-
Celkem	47	100,0	100,0	38	100,0	100,0	51	100,0	100,0

* % z objasněných případů

Naděje na uzavření rovného sňatku však byla podle pohlaví různá. V letech 1700-1749 uzavřelo rovný sňatek deset dcer ze třinácti, tedy 76,9 %. U mužských členů byl tento podíl o něco vyšší. Rovný sňatek uzavřelo z devatenácti doložených případů patnáct mužů, tedy 78,9 %. V období let 1750-1799 se podíl rovných sňatků u žen snížil. V tomto období uzavřelo rovný sňatek v sedmi z dvanácti případů, tedy 58,3 %. U mužů k takovému poklesu nedošlo. Z devíti případů uzavřelo rovný sňatek sedm mužů, tedy 77,8 % z nich.

Pokles šancí na rovný sňatek pokračoval i v posledním sledovaném období. V tomto období uzavřelo rovný sňatek přesně 50,0 % žen, když se tak stalo v šestnácti případech z třiceti dvou. U mužských členů selských rodin rovněž došlo v posledním sledovaném období k poklesu, nicméně ne k tak radikálnímu, jak tomu bylo u žen. Mezi

roky 1800 a 1850 uzavřelo rovný sňatek 63,0 % z nich se sedmnácti případy z dvaceti sedmi.

Zatímco v první polovině 18. století byla pravděpodobnost uzavření rovného sňatku pro obě pohlaví téměř shodná, tak směrem k roku 1850 tyto šance klesají zcela zásadním způsobem zejména pro ženy. Příčinu by bylo možné hledat v postupném zvyšování populace českého venkova, kdy omezený počet selských gruntů mohl přijmout stále stejný počet nových osob, ale sourozenců v selských rodinách přibývalo. Lepší podmínky pro udržení se v selské vrstvě měli zřejmě muži, pro něž byl rovný sňatek jedním způsobem, jak toho dosáhnout.

Nicméně majetková základna nebyla vždy jediným určujícím prvkem společenského postavení na venkově. Vysoký společenský kredit požíval i vesnický rychtář, který představoval první právní instanci dostupnou poddaným, představoval prodlouženou ruku vrchnosti a obyčejní obyvatelé venkova jej také tak vnímali.³²²

Bartoloměj, syn sedláka Matěje Černého neb Hrnčáře, dědic vítkovské usedlosti čp. 7 si za svou budoucí choť zvolil Marii Škarpalovou, dceru Filipa Škarpala rychtáře v Přešticích,³²³ patřících již pod farnost Štětce.³²⁴ Je však třeba podotknout, že funkci rychtáře nemohl vykonávat každý. Dotyčný k tomu potřeboval vlastní solidní zázemí, z kterého také plynula jeho autorita mezi sousedy. Často tak rychtáři vlastnili velké selské grunty.

Dobré postavení díky službě ve vrchnostenské správě měl i knížecí šafář, jehož dcera rovněž mohla představovat lákavou partii. Takto volil Bartoloměj, pozůstalý syn po Petru Klavíkovi neb Pichovi (Píchovi), když za manželku ve svých necelých sedmadvaceti letech pojal devatenáctiletou Marii Truhlářovou. Marie byla dcerou Františka Truhláře, knížecího šafáře v Drahonicích čp. 13, vzdálených od Vítkova 10,5 kilometru.³²⁵

Ještě více jednostranný výběr budoucích partnerů měli dědicové a dědičky selských usedlostí. Ze čtyřiceti případů nalezených sňatků tvořili členové selského stavu

³²² K roli a postavení venkovských rychtářů B. CHOCHOLÁČ, *Soudní znalci, notáři či spekulanti? Role rychtářů na západní Moravě v 16. a 17. století*, in: Tomáš Borovský – Libor Jan – Martin Wihoda (edd.), *Ad vitam et honorem, profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 753-759; J. KOUMAR, *Venkovští rychtáři a vesnická samospráva na panství Mělník v 17. století (ve světle studia pozemkových knih)*, in: Dalibor Státník (ed.), *Vlastivědný sborník Mělnicka*, Mělník 2013, s. 116-140.

³²³ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štětce*, inv. č. 5547, kniha č. 11, O 1791-1811, fol. 97.

³²⁴ <http://www.prestovice.cz/informace-o-obci/historie/>. Odkaz vyhledán 12. dubna 2015.

³²⁵ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Skočice*, inv. č. 4960, kniha č. 9, O 1808-1925, pag. 15.

mezi životními partnery dědiců a dědiček selských usedlostí ve Vítkově 55,0 % s dvaadvaceti případy. Pokud bude bráno v potaz pouze 29 případů, u kterých se podařilo určit sociální prostředí těchto životních partnerů, představuje podíl těch, kteří pocházeli ze selských rodin, plných 76,2 %.³²⁶

Tabulka č. 12: **Sociální homogamie prvních manželství dědiců/ček selských usedlostí, Vítkov 1700-1850**

SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ	DATUM USKUTEČNĚNÍ SŇATKŮ		
	1700-1850		
	počet	%	% z objasněných
Sedláci	22	55,0	76,2
Chalupníci	1	2,5	3,4
Domkáři	1	2,5	3,4
Podruzi	1	2,5	3,4
Kováři	1	2,5	3,4
Rychtář	1	2,5	3,4
Mlynář	1	2,5	3,4
Kníž. šafář	1	2,5	3,4
Neurčeno	11	27,5	-
Celkem	40	100,0	100,0

U dědiců usedlostí byl sociálně rovný sňatek nutností, jelikož jen od nevěsty ze selského prostředí mohli očekávat věno v patřičné výši, které bylo nezbytnou první investicí do chodu hospodářství, na položení závdavku či posloužilo na uhrazení prvních splátek dědických podílů váznoucích na usedlostech.

Dne 9. října 1827 se v Kestřanech oženil Matěj Kinkor neb Starý z vítkovské usedlosti čp. 2 s Alžbětou, dcerou Josefa Vlacha sedláka z Kestřan čp. 5.³²⁷ Matěj převzal usedlost svého otce již 27. září téhož roku.³²⁸

Přes prokázanou snahu o výběr životního partnera ze shodné sociální vrstvy docházelo i ke sňatkům značně nevyrovnaným. Sňatek uzavřený mezi potomkem z rodiny držící selskou usedlost a partnerem z domkářské živnosti nebyl ničím

³²⁶ Sociální homogenitu sňatků dědiců usedlostí zkoumala pro Štáhlavsko Alice Velková. Došla přitom k závěru, že u větších sedláků tvořily snoubenky z rodin sedláků 55,6 % a menších sedláků 35,7 %. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 224.

³²⁷ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Kestřany*, inv. č. 2672, kniha č. 12, O 1784-1828, s. 19.

³²⁸ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 23-24.

neobvyklým. Nicméně objevovaly se i sňatky uzavřené mezi partnery z úplně opačných konců sociální hierarchie venkovské společnosti. Jako takové sňatky by bylo možné chápat sňatky uzavřené mezi členem selské rodiny a členem rodiny pastýře. Pastýř nevlastnil žádný nemovitý majetek a jeho sociální postavení bylo zhoršeno i jistou mírou nepočetnosti jejich povolání.³²⁹ Na vážnosti nepřidával pastýřům a ovčákům ani stěhovavý charakter jejich profese, kdy mohli své působiště měnit i rok od roku dle vůle vrchnosti. Nicméně pokud se dotčný ovčák vypracoval na ovčího či polního mistra, neměl již nikterak špatné životní podmínky. Ve sledovaném období let 1700-1850 došlo ke třem případům, kdy členové selských rodin uzavřeli sňatek s členy rodin pastýřských. Ovšem jsou mezi nimi rozdíly.

K takovému případu došlo 20. srpna 1767, kdy se provdala Ludmila, dcera vítkovského sedláka z usedlosti čp. 13 Matouše Němce, za Matěje Kříže, pastýře původem z Myšence vzdáleného od Vítkova 15,2 kilometrů.³³⁰ V době, kdy Matěj Kříž vstoupil do manželství s Ludmilou, byl pastýřem právě ve Vítkově. Ludmila byla dcerou z Matoušova prvního manželství a její matka Anna zemřela čtyři roky před tímto sňatkem, avšak Ludmilin otec byl v době svatby stále živ a musel k takovému sňatku nepochybně dát souhlas. Nabízí se tedy otázka, zdali nebyl sňatek vynucen jinými okolnostmi. Byl tedy Ludmilin otec Matouš Němec své nejmladší dceři z prvního manželství nakloněn a svolil s jejím sňatkem uzavřeným na základě sympatií dvou mladých lidí, nebo byla oním důvodem jeho špatná finanční situace, která neumožnila vyplatit dceři věno?

Jiným případem je případ Jana Závorky neb Koudelky. Jeho manželkou se 13. října 1743 stala Kateřina, dcera Jana Pichlíka pasáka v Kestřanech.³³¹ V době, kdy Jan Závorka s Kateřinou Pichlíkovou uzavřeli manželství, ještě nemohli tušit, že bude Jan 16. listopadu 1756 dosazen vrchností coby hospodář na uvolněnou Koudelkovskou usedlost čp. 11.³³²

Když se 16. října 1804 provdala Kateřina Dominová, pozůstalá dcera po Pavlovi Dominovi neb Slávovi neb Píchovi,³³³ hospodařil již na jejím rodném gruntu jiný

³²⁹ Richard van DÜLMEN, *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích. Nepočetnost a sociální izolace v raném novověku*, Praha 2003, s. 33-36. Zůstává otázkou, do jaké míry platí Dülmenova zjištění učiněná v prostoru Svaté Říše římské i pro prostředí českého venkova.

³³⁰ Tamtéž.

³³¹ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Kestřany*, inv. č. 2663, kniha č. 3, NOZ 1739-1784, s. 12.

³³² SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 42.

³³³ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Kestřany*, inv. č. 2672, kniha č. 12, O 1784-1828, s. 13.

hospodář. Pavel totiž zemřel již roku 1783³³⁴ a vrchnost pro dobro usedlosti dosadila za nového hospodáře Vojtěcha Klavíka.³³⁵ Zůstává otázkou, jestli Kateřina udržovala nějaké kontakty se svým bratrancem Václavem Dominem neb Slávou, hospodářem na usedlosti čp. 9. Zřejmě špatná ekonomická situace Kateřiny a jejích příbuzných, kteří jí nemohli nebo možná ani nechtěli poskytnout patřičné věno, přispěla k volbě jejího partnera. Kateřina se provdala za knížecího ovčáckého pacholka Matěje Švába původem z Milenovic vzdálených od Vítkova 18,6 kilometrů,³³⁶ kterého zřejmě potkala během své služby v Kestřanech. S ohledem na situaci Kateřiny nemohl ani Matěj očekávat zlepšení svého statutu. Velké věno zřejmě nezískal a ani žádná dědická práva. Přesto se měla Kateřina dočkat vyplacení dědického podílu ve výši 18 kop 31 grošů a 6 denárů.³³⁷ S ohledem na značné zatížení Píčovské usedlosti staršími pohledávkami nemohla Kateřina očekávat brzké vyplacení svého dílu. První splátku obdržela až v roce 1807, tedy dvacet čtyři let po smrti svého otce a tři roky po své svatbě. Poslední vyšší splátku obdržela od Petra Klavíka dle gruntovní knihy v roce 1810.³³⁸

S ohledem na blízkost Nových Kestřan či Nové Dobeve, což byly schwarzenberskou vrchností plánovaně založené a vystavěné vsi pro knížecí plavce dřeva, byly častější sňatky s rodinami těchto plavců.³³⁹ Přesto, že na tom byli existenčně mnohem lépe než ovčáci, znamenal sňatek člena selské rodiny s členem těchto rodin i tak značný společenský pokles.

Bartoloměji Wolfovi neb Talafousovi z vítkovské usedlosti čp. 3 bylo již 38 let, když se 27. července 1847 oženil s Annou Košťálovou, dcerou Šimona Košťála knížecího plavce z Nové Dobeve čp. 2.³⁴⁰ Bartoloměj byl třetím synem Matouše Wolfa neb Talafousa a Anny Němcové neb Dominové. V době, kdy vstoupil do manželství s Annou Košťálovou, byl již dlouho hospodářem jeho nejstarší bratr Josef a Bartoloměj žil na rodné usedlosti v pozici podruha. Přes Bartolomějův původ je nutné připomenout, že v té době byl již jeho otec po smrti a nemohl tak výběr jeho nevěsty ovlivnit. S ohledem na jeho věk zřejmě nepřipadaly v úvahu ani zásahy nejstaršího sourozence.

³³⁴ Pavel Domin neb Sláva neb Pich zemřel 6. března 1783. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štětka*, inv. č. 5540, kniha č. 4, NOZ 1771-1790, fol. 229.

³³⁵ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 168v.

³³⁶ Vzdálenost změřena pomocí internetových stránek www.mapy.cz.

³³⁷ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 168v.

³³⁸ Tamtéž, fol. 171.

³³⁹ S ohledem na jejich majetkové zázemí v nových sídlech zařadil autor knížecí plavce do kategorie domkáři.

³⁴⁰ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Kestřany*, kniha č. 13, O 1828-1856, pag. 81.

Je možné v těchto okolnostech vidět vymanění se z rodinné strategie a volbu nevěsty dle vlastního výběru a bez otcova schválení? Nebo byl sňatek ve vyšším věku a s ženou s nižším sociálním statutem výrazem horší ekonomické pozice mladšího syna, který nebyl řádně vyplacen z odkazu svého otce? Na tuto otázku patrně již nebude možné najít odpověď. V každém případě se tyto dva sňatky vymykají z obecného rámce typického pro jejich rodinu.

3.2. Sňatkové migrace členů selských rodin

Při výzkumu sňatečnosti je nutné neopomenout její provázanost s migracemi. Nejčastější a pro badatele nejsnáze odhalitelné byly sňatky, kdy oba snoubenci pocházeli z jedné farnosti. Vesničané z určitého regionu se pravidelně střetávali ve farním kostele při různých církevních obřadech. Často se obvod farnosti rozkládal na hranici více šlechtických panství. Takovouto byla i farnost Štěkeň, kam Vítkov spadal, která ležela na hranicích hned čtyř panství. Malá část farnosti společně s Vítkovem patřila pod panství Protivín, větší část pod panství Štěkeň, a další části následně pod panství Strakonice a Osek.

Budoucí partneři se rovněž mohli setkat na místech, u kterých se předpokládalo, že je navštíví velké počty lidí. Takovými místy spojenými s významnými událostmi v rámci každodenního venkovského života byly nepochybně trhy. Trhy ať pravidelné či výroční venkovští obyvatelé navštěvovali v případech, kdy chtěli prodat nějaké vypěstované plodiny či domácí řemeslné výrobky nebo když takové komodity doma neměli a chtěli si je pořídit. Dalším důvodem byla zábava i prosté vytržení z každodenní reality venkovského života. To mohly nabídnout i náboženské poutě a procesí, při kterých se rovněž střetávali lidé z různých panství, často i značně vzdálených. Dobrou příležitostí k setkání mohla být čelední služba či práce v podružství, která nabízela kontakt s příslušníky opačného pohlaví podobné věkové kategorie.

Významnou úlohu v rámci sňatkových migrací hrály sňatky uzavřené v rámci rodné vsi. V nejstarším období let 1700-1749 tvořily tyto sňatky s dvanácti případy více jak čtvrtinu uzavřených sňatků, které se podařilo dohledat.³⁴¹ V následujícím období let 1750-1799 sice podíl sňatků, kdy oba snoubenci pocházeli z Vítkova, poklesl, avšak

³⁴¹ Na Chýnovsku tvořili sňatky uzavřené mezi snoubenci pocházejícími z jedné lokality v letech 1640-1680 34,1 %. V případě vesnic vřeseké rychty se jednalo o 12,9 %. J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 260.

v závěrečném období let 1800-1850 opět dosáhl s dvanácti případy téměř čtvrtiny uzavřených sňatků.

Nejběžnější vzdálenost mezi bydlišti či spíše místy původu snoubenců se pohybovala v rozmezí do pěti kilometrů. Tyto sňatky tvořily během sledovaného období vždy přes 70 %³⁴² všech objasněných případů. V letech 1750-1799 uzavřeli potomci vítkovských selských rodin sňatek do pěti kilometrů dokonce v třiceti případech z třiceti osmi, tedy v 78,9 %.³⁴³

Tabulka č. 13: Vzdálenost mezi bydlišti snoubenců, Vítkov 1700-1749

VZDÁLENOST MEZI BYDLIŠTI	DATUM USKUTEČNĚNÍ SŇATKU					
	1700-1749		1750-1799		1800-1850	
	počet	%	počet	%	počet	%
0	12	25,6	5	13,2	12	23,5
1-4	21	44,7	25	65,8	25	49,0
5-9	5	10,6	3	7,9	7	13,7
10-14	0	0,0	2	5,3	2	4,0
15-19	0	0,0	2	5,3	5	9,8
20 a více	1	2,1	0	0,0	0	0,0
nezjištěno	8	17,0	1	2,6	0	0,0
Celkem	47	100,0	38	100,0	51	100,0

Sňatky uzavřené mezi snoubenci, kteří pocházeli ze sídel vzdálených více než deset kilometrů, byly spíše výjimečné. Nicméně je patrné, že se jejich počet směrem k polovině 19. století zvyšoval. Zatímco v nejstarším sledovaném období let 1700-1749 tvořily takovéto sňatky pouhých 2,1 %, v letech 1750-1799 již byly zastoupeny 13,2 % a v první polovině 19. století tvořily 13,8 %.³⁴⁴ Toto zjištění dokládá rozšiřující se geografické horizonty obyvatel Vítkova. Vyšší zastoupení sňatků, u kterých se v nejstarším sledovaném období let 1700-1749 nepodařilo určit rozsah sňatkových migrací, mohlo být zapříčiněno farářem při jejich zapisování. Pokud dotyčné osoby

³⁴² V letech 1700-1749 tvořily tyto sňatky 70,3 %, v letech 1750-1799 79,0 % a v letech 1800-1850 72,5 %.

³⁴³ Na Chýnovsku tvořily tyto sňatky v letech 1640-1680 55,6 % pro vřeseckou rychtu ve stejném období zjistil Josef Grulich 45,2 % sňatků, kdy snoubenci pocházeli ze vsí vzdálených od sebe do pěti kilometrů. J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 260.

³⁴⁴ V letech 1700-1749 byl takto uzavřen jeden z objasněných sňatků, v letech 1750-1799 již čtyři a v letech 1800-1850 sedm případů, kdy snoubenci pocházeli ze vzdálenějších lokalit než 10 kilometrů. Na Chýnovsku tvořily sňatky s migrací větší než deset kilometrů v letech 1640-1680 výrazně více, než se podařilo prokázat v této práci a sice 27,0 %. J. GRULICH, *Populační vývoj*, s. 260.

pocházely z jiné vzdálenější farnosti, tak je farář často neznal a zůstalo mu tak neznámo i jejich místo původu.

Výběr partnera v lokalitě, která byla od Vítkova vzdálena dvacet a více kilometrů, byl naprosto raritní. O to překvapivější je zjištění, že jediný případ takového sňatku se odehrál v nejstarším sledovaném období let 1700-1749, konkrétně v roce 1731. Jeho protagonisty byli Jan Lála neb Starý, syn vítkovského sedláka na usedlosti čp. 2 Josefa Lály neb Starého, a Anny Koubcové neb Šťouralové z šumavské vsi Úbislavi.³⁴⁵ Vzdálenost mezi jejich bydlišti činila 31,8 kilometrů vzdušnou čarou.³⁴⁶ S nalezením odpovědi, jak se mohli oba mladí lidé seznámit, pomohly soupisy poddaných. Anna byla sirotkem po Martinovi Šťouralovi a společně se svými sourozenci vyrůstala v Úbislavi. Od roku 1726 však pracovala ve Vítkově.³⁴⁷ První tři roky strávila ve službě na Bůžků gruntě³⁴⁸ a roky 1729-1730 na gruntě u Lálů neb Starých.³⁴⁹ Zde se, zcela nepochybně, setkala s Janem Lálou neb Starým, který se stal 30. ledna 1731 jejím životním partnerem.³⁵⁰ Nabízí se otázka, zdali Anna směřovala do Vítkova jako první z rodiny, či již v oblasti měla nějakého příbuzného, který by jí mohl pomoci se v oblasti tak vzdálené od jejího domova uplatnit. Zde zřejmě sehrála roli její starší sestra Alžběta, která již v roce 1718 byla na blíže nespecifikovaném dvoře na Protivínsku³⁵¹ a v roce 1725 měla být i s nemanželským synem Janem v Nepodřících,³⁵² vzdálených od Vítkova 4,9 kilometrů vzdušnou čarou. Díky své sestře tak Anna nasměřovala za prací do úplně cizího prostředí.

Na orientaci sňatkových migrací měla zásadní vliv vrchnostenská příslušnost poddaných. To se podařilo jasně prokázat i v případě rodin vítkovských sedláků. S ohledem na polohu Vítkova na výběžku panství Protivín byla nejběžnější migrací migrace směrem jihovýchodním a východním do nitra panství Schwarzenbergů.

V nejstarším sledovaném období proběhl sňatek mezi členem selské rodiny ve Vítkově a osobou z panství patřícího jiné vrchnosti v jednom případě, tedy v 2,1 %

³⁴⁵ Ves se nachází 2 km severně od Stach v okrese Prachatice a dnes je jednou z místních částí obce Stachy. <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9AAbislav>. Odkaz vyhledán dne 12. dubna 2015.

³⁴⁶ Změřeno pomocí www.mapy.cz. Odkaz vyhledán dne 12. dubna 2015.

³⁴⁷ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 351, sign. V AU No 3/9, kniha č. 270, s. 489.

³⁴⁸ Tamtéž, inv. č. 352, sign. V AU No 3/10, kniha č. 271, s. 848; Tamtéž, inv. č. 353, sign. V AU No 3/11, kniha č. 272, s. 907.

³⁴⁹ Tamtéž, inv. č. 354, sign. V AU No 3/12, kniha č. 273, s. 970; Tamtéž, inv. č. 355, sign. V AU No 3/13, kniha č. 274, s. 1039.

³⁵⁰ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 122v.

³⁵¹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 343, sign. V AU No 3/1, kniha č. 262, s. 329.

³⁵² Tamtéž, inv. č. 350, sign. V AU No 3/8, kniha č. 269, s. 436.

sňatků objasněných v letech 1700-1749. V letech 1750-1799 došlo ke stejnému případu rovněž pouze jednou se zastoupením 2,6 %. Dramatický nárůst takovýchto sňatků přineslo až období let 1800-1850. Tehdy uzavřeli členové vítkovských selských rodin sňatek s cizopanskou osobou ve čtrnácti případech, které tvořily již 25,4 % všech vysledovaných sňatků tohoto období.

Tabulka č. 14: **Patrimoniální homogamie sňatků členů selských rodin, Vítkov 1700-1850**

VRCHNOSTENSKÁ PŘÍSLUŠNOST PARTNERŮ	DATUM USKUTEČNĚNÍ SŇATKU					
	1700-1749		1750-1799		1800-1850	
	počet	%	počet	%	počet	%
Z panství téže vrchnosti	38	80,9	36	94,8	38	74,6
Z panství cizí vrchnosti	1	2,1	1	2,6	13	25,4
Neurčeno	8	17,0	1	2,6	0	0,0
Celkem	47	100,0	38	100,0	51	100,0

Je nutné podotknout, že počet lokalit odkud pocházeli cizopanští partneři členů selských rodin z Vítkova, byl omezený. Z šestnácti lokalit se čtrnáct, tedy 87,5 % nacházelo ve farnosti Štěkeň. Díky poloze farnosti na hranicích více panství byla díky církevním festivům i pravidelným mším šance na sňatek mezi osobami s různou vrchnostenskou příslušností vyšší.

Mezi lokalitami nacházejícími se na panství Schwarzenbergů, odkud pocházeli partneři členů selských rodin, či kam směřovali jednotliví potomci, některé lokality zcela jasně převládaly. Dobeš, Kestřany, Lhota u Kestřan, Nepodřice a Sudoměř tvořily s dvaceti uskutečněnými případy v rámci migrací mezi lokalitami pod schwarzenberskou vrchnostenskou správou v nejstarším období let 1700-1749 43,5 %. Ve druhém sledovaném období pocházeli partneři členů selských rodin z Vítkova z těchto pěti lokalit v dvaceti čtyřech případech s podílem 63,1 % v rámci migrací uskutečněných mezi lokalitami patřícími Schwarzenbergům. V závěrečném období zastoupení těchto pěti lokalit pokleslo. Dokonce žádní partneři členů vítkovských selských rodin v tomto období z Lhoty u Kestřan a ze Sudoměře. Zbýlé tři lokality se přesto podílely se čtrnácti případy na celkovém počtu migrací skutečných v rámci schwarzenberských držav 36,8 %. Pokles byl způsoben také rozmělněním sňatkových

migrací mezi více lokalit tím, jak ke konci 18. století vznikaly nové lokality v blízkosti Vítkova. Konkrétně se jednalo o Nové Kestřany³⁵³ a Novou Dobev.³⁵⁴

Tabulka č. 15: Nejčastější lokality v rámci panství Schwarzenbergů spjaté se sňatkovou migrací členů selských rodin, Vítkov 1700-1850

MÍSTO PŮVODU PARTNERŮ	DATUM USKUTEČNĚNÍ SŇATKU					
	1700-1749		1750-1799		1800-1850	
	počet	%	počet	%	počet	%
Dobev	3	6,5	1	2,6	4	10,5
Kestřany	5	10,9	7	18,4	6	15,8
Lhota u Kestřan	1	2,2	3	7,9	0	0,0
Nepodřice	7	15,2	6	15,8	4	10,5
Sudoměř	4	8,7	7	18,4	0	0,0
Ostatní	18	39,1	13	34,2	24	63,2
Neurčeno	8	17,4	1	2,6	0	0,0
Celkem	46	100,0	38	100,0	38	100,0

3.3. Uzavírání sňatkových aliancí

Částí sňatkových strategií, kterou by bylo v české historiografii zapotřebí lépe prozkoumat, je uzavírání vzájemných sňatkových aliancí mezi selskými, ale i jinými rody na venkově. Tento typ jednání je připisován spíše šlechtickému prostředí, kde jej lze díky vypracovaným rodokmenům a množství osobních pramenů snadno studovat. Snažit se prokázat uzavření sňatkové aliance mezi dvěma venkovskými rodinami je bez pramenů osobní povahy či svatebních smluv obsahujících záznam o uzavření takové dohody složité a závislé pouze na matriční evidenci.³⁵⁵

Sňatkové aliance byly prokázány i v případě selských rodin z Vítkova. Dvojnásobné svatby byly velice výhodným řešením, které umožňovalo snížit pohledávky na vyplacení věna. U vítkovských selských rodin se podařilo doložit tři

³⁵³ Nové Kestřany vznikly dokonce na katastru obce Vítkov.

³⁵⁴ Do statistik také zasáhlo nové členění Nepodřic na Velké a Malé. Do konce 18. století se v pramenech vyskytují pouze Nepodřice. S ohledem na stáří staveb ve vsi jsou za jejich pokračovatele brány Velké Nepodřice, zatímco Malé Nepodřice se staly novou lokalitou.

³⁵⁵ Analýzou výběru partnera na základě svatebních smluv provedla Jana MRÁZKOVÁ, „Přislíbují sobě věrnost, lásku a upřímnost až do smrti zachovati.“ Vliv rodiny a „přátel“ na volbu životního partnera – panství Třeboň na konci 18. a počátkem 19. století, HD 29, 2005, s. 53-107.

případy takovýchto aliancí.³⁵⁶ Případ bratrů Procházkových a sester Dominových neb Slávových již byl popsán. Míra dobrovolnosti, se kterou do takovýchto sňatků uzavřených z vůle jejich otců vstupovali, zůstává otázkou, která zřejmě zůstane nezodpovězena.³⁵⁷

V rodině Wolfů neb Talafousů však k takovému případu 27. května 1804 došlo. Nejstarší syn a nástupce Josefa Wolfa neb Talafousa Matouš se oženil 27. května 1804 s Annou Němcovou neb Dominovou z Vítkova, dcerou tamního sedláka z čp. 8. Ve stejný den byla oddána jeho mladší sestra Dorota s Matoušem, bratrem Anny Němcové neb Dominové,³⁵⁸ který se 12. května 1804 stal novým majitelem Dominovského gruntu.³⁵⁹ Takovéto spojení dvou rodin je zřejmě nejvýraznějším příkladem propracované rodinné strategie uplatňované při uzavírání manželství. Případ měl však jednu zvláštnost, které zcela jistě hrála svou roli, ačkoliv není zřejmé, do jaké míry ovlivnila vyjednávání sňatku.

Dorota Wolfová neb Talafousová byla totiž v době, kdy došlo k uzavření této dvojnásobné svatby, svobodnou matkou. Již 21. ledna 1800 se Dorotě narodil nemanželský syn Vojtěch.³⁶⁰ Otázka, zdali byl Vojtěch synem Matouše Němce neb Domina, zřejmě zůstane nezodpovězená. Pokud však byl, proč by se Dorota provdala za Matouše až v roce 1804? Nebo tak dlouho tajila, kdo je skutečným otcem? Možné také je, že tato dvojitá svatba byl způsob, jakým Dorotin otec Josef Wolf neb Talafous pomohl své dceři zpět z okraje společnosti, kde se coby svobodná matka ocitla. Odložení sňatku mohlo být také řešením nedostatku finančních prostředků pro vyplacení věna. Věk zúčastněných mladých lidí zřejmě nehrál takovou roli. Ze čtyř zúčastněných byla Dorota v době svatby nejmladší, bylo jí téměř dvacet čtyři. Jejím bratru Matoušovi Němcovi neb Dominovi bylo třicet čtyři, sestře jejího manžela Dorotě Wolfové neb Talafousové bylo již třicet jedna a nastávajícímu choti Doroty bylo dokonce již třicet sedm let. Pokud by se tedy mělo čekat, až někdo dosáhne dospělosti, musela by to být Dorota.

³⁵⁶ Třetím je případ aliance mezi dcerou a synem Václava Slavy ze Sudoměři uzavřené s otcem-vdovcem a dcerou z rodu Němců v roce 1769.

³⁵⁷ J. MRÁZKOVÁ, „*Přislibujou sobě věrnost*.“

³⁵⁸ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Heřmaň*, kniha č. 11, O 1791-1811, fol. 96.

³⁵⁹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 79v.

³⁶⁰ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5541, kniha č. 5, N 1791-1811, pag. 244.

Matouš Němec neb Domin nicméně na Vojtěcha jako na svého vlastního syna nahlížel. Když totiž 5. listopadu 1824 odešel na výměnek, předal svou usedlost čp. 8 právě Vojtěchovi.³⁶¹

*„Dnes níže psaného dne a roku stal se mezi Matoušem Němcem neb podle živnosti tak nazvaným Dominem sedlákem ze vsi Vítkova pod Nro.C. 8 jakožto odevzdávajícím otcem z jedné, a mezi jeho vlastním synem Vojtěchem Němcem přijímajícím z druhé strany následovný kontrakt:“*³⁶²

Matouš tak předal usedlost svému „jedinému“ přeživšímu potomkovi. Mladší dcera Mariana³⁶³ a syn Jan³⁶⁴ zemřeli oba krátce po narození. Více dětí se z manželství Matouše a Doroty nenarodilo.

3.4. Sňatkový věk

Důležitou roli při uzavírání manželství hrál věk snoubenců. Obecně lze říci, že pokud byl mezi partnery věkový rozdíl, bývala mladší většinou žena. To souviselo především s potřebou materiálního zabezpečení pro mladou rodinu, jež se očekávalo hlavně od muže. Ženy si vybíraly starší ženichy, kteří již měli potřebné zázemí a byli po ekonomické stránce samostatní. Naproti tomu muži, zřejmě i s ohledem na biologickou stránku věci, volili partnerky mladší, než byli oni sami. Největší věkové rozdíly obvykle nastávaly, pokud byl jeden z partnerů v době sňatku ovdovělý. Nicméně volba zaopatřeného vdovce jakožto budoucího partnera byla ve většině situací sázkou na jistotu, kterou řada mladých žen ochotně podstoupila, aby získala místo ve venkovské společnosti mimo rodný dům. Když se 28. ledna 1748 provdala Johanna, dcera Václava Talafousa, za Jiřího Domina či Píchu,³⁶⁵ bývalého sedláka na Píchovském gruntu ve Vítkově, tou dobou na výměnku, činil věkový rozdíl mezi nimi 28 let.³⁶⁶

³⁶¹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 80-81.

³⁶² Tamtéž, fol. 80.

³⁶³ Mariana se narodila 2. dubna 1805 a zemřela 11. dubna téhož roku. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5541, kniha č. 5, N 1791-1811, pag. 245; Tamtéž, inv. č. 5551, kniha č. 15, Z 1791-1817, s. 450-451.

³⁶⁴ Jan se narodil 10. května 1806 a zemřel 5. června 1806. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5541, N 1791-1811, pag. 246; Tamtéž, inv. č. 5551, kniha č. 15, Z 1791-1817, s. 452-453.

³⁶⁵ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 173/s. 817.

³⁶⁶ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 426, sign. V AU No 6/52, kniha č. 345, fol. 238.

3.4.1. Sňatkový věk mužů

Věk, kdy muži z vítkovských selských rodin vstupovali do manželství, byl značně proměnlivý. V nejstarším sledovaném období let 1700-1749 byl průměrný věk při prvním sňatku 25,8 let.³⁶⁷ V 92,4 % případů vstoupili tito muži v letech 1700-1749 do manželského svazku mezi dvacátým a třicátým rokem života. V druhém sledovaném období let 1750-1799 stoupl průměrný věk, kdy mužští členové selských rodin hospodařících ve Vítkově uzavírali první sňatek, na 27,9 let. Do nárůstu průměrného věku se promítla proměna věkové struktury ženichů. Sice stále nejvíce mužů uzavíralo svůj první sňatek mezi dvacátým a třicátým rokem života a to v 70,6 %, nicméně mezi třicátým a třicátým pátým dokončeným rokem života uzavřeli první sňatek další tři muži, jejichž podíl představoval již 17,6 %.

Mezi druhou polovinou 18. a první polovinou 19. století průměrný věk při vstupu mužských členů selských rodin do prvního manželství opět stoupl, a to na 28,3 let.³⁶⁸ Přesun byl patrný i mezi věkovými skupinami. Zatímco v letech 1750-1799 vstupovalo do prvního manželství 41,2 % mladých mužů ze selských rodin ve věkové skupině 20-24 let, v období let 1800-1850 tak učinilo jen 17,4 %. Naopak jestliže v letech 1750-1799 uzavřeli první sňatek mezi třicátým a čtyřicátým rokem života čtyři muži se zastoupením 23,5 % tak v období let 1800-1850 měla stejná věková skupina s jedenácti případy zastoupení 47,8 %.

Avšak byly i výjimky. Nejmladší ženich v celém sledovaném období let 1700-1850 Petr Němec vstoupil do prvního manželského svazku již v sedmnácti letech. Dne 17. listopadu 1805 pojal za manželku Marii, dceru Vojtěcha Kinkora neb Starého, sedláka z vítkovské usedlosti čp. 2.³⁶⁹ Přesný Mariin věk se bohužel dohledat nepodařilo, nicméně dle soupisů poddaných byla jen o rok starší než Petr. Co oba snoubence vedlo k tomu, že učinili tento důležitý životní krok v tak nízkém věku, zejména co se Petra týče, není jasné. Příčinou zřejmě nebylo ani nemanželské dítě, neb první dcera Anna se manželskému páru narodila až více než půl druhého roku po svatbě 27. června 1807. Svatba však nepochybně musela být plánovaná, neboť

³⁶⁷ Sňatkový věk se v letech 1700-1749 podařilo doložit u třinácti mužských členů selských rodin.

³⁶⁸ V Českobudějovické farnosti stoupl průměrný sňatkový věk mužů mezi koncem 18. a první čtvrtinou 19. století z 27,6 na 28 let. J. GRULICH, *Migrace*, s. 262-266. V severočeských Zubrnících zůstával sňatkový věk mezi dvacátými a padesátými lety 19. století mírně přes 32 let. Petr JANČÁREK, *Sňatky v Zubrnících v 19. století. Zpráva o archivním průzkumu*, HD 19, 1994, s. 167-178. Na Štáhlavsku kolísal sňatkový věk mužů od 27,6 let na konci 18. století, přes 25,9 let v první čtvrtině 19. století po 27,1 let ve druhé čtvrtině 19. století. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 375-381.

³⁶⁹ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 11, O 1791-1811, fol. 97.

již 25. října 1805 předal svému synu Petruv otec Josef usedlost čp. 13 neboli Němců grunt.³⁷⁰ Věk ani zdravotní stav Josefa Němce zde žádnou roli pravděpodobně nehrál, neboť na výměnku žil následujících dvacet dva let po předání usedlosti synovi. Možností by rovněž mohla být snaha otce uchránit syna před vojenskou službou.

Tabulka č. 16: **Sňatkový věk mužských členů selských rodin, Vítkov 1700-1850**
(V dokončených letech věku u objasněných případů)³⁷¹

SŇATKOVÝ VĚK	DATUM USKUTEČNĚNÍ SŇATKU					
	1700-1749		1750-1799		1800-1850	
	počet	%	počet	%	počet	%
15-19	0	0,0	0	0,0	2	8,7
20-24	6	46,2	7	41,2	4	17,4
25-29	6	46,2	5	29,4	6	26,1
30-34	0	0,0	3	17,6	8	34,8
35-39	1	7,6	1	5,9	3	13,0
40-44	0	0,0	1	5,9	0	0,0
Celkem	13	100,0	17	100,0	23	100,0

Na druhou stranu nejstarším ženichem vstoupivším do prvního manželství byl Adam Němec, který pocházel z téže usedlosti jako Petr. Adam Němec byl totiž Petrovým prastrýcem, přesněji bratrem jeho děda Matouše Němce (1706-1779). Adam se ve svých jednačtyřiceti letech oženil 2. října 1753 v Kestřanech s Annou Brožovou, blíže neznámého sociálního původu, z Nepodřic.³⁷² Adamův věk zřejmě ovlivnilo jeho zázemí. Problémem totiž bylo vyplacení dědického podílu, který mu měl náležet. Podle gruntovní knihy činil 4 kopy 52 grošů a 1 denár.³⁷³ Přesto, že jeho bratr Matouš získal usedlost již v roce 1734,³⁷⁴ obdržel Adam první splátku svého podílu až roku 1757.³⁷⁵ Za prodlevou stálo vyplacení otce obou bratrů na výměnku, které Matouš Němec uskutečňoval v letech 1747-1749. Do roku 1751 vyplácel ještě svou macechu

³⁷⁰ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 426, sign. V AU No 6/52, kniha č. 345, fol. 4-5.

³⁷¹ Byly započítány jen ty případy sňatků, kde se u mužských či ženských členů vítkovských selských rodin podařilo nalézt datum narození. S ohledem na zkrácení soupisů poddaných, nemohou být využívány jako pramen pro přesnou identifikaci sňatkového věku. Tudíž chlapci i dívky, u kterých se nepodařilo dohledat přesné datum křtu/narození nejsou ve statistice započítáni.

³⁷² SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Kestřany*, inv. č. 2663, kniha č. 3, NOZ 1739-1784, s. 38.

³⁷³ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 426, sign. V AU No 6/52, kniha č. 345, fol. 3.

³⁷⁴ Tamtéž, fol. 2v.

³⁷⁵ Tamtéž, fol. 3.

Markétu.³⁷⁶ Za vysokým sňatkovým věkem Adama Němce tak pravděpodobně stálo jeho nezabezpečení a obavy z užití případných potomků.

3.4.2. Sňatkový věk žen

Ženy vstupovaly do manželství dříve než muži. To se podařilo prokázat i v případě selských dcer vítkovských hospodářů. Ty v letech 1700-1749 vstupovaly do manželství průměrně v 21,4 letech, tedy o téměř čtyři a půl roku dříve než tak průměrně činili jejich mužští příbuzní. Sňatky byly rovnoměrně rozloženy mezi patnáctým a dvacátým devátým rokem života. Přesto však největší zastoupení měly nevěsty ve věkové skupině 15-19 let a to 40,0 % se čtyřmi případy z deseti.

Podobně jako u mužských členů selských rodin se i u jejich ženských příbuzných zvýšil průměrný sňatkový věk při vstupu do prvního manželství v druhé polovině 18. století, a to na 23,3 let. I u žen se mírně proměnila věková struktura. Zatímco v předcházejícím období neuzavřela žádná sňatek po třicátém roce života, v období let 1750-1799 tvořily tyto sňatky 15,0 % se třemi případy z dvaceti doložitelných. Nadále však zůstal nejčastějším věkem, kdy dívky vstupovaly do prvního manželství, patnáctý až devatenáctý rok života.³⁷⁷

Nárůst průměrného věku, ve kterém se dívky ze selských rodin vdávaly, byl sledovatelný i v období let 1800-1850. Na rozdíl od mužů se však průměrný věk dívek při první svatbě zvýšil jen o půl roku na 23,8 let. Vývoj průměrného sňatkového věku u žen pocházejících ze selských rodin byl velmi podobný tomu, který ve východočeských Zdechovicích zachytila Šárka Jirásková.³⁷⁸ V Českobudějovicku³⁷⁹ a na Štáhlavsku byla situace trochu odlišná. Přesto však byl sňatkový věk, který pro ženy na Štáhlavsku zjistila Alice Velková pro počátek 19. století, podobný a rovnal se 23,5 letům.³⁸⁰ Ve Vítkově nedošlo ani k nikterak zásadní změně věkové struktury

³⁷⁶ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 426, sign. V AU No 6/52, kniha č. 345, fol. 3.

³⁷⁷ S osmi případy tvořily tyto nevěsty 40,0 % tedy stejně jako v předcházejícím období.

³⁷⁸ Ve Zdechovicích ve východních Čechách byl ženský sňatkový věk na konci 18. a počátkem 19. století mezi 21,9 a 23,2 lety. Šárka JIRÁSKOVÁ, *Demografický vývoj farnosti Zdechovice v letech 1790-1899*, HD 36, 2009, s. 109-144.

³⁷⁹ Na Českobudějovicku vzrostl průměrný sňatkový věk žen od konce 18. do konce první čtvrtiny 19. století z 25 let na 25,6 let. J. GRULICH, *Migrace*, s. 262-266.

³⁸⁰ V případě Štáhlavska byl sňatkový věk žen na konci 18. století 25,2 let, přičemž v první čtvrtině 19. století se snížil na 23,5 let. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 375-381. U sester dědiců usedlosti rovněž doložila Velková na Štáhlavsku pokles mezi druhou polovinou 18. a první polovinou 19. století a nikoliv tedy nárůst, který se podařilo zjistit v případě Vítkova. Sňatkový věk sester dědiců usedlosti

dívek ze selských rodin. Mezi patnáctým a dvacátým devátým dokončeným rokem života se provdalo 83,9 % dívek. Přesto však pokračoval trend započatý již v druhé polovině 18. století, neboť skupina žen, které uzavřely sňatek po třicátém roce života, tvořila v první polovině 19. století s pěti zaznamenanými případy 16,1 %.

Nejnižším věkem, kdy žena z vítkovské selské rodiny vstoupila do manželství, bylo 16 let. V tomto věku se vdaly dvě dívky. První z nich byla Barbora Uřichová (Ulrichová) dcera sedláka Ondřeje Uřicha z usedlosti čp. 4. Dne 13. listopadu 1735 se provdala za Tomáše Justina, syna sedláka ze Sudoměře.³⁸¹

Tabulka č. 17: **Sňatkový věk ženských členů selských rodin, Vítkov 1700-1850**
(V dokončených rocích věku u objasněných případů)

SŇATKOVÝ VĚK	DATUM USKUTEČNĚNÍ SŇATKU					
	1700-1749		1750-1799		1800-1850	
	počet	%	počet	%	počet	%
15-19	4	40,0	8	40,0	6	19,4
20-24	3	30,0	3	15,0	12	38,7
25-29	3	30,0	6	30,0	8	25,8
30-34	0	0,0	2	10,0	4	12,9
35-39	0	0,0	1	5,0	1	3,2
40-44	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Celkem	10	100,0	20	100,0	31	100,0

Druhou byla Rozina, dcera Matouše Těhle neb Domina, sedláka z čp. 8. Rozina byla oddána 11. listopadu ve Štěkni s Matějem Koštelem, synem Václava Koštela z Nepodřic.³⁸² Co zapříčinilo tak nízký věk obou dívek, zůstane již nejspíš utajeno.

Některé ženy ale uzavřely sňatek i v pokročilejším věku. Nejvýraznějším příkladem byla Terezie Wolfová neb Talafousová, která se provdala čtyři roky po smrti svého otce 13. června 1815 za vdovce a chalupníka na výměnku Vojtěcha Černého z Vítkova, kterému tehdy bylo již 62 let, zatímco Terezii „jen“ 35 let.³⁸³

byl 23,6 let u větších a 23,8 let u menších sedláků v letech 1700-1786; 19,4 let u větších a 21,7 let u menších sedláků v období 1787-1835. A. VELKOVÁ, *Výběr*, s. 156.

³⁸¹ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 138v.

³⁸² Tamtéž, fol. 216v.

³⁸³ Tamtéž, kniha č. 12, O 1812-1832, fol. 96.

3.4.3. Sňatkový věk dědiců usedlosti

Je však třeba rozlišovat věk, ve kterém vstupovali do manželství dědicové usedlostí, a kdy tak činili jejich bratři. U dědiců vítkovských gruntů se podařilo prokázat zásadní spojitost mezi předáním usedlosti a uzavřením manželství dědice usedlosti. Převod usedlosti lze považovat za zásadní pro uzavření sňatku v případě, že se odehrál do měsíce před či do měsíce po převodu usedlosti na dědice. Měsíc před ziskem či měsíc po zisku usedlosti uzavřelo sňatek 50,0 % dědiců a dědiček usedlostí.

Tabulka č. 18: Souvislost sňatku dědice usedlosti s převodem, Vítkov 1700-1850

USKUTEČNĚNÍ SŇATKU	DATUM USKUTEČNĚNÍ SŇATKU	
	1700-1850	
	počet	%
Do měsíce po převodu	14	35,0
Do měsíce před převodem	6	15,0
Ostatní	13	32,5
Neurčeno	7	17,5
Celkem	40	100,0

Pro výhodný sňatek dědice usedlosti byl příslib převodu či přímo převod z otce na něj zásadní. Na druhou stranu často si mohla dát převod usedlosti před svatbou či velmi krátce po ní za podmínku rodina nevěsty, která tím podmínila i vyplacení věna. Vyplacení věna bylo pro mladého hospodáře zcela zásadní v počáteční fázi splácení nemovitosti a vyplacení jednotlivých sourozenců. Věno tak často posloužilo ihned ke složení závdavku a na uhrazení prvních splátek.

Průměrný věk dědice selské usedlosti ve Vítkově činil v době vstupu do manželství 25,4 let ve starším období let 1700-1787.³⁸⁴ V období let 1788-1850 se příliš nezměnil a průměrný věk dědiců³⁸⁵ při uzavření prvního manželství činil 26,1 let. Na Štáhlavsku byl průměrný věk dědiců usedlostí o trochu nižší.³⁸⁶

³⁸⁴ Zachyceno 16 dědiců usedlostí ve věkovém rozmezí 21-37 let dokončeného věku.

³⁸⁵ Zachyceno 14 dědiců a jedna dědička usedlosti (18 let) v rozmezí 17-37 let dokončeného věku.

³⁸⁶ Alice Velková uvádí pro Štáhlavsko průměrný věk dědiců větších selských usedlostí v letech 1700-1786 24,9 let a u menších 24,6 let. V letech 1787-1835 udává pro obě kategorie shodný průměrný věk 24,5 roku. Bez ohledu na typ usedlosti byl průměrný věk dědiců na Štáhlavsku 25,8 (1700-1786) a 23,8 (1787-1835). A. KLÁŠTERSKÁ-VELKOVÁ, *Výběr*, s. 154; Pro mužské sourozence dědiců velkých selských gruntů zjistila průměrný věk při prvním sňatku 25,7 a 28,1 pro menší sedláky pro období 1700-1786. V období 1787-1835 byl tento věk 23,8 pro větší a 26,6 pro menší sedláky. A. VELKOVÁ, *Výběr*, s. 156.

3.5. Možnosti uplatnění potomků hospodáře, kteří nezískali otcovu usedlost

Být bratrem či sestrou budoucího hospodáře nebylo jednoduché. Vyrůstat na otcově usedlosti a vědět, že jednoho dne ji bude muset opustit bez jistoty ekonomického zajištění, bylo pro leckterého ze sourozenců otcova nástupce jistě skličující. Možnosti, které měli muži, a možnosti žen přitom byly velmi rozdílné.

Problém představovalo vyplácení podílů z usedlosti, bez nichž bylo velmi obtížné založit vlastní rodinu. Vyplácení dědických podílů se často stávalo vícegenerační záležitostí, když nový hospodář musel ještě před tím, než začal vyplácet své sourozence, doplatit dědické podíly svých strýců a tet. Kvůli tomu se vyplácení jednotlivých podílů stávalo otázkou let až desetiletí. Sourozenci se tudíž rozhodně nemohli spolehnout na svůj dědický podíl jako na kapitál do začátku svého samostatného života. Nemluvě o případech, kdy se dědictví dělilo mezi velký počet sourozenců a jejich podíly tedy byly velmi malé.

Vyplácení jednotlivých podílů lze dobře sledovat v případě Josefa Němce. Usedlosti v ceně 100 kop grošů se ujal 16. října 1734. Peníze nejprve vyplácel svému otci Jiřímu a po jeho smrti v roce 1752 teprve ostatním nápadníkům. Všechny své sourozence, a to včetně těch polorodých z druhého manželství otce zcela vyplatil až v roce 1765. Dalších jedenáct let mohl Matouš hospodařit na ničím nezatíženém, „očistěném“ usedlosti.³⁸⁷

Ne vždy se ovšem podařilo hospodáři vyplatit své závazky, a tak finanční zatížení usedlosti přecházelo na jeho nástupce. Čím méně byla držba usedlosti stabilní, tím více pohledávek na ní vázlo. Jak ukázaly příklady Josefa Wolfa na Talafousovském gruntě a Matouše Němce na Němců gruntě, „očistění“ tedy úplné splacení všech dluhů váznoucích na usedlosti bylo záležitostí často i na několik desetiletí.

Nejvíce problematickou v tomto ohledu byla ve Vítkově usedlost čp. 1 neboli Píchovský grunt. Usedlost, která měla dle gruntovní knihy hodnotu 160 kop grošů, byla v roce 1783 zatížena kromě rozdělení oněch 160 kop grošů mezi nápadníky předchozího hospodáře starými závazky ve výši 240 kop grošů. Nový hospodář, Vojtěch Klavík, kterému prodala usedlost vrchnost, tak na sebe vzal závazek vyplatit 400 kop grošů dle knihy se rovnajícím 466 zlatým 40 krejcarům. I při velké snaze a pravidelných splátkách Vojtěch Klavík dokázal do své smrti v roce 1795 splatit z této

³⁸⁷ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 2v-3v.

částky pouze 65 kop 49 grošů a 6 denárů. Po jeho smrti nastoupil v pozici prozatímního hospodáře Šimon Hrnčíř neb Bůžek. Ten se usedlosti ujal v ceně 466 zlatých 40 krejcarů. Je až neuvěřitelné, že na prvním místě mezi nevyplacenými pohledávkami po předchozích hospodářích byly ty po Jiřím Těhle neb Dominovi, který své hospodaření ukončil padesát pět let před tím, než se Šimon chopil správy gruntu. Šimon nicméně hospodařil úspěšně a postupně vyplatil 318 zlatých 29 krejcarů, které si následně coby prozatímní hospodář vyžádal od právoplatného dědice usedlosti Petru Klavíkovi. Petr Klavík ještě přiznal podíly svým třem bratrům a s částkou, kterou měl vyplatit Šimonovi, se cena usedlosti vyšplhala přes 911 zlatých 6 krejcarů a 3 denáry.³⁸⁸ Za takové situace mohli sourozenci hospodáře velice těžko očekávat brzké vyplacení svých podílů. To se plně shoduje se zjištěními Bronislava Chocholáče, který doložil přímou úměru mezi zadlužeností usedlostí a počtem majetkových transakcí dotyčných usedlostí.³⁸⁹

Nejjednodušší způsob zajištění budoucnosti nabízel sňatek. Pro dívky buďto s mladým dědicem nějaké selské usedlosti či dobře zajištěným vdovcem, ať už dosud hospodařícím či ještě lépe na výměnku. Ovšem ne každá dívka měla takové štěstí. Možným důvodem, proč dívka ze selské rodiny mohla zůstat svobodnou až do své smrti, bylo zdravotní omezení či přímo v pramenech nikterak nespécifikované tělesné postižení. Takovýto případ se podařilo zdokumentovat pro Evu Talafousovou. Eva byla mladší sestrou Václava Talafousa, sedláka na vítkovské usedlosti čp. 3. Narodila se 16. prosince 1704.³⁹⁰ Dle soupisů poddaných byl její život normální až do roku 1728, tehdy je poprvé označena jako „*chromá*“ a toto označení se v soupisech s výjimkami opakovalo celý její život.³⁹¹ Eva žila celý život na rodné usedlosti až do roku 1770, kdy zemřela.³⁹²

Pro mužské potomky se nejlépe hodila dobře vypadající vdova, držící v ideálním případě selskou usedlost. Druhou možností mladých mužů bylo najít grunt, na kterém hospodařil starší hospodář bez mužského potomka, mající pokud možno pouze jednu dceru. V drtivé většině všech případů po uzavření sňatku odcházeli sourozenci, kteří nezískali usedlost, do bydliště svého partnera, kde se dále realizovali. Pro uskutečnění podobně výhodného sňatku však bylo zapotřebí disponovat určitým

³⁸⁸ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 166-170v.

³⁸⁹ B. CHOCHOLÁČ, *Selské peníze*, s. 117.

³⁹⁰ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 129.

³⁹¹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 405, sign. V AU No 6/31, kniha č. 324, fol. 175.

³⁹² Tamtéž, inv. č. 447, sign. V AU No 6/73, kniha č. 366, fol. 221.

kapitálem, který představoval podíl z rodné usedlosti a prostředky naspořené během čelední služby, života v podruží či při výkonu řemesla.

Velmi výhodným způsobem zajištění vlastní budoucnosti bylo propojení obou způsobů, tedy jak dobrého sňatku, tak i řemeslnické zdatnosti. To se povedlo Vítovi Talafousovi, bratrovi Lukáše Talafousa sedláka na usedlosti čp. 3. Vít se 27. října 1691 snad v kostele v Heřmani oženil s Máří Magdalenou Jedličkovou, vdovou po kováři Jedličkovi z Ražic.³⁹³ Kvůli chybějícím pramenům není jasné, kdy a kde se Vít kovářskému řemeslu vyučil. Nicméně stal se kovářem v Ražicích.³⁹⁴ V roce 1700 koupil od vrchnosti panskou hospodu v Ražicích v hodnotě 160 kop grošů.³⁹⁵ V roce 1701 mu byla přisouzena obecní kovárna, neboť splatil dluh, který na kovárně byl, a vychovával a vyživoval sirotky po předchozím zemřelém kováři Jedličkovi, Matěje a Josefa.³⁹⁶ Výhodnější a výnosnější zřejmě bylo žít se jako hostinský a tak dle soupisu poddaných z roku 1704 byl Vít i s rodinou psán v Ražicích „*Na hospodě*“ s poznámkou „*vyplacen z řemesla*“.³⁹⁷ Přesto však své řemeslo předal svým třem vlastním synům, kteří se všichni stali kováři.³⁹⁸ V jedné linii jeho potomků se kovářství udrželo až do 20. století.³⁹⁹

Případy, kdy se synové ze selských rodin rozhodli vykonávat řemeslo, jsou poměrně vzácné. Druhým dohledaným případem je Jiří Hrnčíř, syn Pavla Hrnčíře. Jiří se stal krejčím,⁴⁰⁰ avšak zemřel 22. března 1714,⁴⁰¹ přibližně v dvaceti šesti letech.⁴⁰²

Každý mladý řemeslník musel podniknout vandrovní cestu,⁴⁰³ při níž pracoval u různých mistrů v různých dílnách a končinách. Často mohl zajít i do jiné země.

³⁹³ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Bílsko*, kniha č. 1, NOZ 1677-1726, s. 539.

³⁹⁴ Jako kovář je zmiňován při narození svého syna Jana. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Bílsko*, kniha č. 1, NOZ 1677-1726, s. 216.

³⁹⁵ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 191, sign. V.AU 37, kniha č. 110, fol. 24.

³⁹⁶ Tamtéž, fol. 23.

³⁹⁷ Tamtéž, inv. č. 369, sign. V AU No 5/5, kniha č. 288, s. 1196.

³⁹⁸ Nejstarší Jan se stal kovářem v Drahonovicích. Mladší Petr byl postupně kovářem v Pohorovicích, Radčicích a Čavyni až se jeho působištěm staly Křtětice. Nejmladší Matěj navázal na působiště svého otce a stal se kovářem v Ražicích.

³⁹⁹ Ještě ve třicátých letech dvacátého století byli Talafousové kováři ve Vodňanech. <http://krajpodhradem.txt.cz/rubriky/14026/vodnanske-domy-predm-cp-76-100/>. Odkaz vyhledán dne 20. dubna 2015.

⁴⁰⁰ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 389, sign. V AU No 6/15, kniha č. 308, s. 82.

⁴⁰¹ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štětěň*, inv. č. 5537, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 62.

⁴⁰² Přibližný věk byl stanoven na základě kombinace více soupisů poddaných.

⁴⁰³ K vandrovním cestám Zdeňka STOKLÁSKOVÁ, „...*Neboť je léto a milo vandrovati*“. *Vandrovní tovaryši a státní intence*, in: Bronislav Chocholáč – Jiří Malíř (edd.), *Pocta Janu Janákovi: Předsedovi Matice moravské, profesoru Masarykovy univerzity věnují k sedmdesátinám jeho přátelé a žáci*, Brno 2002, s. 345-354. Jednu unikátní vandrovní cestu publikovali Josef GRULICH – Markéta

Takový případ se odehrál u Šimona Uřícha. Šimon se narodil 21. října 1797 sedlákovi z vítkovské usedlosti čp. 4 Vojtěchovi Uříchovi. Coby zedník je poprvé zmiňován v letech 1820-1821.⁴⁰⁴ Na přelomu let 1826-1827 odešel na vandrovní cestu do Rakous,⁴⁰⁵ kde byl i při konci vedení soupisů poddaných k roku 1830.⁴⁰⁶ Jeho další osudy však zůstaly neodhaleny.

Jinou cestou k vlastnímu zabezpečení mohla být práce ve vrchnostenských službách. Touto cestou šel Antonín Hrnčíř neb Bůžek, syn Jana, sedláka na usedlosti čp. 10, narozený 15. ledna 1779.⁴⁰⁷ Již před rokem 1805 sloužil Antonín na vrchnostenském dvoře v Protivíně. Pobýval zde i v roce 1811.⁴⁰⁸ Patrně se ve vrchnostenských službách osvědčil, a tak si jej vrchnost povolala do knížecího schwarzenberského paláce ve Vídni, řečí soupisů poddaných „*in fürstl. Haus zu Wien*“, kde byl Antonín naposledy zachycen soupisem poddaným z let 1828-1830.⁴⁰⁹

Rodinní příslušníci a zejména pak svobodní bratři mnohdy zůstávali na usedlosti svých sourozenců a zastávali funkci podruhů. Hospodář tak nemusel najímat někoho „cizího“ a i náklady mohly být nižší, pokud bratr hospodáře ještě neměl rodinu. Přesto v pozici podruha zůstávali bratři hospodářů i po svatbě, často v místě původu manželky.

SKOŘEPOVÁ, *Cesta z Pelhřimova do Benátek a zpět za 941 dní. Vandr Václava Pokorného v letech 1827-1829*, HD 37, 2013, č. 2, s. 169-193.

⁴⁰⁴ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 1039, sign. IIA 5AU No 1/15, kniha č. 958, s. 182.

⁴⁰⁵ Tamtéž, inv. č. 1042, sing. IIA 5AU No 1/18, kniha č. 961, s. 157.

⁴⁰⁶ Tamtéž, inv. č. 1043, sign. IIA 5AU No 1/19, kniha č. 962, s. 233.

⁴⁰⁷ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, inv. č. 5540, kniha č. 4, NOZ 1771-1790, fol. 41.

⁴⁰⁸ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 1032, sign. IIA 5AU No 1/8, kniha č. 951, s. 167.

⁴⁰⁹ Tamtéž, inv. č. 1043, sign. IIA 5AU No 1/19, kniha č. 962, s. 233.

4. Odlišné rodinné strategie uplatňované na jihu Čech (1750-1850)

Tato kapitola zkoumá a srovnává rodinné strategie uplatňované ve dvou reprezentativních rodinách z jižních Čech, jejichž usedlosti jsou od sebe vzdáleny necelých 34 kilometrů. Přes tak malou vzdálenost se od sebe lokality i rodinné strategie obou rodů značně liší. První zkoumanou rodinou je rodina Talafousů neb Wolfů, která hospodařila na gruntě čp. 3 ve Vítkově, druhou je rodina Winterů hospodařící ve Staších v místní části Krousov na čp. 143.

Kratší časové rozpětí komparace mezi roky 1750-1850 bylo zvoleno s ohledem na dochovanost archivních materiálů a postihuje tři generace obou rodů. Důvodem pro volbu rodiny Winterů jako vhodné pro komparaci jsou rozdílné podmínky, za kterých hospodařila. Na prvním místě to byly přírodní podmínky ovlivňující převažující způsob obživy v obou lokalitách. Zásadní význam měla nadmořská výška, ve které se obě usedlosti nacházely. Talafousovská usedlost čp. 3 ve Vítkově stála v nadmořské výšce 394 m. n. m. a její poloha byla vhodná pro zemědělskou produkci a obilnářství. Naproti tomu královácký dvorec „*Odumhof*“ patřící rodině Wintrů⁴¹⁰ se rozkládal v ohromující nadmořské výšce 926 m. n. m. a byl proto naprosto nevhodným pro rozsáhlejší produkci obilí. V případě vítkovských hospodářů převažovala rostlinná výroba doplněná chovem hospodářských zvířat. Ve vyšších polohách Šumavy však nebylo rozsáhlejší využití půdy pro zemědělskou produkci možné. Proto se Králováci živili především řemeslnou a dřevozpracující výrobou, kterou bylo možné provozovat i v zimních měsících.

Rozdílný byl i vývoj a charakter osídlení obou lokalit. Vítkov je dodnes vesnicí návěsního typu, kterou tvořilo deset selských a další chalupnické a domkářské usedlosti rozestavené kolem pravidelné návsi obdélníkového tvaru, kterou zhruba v polovině ve směru z jihu na sever protínala cesta ze Štěkně. Naproti tomu Stachy nikdy netvořily ucelenou osadu. Jednotlivé královácké dvorce byly rozesety po celé ploše stašské rychty a bývaly od sebe značně vzdáleny, v roce 1654 stálo ve stašské rychtě čtrnáct dvorců na ploše 2.225 hektarů.⁴¹¹

⁴¹⁰ Název je odvozen od zakladatele dvorce Adama Wintera. Jiří STACH, *Jména po chalupě na Stašsku k r. 1837*, Zpravodaj místopisné komise ČSAV (dále ZMK), 1970, č. 4-5, s. 652.

⁴¹¹ Jiří STACH, *Osídlování stašské rychty v 18. století*, JSH 41, 1972, č. 3, s. 132-133; Antonín HAAS, *Vývoj osídlení Královského Hvozdu ve světle starších urbárů a zemských katastrů 1617-1837*, MZK 8, 1971, s. 84.

Rozdílly byly zřetelné i v národnostní otázce. Složitá etnická a jazyková situace panovala v případě Stach. Rychta se stala jako jediná z ostatních převážně českou, přestože nejstarší osídlenci byli hlavně Němci. Zejména místní části stašské rychty, které byly přiřazené k Nicovu,⁴¹² si však uchovaly německou národnost. Až do roku 1945 si německý charakter osídlení zachoval i dvorec čp. 143 patřící rodině Winterů.⁴¹³ Naproti tomu Vítkov byl podle místních jmen, příjmení hospodářů a jazyka pramenů jednoznačně českou vesnicí.⁴¹⁴

Patrně nejvýznamnější odlišnost se týkala sociálního statutu a z něj vyplývajících kulturní odlišností porovnávaných lokalit. Králováci, tedy obyvatelé královských rychet, nebyli poddanými, ale osobami nadanými řadou výsad, byť se nemohli stavět na roveň svobodníkům. Králováci byli privilegovaní sedláci, formálně podřízeni pouze českému králi, z čehož odvozovali i své pojmenování.⁴¹⁵ Nebyli svobodníky v pravém slova smyslu, avšak měli potvrzené různé svobody, které poddaným v okolí samozřejmě chyběly. Hospodařili výhradně na královských pozemcích, v případě Stach v Královském Hvozdu. Byli osvobozeni od roboty, nemuseli odvádět vrchnosti naturální dávky a mohli volně nakládat se svým majetkem. Měli rovněž práva na kácení dřeva, rybolovu, sběr smoly a medu, odchyt ptáků, pálení v milířích či sběr dříví na otop.⁴¹⁶

Králováci bývají často dávání do spojitosti s Chody, se kterými sousedila rychta Svatá Kateřina. Avšak zatímco Chodové své výsady získali výměnou za střežení zemské hranice, u Králováků nic podobného neplatí, byť to tak často bývá v médiích a turistických průvodcích podáváno. Královský Hvozd býval dlouho neosídleným místem, které bylo plně v majetku krále. Nevyužívání přírodního bohatství, které pohraniční oblasti poskytovaly, vedlo ke snaze přivést do těchto končin nové

⁴¹² Popelná, Krousov, Chalupy a Šebestov.

⁴¹³ J. STACH, *Osídlování*, s. 137.

⁴¹⁴ Přepis osobních jmen byl v rámci předkládané práce sjednocen podle národnostního charakteru rodin, respektive prostředí, v němž se pohybovaly.

⁴¹⁵ Základní poznatky k dějinám Králováků, jejich zvykům a tradicím předložil Josef Blau, ačkoli se zabýval především jazykově německými rychtami. Josef BLAU, *Geschichte der künische Freibauern im Böhmerwalde*, Plzeň 1932-1934. Z novějších prací k vývoji osídlení Královského Hvozdu a počátkům Králováků je třeba zmínit Vladimír HOLÝ, *Královský Hvozd na Šumavě před třicetiletou válkou*, Domažlice 2008. K dějinám stašské rychty a jejího okolí nejvíce publikoval Jiří STACH – Vladimír HOLÝ, *Počátky stašské rychty*, in: Vladimír Holý (ed.), *Naše Šumava 1*, Sušice 1969, s. 23-32; Jiří STACH, *Stachovsko v r. 1713*, Výběr 6, 1970, s. 13-17; TÝŽ, *Změny jmen na Stašsku v 17. a 18. století*, Výběr 6, 1970, 16-19; TÝŽ, *Stašsko ve světle starých katastrů*. Berní rula z roku 1654, Výběr 7, 1971, s. 16-18; TÝŽ, *Královský hvozd do začátku 17. století*, Výběr 7, 1971, s. 201-203; TÝŽ, *O hejtmanech a vrchních rychtářích na Stašsku*, Výběr 25, 1988, s. 47-48; TÝŽ, *K jménům rychet Královského hvozdu*, ZMK, 1971, č. 1-2, s. 420-423; J. HONC, *Páni českých Králováků a Královského Hvozdu*, *GHL* 27, č. 3, 2007, s. 19-39.

⁴¹⁶ František MANDÁK, *Stachy. Nahlédnutí do minulosti, zeměpisný obraz obce*, Stachy 2011, s. 212.

kolonisty. Pro ně bylo potřeba ztraktivnit usazení se na poměrně chudé půdě, která rozhodně neposkytovala velké výnosy vysetých plodin. Proto se Králováci živili především chovem dobytka, využíváním lesního bohatství a částečně také sklářskou výrobou.⁴¹⁷

Během historie byli Králováci dávání do zástavy různým šlechtickým rodům, které se posléze pokoušely omezit jejich privilegia. Spor Králováků s Kolovraty na počátku 17. století skončil tím, že se Králováci ze zástavy za 5.000 kop grošů míšeňských⁴¹⁸ v roce 1617 vykoupili.⁴¹⁹ Po porážce českého stavovského povstání však byli Králováci dáni do zástavy Martinovi de Hoeff Huerta, na něhož si vytrvale stěžovali. Naštěstí pro ně přišel v roce 1631 císařský reces, podle kterého měly Královákům zůstat jejich staré zvyky, práva a privilegia.⁴²⁰ Avšak již roku 1640 bylo území Královského Hvozdu rozděleno na dvě části a v rámci rozprodeje zástavních panství českého krále prodáno do dědičné držby dvěma různým vrchnostem.⁴²¹

Hlavní výsadou Králováků byla možnost zvolit si za každou rychtu ze svého středu rychtáře.⁴²² Králováckých rychet bylo celkem osm, v roce 1786 přibyla ještě devátá Novostodůlecká rychta, kam patřil i velmi známý Antýgl. Na Zejbiši (Javorné) sídlil vrchní rychtář, ustanovený roku 1644, který jednal s vrchností a měl hájit práva Králováků.⁴²³ Sami Králováci se nazývali „*královskými svobodnými sedláky*“ a užívali znak s heslem, které vystihuje podstatu jejich bytí „*Niemand's Herr und Niemand's Knecht, das ist Künisch Bauern Recht*“.⁴²⁴

Naproti tomu obyvatelé Vítkova byli „*obyčejnými*“ poddanými. Ves vždy patřila ke Kestřanům, které od roku 1700 vlastnili Schwarzenbergové.⁴²⁵

4.1. Rodina Winterů z Krousova čp. 143

Rod Winterů pocházel nejspíše z Nicova, kde je k roku 1654 zmiňován Daniel Winter.⁴²⁶ V roce 1675 získal Lorenz Winter chalupu v místní části Stach jménem

⁴¹⁷ Eduard MAUR, *Paměť hor. Šumava, Říp, Blaník, Hostýn, Radhošť*, Praha 2006, s. 198-199.

⁴¹⁸ Vladimír HOPERNIAK, *Střední Šumava*, Praha – Litomyšl 2007, s. 19.

⁴¹⁹ V. HOLÝ, *Královský Hvozď na Šumavě ve světle zpráv komisi z let 1617 a 1618*, Výběr 15, 1978, s. 150.

⁴²⁰ V. HOPERNIAK, *Střední Šumava*, s. 19.

⁴²¹ E. MAUR, *Paměť*, s. 198.

⁴²² J. STACH, *Významní stašní rychtáři*, Výběr 26, 1989, s. 51-52.

⁴²³ TÝŽ, *O hejtmanech a vrchních rychtářích na Stašsku*, Výběr 25, 1988, s. 47-48.

⁴²⁴ F. MANDÁK, *Stachy*, s. 215.

⁴²⁵ P. KOBLASA – D. KOVÁŘ, *Panská sídla*, s. 125.

⁴²⁶ A. HAAS (ed.), *Berní rula 28. Kraj Prácheňský. Díl II*, Praha 1954, s. 900.

Německé Chalupy, dnes Chalupy. Rod se postupně značně rozvětvil a jeho členové založili mimo jiné velkou část stavení právě v místní části Chalupy.

Usedlost čp. 143 v Krousově založil Adam Winter, prvně je však zmiňován až v roce 1743.⁴²⁷ Adam byl prostředním ze tří bratrů. Nejstarší bratr Josef vybuodoval usedlost čp. 97 a mladší bratr Veit převzal v roce 1737 usedlost jejich otce čp. 100.⁴²⁸ Adam se v roce 1738 se oženil s Marianou Kramlovou, dcerou z královácké rodiny hospodařící na čp. 134. Spolu měli devět známých potomků, avšak v době předávání usedlosti synovi Johannovi Georgovi v roce 1779 byl na živu již jen on a ještě dva sirotci po jeho sestře Anně Marii.

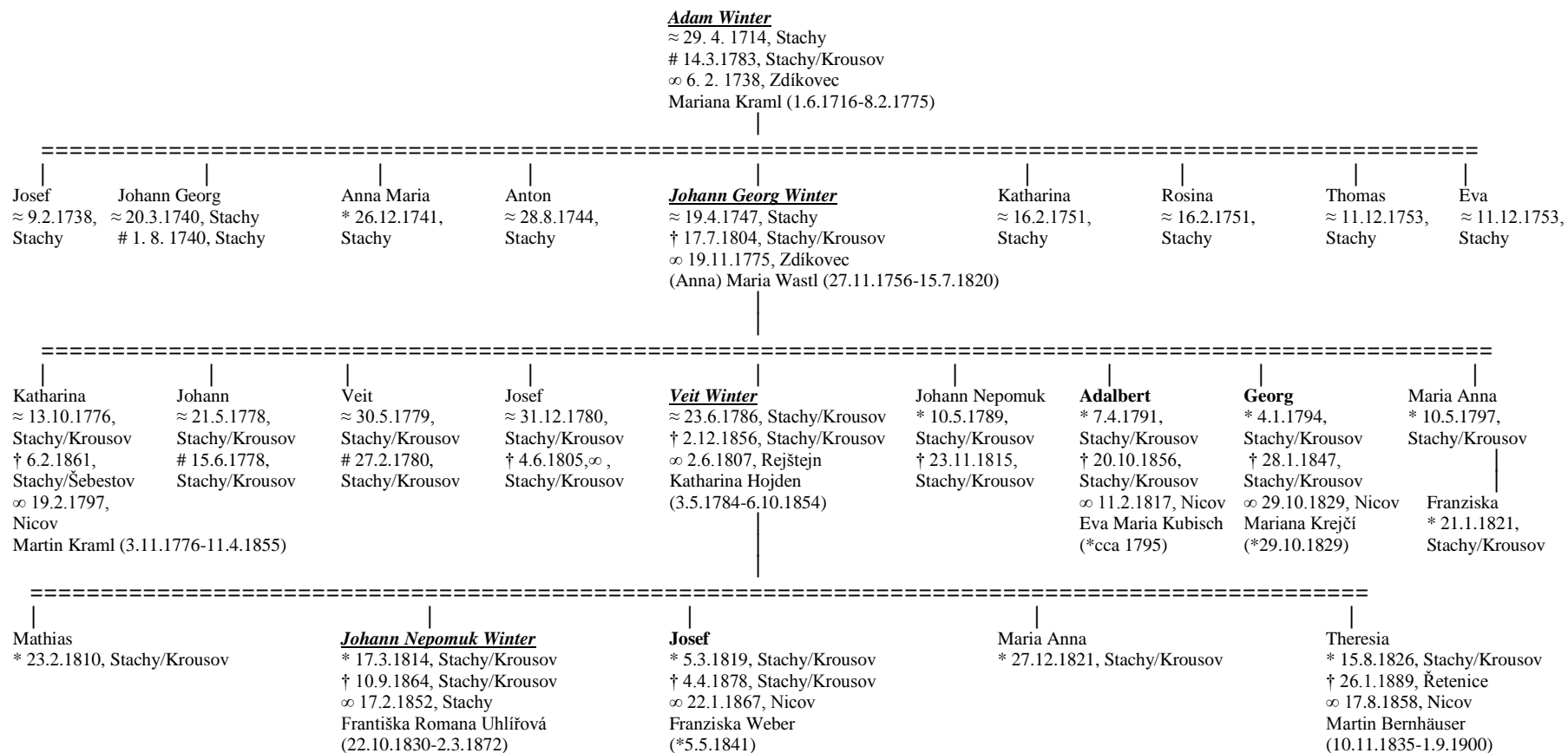
Johann Georg se čtyři roky před získáním dvorce svého otce oženil s Annou Marií Wastlovou, dcerou z královácké rodiny z Šebestova čp. 136. Kromě dcer měli manželé tři syny doživší se dospělosti. Nejstarší Veit převzal dva roky po smrti svého otce jeho usedlost a roku 1807 se oženil se s Katharinou Hojden, selskou dcerkou z necelých osm kilometrů vzdáleného Velkého Kozího Hřbetu. Jeho bratři Adalbert a Georg žili v podruží na rodných usedlostech svých manželek. Adalbert se oženil s Evou Marií Kubisch, dcerou chalupníka a koláře ze Studence, vzdáleného necelý jeden kilometr. Georg si vybral nevěstu přímo v Krousově, když se oženil s Marianou Krejčí, dcerou podruha a krejčího.

V poslední sledované generaci se Veitovi a Katharině narodili kromě dalších dětí synové Johann Nepomuk a Josef a dcera Theresia. Josef zůstal zpočátku jako podruh u svého bratra a nakonec si vzal dceru chalupníka ze Studence, Franzisku Weberovou. Jejich sestra Theresia se provdala za Martina Bernhäusera, selského synka z Řetenic vzdálených tři kilometry od rodné usedlosti. Nutno podotknout, že ženich byl o devět let mladší než nevěsta. Usedlost získal v roce 1854 Johann Nepomuk, který se o dva roky dříve oženil s Františkou Romanou Uhlířovou, dcerou z královácké rodiny sídlící v Tejmlově 112. Mužská linie držitelů králováckého dvorce „*Odumhof*“ pokračovala přes jeho stejnojmenného syna Johanna Nepomuka až do 20. století. Cena usedlosti se pohybovala od 550 zl. při prvním převodu v roce 1779 až k 1 400 zl. v roce 1854.

⁴²⁷ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, *VS Prášily – Dlouhá Ves*, kniha č. 31, s. 150.

⁴²⁸ Tamtéž, s. 120-121.

Rodokmen č. 1: Rodokmen rodiny Winter z Krousova čp. 143

Legenda:

* - narozen
 ≈ - pokřtěn
 † - zemřel
 # - pohřben
 ∞ - sňatek
 v. - vulgo = neb

4.2. Rodina Talafousů a Wolfů neb Talafousů z Vítkova čp. 3

Rod vystavěl usedlost čp. 3 ve Vítkově někdy před rokem 1621, kdy je prvně zmíněn Jan (I.) Talafous.⁴²⁹ Podle berní ruly choval v roce 1654 Matěj (Matouš) Talafous, zřejmě vnuk Jana (I.) Talafousa, 4 voly, 4 krávy, 4 jalovice a 5 sviní, jednalo se tedy o poměrně bohatou usedlost. Prvním z rodu Talafousů, kdo zasáhl do sledovaného období let 1750-1850, byl Václav Talafous (1701-1771), jehož manželkou se stala Barbora Bernardová. Z jejich potomků se dospělosti dožily pouze tři dcery. Nejmladší z nich Anna se provdala v roce 1756 za Josefa Wolfa jinak Píšu, který byl sirotkem po Václavu Wolfovi, avšak vychoval ho keřtřanský sedlák Matěj Píša.

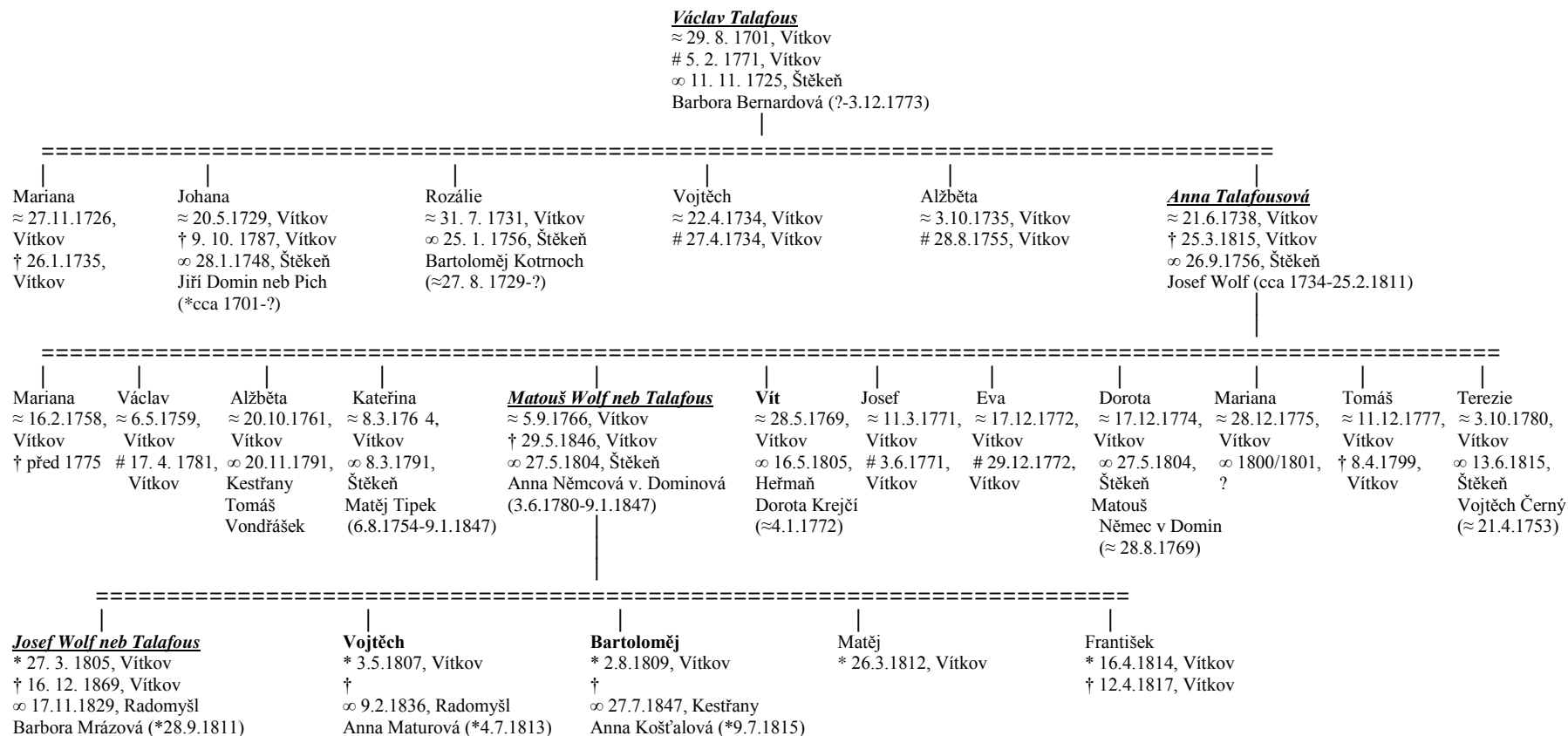
Díky sňatku Josefa a Anny došlo k propojení dvou rodin, protože Josef, který se přistěhoval za svou nevěstou do Vítkova, převzal při té příležitosti grunt jejího otce a také, jak bylo tehdy na jihu Čech obvyklé, i jméno „*po chalupě*“. Od té doby se jeho potomci psali jednou jako Wolf, jindy jako Talafous, či Wolf neb Talafous popř. Wolf vulgo Talafous. Josef tak navázal na talafousovské tradice, které zůstaly ve Vítkově nepřerušeny.

Josef se na rozdíl od svého tchána dočkal dvou mužských potomků, kteří přežili ve zdraví své dětství. Starší Matouš se v roce 1804 ujal otcova gruntu, oceněného na 387 zlatých 50 krejcarů, a oženil se s Annou Němcovou neb Dominovou, dcerou jiného sedláka z Vítkova. Mladší Vít o rok později opustil rodnou usedlost a přiženil se k Dorotě Krejčí, vdově po sedlákovi v Heřmani.

Matouš Wolf neb Talafous měl se svou manželkou celkem pět potomků. Nejmladší syn František zemřel v dětství, o Matějovi není více zpráv. Tři nejstarší synové se v životě uplatnili různě. Zatímco nejstarší Josef se v roce 1827 stal hospodářem na otcově usedlosti a o dva roky později se oženil s Barborou Mrázovou z Velké Turné, jeho mladší bratr Vojtěch byl již mezi roky 1828 a 1830 propuštěn do Velké Turné, kde se v roce 1836 oženil s Annou Maturovou, dcerou tamního sedláka. Třetí bratr Bartoloměj zůstal u svého nejstaršího bratra coby nového hospodáře na talafousovské usedlosti v postavení podruha, a to i po roce 1850. Při posledním sledovaném převodu v roce 1827 k usedlosti patřilo 22 jiter a 1049 čtvereční sáhů pozemků a byla vyceněna na 320 zlatých stříbrné měny.

⁴²⁹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 227, sign. VLB No.1a, kniha č. 146, fol. 20.

Rodokmen č. 2: Rodokmen rodiny Talafous a Wolf neb Talafous

Legenda:

* - narozen
 ≈ - pokřtěn
 † - zemřel
 # - pohřben
 ∞ - sňatek
 v. - vulgo = neb

4.3. Volba dědice usedlosti ve Staších a ve Vítkově

Hospodáře z rodin Winterů a Talafousů je i přes značné rozdíly možné srovnávat, neboť jejich grunty se v lokálních podmínkách řadily mezi nejvýznačnější. Ani v jednom případě nedošlo k rychlému střídání hospodářů za sebou. Během sledovaných sta let obě usedlosti změnily držitele pouze třikrát. Silná pouta k rodné usedlosti a důraz na rodovou kontinuitu je však cítit u obou rodin.

První možností při určování nástupce bylo preferování nejmladšího syna. Při podrobném studiu rodin Talafousů a Winterů se zdá, že tato strategie nejspíše nebyla důsledně plánována léta dopředu. Nástup nejmladšího přeživšího syna (případně nejmladší dcery) vždy vyplýval z rodinných okolností. Pokud se hospodáři podařilo ve zdraví zestárnout, zůstával v době, kdy chtěl usedlost předat dál, ve většině případů u rodičů již jen nejmladší potomek, kterému tak bylo předurčeno usedlost převzít.

Vítkovský hospodář Václav Talafous měl celkem šest dětí, z nichž však jediný syn Vojtěch zemřel pět dnů po narození.⁴³⁰ Dospělosti se dožily pouze tři dcery, Johana, Rozálie a Anna, které postupně odešly z otcovy usedlosti. Dne 28. ledna 1748 se nejstarší Johana provdala za Jiřího Picha, vdovce a majitele gruntu ve Vítkově,⁴³¹ následována Rozálií, která vstoupila do manželství 25. ledna 1756 s Bartolomějem Kotrnochem ze Zátaví.⁴³² V důsledku těchto okolností převedl Václav Talafous 29. srpna 1756 grunt na svou nejmladší dceru Annu a jejího nastávajícího manžela Josefa Wolfa,⁴³³ který se k Anně přizemnil 26. září 1756.⁴³⁴

Druhou strategií bylo předání usedlosti nejstaršímu přeživšímu synovi. Volba nejstaršího potomka jako dědice mohla být zdůvodněna několika okolnostmi. Tou první byly čistě osobní pohnutky stávajícího držitele. Předal-li totiž usedlost nejstaršímu potomkovi, byl v době převodu často ještě na vrcholu sil. Odstoupením nemovitosti a nástupem na výhodně zjednaný výměnek si zajistil živobytí bez zbytečné námahy. Zejména po třicetileté válce byla podobná strategie v jižních Čechách velmi častá.⁴³⁵ Výsledkem mohlo být strádání rodiny hospodáře, který musel výměnkáře živit přesně podle výměnkářské smlouvy bez ohledů na úrodu.

⁴³⁰ Vojtěch Talafous zemřel 27. dubna 1734. SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 161v.

⁴³¹ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 173/s. 817.

⁴³² Tamtéž, fol. 201v/s. 874.

⁴³³ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 132.

⁴³⁴ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 1, 1687-1763, NOZ, s. 882.

⁴³⁵ J. GRULICH, *Okolnosti*.

V rodě Winterů se nikdy nestalo, že by usedlost získal nejmladší syn. Je ale třeba připomenout, že v sledovaném časovém horizontu došlo pouze k jednomu převodu usedlosti čp. 143, který byl uskutečněn před rokem 1787. Dne 21. června 1779 zakladatel usedlosti Adam Winter⁴³⁶ převedl svůj dvorec na syna Johanna Georga. V generaci Johanna Georga se bohužel nepodařilo dohledat osudy všech sourozenců. Nicméně v zápisu v pozemkové knize figuruje jako jediný jmenovaný syn,⁴³⁷ je tedy pravděpodobné, že byl jediným mužským potomkem Adama Wintera.⁴³⁸

Možností bylo rovněž převést usedlost na jakéhokoliv syna narozeného v jiném pořadí. Právě u těchto případů lze hledat největší podíl rozhodování hospodáře s velkým vlivem osobních sympatií k tomu či onomu dítěti, a to právě proto, že se vymykají obecnému rámci dvou nejčastějších možností.⁴³⁹

Tabulka č. 19: **Hospodáři na Talafousovském gruntě (1750-1850)**

HOSPODÁŘ	DÉLKA HOSPODAŘENÍ (roky)	VĚK HOSPODÁŘE		DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI
		Při počátku hospodaření	Při konci hospodaření	
Václav Talafous	31	24	55	15
Josef Wolf	48	22	70	7
Matouš Wolf	23	38	61	19
Josef Wolf	39	22	61	3
Průměr	35,3	26,5	63,8	11

Srovnání délky života odstoupivších hospodářů a počtu let, která strávili po předání usedlosti na výměnku, jasně dokazuje, že u královácké rodiny bylo zvykem hospodařit tak dlouho, dokud toho byl hospodář schopen. Adam Winter žil po převodu své usedlosti pouhé tři roky, jeho syn Johann Georg v pozici hospodáře zemřel a Adamův vnuk Veit Winter zemřel dva roky poté, co předal usedlost svému synovi.

⁴³⁶ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, *VS Prášily – Dlouhá Ves*, kniha č. 31, fol. 150.

⁴³⁷ Z potomků Adama Wintera jsou ještě jmenováni dva sirotci po jeho zemřelé dceři Anně Marii.

⁴³⁸ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, *VS Prášily – Dlouhá Ves*, kniha č. 12, s. 262-263.

⁴³⁹ Ve farnosti Kapličky tvořili tito synové po roce 1651 3,2 % a na počátku 19. století 10,9 % nastupujících hospodářů. H. ZEITLHOFER, *Besitzwechsel*, s. 219; Na Štáhlavsku tvořili ostatní synové při nástupu na usedlost v letech 1788-1819 10,9 %, zatímco v letech 1820-1850 tvořili 12,4 % dědiců. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 202.

Naproti tomu ve Vítkově bylo zvykem usedlost předat synovi dříve, nejčastěji při příležitosti jeho sňatku. Tak žili vítkovští sedláci z rodu Talafousů a Wolfů po předání usedlosti jako výměnkáři mnohem déle. Matouš Wolf neb Talafous zemřel až 19 let poté, co předal svou usedlost synu Josefovi, Václav Talafous žil na výměnku ještě 15 let po předání gruntu. Pouze Josef, syn Matouše Wolfa neb Talafousa, zemřel již tři roky po odchodu na výměnek. Je však nutné zmínit rozdíly v naději na dožití. Tvrdá práce a drsné prostředí Šumavy se odrazily na nižším průměrném úmrtním věku tamních hospodářů, který činil 65,0 let. Naproti tomu talafousovští hospodáři z Vítkova se dožívali průměrně 70,3 let.

Tabulka č. 20: **Hospodáři na králováckém dvorci čp. 143 ve Staších (1750-1850)**

HOSPODÁŘ	DÉLKA HOSPODAŘENÍ (roky)	VĚK HOSPODÁŘE		DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI
		Při počátku hospodaření	Při konci hospodaření	
Adam Winter	36	-	65	3
Johann Georg Winter	23	32	57	0
Veit Winter	48	20	68	2
Johann Nepomuk Winter	-	40	-	-
Průměr	35,7	30,7	63,3	1,7

* *Johann Nepomuk jde zde jen z důvodu svého nástupního věku. Adam Winter nemá uveden nástupní věk do čela hospodářství, jelikož není přesně známo, kdy začal hospodařit. První zmínka se váže až k roku 1743.*

Od zvyklostí souvisejících s předáváním usedlostí se odvíjel věk starého hospodáře v době, kdy se rozhodl usedlost připsat svému synovi, a věk nastupujícího hospodáře. Králováci z rodu Winterů hospodařili až do konce svých sil, odstupovali ve věku 65-68 let. Přesto jako své nástupce preferovali nejstarší syny, jejichž věk při nástupu na usedlost průměrně činil 30,7 let, což je výrazně více než v jiných částech Čech.⁴⁴⁰ Výjimku představoval Veit Winter, který se musel chopit hospodářství po smrti

⁴⁴⁰ Johann Georg Winter získal usedlost převodem od svého otce ve věku 32 let, jeho vnuk Johann Nepomuk ji získal až ve svých 40 letech. Pro všeseckou rychtu byl neobvyklejším nástupní věk 20-29 let (54,4 %).

svého otce již ve dvaceti letech a na svém králováckém dvorci hospodařil plných 48 let. Jeho případ je také jediným u obou sledovaných rodin, kde se převod odehrál až po smrti předchozího hospodáře. Jeho otce Johanna Georga, který zemřel již v roce 1804,⁴⁴¹ na dva roky, než Veit dospěl, zastoupila v čele hospodářství vdova Anna Maria.⁴⁴²

Podobná situace byla i v rodině Talafousů neb Wolfů ve Vítkově. Zde hospodáři rovněž odcházeli na výměnek v poměrně pokročilém věku, avšak poté žili o něco déle než výměnkáři na Staších. Věk hospodáře při odchodu z usedlosti se ve Vítkově pohyboval v rozmezí 55-70 let.⁴⁴³ Avšak mladí hospodáři nastupovali na místo svých otců v nižším věku, než bylo běžné u králováckých rodin, a to do svých dvaceti pěti let.⁴⁴⁴ Výjimkou byl Matouš Wolf neb Talafous, který nastoupil do čela hospodářství až v 38 letech.

Za snahou Králováků hospodařit co nejdéle je třeba vidět i místní podmínky. Výnosy usedlostí stašské rychty byly malé a stačily akorát na uživení hospodáře a jeho rodiny, proto musel původní držitel hospodařit, dokud mu stačily síly. Naproti tomu u vítkovské rodiny byl odchod na výměnek naprosto běžnou záležitostí a bývalí hospodáři na něm strávili často dlouhá léta. Je možné, že převedení gruntu do rukou mladého, zdatnějšího hospodáře ve Vítkově podporovala i vrchnost, která v případě svobodných Králováků v podstatě chyběla.

4.4. Volba partnera a rodinné strategie uplatňované při uzavírání manželství

Do jaké míry byla volba životního partnera ovlivněna osobní náklonností mladých lidí a jakou roli v ní hrála rodinná strategie či sňatková politika otce hospodáře, je těžké říci. Pravděpodobně však oba faktory sehrávaly více či méně srovnatelnou roli. Úvahy o sňatku bývaly vždy spojeny s posouzením ekonomické situace snoubenců. Bezvýhradně to platí u rodiny Wolfů neb Talafousů, kde byl sňatek dědice gruntu s jednou výjimkou vždy svázán s převodem nemovitosti.

J. GRULICH, *Dědická praxe*, s. 39; Na Štáhlavsku byl průměrný věk při získání nemovitosti za života otce 26,6 (1788-1820) a 26 let (1821-1850). A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 217.

⁴⁴¹ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Nicov*, kniha č. 7, Z 1787-1831, fol. 290v.

⁴⁴² SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, *VS Prášily – Dlouhá Ves*, kniha č. 10, fol. 335-335v.

⁴⁴³ Průměrný věk při předání usedlosti u Talafousů byl při čtyřech sledovaných případech 61,8 let. Ve vřesecké rychtě odstoupily dvě třetiny selských hospodářů (67,7 %) ve věku 40-59. J. GRULICH, *Okolnosti*, s. 111.

⁴⁴⁴ Ze tří případů nastoupili dva v 22 letech a jeden v 24 letech.

Snahu po uzavření sociálně rovného manželství vykazují jak sňatky v rodině sedláků z Vítkova, tak i svatby dětí z královácké rodiny. V případě Králováků je však nutné vzít v úvahu i kulturní prvky jejich původu a postavení. Z devíti sledovaných sňatků v královácké rodině byly čtyři uzavřeny s členy jiných králováckých rodů a dva se členy selských rodin mimo rychtu. Potomci sedláků z Vítkova uzavřeli sňatky s členy jiných selských rodin dokonce v osmi případech z jedenácti. U dědiců usedlostí byla situace v obou rodinách téměř totožná. Dva dědicové a dědička usedlosti ve Vítkově přijali za budoucího partnera členy selských rodin. U královácké rodiny pocházely tři ze čtyř partnerek dědiců usedlosti z králováckých rodů a jedna z poddanské selské rodiny.⁴⁴⁵

Samozřejmě docházelo také k případům, kdy sňatek přinesl potomkovi ze selské či královácké rodiny pokles do nižší společenské třídy. Nejčastěji docházelo k provdání či přiřazení se do chalupnické vrstvy, ale ve dvou případech došlo k volbě partnera, který pocházel z druhého konce společenské hierarchie. Oba případy mají řadu společných rysů. Oba sňatky uzavřeli mladší bratři nastupujících hospodářů a v době svatby již nebyli žádní mladíci. Georgu Winterovi bylo v době, kdy se oženil s o třináct let mladší Annou Krejčovou, dcerou podruha a krejčího, již 35 let.⁴⁴⁶ Bartoloměji Wolfovi z Vítkova bylo dokonce 38 let, když se v roce 1847 ženil s Annou Košťálovou, dcerou Šimona Košťála, knížecího plavce z Nové Dobeve.⁴⁴⁷

Důležitým spojujícím článkem byla v obou případech také smrt otce. Je možné v těchto okolnostech vidět vymanění se z rodinné strategie a volbu nevěsty dle vlastního výběru a bez schvalování otcem? Nebo byl sňatek ve vyšším věku a s ženou s nižším sociálním statutem výrazem horší ekonomické pozice mladšího syna, který nebyl řádně vyplacen z odkazu svého otce? Na tuto otázku patrně již nebude možné najít odpověď. V každém případě se tyto dva sňatky vymykají z rámce typického pro jejich rodiny.

V případě Králováků je potřeba připomenout geografický rozměr jejich sňatků a také častou volbu partnerů z králováckých rodů. Tato skutečnost byla o Královácích známá již v 19. století, neboť jeden z nejstarších šumavských cestopisů uvádí, že „*stašští svobodní sedláci mezi sebou neradi trpí cizí lidi a nesměšují se s nimi*“.⁴⁴⁸ Z devíti zkoumaných sňatků v rodině Winterů byly čtyři uzavřeny s členy jiných

⁴⁴⁵ Alice Velková došla k závěru, že u větších sedláků tvořily snoubenky z rodin sedláků 55,6 % a menších sedláků 35,7 %. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 224.

⁴⁴⁶ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Nicov*, kniha č. 4, O 1787-1831, fol. 121.

⁴⁴⁷ Tamtéž, *FÚ Kestřany*, kniha č. 13, O 1828-1856, pag. 81.

⁴⁴⁸ J. STACH, *Osídlování*, s. 138.

králováckých rodů (44,4 %) a dva případy (22,2 %) tvořili partneři, kteří měli příslušníky těchto rodin mezi svými rodiči či prarodiči.

V obou rodinách nebyly neobvyklé sňatky v rámci rodné vesnice. Je však třeba odlišovat sňatek uzavřený v téže lokalitě v případě Vítkova a stejný jev ve Staších, kde vzdálenost dvou králováckých dvorců mohla být i několik kilometrů. I tak tvořily sňatky uvnitř rodné obce přibližně třetinu v případě rodiny Talafousů (33,3 %) a téměř polovinu v případě Wintrů (44,4 %).

Omezený výběr partnerů v králováckých rodinách měl vliv i na rozsah sňatkové migrace. Zatímco u Wolfů neb Talafousů byla běžná sňatková migrace směřující do obcí ve vzdálenosti do pěti kilometrů od Vítkova (66,7 %), v případě královácké rodiny Winterů bylo nejběžnější stěhování do jednoho kilometru (66,7 %),⁴⁴⁹ a to jak v rámci stašské obce, tak i mimo ni. Zajímavé je sledovat i směr migrací. Ve Vítkově byly sňatkové migrace orientovány do schwarzenberských panství. Až třicátá léta 19. století přinesla sňatkovou migraci mimo državy Schwarzenbergů, konkrétně severozápadním směrem do Velké Turné.

V tomto kontextu se jako naprosto jedinečná jeví sňatková migrace, kterou uskutečnil Vít Wolf neb Talafous, když se 16. května 1805 oženil s Dorotou, vdovou po sedláku Pavlu Krejčím neb Cibulkovi, žijící v Heřmani vzdálené od Vítkova 10,1 kilometru.⁴⁵⁰ Jednoduchým vysvětlením by mohla být lákavá příležitost k získání jmění po Dorotině prvním muži. Vít však tímto způsobem k majetku nepřišel, neboť již v roce 1794 odešel Pavel Krejčí neb Cibulka s ženou Dorotou na výměnek a hospodářství převzal jeho syn z předchozího manželství.⁴⁵¹ Dorota však byla mladou vdovou, které bylo v době sňatku s šestatřicetiletým Vítem teprve 33 let.

Částí sňatkových strategií, kterou by bylo zapotřebí lépe prostudovat, je uzavírání vzájemných sňatkových aliancí mezi selskými, ale i jinými rody na venkově. V rodině Wolfů neb Talafousů k takovému případu 27. května 1804 došlo. Nejstarší syn a nástupce Josefa Wolfa neb Talafousa Matouš se oženil s Annou Němcovou neb Dominovou z Vítkova, dcerou tamního sedláka z čp. 8. Ve stejný den byla oddána jeho mladší sestra Dorota s Matoušem, bratrem Anny Němcové neb Dominové,⁴⁵² který se 12. května 1804 stal novým majitelem Dominovského

⁴⁴⁹ Stěhování v rámci vzdálenosti do 5 km od místa bydliště zůstalo nejobvyklejší formou sňatkové migrace i v první čtvrtině 19. století. Podrobně J. GRULICH, *Migrace*, s. 267-287.

⁴⁵⁰ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Heřmaň*, kniha č. 3, NOZ 1785-1827, s. 13.

⁴⁵¹ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 471, sign. V AU No 6/97, pag. 237-238.

⁴⁵² SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Heřmaň*, kniha č. 11, O 1791-1811, fol. 96.

gruntu.⁴⁵³ Takovéto spojení dvou rodin je zřejmě nejvýraznějším příkladem propracované rodinné strategie uplatňované při uzavírání manželství.

Důležitou roli při uzavírání manželství hrál věk snoubenců, který souvisel s potřebou materiálního zabezpečení pro mladou rodinu, jež se očekávalo hlavně od muže. Ženy si vybíraly starší ženichy, kteří již byli po ekonomické stránce samostatní. Naproti tomu muži volili partnerky mladší, než byli oni sami. Největší věkové rozdíly nastávaly, pokud jeden z partnerů byl v době sňatku ovdovělý. Volba zaopatřeného vdovce byla ve většině situací sázkou na jistotu, kterou řada mladých žen ochotně podstoupila. Když se 28. ledna 1748 provdala Johanna, dcera Václava Talafousa, za Jiřího Domina či Píchu,⁴⁵⁴ bývalého sedláka na Píchovském gruntu ve Vítkově, tou dobou na výměnku, činil věkový rozdíl 28 let.⁴⁵⁵

Průměrný věk, kdy muži vstupovali do manželství, byl velmi podobný, a to 33 let u rodiny z Vítkova a 31 let u královácké rodiny ze Stach.⁴⁵⁶ Je však třeba rozlišovat věk, ve kterém vstupovali do manželství dědicové usedlostí, a kdy jejich bratři. Dědicové z rodu Winterů vstupovali do manželství v průměrném věku 29 let.⁴⁵⁷ Výjimkou byl Veit Winter, který se díky předčasné smrti svého otce ženil již v jednadvaceti. Naproti tomu tři bratři dědiců králováckého dvorce uzavírali sňatky průměrně v 36,3 letech.⁴⁵⁸ Na složitější situaci u Talafousů poukazuje i průměrný sňatkový věk nastupujících hospodářů, který byl 28 let.⁴⁵⁹ Bratři dědiců talafousovské usedlosti vstupovali do prvního manželství v průměrném věku 34,3 roku.⁴⁶⁰

V případě dcer z královácké rodiny byl zjištěn průměrný sňatkový věk 26,5 let.⁴⁶¹ Zajímavější situace je u selské rodiny Talafousů z Vítkova, kde se podařilo

⁴⁵³ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 79v.

⁴⁵⁴ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 1, NOZ 1687-1763, fol. 173/s. 817.

⁴⁵⁵ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 426, sign. V AU No 6/52, kniha č. 345, fol. 238.

⁴⁵⁶ V Českobudějovické farnosti byl průměrný sňatkový věk mužů mezi koncem 18. a první čtvrtinou 19. století z 27,6 -28 let. J. GRULICH, *Migrace*, s. 262-266. Na Štáhlavsku ve stejném období kolísal sňatkový věk mužů od 25,9 do 27,6 let. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 375-381.

⁴⁵⁷ Johann Georg Winter se oženil v 28, Veit v 21 a Johann Nepomuk v 38 letech. Alice Velková uvádí průměrný věk dědiců větších selských usedlostí v letech 1700-1786 24,9 let a u menších 24,6 let. V letech 1787-1835 udává pro obě kategorie shodný průměrný věk 24,5 roku. Bez ohledu na typ usedlosti byl průměrný věk dědiců na Štáhlavsku 25,8 (1700-1786) a 23,8 (1787-1835). A. KLÁŠTERSKÁ-VELKOVÁ, *Výběr*, s. 154.

⁴⁵⁸ Bratři Veita, Adalbert (26 let), Georg (35 let) a bratr Johanna Nepomuka (48 let).

⁴⁵⁹ V době uzavření sňatku bylo Josefu Wolfovi cca 22 let, jeho synovi Matoušovi 38 a jeho vnuku Josefovi 24 let.

⁴⁶⁰ Vít Wolf neb Talafous byl v době sňatku starý 36 let, Vojtěch 29 let, Bartoloměj 38 let. Zjištěné hodnoty pro bratry hospodářů ve Staších jsou mnohem vyšší, než jaké byly doloženy na Štáhlavsku. A. VELKOVÁ, *Výběr*, s. 156.

⁴⁶¹ Zjištěny byly dvě svatby dcer z královácké rodiny: Katharina se v roce 1797 vdávala v 21 letech, Theresia v roce 1858 v 32 letech.

objasnit sedm sňatků. Průměrný sňatkový věk dcer činil 26,6 let.⁴⁶² Čtyři sňatky ze sedmi zkoumaných uzavřely dívky ve věku 25-34 let.⁴⁶³ V případě vynechání Anny Talafousové coby dědičky gruntu, která se vdávala v 18 letech, činil průměrný sňatkový věk sester dědiců gruntu ve Vítkově 28 let.⁴⁶⁴

Nicméně jak mezi muži, tak i mezi ženami existovali jedinci, kteří uzavřeli sňatek výrazně později. Když se v roce 1867 oženil bratr dědice usedlosti Josef Winter s Franziskou Weber⁴⁶⁵ ze Studence, bylo mu již 48 let, přesto byla jeho nevěsta o 22 let mladší. Sňatek v pokročilejším věku ale uzavřely i některé ženy. Nejvýraznějším příkladem byla Terezie Wolfová neb Talafousová, která se provdala čtyři roky po smrti svého otce 13. června 1815 za vdovce a chalupníka na výměnku Vojtěcha Černého z Vítkova, kterému tehdy bylo již 62 let, zatímco Terezii 35 let.⁴⁶⁶

4.5. Možnosti uplatnění sourozenců nového hospodáře

Zásadní roli v otázce dalšího uplatnění sourozenců nového hospodáře představovalo vyplácení podílů z usedlosti, bez nichž bylo velmi obtížné založit vlastní rodinu. Vyplácení dědického podílu mohlo sourozencům dědice usedlosti výrazně pomoci při hledání dalšího uplatnění. Vyplácení dědických podílů se však často stávalo vícegenerační záležitostí, kdy nový hospodář musel napřed doplatit dědické podíly svých strýců a tet. Sourozenci se tudíž rozhodně nemohli spolehnout na svůj dědický podíl jako na kapitál do začátku svého samostatného života. Pokud se dědictví dělilo mezi velký počet sourozenců, byly jejich podíly velmi malé.

Dobře je situace ohledně vyplácení dědických podílů objasnitelná pro druhou polovinu 18. století v případě Josefa Wolfa. Když v roce 1756 převzal vítkovskou usedlost, musel nejprve uhradit 34 kop grošů, které nestačil vyplatit jeho tchán, Václav

⁴⁶² Ve Zdechovicích ve východních Čechách se sňatkový věk žen na konci 18. a počátkem 19. století pohyboval mezi 21,9 a 23,2 lety. Šárka JIRÁSKOVÁ, *Demografický vývoj*, s. 109-144. Na Českobudějovicku vzrostl průměrný sňatkový věk žen od konce 18. do konce první čtvrtiny 19. století z 25 let na 25,6 let. J. GRULICH, *Migrace*, s. 262-266. V případě Štáhlavska byl sňatkový věk žen na konci 18. století 25,2 let, přičemž v první čtvrtině 19. století se snížil na 23,5 let. A. VELKOVÁ, *Krutá vrchnost*, s. 375-381.

⁴⁶³ Ze sedmi sňatků byly dva uzavřeny ve věkové skupině 18-19 let, dva ve věku 25-29, dva ve věku 30-34 let a jeden ve věkové skupině 35-39.

⁴⁶⁴ Na Štáhlavsku byl sňatkový věk sester dědiců usedlosti 23,6 let u větších a 23,8 let u menších sedláků v letech 1700-1786; 19,4 let u větších a 21,7 let u menších sedláků v období 1787-1835. A. VELKOVÁ, *Výběr*, s. 156.

⁴⁶⁵ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Nicov*, kniha č. 6, O 1858-1902, pag. 15.

⁴⁶⁶ Tamtéž, *FÚ Štěkeň*, kniha č. 12, O 1812-1832, fol. 96.

Talafous, a dalších 116 kop grošů pak vydat samotnému Václavovi.⁴⁶⁷ Do roku 1771, kdy Václav Talafous zemřel, stihl Josef vyplatit 42 kop grošů a až do roku 1802 postupně vyplácel dědice po svém tchánovi.⁴⁶⁸ Josef Wolf tak musel hospodařit 46 let, aby splatil všechny pohledávky, které vázly na jeho gruntě.

Nejsnazší způsob zajištění budoucnosti nabízel sňatek. V drtivé většině všech případů po uzavření sňatku odcházeli sourozenci, kteří nezískali usedlost, do bydliště svého partnera, kde se dále realizovali. Pro uskutečnění výhodného sňatku však bylo zapotřebí disponovat určitým kapitálem, který představoval podíl z rodné usedlosti a prostředky naspořené během čelední služby či života v podruží. Ve sledovaném období se nikdo z obou sledovaných rodin nevěnoval řemeslu, ani se jím nevyučil.

Zejména bratři dědiců zůstávali často i po převodu gruntu na rodné usedlosti coby podruzi. Této možnosti využil také Bartoloměj, bratr Matouše, dědice talafousovské usedlosti ve Vítkově. Podruhem zůstal i poté, co se oženil, a dokonce se mu v podružství u jeho bratra narodily dvě dcery.⁴⁶⁹ Stejnou možnost využil i Josef Winter, který byl v době svého sňatku s Franziskou Weber stále podruhem u svého bratra.⁴⁷⁰ Poté odešel do Krousova čp. 141, kde jako podruh i zemřel.⁴⁷¹ Bratři dědiců usedlostí se podruhy stali v 80 % sledovaných případů, přičemž u rodu Winterů bylo zvykem pobývat na usedlosti patřící rodině manželky. Výjimkou byl Vít Talafous neb Wolf, který se oženil s vdovou Dorotou Krejčovovou z Heřmaně. Při nemožnosti získat grunt po jejím zemřelém muži odešel na Nový Dvůr vzdálený něco málo přes dva kilometry od Vítkova,⁴⁷² kde dožil jako pachtýř.

⁴⁶⁷ SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 208, sign. (V.AU 45/1) OS Písek 52, kniha č. 127, fol. 132.

⁴⁶⁸ Tamtéž, fol. 132v.

⁴⁶⁹ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, FÚ Štěkeň*, kniha č. 8, N 1838-1850, pag. 261.

⁴⁷⁰ Tamtéž, *FÚ Nicov*, kniha č. 6, O 1858-1902, pag. 15.

⁴⁷¹ Tamtéž, kniha č. 9, Z 1858-1909, pag. 40.

⁴⁷² V soupisu poddaných je zde doložitelný od roku 1810. SOA Třeboň, *Vs Protivín*, inv. č. 1031, sign. IIA 5AU No 1/7.

4.6. Odlišné rodinné strategie?

Do jaké míry byly královácké strategie odlišné a do jaké míry podobné těm, které uplatňovali Talafousové ve Vítkově?

Silný důraz na rodovou kontinuitu vážící se k rodinné usedlosti je charakteristický pro obě zkoumané rodiny. Zejména u Talafousů je odkaz zakladatelské tradice rodu silný v udržování příjmení „*po chalupě*“, které převzali i potomci Josefa Wolfa, který se na usedlost přiženil. U rodiny Winterů je rodová kontinuita dána samotným názvem jejich dvorce „*Odumhof*“ odkazujícím na jeho zakladatele.

Hospodáři z talafousovské usedlosti odcházeli na výměnek mnohem dříve, než tomu bývalo u hospodářů na králováckém dvorci rodiny Winterů. Zcela jednoznačně to vyplývá z poznatku, že vítkovští hospodáři žili po předání usedlosti mnohem déle. To poukazuje na výhodnost výměnku ve Vítkově, kde ekonomická situace dovoľovala, aby hospodář výměnkáře vydržoval. Naproti tomu přírodní podmínky králováckého dvorce neumožňovaly kvalitní rostlinnou výrobu s vysokými výnosy, z nichž by bylo možné dlouhodobě živit výměnkářskou domácnost. A tak zůstávali stašší hospodáři v čele usedlosti až do svých posledních sil, což se projevovalo krátkými intervaly mezi předáním usedlosti synovi a smrtí starého hospodáře.

Právě snaha králováckých hospodářů řídit dvorec co nejdéle stála za vyšším průměrným věkem dědice při nástupu do čela usedlosti oproti situaci ve Vítkově. U sedláků na talafousovském gruntě se předání usedlosti pojilo se sňatkem dědice. Jiná situace panovala v královácké rodině. S ohledem na zmíněnou vytrvalost hospodářů docházelo k uzavírání sňatků dědiců nezávisle na předání nemovitosti. Pokud starý hospodář nezemřel předčasně, uzavřeli dědicové usedlosti sňatek několik let před převzetím usedlosti.

Důraz na postavení v rámci sociální hierarchie, patrný i ve volbě partnerů, byl společný pro obě sledované rodiny. Víc jak dvě třetiny sňatků byly uzavřeny mezi sociálně rovnými partnery. U Králováků je navíc jasně zřetelný rozměr jejich sňatkových strategií reflektující výjimečnost postavení několika králováckých rodů, jejichž rozvětvené příbuzenstvo se znovu a znovu mezi sebou spojovalo novými sňatky. Na druhou stranu se však objevila i manželství, která tuto sociální distinkci naprosto

popírala. Došlo k nim však vždy až po smrti otce a je tedy pravděpodobné, že v nich silnou roli mohly hrát osobní sympatie snoubenců.

Sňatkové migrace a s nimi spojený geografický horizont obou rodin se v určitých bodech odlišovaly. Větší „*rozhled*“ měla rodina z Vítkova, kde byly nejběžnější sňatky do pěti kilometrů od vsi, zatímco u královácké rodiny byly nejobvyklejší sňatky, které se uskutečnily do vzdálenosti jednoho kilometru. Nicméně velký rozdíl je v orientaci sňatkových migrací. Rodina z talafousovského gruntu směřovala především do nitra držav své vrchnosti a teprve v první polovině 19. století se zaměřila i na jiné oblasti. Naproti tomu rodina Winterů neorientovala svou sňatkovou migraci podle vrchnosti, ani podle hranic rychty, jež překračovala poměrně často. Na povrch zde vyplouvá spíše hledisko jazykové. Winterové se jako německy hovořící obyvatelé stašské rychty orientovali jak na německé části Stach, tak směrem na Kašperské Hory, kde bylo obyvatelstvo téměř čistě německé. Naopak českým vesnicím ležícím západním směrem se jejich sňatkové migrace vyhýbaly.

V osudech, jež čekaly na sourozence, kteří neměli šanci získat otcovu usedlost, se obě rodiny tolik nelišily. Základním cílem dcer z obou rodin bylo dobře se provdat a zajistit si tak dobré společenské postavení i po opuštění rodné usedlosti. Bratři nového hospodáře, pokud se časně nepřiznili na jinou usedlost, pracovali u bratra v podružství, v kterém mohli, nebo nemuseli zůstat i poté, co uzavřeli sňatek. V případě Králováků se častěji stávali podruhy na usedlosti, odkud pocházela jejich manželka.

Rozdíly v uplatňovaných strategiích mezi oběma rodinami plynuly především z odlišností kulturních, jazykových i rodinných tradic, především z postavení králováckých sedláků, kteří okolní „*obyčejné*“ poddané obyvatelstvo označovali jako „*poddaňáky*“, mezi něž by bezpochyby počítali i rodinu Talafousů neb Wolfů z Vítkova.

5. Závěr

Předcházející stránky nastínily, jak složitou a mnohvrstvou může být problematika rodinných strategií. Rovněž se prokázalo, že zobecňování je v tomto případě často nemístné, neboť nemůže dostatečně reflektovat aktuální rodinnou a osobní situaci sledovaných jedinců.

Z metodologického hlediska diplomová práce prokázala, že mnohdy podceňovaná genealogie může být nápomocna historické demografii, a to jak v technologické podpoře při vyvíjení genealogických programů, tak i spojováním „izolovaných“ rekonstruovaných rodin. Rovněž se plně projevila nutnost studovat každý uskutečněný převod usedlosti jako jedinečnou, neopakovatelnou a kvantifikací složitě postižitelnou událost. Při zkoumání každého převodu usedlosti je nutné podrobně znát aktuální situaci v rodině.

Pro selské rodiny z Vítkova byl charakteristický silný důraz na rodovou kontinuitu vážící se k rodinné usedlosti. V rámci transakcí selských usedlostí ve Vítkově se stávali novými hospodáři v období let 1700-1787 ve více jak dvou třetinách případů příbuzní předchozího hospodáře. Tato situace byla téměř shodná i v mladším období let 1788-1850, byť se podíl cizích osob, které nastoupily na selskou usedlost ve Vítkově, lehce snížil. Mezi příbuznými starých hospodářů, kteří nastupovali na jejich místo, zaujímali čelní místo synové. Ti tvořili vždy více než polovinu nastupujících hospodářů. Ve starším období byli druhými nejběžnějšími příbuznými nástupci v čele usedlosti manželé dcer, přičemž postoupení usedlostí pouze dceři se za celých 150 let ve Vítkově uskutečnilo pouze jednou.

Oproti zjištěním Alice Velkové pro Štáhlavsko se ve Vítkově nepodařilo prokázat převahu volby nejmladšího syna v období před rokem 1787. Naopak silné pozice mezi nástupci starého hospodáře měli nejstaršího synové, a to jak v období 1788-1850, tak i v letech 1700-1787, než byla jejich přednost uzákoněna. Pokud ve Vítkově došlo k volbě nejmladšího syna novým hospodářem, bylo to v drtivé většině případů proto, že zůstal na gruntě svého otce ze svých sourozenců nejdéle. S ohledem na zmíněnou skutečnost je těžko odhalitelné, nakolik zasáhla změna dědického práva z roku 1787 do rozhodovacího procesu odstupujícího hospodáře.

Vyskytovaly se samozřejmě i případy, kdy hospodář zvolil svým nástupcem jiného syna než nejstaršího či nejmladšího. V těchto případech je možné vidět největší podíl osobních sympatií a vlastního rozhodnutí starého hospodáře. Některým

hospodářům se však příležitost k vybírání dědice nenaskytla, neboť měli k dispozici pouze jediného možného nástupce. Takovéto případy nebyly výjimečné, neboť v obou sledovaných obdobích tvořili jediní synové mezi ostatními nástupci přibližně pětinu.

Selskou usedlost mohly získat i cizí osoby, které nebyly příbuzensky spjaty s předchozím hospodářem. Tyto převody nebyly nijak časté, nicméně v nich výraznou roli hrála vrchnost. Více než v polovině případů získal cizí hospodář selský grunt ve Vítkově z přímého přání vrchnosti, která ho tak dosadila. Druhou nejfrekventovanější možností, jak mohl cizí člověk získat grunt, byl sňatek s vdovou. Takovýmto způsobem získala usedlost ve starším období let 1700-1787 více než třetina nových cizích hospodářů. Naproti tomu v mladším období let 1788-1850 nabyla na významu možnost koupě, kterou získaly usedlost ve Vítkově téměř dvě třetiny osob bez příbuzenského poměru k předchozímu hospodáři.

Do čela usedlostí se mohly postavit i ženy. Řada z nich by byla bez rekonstrukce rodin zůstala zapomenuta, neboť gruntovní knihy o nich mlčí. Výzkum ukázal, že některé ženy se pro funkci hospodáře nehodily, zatímco jiné se jí zhostily velmi dobře. Některé z nich byly dokonce tak úspěšné, že se jim povedlo vyplatit všechny pohledávky váznoucí na usedlosti, což se v řadě případů nedařilo ani mužům.

Stabilita držby jednotlivých gruntů ovlivňovala v první řadě délku hospodaření. Čím stářejší byla držba usedlosti v rámci rodiny, tím delší dobu průměrně strávili jednotliví hospodáři v čele svých usedlostí. Stabilní držba a dobrá ekonomická situace usedlosti také ovlivňovala odchod hospodáře na výměnek. Pokud byla ekonomická situace usedlosti dobrá, zůstával raději starý hospodář v čele gruntu co nejdéle. Naopak pokud byla usedlost vysoce zatížena nesplacenými pohledávkami a situace hospodáře nebyla příznivá, neváhal odejít na dobře sjednaný výměnek, který mu poskytl dobré živobytí i v letech špatné úrody.

Délka hospodaření jednotlivých hospodářů byla dána jejich fyzickými možnostmi, nicméně je zřejmé, že vítkovští hospodáři odcházeli na výměnek poměrně brzy. Tím byla také ovlivněna délka jejich života na výměnku. Období, které bývalý hospodář strávil na výměnku, mohlo překročit i hranici patnácti let. Přesto velká část hospodářů hospodařila až do své smrti.

Ve Vítkově docházelo k případům, kdy jeden rod ovládal pomocí svých odnoží více usedlostí najednou. Zůstává otázkou, do jaké míry to byla plánovaná rodinná strategie a jak takovou úspěšnou expanzi rodu vnímali ostatní sousedé. Nelze ani zjistit, zda takoví hospodáři udržovali a vnímali příbuzenské pouto mezi sebou.

Považovali se za členy rodu či za samostatné jednotky, které mezi sebou spojují jen jméno a společní předci?

Místem, kde se projevoval vliv rodinných strategií, bylo uzavírání sňatků. Silný důraz na uzavírání rovných manželství je patrný u všech selských rodin ve Vítkově. Nejvýrazněji je pak patrný u dědiců usedlostí, kterým rovný sňatek poskytl zejména tolik potřebné prostředky pro začátek hospodaření či ještě dříve pro závdavek na usedlost a první splátky dědických pohledávek. Sociální homogamie sňatků uzavřených potomky ze selských rodin byla velmi výrazná a po celé sledované období neklesla pod 50 %.

Na druhou stranu se však objevily i sňatky, které tuto sociální distinkci naprosto popíraly. Některé z nich se však odehrály až po smrti otce a je tedy pravděpodobné, že v nich silnou roli mohly hrát osobní sympatie snoubenců. U jiných je možné sociální pokles připsat na vrub špatné ekonomické situaci rodiny. Zejména v posledním období, je možné za výrazným poklesem rovných sňatků vidět přelidnění českého venkova. S ohledem na neměnný počet selských gruntů bylo stále těžší najít sobě rovného partnera.

Sňatkové migrace a s nimi bezprostředně související geografický horizont sedláků z Vítkova byly určitým způsobem limitovány. Po celé sledované období let 1700-1850 byly nejběžnější sňatky do pěti kilometrů od vsi, nicméně směrem k roku 1850 narůstá počet vzdálenějších lokalit a je tak možné hovořit o rozšiřujících se horizontech vítkovských sedláků. Výrazný dopad na směřování sňatkových migrací členů selských rodin měla vrchnostenská příslušnost, která s ohledem na polohu Vítkova udávala i směr těchto migrací. Díky tomu směřovala většina sňatkových migrací do nitra schwarzenberských panství. Pokud došlo ke sňatkové migraci mimo rámec panství, byly tyto lokality v drtivé většině případů součástí stejné farnosti jako Vítkov, tedy Štěkně.

Zajímavý fenomén představují venkovské rodinné sňatkové aliance a v jejich rámci uzavírané vícenásobné sňatky. Několik takových případů, spojených nepochybně s jednáním o majetku, se podařilo doložit i v případě vítkovských sedláků. Při jednom takovém dvojitým sňatku došlo ke vzájemnému vzdání se dědických dílů na rodných usedlostech, čímž se do jisté míry vyřešilo zabezpečení tohoto manželství.

Svou roli hrál i věk, kdy mladí lidé vstupovali do manželství. U mužů byl doložen nárůst průměrného věku mezi roky 1700 a 1850 a přesun v rámci jednotlivých věkových skupin směrem nahoru. U žen je sice podobný trend také patrný, nicméně

v menší míře. Nejběžněji se po celé sledované období ženy vdávaly mezi patnáctým a dvacátým rokem života, přičemž v posledním sledovaném období let 1800-1850 došlo k posunu a nejběžněji vstupovaly ženy ze selských rodin do manželství mezi dvaceti a dvaceti pěti lety. Rovněž u dědiců usedlostí byl sňatkový věk nižší, než u ostatních mužů ze selských rodin. Při komparaci údajů z gruntovních knih a matrik oddaných vyplynula zřetelná spojitost mezi převodem usedlosti a sňatkem jejího dědice. Polovina všech sňatků dědiců usedlostí byla uzavřena do jednoho měsíce před nebo po převodu usedlosti.

Studium osudů nedědicích členů selských rodin by vydalo na samostatnou práci. Situaci nejvíce komplikuje pracnost takového výzkumu, kdy je nutné každého jednotlivého sourozence sledovat v soupisech poddaných rok po roce, aby badatel mohl zachytit změny v lokalizaci dotyčného člověka či marginální poznámky, které by se mohly ukázat jako zásadní pro poznání osudů toho či onoho sourozence. Kolik sourozenců si zvolilo řemeslo, které bylo selským rodinám spíše cizí? I když samozřejmě nemálo věcí si dokázal každý sedlák opravit sám, vždyť součástí větších usedlostí bývala i drobná kovářská výheň. Zajímavá by byla rovněž otázka věku, kdy sourozenci opouštěli rodnou usedlost.

Vyučení se řemeslu však nemuselo být jedinou možností, kterou se na cestě za vlastní soběstačností mohl zejména mužský sourozenec nového hospodáře vydat. Vše bylo však do značné míry odvislé od vyplacení dědického podílu, což, jak práce ukázala, bylo záležitostí značně dlouhodobou. Kratší cestou k zisku hospodářství, i kdyby jen v pozici prozatímního hospodáře, byl sňatek s vdovou. Dobrou možností byla rovněž kariéra ve vrchnostenských službách, která mohla pracovitěho a spolehlivěho venkovana zavést až do pro něj nepředstavitelně vzdálené Vídně.

Předkládaný výzkum zodpověděl v úvodu položené otázky, zároveň však otevřel cestu k otázkám novým. Byť je otázka volby mezi nejstarším a nejmladším synem poměrně hojně diskutovaná, tak podrobné výzkumy vyjma západočeského Štáhlavska chybí. Není přeci jen možné, že volba nejmladší syna před rokem 1787 byla obvyklejší jen v některých regionech, zatímco v jiných byla dávána přednost nejstarším potomkům?

Do značné míry otevřeným tématem zůstává uplatňování rodinných strategií při uzavírání sňatkových aliancí s vícečetnými sňatky. Jak časté byly v selském prostředí? Uzavírali je mezi sebou rovněž chalupnické a domkářské rodiny? Jak často? Toto pole

výzkumu problematiky uzavírání manželství nabízí poměrně rozsáhlé a dosud nepříliš využitě pole působnosti.

Velké možnosti pro budoucí výzkum nabízí zejména studium jednotlivých osudů sourozenců nezdědivších usedlost. Toto studium ovšem klade vysoké nároky na množství pramenů a zejména zdlouhavou, ale nutnou tvorbu jednotlivých biografí sourozenců nového hospodáře. Zde se nabízí široké pole využití soupisů poddaných, které poskytují cenné údaje zejména o období dospívání jednotlivých sourozenců. Odcházel sourozenský po převodu usedlosti mimo rodnou ves? Jak daleko odcházeli? Kolik z nich našlo uplatnění v řemeslné výrobě? Vrátili se někteří z nich zpět do rodné vsi? Samozřejmě se nabízí i množství otázek, na které lze díky výpovědní hodnotě evidenčních pramenů jen těžko nalézt odpověď. Navštěvovali sourozenci svého bratra hospodáře, sestru hospodyně? Jaké mezi nimi byly vztahy? Jak do sourozeneckých vztahů zasahovalo zdlouhavé vyplácení tolik potřebných dědických podílů?

Nastíněné možnosti dalšího výzkumu by pomohly odhalit mnohé ze zatím neznámých kapitol dějin českého venkova. Jejich zpracování by nepochybně mohlo otevřít nespočet dalších perspektiv výzkumů spojených s držbou usedlosti jako základního pilíře selské rodiny a identity.

6. Seznam pramenů a literatury

6.3. Prameny vydané:

SOMMER, Johann Gottfried, *Das Königreich Böhmen. Prachiner Kreis*, Praha 1840.

HAAS, Antonín (ed.), *Berní rula. Sv. 27., Kraj Prácheňský I*, Praha 1954.

HAAS, Antonín (ed.), *Berní rula. Sv. 28., Kraj Prácheňský II*, Praha 1954.

6.4. Prameny nevydané:

Národní archiv Praha

Tereziánský katastr, Praha

sign. (f) 2545

Státní oblastní archiv Plzeň

Sbírka matrik Západočeského kraje

FÚ Kašperské Hory

kniha č. 8 1764-1793

kniha č. 17 1659-1724

kniha č. 19 1725-1765

FÚ Rejštejn

kniha č. 4 1783-1797

kniha č. 10 1783-1832

Státní oblastní archiv Třeboň

Sbírka matrik Jihočeského kraje

FÚ Bavorov

kniha č. 30 1784-1884

FÚ Bílsko

kniha č. 5 1785-1811

FÚ Heřmaň

kniha č. 2 1748-1785

kniha č. 3 1785-1827

kniha č. 12 1805-1876

FÚ Horní Záhoří

kniha č. 14 1865-1921

FÚ Jinín

kniha č. 4 1717-1733

kniha č. 5 1734-1759

kniha č. 7 1759-1784

FÚ Kestřany

kniha č. 1 1663-1700

kniha č. 2 1712-1738

kniha č. 3 1739-1784

kniha č. 5 1784-1820

kniha č. 6 1800-1819

kniha č. 12 1784-1828

kniha č. 13 1828-1856

FÚ Myšenec

kniha č. 1 1784-1850

FÚ Nicov

kniha č. 1 1787-1831

kniha č. 4 1787-1831

kniha č. 6 1858-1902

kniha č. 7 1787-1831

kniha č. 8 1832-1858

kniha č. 9 1858-1909

FÚ Písek

kniha č. 8 1743-1750

kniha č. 42 1879-1891

FÚ Radomyšl

kniha č. 6 1806-1823

kniha č. 16	1806-1836
kniha č. 17	1837-1861
kniha č. 18	1862-1894
<i>FÚ Skočice</i>	
kniha č. 9	1808-1925
<i>FÚ Stachy</i>	
kniha č. 3	1813-1838
kniha č. 10	1814-1865
<i>FÚ Štěkeň</i>	
kniha č. 1	1687-1763
kniha č. 2	1739-1770
kniha č. 3	1748-1770
kniha č. 4	1771-1790
kniha č. 5	1791-1811
kniha č. 6	1806-1829
kniha č. 11	1791-1811
kniha č. 12	1812-1832
kniha č. 15	1791-1817
kniha č. 16	1817-1832
kniha č. 17	1833-1851
kniha č. 18	1851-1895
<i>FÚ Vacov</i>	
kniha č. 3	1702-1726
kniha č. 4	1727-1761
<i>FÚ Vodňany</i>	
kniha č. 2	1680-1756
kniha č. 33	1784-1911

FÚ Zdikovec

kniha č. 1	1756-1780
kniha č. 2	1781-1802
kniha č. 26	1780-1818

Velkostatek Protivín

kniha č. 72	1566-1602
kniha č. 73	1630-1659
kniha č. 74	1652-1700
kniha č. 110	1700-1704
kniha č. 127	(1696) 1705-1850 (1883)
kniha č. 146	1621
kniha č. 147	1652
kniha č. 259	1673
kniha č. 260	1675
kniha č. 261	1679
kniha č. 262	1718
kniha č. 263	1719
kniha č. 264	1720
kniha č. 265	1721
kniha č. 266	1722
kniha č. 267	1723
kniha č. 268	1724
kniha č. 269	1725
kniha č. 270	1726
kniha č. 271	1727
kniha č. 272	1728
kniha č. 273	1729
kniha č. 274	1730
kniha č. 284	1700
kniha č. 285	1701
kniha č. 286	1702
kniha č. 287	1703
kniha č. 288	1704

kniha č. 289	1705
kniha č. 290	1706
kniha č. 291	1707
kniha č. 292	1708
kniha č. 293	1710
kniha č. 308	1712
kniha č. 309	1713
kniha č. 310	1714
kniha č. 311	1715
kniha č. 312	1716
kniha č. 313	1717
kniha č. 314	1718
kniha č. 315	1719
kniha č. 316	1720
kniha č. 317	1721
kniha č. 318	1722
kniha č. 319	1723
kniha č. 320	1724
kniha č. 321	1725
kniha č. 322	1726
kniha č. 323	1727
kniha č. 324	1728
kniha č. 325	1729
kniha č. 327	1731
kniha č. 328	1732
kniha č. 329	1733
kniha č. 330	1734
kniha č. 331	1735
kniha č. 332	1736
kniha č. 333	1737
kniha č. 334	1738
kniha č. 335	1739
kniha č. 336	1740
kniha č. 337	1741

kniha č. 338	1742
kniha č. 339	1743
kniha č. 340	1744
kniha č. 341	1745
kniha č. 342	1746
kniha č. 343	1747
kniha č. 344	1748
kniha č. 345	1749
kniha č. 346	1750
kniha č. 347	1751
kniha č. 348	1752
kniha č. 349	1753
kniha č. 350	1754
kniha č. 351	1755
kniha č. 352	1756
kniha č. 353	1757
kniha č. 354	1758
kniha č. 355	1759
kniha č. 356	1760
kniha č. 357	1761
kniha č. 358	1762
kniha č. 359	1763
kniha č. 360	1764
kniha č. 361	1765
kniha č. 362	1766
kniha č. 363	1767
kniha č. 364	1768
kniha č. 365	1769
kniha č. 366	1770
kniha č. 367	1771
kniha č. 368	1772
kniha č. 369	1773
kniha č. 370	1774
kniha č. 371	1775

kniha č. 372	1776
kniha č. 373	1777
kniha č. 374	1778
kniha č. 375	1779
kniha č. 376	1780
kniha č. 377	1781
kniha č. 378	1782
kniha č. 379	1783
kniha č. 380	1784
kniha č. 381	1785
kniha č. 382	1786
kniha č. 383	1787
kniha č. 384	1788
kniha č. 385	1789
kniha č. 386	1790
kniha č. 387	1791
kniha č. 388	1792
kniha č. 389	1793
kniha č. 390	1794
kniha č. 391	1795
kniha č. 392	1796
kniha č. 393	1797
kniha č. 394	1798
kniha č. 395	1799
kniha č. 456	1701-1723
kniha č. 458	1739-1766
kniha č. 944	1801
kniha č. 945	1802
kniha č. 946	1803
kniha č. 947	1804
kniha č. 948	1805
kniha č. 949	1808
kniha č. 950	1810
kniha č. 951	1811

kniha č. 952	1812
kniha č. 953	1813
kniha č. 954	1814
kniha č. 955	1815
kniha č. 956	1816-1817
kniha č. 957	1818
kniha č. 958	1820-1821
kniha č. 959	1822-1823
kniha č. 960	1824-1825
kniha č. 961	1826-1827
kniha č. 962	1828-1830

Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Český Krumlov

Velkostatek Prášily-Dlouhá Ves

kniha č. 10	1768-1792
kniha č. 11	1792-
kniha č. 12	-1876
kniha č. 29	1666-1736
kniha č. 31	1736-1767

6.5. Literatura

BEK, Augustin, *Můj rodopisný zápisník*, Praha 1939.

BEK, Augustin, *Rodopis v praxi*, Praha 1941.

BEK, Augustin, *Rodopisný zápisník*, Praha 1938.

BENEŠ František, *O rodopisném bádání a jeho významu pro dějiny celonárodní*.
Sborník jednoty starých českých rodů 10, 1931.

ČÁŇOVÁ, Eliška, *Rekonstrukce rodin (příspěvek k metodice historicko-demografického výzkumu)*, Archivní časopis 33, 1983, s. 17-23.

ČECHOVÁ, Gabriela a kol., *Soupis starých pozemkových knih*, AČ 10, 1961, s. 6-16.

ČERVENÝ, Václav – ČERVENÁ, Jarmila, *Berní rula. Generální rejstřík ke všem svazkům (vydaným i dosud nevydaným) berní ruly z roku 1654 doplněný (tam, kde se nedochovaly) o soupis poddaných z roku 1651. 1. svazek / A-L*, Praha 2003.

ČERVENÝ, Václav – ČERVENÁ, Jarmila, *Berní rula. Generální rejstřík ke všem svazkům (vydaným i dosud nevydaným) berní ruly z roku 1654 doplněný (tam, kde se nedochovaly) o soupis poddaných z roku 1651. 2. svazek / M-Ž*, Praha 2003.

DIBELKA, Jaroslav, *Obranné strategie mužů a žen obviněných ze smilstva a cizoložství. Panství Třeboň na přelomu 17. a 18. století*, České Budějovice 2013.
(= Monographia historica 12).

DÜLMEN, Richard van, *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích. Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*, Praha 2003.

DÜLMEN, Richard van, *Historická antropologie. Vývoj. Problémy. Úkoly*, Praha 2002.

ELZNIC, Václav, *Stupně krevního příbuzenství a dědictví našich předků*, Zpravodaj klubu genealogů a heraldiků Ostrava – Dům kultury Vítkovice 37 – 38, s. 12 -19.

ELZNIC, Václav, *Glosář pro rodopisce a kronikáře*, Praha 1978.

EXELOVÁ, Zdeňka, *Několik poznámek ke Koldínovu zákoníku*, Diplomová práce PrF MU v Brně, Brno 2007.

FIALOVÁ, Ludmila – HORSKÁ, Pavla – KUČERA, Milan – MAUR, Eduard, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996.

- FRÖHLICH, Jiří, *Zaniklé švamberské a schwarzenberské hospodářské objekty v extravilánu Kestřan*, Výběr 44, 2007.
- FRÖHLICH, Jiří, *Zaniklé švamberské a schwarzenberské hospodářské objekty v extravilánu Kestřan*, Výběr 44, 2007, s. 24-31.
- GREGOROVÁ, Hana, *Pozemkové knihy pražské metropolitní kapituly v 16. a 17. století. Pramen ke sledování zatížení poddaných*, SAP 29, 1979, s. 277-318.
- GRULICH, Josef – SKOŘEPOVÁ, Markéta, *Rodinná kontinuita a venkovské hospodářství. Držba poddanských usedlostí v 17. až 19. století jako historiografický problém*, ČČH 113, 2015, s. 50-75.
- GRULICH, Josef – SKOŘEPOVÁ, Markéta, *Cesta z Pelhřimova do Benátek a zpět za 941 dní. Vandr Václava Pokorného v letech 1827-1829*, HD 37, 2013, č. 2, s. 169-193
- GRULICH, Josef – ZEITLHOFER, Hermann, *Migrace jihočeského obyvatelstva v období před třicetiletou válkou a po jejím skončení*, HD 22, 1998, s. 79-105.
- GRULICH, Josef, *Dědická praxe a migrace na jihu Čech v 17. a 18. století*, Historický obzor 15, č. 1/2, 2004, s. 36-45.
- GRULICH, Josef, *Hospodáři na Chýnovsku v druhé polovině 17. století*, JSH 63, 1994, s. 44-54.
- GRULICH, Josef, *Migrace českobudějovického obyvatelstva ve světle propouštěcích listů (1756-1770)*, in: Milan Myška (ed.), *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Profesoru Lumíru Dokoupilovi k sedmdesátinám*, Ostrava 2005, s. 55-72.
- GRULICH, Josef, *Migrace městského a vesnického obyvatelstva. Farnost České Budějovice 1750-1824*, České Budějovice 2013 (= Monographia historica 13).
- GRULICH, Josef, *Migrační teorie, integrační procesy a evropské dějiny migrací*, ČČH 111, 2013, s. 378-406.
- GRULICH, Josef, *Motivace migrací a mobility venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 17.-18. století*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (=Opera Historica 12)
- GRULICH, Josef, *Okolnosti změn vlastnických poměrů v poddanském prostředí. (Situace na jihočeském panství Chýnov v rozmezí let 1625-1795)*, in: Marie Koldinská (ed.), *Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi*, Praha 2003, s. 108-128.

- GRULICH, Josef, *Poddanská nemovitost a dědické právo na Tábořsku. Vřesecká rychta v letech 1625-1825*, JSH 65, 1996, s. 34-42.
- GRULICH, Josef, *Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16. – 18. století*, České Budějovice 2008.
- GRULICH, Josef, *Převody poddanských nemovitostí a migrace obyvatelstva na jihu Čech. Situace na Chýnovsku v druhé polovině 17. a 18. století*, in: Studie k sociálním dějinám. = Studien zur Sozialgeschichte. Konference Sociální dějiny českých zemí v 18., 19. a 20. století (Praha, 10. a 11. 10. 2000). = Konferenz Sozialgeschichte der böhmischen Länder (Prag 10. und 11. 10. 2000), Kutná Hora 2001, s. 117-136.
- GRULICH, Josef, *Sňatkové migrace na jihu Čech (1750-1824)*, in: Eduard Maur – Josef Grulich, *Dějiny migrací v českých zemích v novověku*, Praha 2006, s. 19-72.
- GRULICH, Josef, *Zkoumání „maličností“ (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie)*, ČČH 99, 2001, s. 519-546.
- HAAS, Antonín, *Vývoj osídlení Královského Hvozdu ve světle starších urbářů a zemských katastrů 1617-1837*, MZK 8, 1971, s. 79-95.
- HANZAL, Josef, *Současný stav a výsledky studia českých pozemkových knih*, SAP 14, 1964, s. 39-54.
- HAUBERTOVÁ, Květoslava – HOFMANN, Gustav – LEŠICKÝ, Ladislav (edd.), *Soupis západočeských urbářů. 2. polovina 13. století – 1773*, Plzeň 1993.
- HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2004³.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007
- HOLAKOVSKÝ, Milan, *Finanční hospodaření na selských gruntech v předbělohorských jižních Čechách*, JSH 62, 1993, s. 70-92.
- HOLÝ, Vladimír, *Královský Hvozd na Šumavě před třicetiletou válkou*, Domažlice 2008.
- HOLÝ, Vladimír, *Královský Hvozd na Šumavě ve světle zpráv komisí z let 1617 a 1618*, Výběr 15, 1978, s. 150-153.
- HONC, Jaroslav, *Páni českých Králováků a Královského Hvozdu*, GHJ 27, č. 3, 2007, s. 19-39.
- HONC, Jaroslav, *Možnosti a cíle české kvantitativní genealogie a heraldiky*, GHJ, ř. 4, seš. 1, 1976, s. 1-13.

- HONCOVÁ, Jaroslava, *Genealogie a sociologie*, Zpravodaj Klubu genealogů a heraldiků Ostrava 2, 5. roč., 1983, s. 33-35.
- HONCOVÁ, Jaroslava, *K metodě genealogického studia zemědělských rodin v českých zemích za kapitalismu a socialismu*, in: II. setkání genealogů a heraldiků. Ostrava 15. – 16. 10. 1983. Sborník příspěvků, Ostrava 1984, s. 76-79.
- HOPERNIAK, Vladimír, *Střední Šumava*, Praha – Litomyšl 2007.
- HORNÍČEK, Ignác, *Kniha o rodopisu. Praktické uvedení do rodopisu s přílohou o obecních kronikách*, Vyškov 1939.
- HORSKÁ, Pavla, *Rodinná strategie ve vesnici Záblatí na třeboňském panství (1661-1820)*, HD 17, 1993, s. 131-152.
- HORSKÁ, Pavla – KUČERA, Milan – MAUR, Eduard – STLOUKAL, Milan, *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*, Praha 1990.
- HORSKÝ, Jan – NEŠPOR, Zdeněk R., *Historická antropologie? Metodologické problémy a paradoxy na pomezí dějepisectví, sociologie a sociální antropologie*, Kuděj 6, 2004, č. 1, s. 61-81.
- HORSKÝ, Jan – SELIGOVÁ, Markéta, *Rodina našich předků*, Praha 1997.
- HRUBÝ, František, *Selské a panské inventáře v době předbělohorské*, ČČH 33, 1927, s. 21-58.
- CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František (edd.), *Tereziánský katastr český. Svazek 2. Rustikál (kraje K-Ž)*, Praha 1966
- CHOCHOLÁČ, Bronislav, *O studiu pozemkových knih*, SPFFBU C – 40, 1993, s. 51-61.
- CHOCHOLÁČ, Bronislav, *Poddaní na venkově*, in: Tomáš Borovský – Bronislav Chocholáč – Pavel Pumpr (edd.), *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007, s. 292-336.
- CHOCHOLÁČ, Bronislav, *Selské peníze. Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a v 17. století*, Brno 1999.
- CHOCHOLÁČ, Bronislav, *Soudní znalci, notáři či spekulanti? Role rychtářů na západní Moravě v 16. a 17. století*, in: Tomáš Borovský – Libor Jan – Martin Wihoda (edd.), *Ad vitam et honorem, profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 753-759.
- JANÁČEK, Josef – LOUDA, Jiří, *České erby*, Praha 1988.

- JANČÁREK, Petr, *Sňatky v Zubrnících v 19. století. Zpráva o archivním průzkumu*, HD 19, 1994, s. 167-178.
- JIRÁSEK, Jiří, *Urbáře jako pramen pro poznání pobělohorské vesnice*, ČMM 79, 1960, s. 112-128.
- JIRÁSKOVÁ, Šárka, *Demografický vývoj farnosti Zdechovice v letech 1790-1899*, HD 36, 2009, s. 109-144.
- KALNÝ, Adolf, *Soupis urbářů jihočeských archivů 1378-1773 I-II*, České Budějovice 1976.
- KALOUSEK, Josef, *Řády selské a instrukce hospodářské 1791 – 1850*, Archiv český 25, Praha 1910.
- KLÁŠTERSKÁ-VELKOVÁ, Alice, *Forma sociálního zabezpečení na vesnice v 18. a 1. polo-vině 19. století (Výměnek v pozemkových knihách vesnice Kůty u Štáhlav)*, HD 21, 1997, s. 93-131.
- KLÁŠTERSKÁ-VELKOVÁ, Alice, *Výběr partnera a sňatkový věk dědiců venkovských usedlostí na Štáhlavsku a jejich sourozenců v 18. a na počátku 19. století*, HD 22, 1998, s. 145-168.
- KOBLASA, Pavel – KOVÁŘ, Daniel, *Panská sídla jižních Čech. 433 hradů, zámků a tvrzí*, České Budějovice 2003.
- Kolektiv autorů, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1998.
- KOUMAR, Jiří, *„Má doplaceno a žádnému nic nedluží.“ Aspekty transakce s poddanskou nemovitostí na mělnickém panství v 17. století*, Disertační práce na FF UK, Praha 2010.
- KOUMAR, Jiří, *Venkovští rychtáři a vesnická samospráva na panství Mělník v 17. století (ve světle studia pozemkových knih)*, in: Dalibor Státník (ed.), *Vlastivědný sborník Mělnicka*, Mělník 2013, s. 116-140.
- KOUMAR, Jiří, *Vesnice mělnického panství po třicetileté válce*, *Confluens - sborník historických a vlastivědných prací z Mělnicka*, roč. 1, č. 1, 2005, s. 51-70.
- KOZÁK, Václav, *Hlasy pokolení. Příručka rodopisného pracovníka*, Mladá Boleslav 1941.
- KRISTEN, Zdeněk, *Úkoly českého rodopisu*, *Časopis rodopisné společnosti československé v Praze* 12, 1940, s. 1-5.
- KŘIVKA, Josef, *Význam poddanských seznamů pro demografické bádání*, HD 4, 1970, s. 50-58.

- LEDNICKÁ, Blanka, *Sestavte si rodokmen. Pátráme po svých předcích*, Praha 2012.
- MANDÁK, František, *Stachy. Nahlédnutí do minulosti, zeměpisný obraz obce*, Stachy 2011.
- MAREČKOVÁ, Marie, *Příručka praktické genealogie. Jak sestavit rodokmen*, Praha – Litomyšl 2004.
- MAUR, Eduard, *Církevní matriky jako historický pramen (se zvláštním přihlédnutím k historické demografii)*, SAP 20, 1970, s. 425-457.
- MAUR, Eduard, *Das bäurliche Erbrecht und die Erbschaftspraxis in Böhmen im 16.-18. Jahrhundert*, HD 20, 1996, s. 93-118.
- MAUR, Eduard, *Historická demografie a genealogie*, GHJ, ř. 3, seš. 4, 1974, s. 4-7.
- MAUR, Eduard, *Metoda rekonstrukce rodin v historické demografii*, D 24, 1982, s. 101-102.
- MAUR, Eduard, *Na okraj francouzských metod historickodemografického bádání*, HD 2, 1968, s. 72-83.
- MAUR, Eduard, *O počátcích a vývoji církevních matrik se zvláštním zřetelem k českým poměrům*, HD 3, 1969, s. 4-19
- MAUR, Eduard, *Paměť hor. Šumava, Říp, Blaník, Hostýn, Radhošť*, Praha 2006.
- MAUR, Eduard, *Vývoj matričního zápisu v Čechách*, HD 6, 1972, s. 40-58.
- MAUR, Eduard, *Základy historické demografie*, Praha 1978.
- MELKESOVÁ, Miroslava, *Církevní matriky českých zemí v pozornosti badatelů*, HD 32, 2008, s. 5-56.
- MRÁZKOVÁ, Jana, *„Přislibujou sobě věrnost, lásku a upřímnost až do smrti zachovati.“ Vliv rodiny a „přátel“ na volbu životního partnera – panství Třeboň na konci 18. a počátkem 19. století*, HD 29, 2005, s. 53-107.
- PEREMSKÁ, Lenka, *Váš rodokmen krok za krokem*, Brno 2013.
- PEŠEK, Jiří, *Pozůstalostní inventáře jako pramen poznání kultury každodenního života*, in: Václav Bůžek (ed.), *Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době*, České Budějovice 1991 (=Opera historica 1), s. 30-42.
- PETERKA, Josef, *Cesta k rodinným kořenům. Praktická příručka občanské genealogie*, Praha 2006.
- PETRÁŇ, Josef, *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*, Praha 2011.

- PILNÁČEK, Josef, *Rody a znaky staré Moravy*, Brno 1983.
- PILNÁČEK, Josef, *Rody starého Slezska*, Jilové u Prahy 1969.
- PILNÁČEK, Josef, *Staromoravští rodové*, Vídeň 1930.
- POHANKA, Henry Camillo, *Po stopách vlastních předků*. Litvínov 2009
- POHANKA, Henry Camillo, *Sám proti toku času aneb S geneologií k vlastním kořenům*, Litvínov 2002.
- POLIŠENSKÝ, Josef, *Genealogie, rodopis v její dnešní podobě*, GHL, ř. 3, seš. 1, 1974, s. 3-7.
- PROFOUS, Antonín – SVOBODA, Jan, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl IV. S-Ž*, Praha 1957.
- PROCHÁZKA, Vladimír, *Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století*, Praha 1963.
- PROCHÁZKA, Vladimír, *Nejstarší česká vesnická pozemková kniha, ČSPS 68*, 1960, s. 81-83.
- PSÍKOVÁ, Alena, *Rodové katastry uložené ve státním archívu v Třeboni*, HD 8, 1983, s. 75-80.
- ŘEZNÍČEK, Jan, *Soupis českých a moravských urbářů*, AČ 22, 1972, s. 73-86
- ŘÍČAŘ, Kristoslav, *Občanská genealogie. Základy rodopisné práce*, Praha 2000.
- ŘÍČAŘ, Kristoslav, *Rodokmen. Objevte tajemství vašeho rodu*, Praha 2013.
- ŘÍČAŘ, Kristoslav, *Úvod do genealogie. Kdo jsou moji předkové a odkud přišli?*, Praha 1995.
- SALABA, Josef, *Příspěvky ke kritice urbářů, pozemkových knih a jiných knih, katastrů, map, starých účtů atd.*, Selský archiv 14, 1921, s. 1-31; Selský archiv 15, 1922, s. 1-16; Selský archiv 16, 1923, s. 1-44.
- SALABA, Josef, *Příspěvky k dějinám selského práva dědického v 17. století*, ČČH 12, 1906, s. 191-197.
- SELIGOVÁ, Markéta, *Geografická mobilita poddaného obyvatelstva v první polovině 18. století ve světle poddanských seznamů*, HD 28, 2004, s. 55-109.
- SCHLUMBOHM, Jürgen, *Lebensläufe, Familien, Höfe. Die Bauern und Heuerleute des Osnabrückischen Kirchspiels Belm in proto – industrieller Zeit, 1650-1860*, Göttingen 1997.

- SKOŘEPOVÁ, Markéta, *Ovdovění a osiřené ve venkovské společnosti. Panství Nový Rychnov, 1785-1855*, Disertační práce Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2015.
- SKOŘEPOVÁ, Markéta, *Vdovství v tradiční venkovské společnosti (Přehled bádání)*, HD 35, 2011, s. 1-31; TÁŽ, *Osiřelé děti ve venkovské společnosti. Směry zahraniční historiografie a inspirace pro české bádání*, HD 37, 2013, s. 51-78.
- SKOŘEPOVÁ, Markéta, *Vdovy a vdovství ve venkovské společnosti. Panství Nový Rychnov v první polovině 19. století*. Rigorózní práce Historického ústavu FF JU České Budějovice 2010.
- SKOŘEPOVÁ, Markéta, *Venkovské vdovy a jejich postavení v rámci rodinných a sociálních struktur. Situace na panství Nový Rychnov v první polovině 19. století*, Diplomová práce Historického ústavu FF JU České Budějovice 2009.
- SKOŘEPOVÁ, Markéta, *Veselé vdovy? Sňatek jako životní strategie ovdovělých venkovských žen (Jižní Čechy, 1. polovina 19. století)*, in: Ondřej Felcman (ed.), *Historie 2008. Sborník prací ze 14. celostátní studentské vědecké konference konané 5. a 6. března 2009 v Hradci Králové, Hrade Králové 2010*, s. 175-198;
- SMOLKOVÁ, Anna, *Vznik a vývoj fondu panství a velkostatku Protivín, jeho pořádání, archivní uložení a dosavadní badatelské využití*, *Archivum Trebonense* 7, 1991, s. 30-70.
- SOUKUP, Josef, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 33. Politický okres písecký*, Praha 1910.
- SRB, Josef, *Využití rodopisné studie pro historickou demografii*, D 11, 1969, s. 125-131.
- STACH, Jiří – HOLÝ, Vladimír, *Počátky stašské rychty*, in: Vladimír Holý (ed.), *Naše Šumava 1*, Sušice 1969, s. 23-32.
- STACH, Jiří, *Jména po chalupě na Stašsku k r. 1837*, ZMK 1970, č. 4-5, s. 638-657.
- STACH, Jiří, *K jménům rychet Královského hvozdu*, ZMK, 1971, č. 1-2, s. 420-423;
- STACH, Jiří, *Královský hvozď do začátku 17. století*, *Výběr* 7, 1971, s. 201-203;
- STACH, Jiří, *O hejtmanech a vrchních rychtářích na Stašsku*, *Výběr* 25, 1988, s. 47-48;
- STACH, Jiří, *Osídlování stašské rychty v 18. století*, JSH 41, 1972, č. 3, s. 132-133.
- STACH, Jiří, *Stachovsko v r. 1713*, *Výběr* 6, 1970, s. 13-17.
- STACH, Jiří, *Stašsko ve světle starých katastrů. Berní rula z roku 1654*, *Výběr* 7, 1971, s. 16-18.
- STACH, Jiří, *Významní stašští rychtáři*, *Výběr* 26, 1989, s. 51-52.

- STACH, Jiří, *Změny jmen na Stašsku v 17. a 18. století*, Výběr 6, 1970, 16-19
- STARA, Alois Karel, *Vývoj vojenství v českých zemích z pohledu genealoga*, in: Václav Hásek a kol. (edd.), *Sborník učebních textů kurzu pro pokročilé rodopisce*, Praha 2007, s. 225-248.
- STEJSKALOVÁ, Jana, *Kšaft jako pramen pro studium kulturní úrovně měšťanské domácnosti*, in: Václav Bůžek (ed.), *Kultura každodenního života českých a moravských v předbělohorské době*, České Budějovice 1991 (=Opera historica 1), s. 74-80.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka, „...*Neboť je léto a milo vandrovati*“. *Vandrovní tovaryši a státní intence*, in: Bronislav Chocholáč – Jiří Malíř (edd.), *Pocta Janu Janákoví: Předsedovi Matice moravské, profesorovi Masarykovy univerzity věnují k sedmdesátinám jeho přátelé a žáci*, Brno 2002, s. 345-354.
- SVOBODA, Ladislav – ÚLOVEC, Jiří – CHOTĚBOR, Petr, *Encyklopedie českých tvrzí. II. díl K-R*, Praha 2000.
- SVOBODA, Vladimír, *Minimum o rodokmenu*, Praha 1998.
- ŠEBÁNEK, Jindřich – FIALA, Zdeněk – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka (edd.), *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1984
- ŠTARHA, Ivan, *K soupisu pozemkových knih v Jihomoravském kraji*, AČ 17, 1967, s. 200-205.
- ŠTEFANOVÁ, Dana, *Erbschaftspraxis, Besitztransfer und Handlungsspielräume von Untertanen in der Gutsherrschaft. Die Herrschaft Frýdlant in Nordböhmen, 1558-1750*, Wien – München 2009.
- ŠTEFANOVÁ, Dana, *K aspektům role příbuzenských vztahů a majetkových transakcí. Situace na frýdlantském panství v letech 1558 – 1750*, HD 22, 1998, s. 107-144.
- VELKOVÁ, Alice, *Forma sociálního zabezpečení na vesnici v 18. a v první polovině 19. století. Výměnek v pozemkových knihách vesnice Lhůty a Štáhlav*, HD 21, 1997, s. 95-132.
- VELKOVÁ, Alice, *Krutá vrchnost ubozí poddaní? Proměny venkovské rodiny a společnosti v 18. století a první polovině 19. století na příkladu západočeského panství Štáhlavy*, Praha 2009.

- VELKOVÁ, Alice, *Migrace a životní cyklus venkovského obyvatelstva na Štáhlavsku v letech 1750-1850*, in: Eduard Maur – Josef Grulich (edd.), *Dějiny migrací v českých zemích v novověku*, Praha 2006, s. 73-98.
- VELKOVÁ, Alice, *Proměna chápání majetkových zájmů v rodinách držitelů venkovských usedlostí v letech 1650-1850*, in: Eduard Maur – Alice Velková (edd.), *Rodina a domácnost v 16.-20. století*, Praha 2010, s. 51-68.
- VELKOVÁ, Alice, *Sebevědomé či zoufalé? Vdovy hospodařící na venkovských usedlostech v první polovině 19. století*, in: Milan Vojáček (ed.), *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 23.-24. listopadu 2006 Národním archivem ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy, Praha 2007, s. 321-340.
- VELKOVÁ, Alice, *Složení domácností a problematika čelední služby na panství Štáhlavy počátkem 19. století*, in: Marie Koldinská – Alice Velková (edd.), *Historik zapomenutých dějin*. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi, Praha 2003, s. 140-161.
- VELKOVÁ, Alice, *Spor o prestiž. Pozadí staroplzenecké rebelie*, *Kuděj* 7, č. 1-2, 2005, s. 49-59.
- VELKOVÁ, Alice, *Staré ženy ve venkovské společnosti na přelomu 18. a 19. století*, in: Zdeněk Hojda (ed.), *Vetché stáří nebo zralý věk moudrosti? Sborník příspěvků z 28. ročníku symposia k problematice 19. století*. Plzeň, 28. února – 1. března 2008, Praha 2009, s. 204-224.
- VELKOVÁ, Alice, *Výběr partnera a sňatkový věk dědiců venkovských usedlostí na Štáhlavsku a jejich sourozenců v 18. a na počátku 19. století*, *HD* 22, 1998, s. 145-168.
- VELKOVÁ, Alice, *Výzkum sociální mobility na příkladu osob narozených v letech 1791-1800 na panství Štáhlavy*, *HD* 27, 2003, s. 173-224
- VELKOVÁ, Alice, *Zásahy státu do vztahu mezi vrchností a poddanými a jejich dopad na vesnickou rodinu na přelomu 18. a 19. století*, *ČNM – řada historická*, 1999, s. 53-72.
- VOLF, Miloslav, *Výsledky soupisu gruntovních knih ve Středočeském kraji*, *SAP* 16, 1966, s. 50-127
- VOLF, Miloslav, *Vývoj gruntovní knihy ve světle zákonů a hospodářských instrukcí*, *Zprávy Archivu země české* 8, 1939, s. 41-108.

ZEITLHOFER, Hermann, *Besitzwechsel und sozialer Wandel. Lebensläufe und sozioökonomische Entwicklungen in südlichen Böhmerwald, 1640-1680*, Wien-Köln-Weimar 2014.

ZEITLHOFER, Hermann, *Headship Succession and Retirement in South Bohemia. 1640-1840*, in: D. R. Green – A. Owens (edd.), *Family welfare: Gender, Property and Provision Since the Seventeenth Century*, Westport 2004.

7. Seznam zkratek

Periodika

AČ	Archivní časopis
ČČH	Český časopis historický
ČDV	Časopis pro dějiny venkova
ČL	Český lid
ČMM	Časopis matice moravské
ČNM	Časopis národního muzea
ČSPS	Časopis společnosti přátel starožitností
D	Demografie
GHL	Genealogické a heraldické listy
HD	Historická demografie
JM	Jižní Morava
JSH	Jihočeský sborník historický
Kuděj	Kulturní dějiny
MZK	Minulostí Západočeského kraje
SAP	Sborník archivních prací
SNM	Sborník národního muzea
SPFFBU	Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity
SSD	Studie k sociálním dějinám
Výběr	Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích (do roku 1993) Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech (od roku 1994)
ZMK	Zpravodaj místopisné komise při ČSAV

Názvy institucí

NA	Národní archiv
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
PrF UK	Právnická fakulta Univerzity karlovy
FF MU	Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně
FF JCU	Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Názvy archivních fondů

FÚ	Farní úřad
Vs	Velkostatek

Jiné

cca	circa
č.	číslo
čp.	číslo popisné
ed.	editoval
edd.	editovali
fol.	folio
inv. č.	inventární číslo
kol.	kolektiv
N	narození
Nro.	numero
Nro.C.	číslo popisné
O	oddání
pag.	pagina
ř.	řada

s.	strana
seš.	sešit
sign.	signatura
tzv.	takzvaný
Z	zemřelí

8. Seznam tabulek, grafů a rodokmenů v textu

8.1. Seznam tabulek v textu

1. Tabulka č. 1: Rozložení pozemkového majetku mezi jednotlivé hospodáře ve vsi Vítkov
2. Tabulka č. 2: Vývoj počtu obyvatel evidovaných ve vsi Vítkov (1675-1825)
3. Tabulka č. 3: Vztah nastupujícího hospodáře k hospodáři předešlému, Vítkov (1700-1850)
4. Tabulka č. 4: Pořadí dle narození u synů nastoupivších po svém otci na usedlost, Vítkov (1700-1850)
5. Tabulka č. 5: Způsob získání usedlosti cizí osobou, Vítkov (1700-1850)
6. Tabulka č. 6: Délka života hospodáře po předání usedlosti, Vítkov (1700-1850)
7. Tabulka č. 7: Věk hospodáře při konci hospodaření, Vítkov (1700-1850)
8. Tabulka č. 8: Věk hospodáře při zisku usedlosti, Vítkov (1700-1850)
9. Tabulka č. 9: Věk synů při nástupu na usedlost otce, Vítkov (1700-1850)
10. Tabulka č. 10: Délka držby selských usedlostí, Vítkov (1700-1850)
11. Tabulka č. 11: Sociální homogamie sňatků příslušníků selských rodin, (Vítkov 1700-1850)
12. Tabulka č. 12: Sociální homogamie prvních manželství dědiců/ček selských usedlostí, Vítkov 1700-1850
13. Tabulka č. 13: Vzdálenost mezi bydlišti snoubenců, Vítkov 1700-1850
14. Tabulka č. 14: Patrimoniální homogamie sňatků členů selských rodin, Vítkov 1700-1850
15. Tabulka č. 15: Nejčastější lokality v rámci panství Schwarzenbergů spjaté se sňatkovou migrací členů selských rodin, Vítkov 1700-1850
16. Tabulka č. 16: Sňatkový věk mužských členů selských rodin, Vítkov 1700-1850
17. Tabulka č. 17: Sňatkový věk ženských členů selských rodin, Vítkov 1700-1850
18. Tabulka č. 18: Souvislost sňatku dědice usedlosti s převodem, Vítkov 1700-1850
19. Tabulka č. 19: Hospodáři na Talafousovském gruntě (1750-1850)

20. Tabulka č. 20: Hospodáři na králováckém dvorci čp. 143 ve Staších (1750-1850)

8.2. Seznam rodokmenů v textu

1. Rodokmen č. 1: Rodokmen rodiny Winter z Krousova čp. 143
2. Rodokmen č. 2: Rodokmen rodiny Talafous a Wolf neb Talafous

8.3. Seznam grafů v textu

1. Graf č. 1: Délka držby selských usedlostí, Vítkov 1700-1850

9. Seznam příloh

9.1. Tabulky

1. Hospodáři na usedlosti čp. 1, Vítkov (1700-1850)
2. Hospodáři na usedlosti čp. 2, Vítkov (1700-1850)
3. Hospodáři na usedlosti čp. 3, Vítkov (1700-1850)
4. Hospodáři na usedlosti čp. 4, Vítkov (1700-1850)
5. Hospodáři na usedlosti čp. 7, Vítkov (1700-1850)
6. Hospodáři na usedlosti čp. 8, Vítkov (1700-1850)
7. Hospodáři na usedlosti čp. 9, Vítkov (1700-1850)
8. Hospodáři na usedlosti čp. 10, Vítkov (1700-1850)
9. Hospodáři na usedlosti čp. 11, Vítkov (1700-1850)
10. Hospodáři na usedlosti čp. 13, Vítkov (1700-1850)
11. Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 1 (1700-1850)
12. Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 2 (1700-1850)
13. Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 3 (1700-1850)
14. Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 4(1700-1850)
15. Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 7(1700-1850)
16. Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 8,(1700-1850)
17. Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 9(1700-1850)
18. Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 10(1700-1850)
19. Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 11(1700-1850)
20. Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 13(1700-1850)
21. Sociální struktura Vítkova dle soupisů poddaných
22. Hospodářská zvířata chovaná ve Vítkově (1654)
23. Hospodářská zvířata chovaná ve Vítkově (1713)

9.2. Obrazové přílohy

24. Usedlost čp. 1, Vítkov
25. Usedlost čp. 1, Vítkov
26. Usedlost čp. 2, Vítkov
27. Usedlost čp. 2, Vítkov
28. Usedlost čp. 3, Vítkov
29. Usedlost čp. 3, Vítkov
30. Usedlost čp. 4, Vítkov
31. Usedlost čp. 7, Vítkov

32. Špýchar usedlosti čp. 7, Vítkov
33. Obytné stavení usedlosti čp. 7, Vítkov
34. Usedlost čp. 8, Vítkov
35. Usedlost čp. 8, Vítkov
36. Usedlost čp. 9, Vítkov
37. Usedlost čp. 10, Vítkov
38. Usedlost čp. 10, Vítkov
39. Usedlost čp. 11, Vítkov
40. Návesní kaple Panny Marie, Vítkov
41. Vítkov na mapě schwarzenberských panství z roku 1711
42. Královácký dvorec „Odumhof“ v Krousově čp. 143
43. Královácký dvorec „Odumhof“ v Krousově čp. 143
44. Gruntovní kniha pro ves Vítkov, kniha č. 127 (1696) 1705-1850 (1883)
45. Úvodní list Koudelkovského gruntu v knize č. 127
46. Soupis poddaných z roku 1701
47. Rodinný arch vytvoření programem MyHeritage Family Tree Builder
48. Pracovní rozhraní programu MyHeritage Family Tree Builder

9.3. Mapy

49. Mapa Královského Hvozdu s vyznačením Stašské rychty (1613)
50. Vítkov na indikační skice stabilního katastru (1837)
51. Vítkov na tzv. povinném císařském otisku stabilního katastru (1837)
52. Poloha Vítkova u Štěkně v rámci jižních Čech
53. Poloha Vítkova u Štěkně mezi Strakonice a Pískem
54. Vyznačení místních částí Krousov, Jáchymov, Vyšehrad, Michalov a Stachov – dnešní centrum obce Stachy.
55. Rozmístění dvorců v místních částech Krousov a Jáchymov.

9.4. Genealogické tabulky

56. Rod Pich
57. Rod Klavík neb Pich
58. Rod Lála neb Starý
59. Rod Kinkor neb Starý
60. Rod Talafous
61. Rod Wolf neb Talafous
62. Rod Uřich (Ulrich)

63. Potomci Vojtěch Uřích
64. Rod Hrnčír
65. Rod Černý neb Hrnčír
66. Potomci Bartoloměje Černého neb Hrnčíře
67. Rod Těhle neb Domin
68. Rod Němec neb Domin
69. Rody Sláva a Dolejší neb Sláva
70. Rod Domin neb Sláva
71. Rod Procházka neb Sláva
72. Rod Hrnčír neb Bůžek
73. Potomci Jana Hrnčíře neb Bůžka
74. Rod Koudelka, Stříbrný/Nešpor neb Koudelka a Šafránek neb Koudelka
75. Rod Martínek neb Koudelka
76. Rod Němec
77. Potomci Josefa Němce

10. Přílohy

10.1. Tabulky

Příloha č. 1: **Hospodáři na usedlosti čp. 1, Vítkov (1700-1850)**

Píchovský grunt

HOSPODÁŘ	DÉLKA HOSPODAŘENÍ (roky)	VĚK HOSPODÁŘE		DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI
		Při počátku hospodaření	Při konci hospodaření	
Václav Pich	-	-	-	11
Matouš Pich	10	35	45	0
Jiří Těhle neb Domin	19	22	41	-
Václav Pich	27	25	52	0
<i>Kateřina, vdova</i>	5	41	46	0
Pavel Domin neb Sláva	11	45	56	0
Vojtěch Klavík	12	26	38	0
Šimon Hrnčír neb Bůžek	12	25	37	37
Petr Klavík	23	23	46	0
<i>Alžběta, vdova</i>	7	35	42	22
Bartoloměj Klavík	-	27	-	-
Průměr	14	30,4	44,8	7,8

Příloha č. 2: **Hospodáři na usedlosti čp. 2, Vítkov (1700-1850)**

Starýho grunt

HOSPODÁŘ	DÉLKA HOSPODAŘENÍ (roky)	VĚK HOSPODÁŘE		DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI
		Při počátku hospodaření	Při konci hospodaření	
Josef Lála	36	(33)	(69)	0
Jan Lála	5	21	26	0
Vít Kinkor	47	(31)	(78)	2
Vojtěch Kinkor	40	29	69	5
Matěj Kinkor	-	34	-	-
Průměr	32	29,6	60,5	1,8

Příloha č. 3: **Hospodáři na usedlosti čp. 3, Vítkov (1700-1850)**

Talafousovský grunt

HOSPODÁŘ	DÉLKA HOSPODA- ŘENÍ (roky)	VĚK HOSPODÁŘE		DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI
		Při počátku hospodaření	Při konci hospodaření	
Matouš Talafous	-	-	-	0
Lukáš Talafous	24	(47)	(71)	2
Václav Talafous	31	24	55	15
Josef Wolf	48	22	70	7
Matouš Wolf	23	38	61	19
Josef Wolf	39	22	61	3
Průměr	33	30,6	63,6	7,7

Příloha č. 4: **Hospodáři na usedlosti čp. 4, Vítkov (1700-1850)**

Ulrichovský – Uřichovský grunt

HOSPODÁŘ	DÉLKA HOSPODA- ŘENÍ (roky)	VĚK HOSPODÁŘE		DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI
		Při počátku hospodaření	Při konci hospodaření	
Jan Uřich	-	-	-	6
Ondřej Uřich	31	(31)	(62)	3
Tomáš Uřich	41	27	68	11
Vojtěch Uřich	31	37	68	2
Vojtěch Uřich	15	20	35	-
Vojtěch Janda	1	-	-	-
Vojtěch Němeček	0	(40)	40	-
Matěj Vodička	-	(30)	-	-
Průměr	19,8	30,8	54,6	5,5

Příloha č. 5: **Hospodáři na usedlosti čp. 7, Vítkov (1700-1850)**

Hrnčířovský grunt

HOSPODÁŘ	DÉLKA HOSPODA- ŘENÍ (roky)	VĚK HOSPODÁŘE		DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI
		Při počátku hospodaření	Při konci hospodaření	
Pavel Hrnčíř	-	-	-	0
Jan Hrnčíř	11	(29)	(40)	-
Řehoř Černý	18	(45)	(63)	9
Jiří Černý	20	(27)	(47)	0
Jakub Liška	14	25	39	-
Matěj Černý	32	28	60	4
Bartoloměj Černý	45	24	69	8
Jan Černý	-	21	-	-
Průměr	23,3	28,4	53	4,2

Příloha č. 6: **Hospodáři na usedlosti čp. 8, Vítkov (1700-1850)**

Dominovský grunt

HOSPODÁŘ	DÉLKA HOSPODA- ŘENÍ (roky)	VĚK HOSPODÁŘE		DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI
		Při počátku hospodaření	Při konci hospodaření	
Matěj Domin	-	-	-	30
Tomáš Těhle	32	(22)	(54)	8
Matouš Těhle	34	32	66	0
Matěj Němec	35	23	58	19
Matouš Němec	20	35	55	18
Vojtěch Němec	31	24	55	1
Matěj Němec	-	22	-	-
Průměr	30,4	26,3	57,6	12,7

Příloha č. 7: **Hospodáři na usedlosti čp. 9, Vítkov (1700-1850)**

Slávovský grunt

HOSPODÁŘ	DÉLKA HOSPODA- ŘENÍ (roky)	VĚK HOSPODÁŘE		DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI
		Při počátku hospodaření	Při konci hospodaření	
Dorota Slávová	-	-	-	16
Jan Dolejší	20	23	53	0
Jan Domin	25	24	49	18
Václav Domin	28	21	49	0
<i>Kateřina, vdova</i>	4	(53)	(57)	20
Jakub Domin	28	21	49	1
Anna Dominová	-	19	-	-
Průměr	21	26,8	51,4	9,2

Příloha č. 8: **Hospodáři na usedlosti čp. 10, Vítkov (1700-1850)**

Bůžkův grunt

HOSPODÁŘ	DÉLKA HOSPODA- ŘENÍ (roky)	VĚK HOSPODÁŘE		DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI
		Při počátku hospodaření	Při konci hospodaření	
Václav Hrnčič	-	-	-	0
Jan Hrnčič	26	(33)	(59)	7
Tomáš Hrnčič	37	23	60	0
Jan Hrnčič	32	35	67	10
Matouš Hrnčič	38	31	69	0
Tomáš Hrnčič	-	32	-	-
Průměr	33,3	30,8	63,8	3,4

Příloha č 9: **Hospodáři na usedlosti čp. 11, Vítkov (1700-1850)**

Koudelkovský grunt

HOSPODÁŘ	DÉLKA HOSPODA- ŘENÍ (roky)	VĚK HOSPODÁŘE		DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI
		Při počátku hospodaření	Při konci hospodaření	
Zikmund Koudelka	-	-	-	0
Vojtěch Stříbrný/Nešpor	19	(39)	(58)	0
Jan Stříbrný/Nešpor	11	23	34	0
Matěj Šafránek	14	-	-	0
Jan Závorka	11	(20)	(31)	-
Josef Trnka neb Vaňátko	2	(53)	(55)	-
Lukáš Vlk	3	26	29	0
Vojtěch Martínek	11	48	59	4
Jan Martínek	22	28	50	21
Jakub Martínek	42	21	63	1
František Martínek	-	34	-	-
Průměr	15,0	32,4	47,4	3,3

Příloha č. 10: **Hospodáři na usedlosti čp. 13, Vítkov (1700-1850)**

Němcův grunt

HOSPODÁŘ	DÉLKA HOSPODA- ŘENÍ (roky)	VĚK HOSPODÁŘE		DÉLKA ŽIVOTA PO PŘEDÁNÍ USEDLOSTI
		Při počátku hospodaření	Při konci hospodaření	
Pavel Němec	-	-	-	7
Jiří Němec	28	(30)	(58)	18
Matouš Němec	42	28	70	3
Josef Němec	29	24	53	22
Petr Němec	40	17	57	0
Matěj Vodička	-	27	-	-
Průměr	34,8	25,2	59,5	10

Příloha č. 11: **Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 1**
(1700-1850)

JMÉNO HOSPODÁŘE	Počátek hospodaření	Konec hospodaření
Václav Pich	-	1708
Matouš Pich	1709	30. prosince 1721
Jiří Domin z Kestřan	30. prosince 1721	22. října 1740
Václav Domin	22. října 1740	1768
Kateřina, vdova	1768	13. listopadu 1772
Pavel Sláva	13. listopadu 1772	15. června 1783
Vojtěch Klavík	15. června 1783	5. srpna 1795
Šimon Bůžek	5. srpna 1795	4. února 1807
Petr Klavík	4. února 1807	3. září 1830
Bartoloměj Klavík	14. dubna 1837	-

Příloha č. 12: **Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 2**
(1700-1850)

JMÉNO HOSPODÁŘE	Počátek hospodaření	Konec hospodaření
Václav Hrnčír	-	1708
Jan Hrnčír	1709	21. listopadu 1735
Tomáš Bůžek	21. listopadu 1735	13. září 1772
Jan Hrnčír	13. září 1772	10. listopadu 1804
Matouš Hrnčír	10. listopadu 1804	15. února 1842
Tomáš Hrnčír	15. února 1842	-

Příloha č. 13: **Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 3**
(1700-1850)

JMÉNO HOSPODÁŘE	Počátek hospodaření	Konec hospodaření
Matouš Talafous	1651	1701
Lukáš Talafous	1701	20. listopadu 1725
Václav Talafous	20. listopadu 1725	29. srpna 1756
Josef Wolf	29. srpna 1756	12. května 1804
Matouš Wolf	12. května 1804	7. dubna 1827
Josef Wolf	7. dubna 1827	16. června 1866

Příloha č. 14: **Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 4**
(1700-1850)

JMÉNO HOSPODÁŘE	Počátek hospodaření	Konec hospodaření
Jan Uřích	-	1709
Ondřej Uřích	1709	22. října 1740
Tomáš Uřích	22. října 1740	22. září 1781
Vojtěch Uřích	22. září 1781	20. prosince 1812
Vojtěch Uřích	20. prosince 1812	6. června 1827
Vojtěch Janda	6. června 1827	21. března 1828
Vojtěch Němeček	21. března 1828	17. července 1828
Matěj Vodička	17. července 1828	-

Příloha č. 15: **Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 7**
(1700-1850)

JMÉNO HOSPODÁŘE	Počátek hospodaření	Konec hospodaření
Pavel Hrnčír	-	1708
Jan Hrnčír	1709	1720
Řehoř Černý	1720	1738
Jiří Černý	1738	7. října 1758
Jakub Liška	7. října 1758	13. listopadu 1772
Matěj Hrnčír	13. listopadu 1772	4. září 1804
Bartoloměj Černý	4. září 1804	17. února 1849
Jan Černý	17. února 1849	-

Příloha č. 16: **Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 8,**
(1700-1850)

JMÉNO HOSPODÁŘE	Počátek hospodaření	Konec hospodaření
Matěj Domin	-	1703
Tomáš Tiehle	1703	8. října 1735
Matouš Těhle	8. října 1735	6. září 1769
Matěj Němec	6. září 1769	12. května 1804
Matouš Němec	12. května 1804	5. listopadu 1824
Vojtěch Němec	5. listopadu 1824	28. října 1855
Matěj Němec	28. října 1855	-

Příloha č. 17: **Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 9**
(1700-1850)

JMÉNO HOSPODÁŘE	Počátek hospodaření	Konec hospodaření
Dorota Slávová	Cca 1680-1685	1706
Jan Dolejší	1706	27. listopadu 1726
Jan Domin	27. listopadu 1726	15. září 1751
Václav Domin	15. září 1751	19. října 1785
Jakub Domin	19. října 1785	20. ledna 1813
Anna Dominová	20. ledna 1813	-

Příloha č. 18: **Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 10**
(1700-1850)

JMÉNO HOSPODÁŘE	Počátek hospodaření	Konec hospodaření
Václav Hrnčír	-	1708
Jan Hrnčír	1709	21. listopadu 1735
Tomáš Bůžek	21. listopadu 1735	13. září 1772
Jan Hrnčír	13. září 1772	10. listopadu 1804
Matouš Hrnčír	10. listopadu 1804	15. února 1842
Tomáš Hrnčír	15. února 1842	-

Příloha č. 19: **Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 11**
(1700-1850)

JMÉNO HOSPODÁŘE	Počátek hospodaření	Konec hospodaření
Zikmund Koudelka	-	1711
Vojtěch Nešpor	1711	1730
Jan Nešpor	7. září 1731	28. července 1742
Matěj Šafránek	28. července 1742	16. listopadu 1756
Jan Závorka	16. listopadu 1756	28. února 1767
Josef Vaňátko	28. února 1767	18. listopadu 1769
Lukáš Vlk	18. listopadu 1769	9. května 1772
Vojtěch Martínek	9. května 1772	30. srpna 1783
Jan Martínek	30. srpna 1783	9. února 1805
Jakub Martínek	9. února 1805	22. října 1847
František Martínek	22. října 1847	-

Příloha č. 20: **Počátek a konec hospodaření dle pozemkových knih, Vítkov čp. 13**
(1700-1850)

JMÉNO HOSPODÁŘE	Počátek hospodaření	Konec hospodaření
Pavel Němec	-	1706
Jiří Němec	1706	1734
Matouš Němec	1734	9.března 1776
Josef Němec	9. března 1776	25. října 1805
Petr Němec	25. října 1805	16. února 1845
Matěj Vodička	20. června 1845	-

Příloha č. 21: Sociální struktura Vítkova dle soupisů poddaných

SPOLEČENSKÁ VRSTVA	ROK											
	1700		1725		1750		1775		1800		1824/1825	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Rodiny sedláků	60	61,9	61	48,4	52	41,6	64	48,5	76	48,7	56	45,2
Chalupníci	15	15,4	29	23,0	3	2,4					9	7,3
Domkáři	-	-	-	-	-	-	-	-	50	32,1	15	12,1
Podruzi					42	33,6	29	22,0			-	-
Ovdovělé osoby	22	22,7	32	25,4	28	22,4	39	29,5	30	19,2	21	16,9
Sirotci												
Svobodné matky	-	-	4	3,2	-	-	-	-	-	-	-	-
Neurčeno	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	16,1
Výmikáři	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2,4
CELKEM	97	100,0	126	100,0	125	100,0	132	100,0	156	100,0	124	100,0

Příloha č. 22: Hospodářská zvířata chovaná ve Vítkově (1654)

STAV	HOSPODÁŘ	VÍTKOV 1654											
		KONĚ		VOLI		KRÁVY		JALOVICE		OVCE		SVINĚ	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Rolníci osedlí	Matěj Talafous	0	0,0	4	9,5	4	9,8	4	9,8	0	0,0	5	8,2
	Jan Starý	0	0,0	4	9,5	2	4,8	2	4,8	6	11,3	5	8,2
	Václav Krčmář	0	0,0	3	7,1	3	7,3	3	7,3	2	3,8	3	4,9
	Jan Němec	0	0,0	4	9,5	2	4,8	1	2,4	0	0,0	5	8,2
	Jan Koudelka	0	0,0	4	9,5	2	4,8	4	9,8	0	0,0	5	8,2
	Adam Bůžek	0	0,0	4	9,5	4	9,8	5	12,2	11	20,8	6	9,7
	Václav Domin	0	0,0	4	9,5	3	7,3	3	7,3	6	11,3	5	8,2
	Jan Hrnčíř	2	66,7	2	4,8	4	9,8	5	12,2	12	22,6	5	8,2
	Havel Hala	0	0,0	4	9,5	4	9,8	0	0	0	0,0	3	4,9
Rolník pohořalý	Ludmila Pichová	1	33,3	2	4,8	3	7,3	1	2,4	4	7,5	4	6,6
Rolníci na stavení skažení	Petr Slav	0	0,0	2	4,8	3	7,3	6	14,6	6	11,3	4	6,6
	Jan Ulrich	0	0,0	3	7,1	3	7,3	4	9,8	6	11,3	4	6,6
Zahradníci	Alžběta Marková	0	0,0	0	0,0	2	4,8	1	2,4	0	0,0	3	4,9
	Vít Slav	0	0,0	2	4,8	2	4,8	2	4,8	0	0,0	4	6,6
CELKEM		3	100,0	42	100,0	41	100,0	41	100,0	53	100,0	61	100,0

Příloha č. 23: Hospodářská zvířata chovaná ve Vítkově (1713)

HOSPODÁŘ	VÍTKOV 1713											
	KONĚ		VOLI		KRÁVY		JALOVICE		OVCE		SVINĚ	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Lukáš Talafous	2	10,5	2	8,3	2	7,7	2	9,5	6	9,1	1	8,3
Josef Starý	2	10,5	2	8,3	3	11,5	2	9,5	6	9,1	1	8,3
Vavřinec Černý	0	0,0	2	8,3	1	3,8	0	0,0	3	4,5	1	8,3
Jiří Němec	0	0,0	2	8,3	2	7,7	2	9,5	6	9,1	1	8,3
Vojtěch Koudelka	2	10,5	2	8,3	2	7,7	2	9,5	6	9,1	1	8,3
Jan Bůžek	2	10,5	2	8,3	2	7,7	2	9,5	6	9,1	1	8,3
Tomáš Domin	2	10,5	2	8,3	2	7,7	2	9,5	6	9,1	1	8,3
Jan Hrnčíř	2	10,5	2	8,3	3	11,5	2	9,5	6	9,1	1	8,3
Tomáš Lála	1	5,3	2	8,3	2	7,7	2	9,5	4	6,1	1	8,3
Matouš Pích	2	10,5	2	8,3	2	7,7	2	9,5	6	9,1	1	8,3
Jan Slav	2	10,5	2	8,3	2	7,7	2	9,5	4	6,1	1	8,3
Ondřej Uřich	2	10,5	2	8,3	2	7,7	1	4,8	4	6,1	1	8,3
Matouš Kovář	0	0,0	0	0,0	1	3,8	0	0,0	3	4,5	0	0,0
CELKEM	19	100,0	24	100,0	26	100,0	21	100,0	66	100,0	12	100,0

10.2. Obrazové přílohy

Příloha č. 24: **Usedlost čp. 1, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 25: **Usedlost čp. 1, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 26: **Usedlost čp. 2, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 27: **Usedlost čp. 2, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 28: **Usedlost čp. 3, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 29: **Usedlost čp. 3, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 30: **Usedlost čp. 4, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 31: **Usedlost čp. 7, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 32: **Špýchar usedlosti čp. 7, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 33: **Obytné stavení usedlosti čp. 7, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 34: **Usedlost čp. 8, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 35: **Usedlost čp. 8, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 36: **Usedlost čp. 9, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 37: **Usedlost čp. 10, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 38: **Usedlost čp. 10, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 39: **Usedlost čp. 11, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 40: **Návesní kaple Panny Marie, Vítkov**
(17. 6. 2014 – archiv autora)

Příloha č. 41: **Vítkov na mapě schwarzenberských panství z roku 1711.**
(www.digi.ceskearchivy.cz)

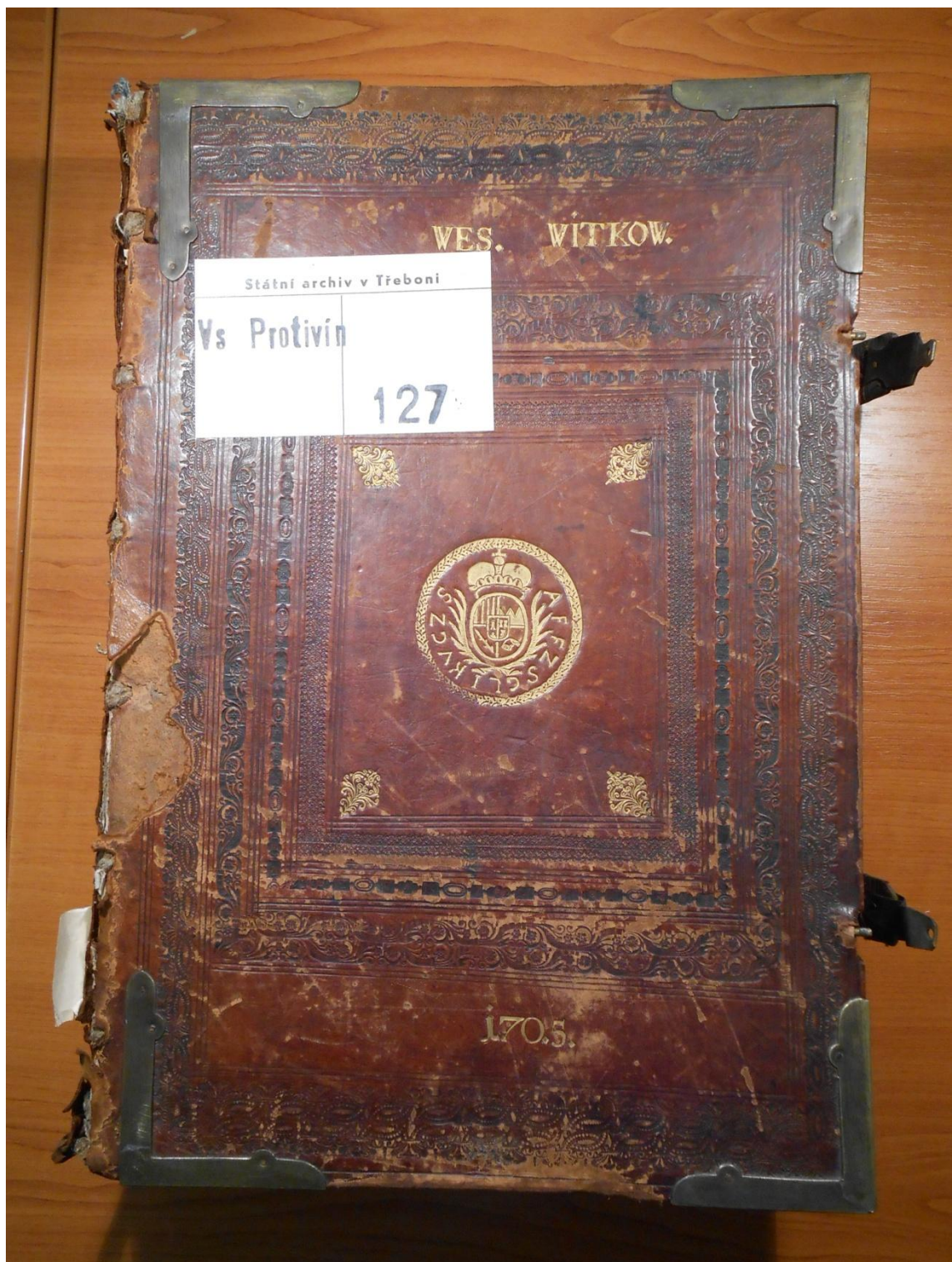
Příloha č. 42: **Královácký dvorec „Odumhof“ v Krousově čp. 143**
(17. 9. 2014 –archiv autora)

Příloha č. 43: **Královácký dvorec „Odumhof“ v Krousově čp. 143**
(17. 9. 2014 –archiv autora)

Příloha č. 44: **Gruntovní kniha pro ves Vítkov, kniha č. 127 (1696) 1705-1850 (1883)**
(SOA Třeboň, Vs Protivín)

Příloha č. 45: Úvodní list Koudelkovského gruntu v knize č. 127
(SOA Třeboň, Vs Protivín)

Lca Fol: 39

P. 11

Grundt Koudelkowsky

Ma Bruntur, pod	32
Zamčnyho, pod	1. 1/2
Wotany, pod	3. 1/2
Contribuirung	3/4
Kotelnice sam, sown kouni pas kraj pas Wolu,	
Wratn S ^{to} Birske se	1. 1/2
Darvelkese	1. 1/2
Za L. kony	1. 1/2
1700. Namem od Lca. 1606. Sigiminet Dandesta,	
W Dymuho za	200
Nam na wogalungy z Muzelhan gaidungy	57. 53 1/2
Verintore po. 3. 1/2	
Lindan paticity: Milostine Drednosty wogalungy	83. 21
Wratn po dno wogalungy wratn gidyje wogalungy:	
Dymuho	21. 35 1/2
Dandesta	21. 35 1/2
Dandesta	21. 35 1/2
Wogalungy Sigiminet Dandesta	1. 200
1700. Koudelkowsky	2
1701. Koudelkowsky	2
1702. Koudelkowsky	2
1703. Koudelkowsky	2
1704. Koudelkowsky	1. 30
1705. Koudelkowsky	1
1706. Koudelkowsky	1
1707. Koudelkowsky	2
1708. Koudelkowsky	2

Příloha č. 46: **Soupis poddaných z roku 1701**
(SOA Třeboň, Vs Protivín)

The image shows two pages of a handwritten manuscript, likely a tax or census list from 1701. The text is written in cursive and includes names and numbers, with some entries grouped by brackets. The pages are numbered 624 and 625.

Page	Name	Value
624	Čechův Jan	11
	Jan	20
	Čechův Jan	18
	Čechův Jan	10
	Čechův Jan	12
	Čechův Jan	10
	Čechův Jan	7
	Čechův Jan	60
	Čechův Jan	60
	Čechův Jan	11
	Čechův Jan	17
	Čechův Jan	19
	Čechův Jan	12
	Čechův Jan	10
	Čechův Jan	8
625	Čechův Jan	4
	Čechův Jan	54
	Čechův Jan	54
	Čechův Jan	20
	Čechův Jan	20
	Čechův Jan	20
	Čechův Jan	20
	Čechův Jan	20
	Čechův Jan	20
	Čechův Jan	20

Příloha č. 47: Pracovní rozhraní programu MyHeritage Family Tree Builder

MyHeritage Family Tree Builder [Diplomka - Nemeč] - wencacerny@seznam.cz

Soubor Úpravy Zobrazit Osoba Rodina Diagramy Výpisy Oblíbené Výzkum Synchronizace (Zveřejnění) Rodinný web Nástroje nápověda

Otevřít Uložit Zpět Vpřed Domů Strom Fotky Párování Diagramy Výpisy Mapy Sync Stránky Výzkum Premium Jazyk Nápověda

Rodokmen

Matěj Košťel a Rozina Těhle neb Domin

Osoba Přidat osobu Hledat Zobrazení Generace:

Rychlé hledání
Hledat křestní:
Hledat příjmení: Košťel

Všechny osoby

ID	Křestní jm...	Příjmení
362	Jan	Kolouše
65	Ondřej	Kolouše
147	Alžběta	Konopka
591	František	Košák
90	Matěj	Košťel
91	Václav	Košťel
254	Barbora	Kotrnoč
255	Matěj	Kotrnoč
297	Anna	Koubec
291	Anna	Koudelk
514	Jan	Koudelk
512	Kateřina	Koudelk
509	Lucie	Koudelk
515	Markéta	Koudelk
507	Vít	Koudelk
510	Voršila	Koudelk
292	Zikmund	Koudelk
63	Matěi	Křtíř

Jakub Těhle Eva Přidat otce Přidat matku

Tomáš Těhle neb Domin Magdalena Přidat otce Přidat matku

Matouš Těhle neb Domin 1703 - 1769 Anna ? - 1770

Rozina Těhle neb Domin
1743 - ?

Narozena: 10. úno, 1743
V: Vítkov
Manžel: Matěj Košťel

Upravit Fotky

Upravit Fotky

Datum: 11. lis, 1759
na Přidat dceru Misto: Štěkeň Upravit

628 osob 215 rodin

Builder

**Rodinný arch osob:
Jan Hrnčíř neb Bůžek a Kateřina Busková**

Strana 1 z 1

Manžel	Jan Hrnčíř neb Bůžek		
Narození	1675	Vítkov	
Manželství	18. říj., 1711	Štěkeň	
Úmrtí	9. bře., 1742	Vítkov	
Pohřeb			
Další manželky			
Rodiče	Václav Hrnčíř neb Bůžek and Alžběta Holek		

Manželka	Kateřina Busková		
Narození			
Úmrtí	17. bře., 1750	Vítkov	
Pohřeb			
Další manželé			
Rodiče	Jan Busek		

Děti

1	Tomáš Hrnčíř neb Bůžek		
Pohlaví	Muž		
Narození	6. pro., 1712	Vítkov	
Manželka	Magdalena Jindřich		
Manželství	6. lis., 1735	Štěkeň	
Úmrtí	11. dub., 1772	Vítkov 10	
Pohřeb			

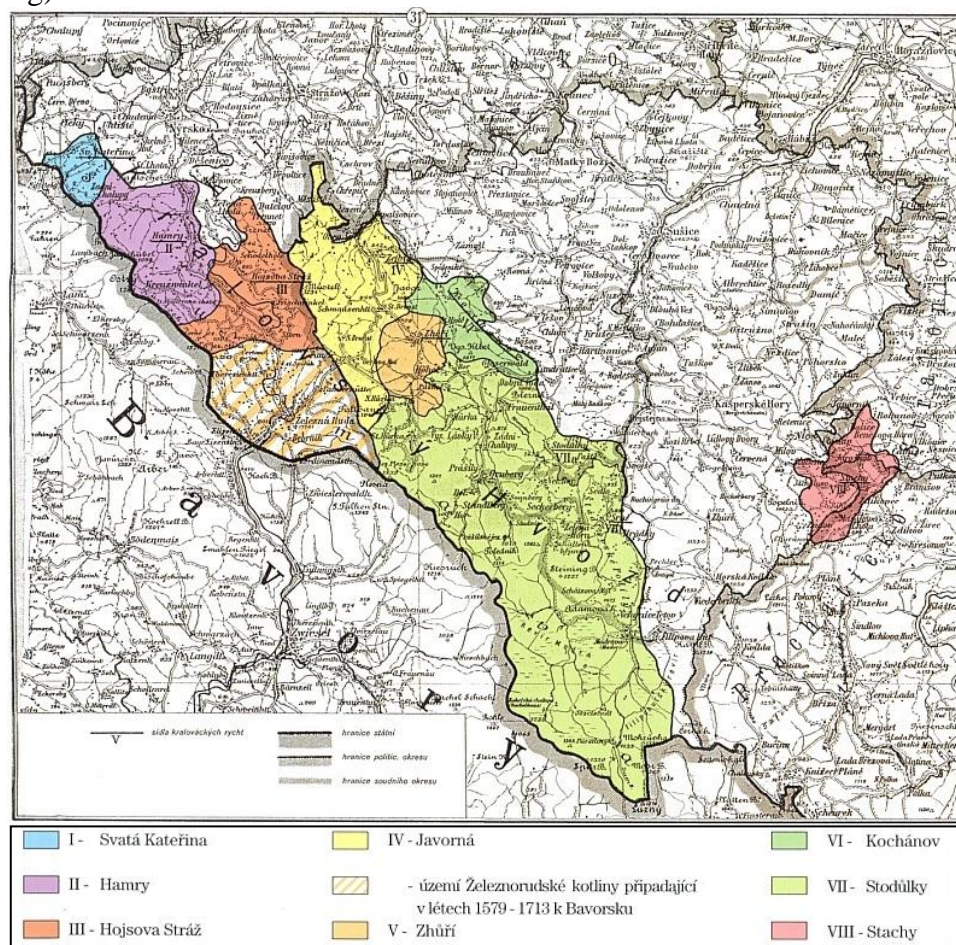
2	Mariana Hrnčíř neb Bůžek		
Pohlaví	Žena		
Narození	10. čen., 1716	Vítkov	
Manžel			
Manželství			
Úmrtí			
Pohřeb			

3	Havel Hrnčíř neb Bůžek		
Pohlaví	Muž		
Narození	10. říj., 1722	Vítkov	
Manželka			
Manželství			

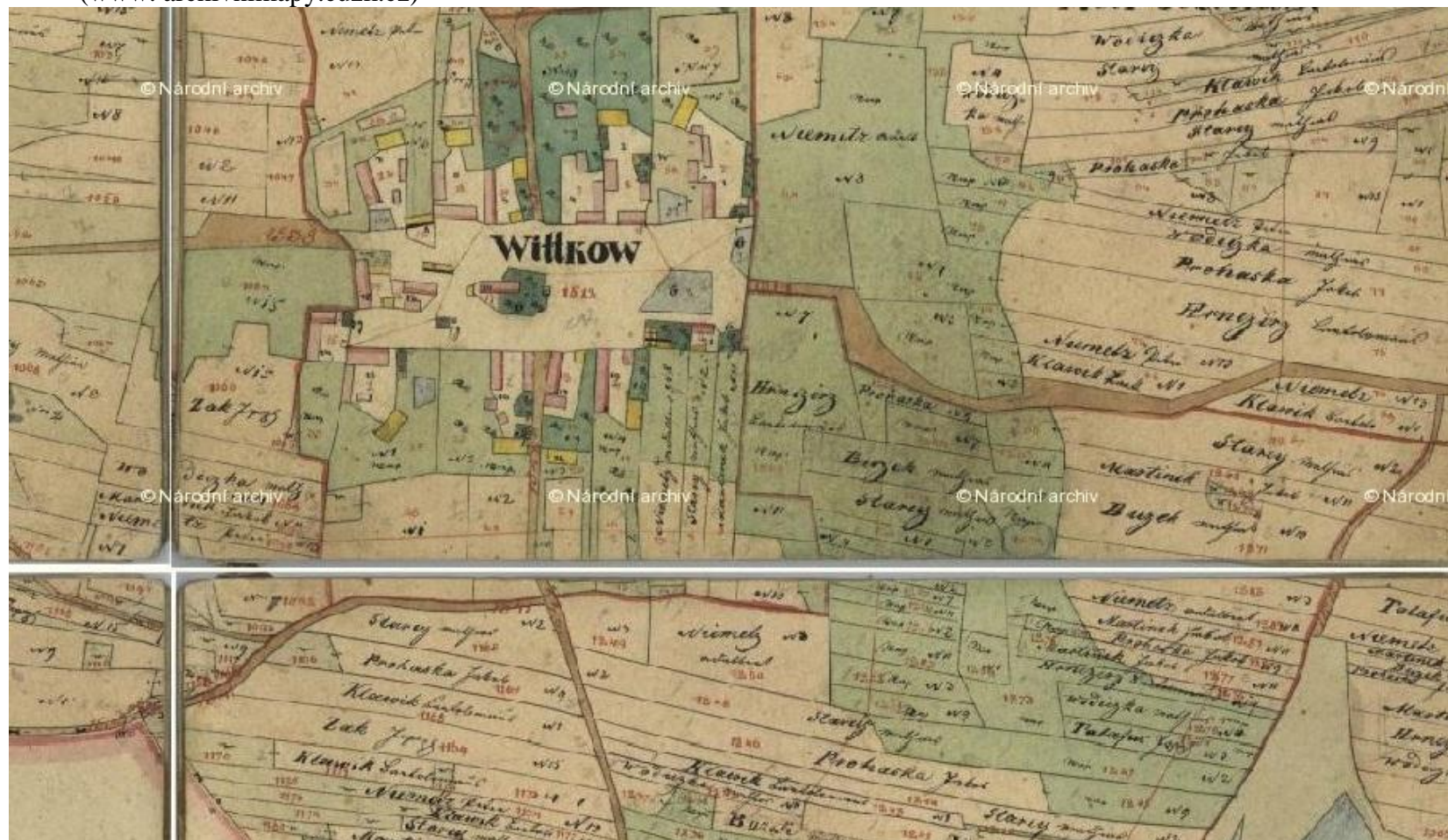
10.3. Mapové přílohy

Příloha č. 49: Mapa Královského Hvozdu s vyznačením Stašské rychty (ružová) (1613)

(www.kouhoutikriz.org)

Příloha č. 50: Vítkov na indikační skice stabilního katastru (1837)
(www.archivnimapy.czuk.cz)

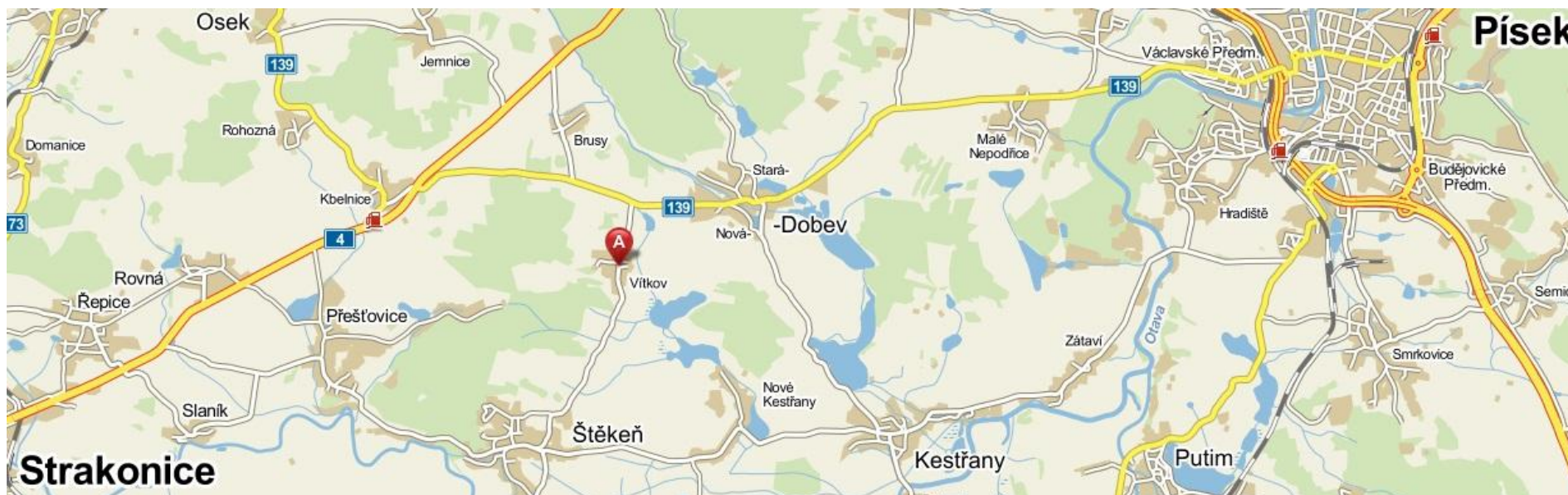
Příloha č. 51: **Vítkov na tzv. povinném císařském otisku stabilního katastru (1837)** Černé číslice vyznačují čísla popisná jednotlivých stavení.
(www.archivnimapy.cuzk.cz)

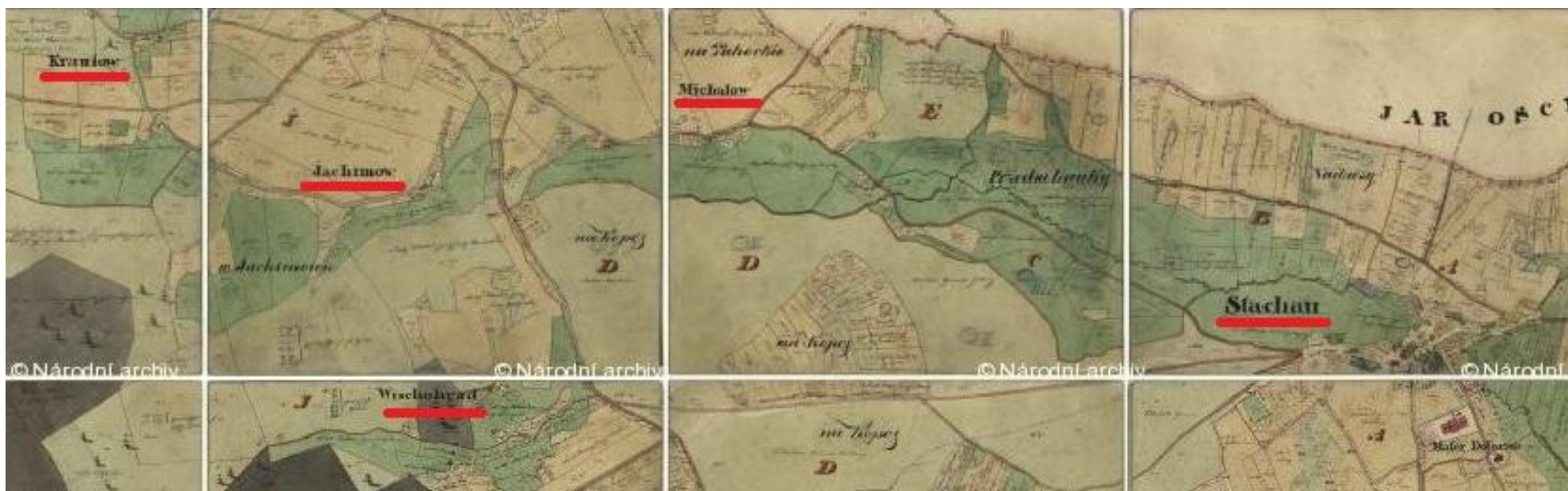
Příloha č. 52: **Poloha Vítkova u Štěkně v rámci jižních Čech**
(www.mapy.cz)

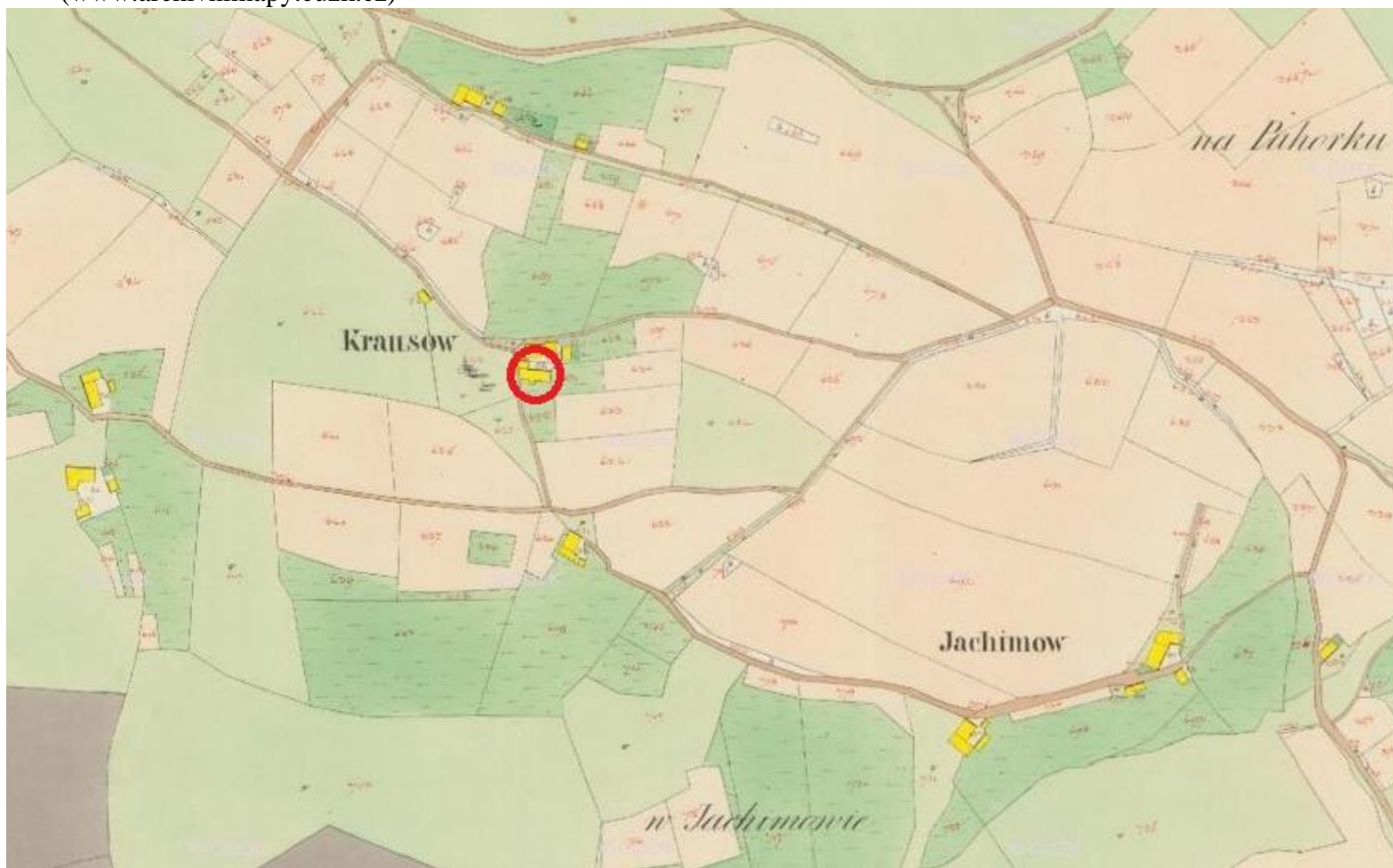
Příloha č. 53: **Poloha Vítkova u Štěkně mezi Strakonícemi a Písekem**
(www. mapy.cz)

Příloha č. 54: Vyznačení místních částí Krousov, Jáchymov, Vyšehrad, Michalov a Stachov – dnešní centrum obce Stachy.
(www.archivnimapy.cuzk.cz)

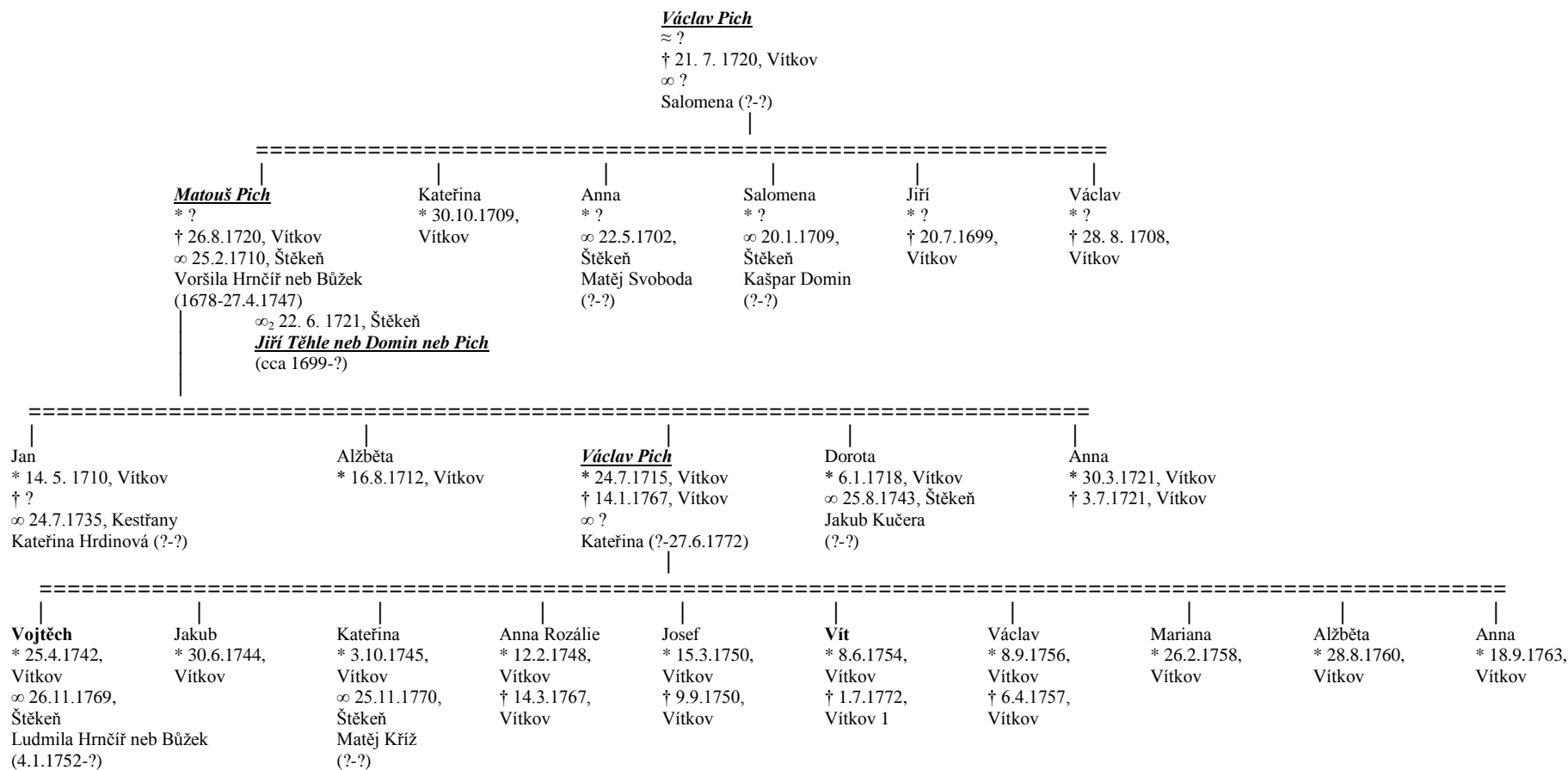

Příloha č. 55: **Rozmístění dvorců v místních částech Krousov a Jáchymov.** Dvorec čp. 143 vyznačen červeným kroužkem.
(www.archivnimapy.cuzk.cz)

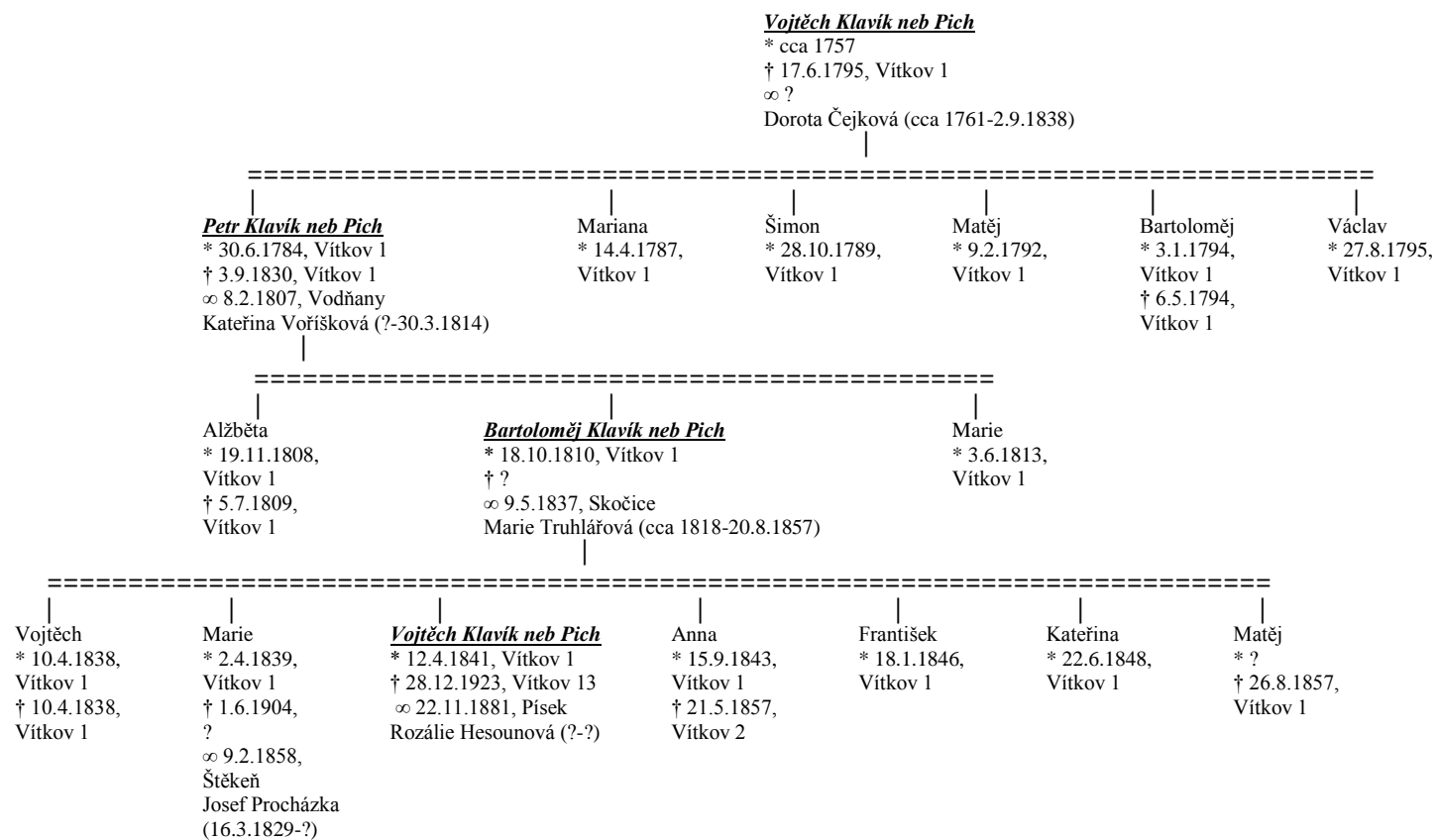

10.4. Genealogické tabulky

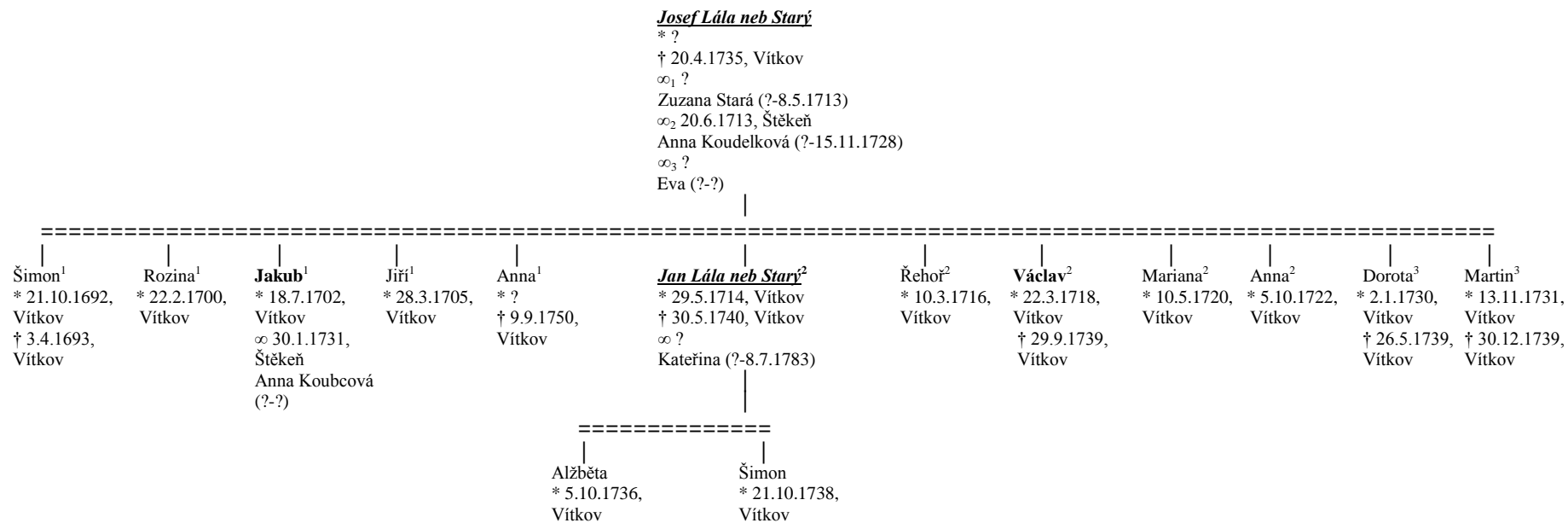
Příloha č. 56: Rod Pich

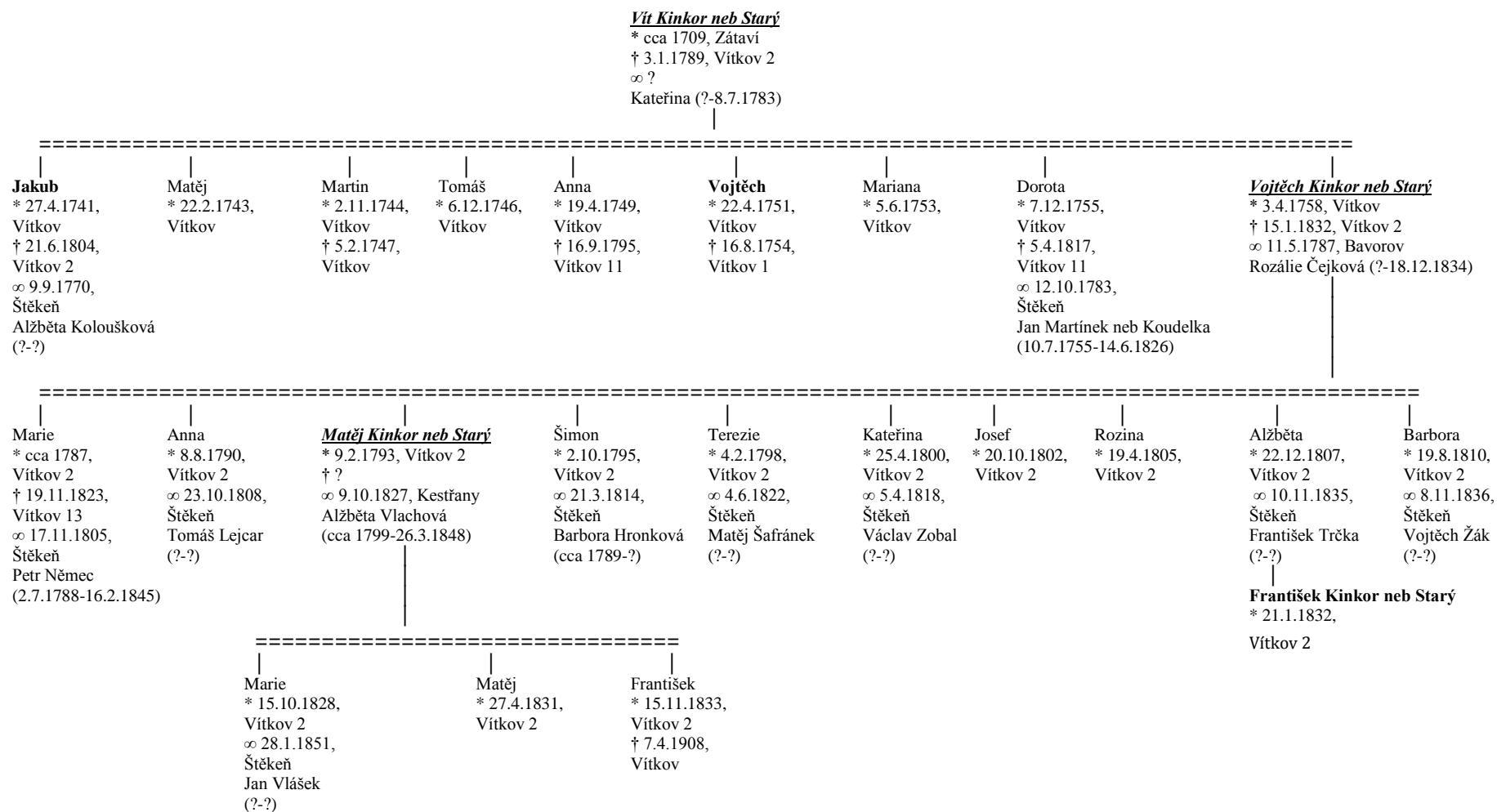
Příloha č. 57: **Rod Klavík neb Pich**

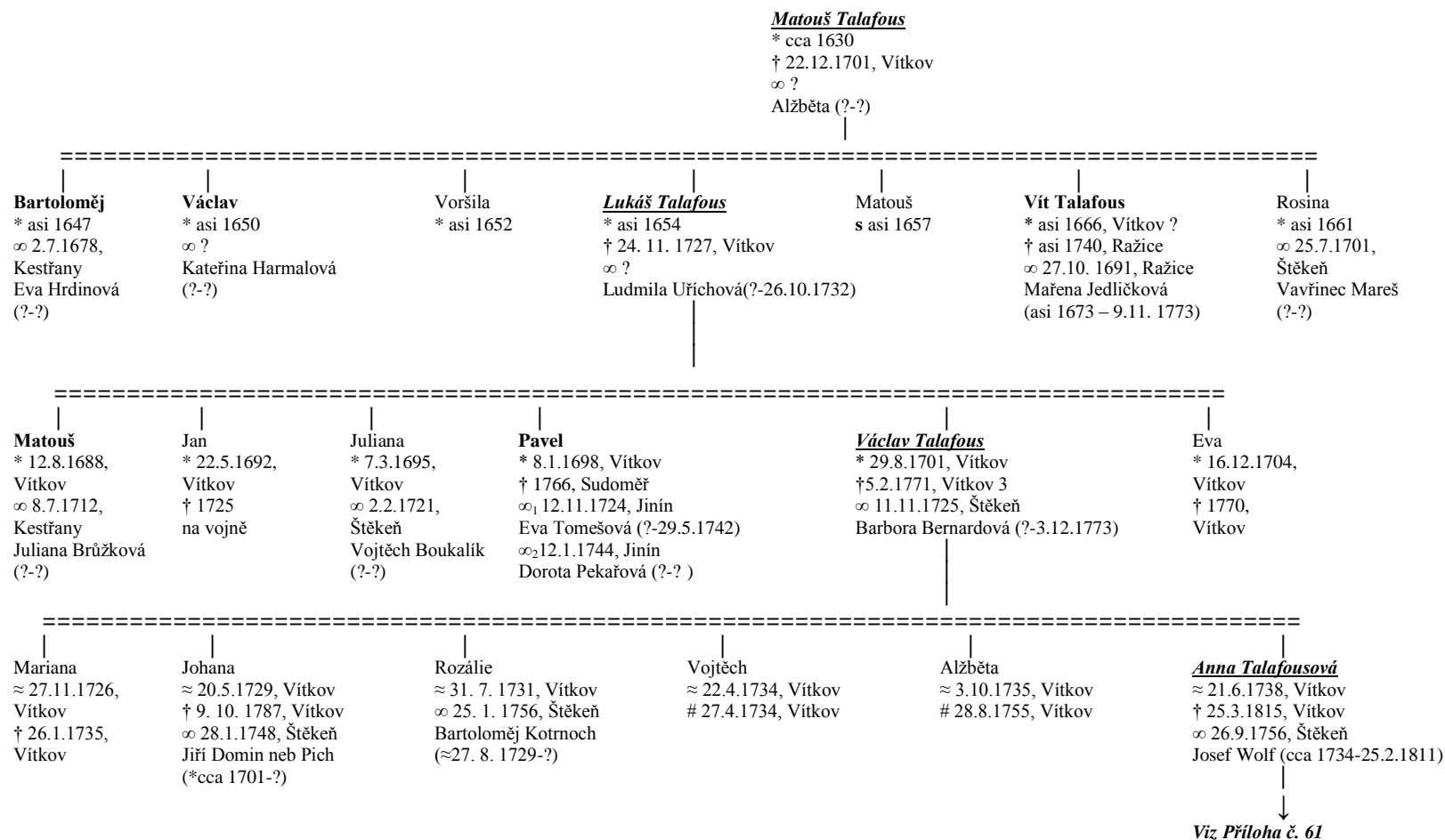
Příloha č. 58: Rod Lála neb Starý

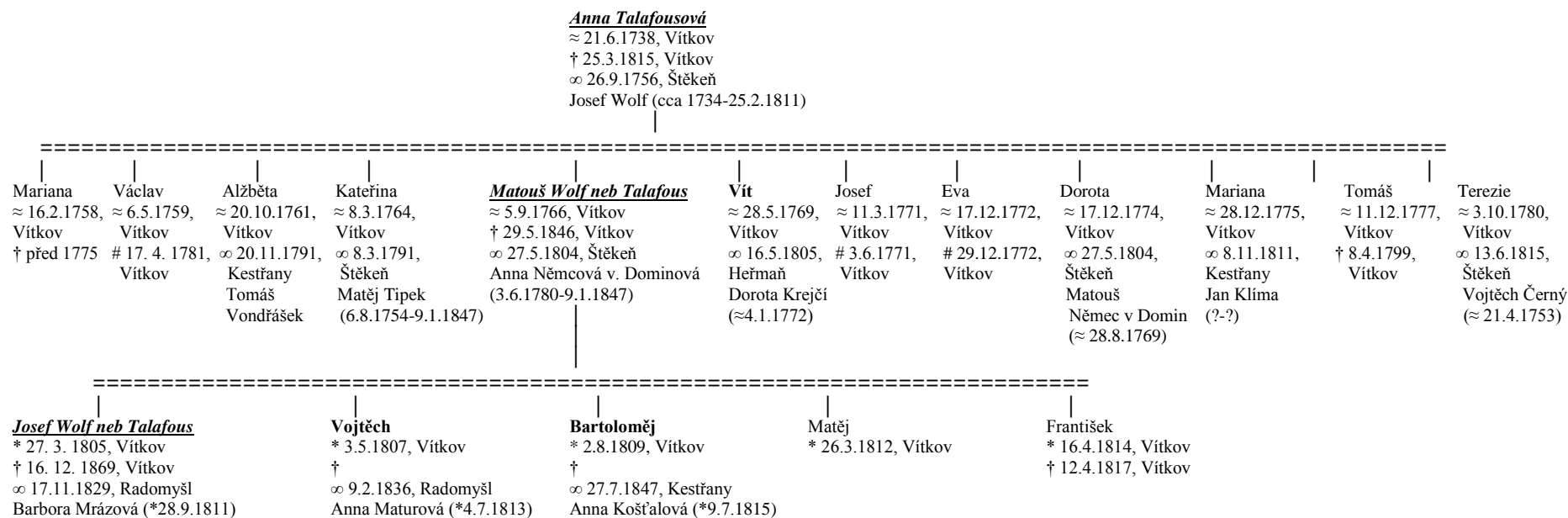
Příloha č. 59: **Rod Kinkor neb Starý**

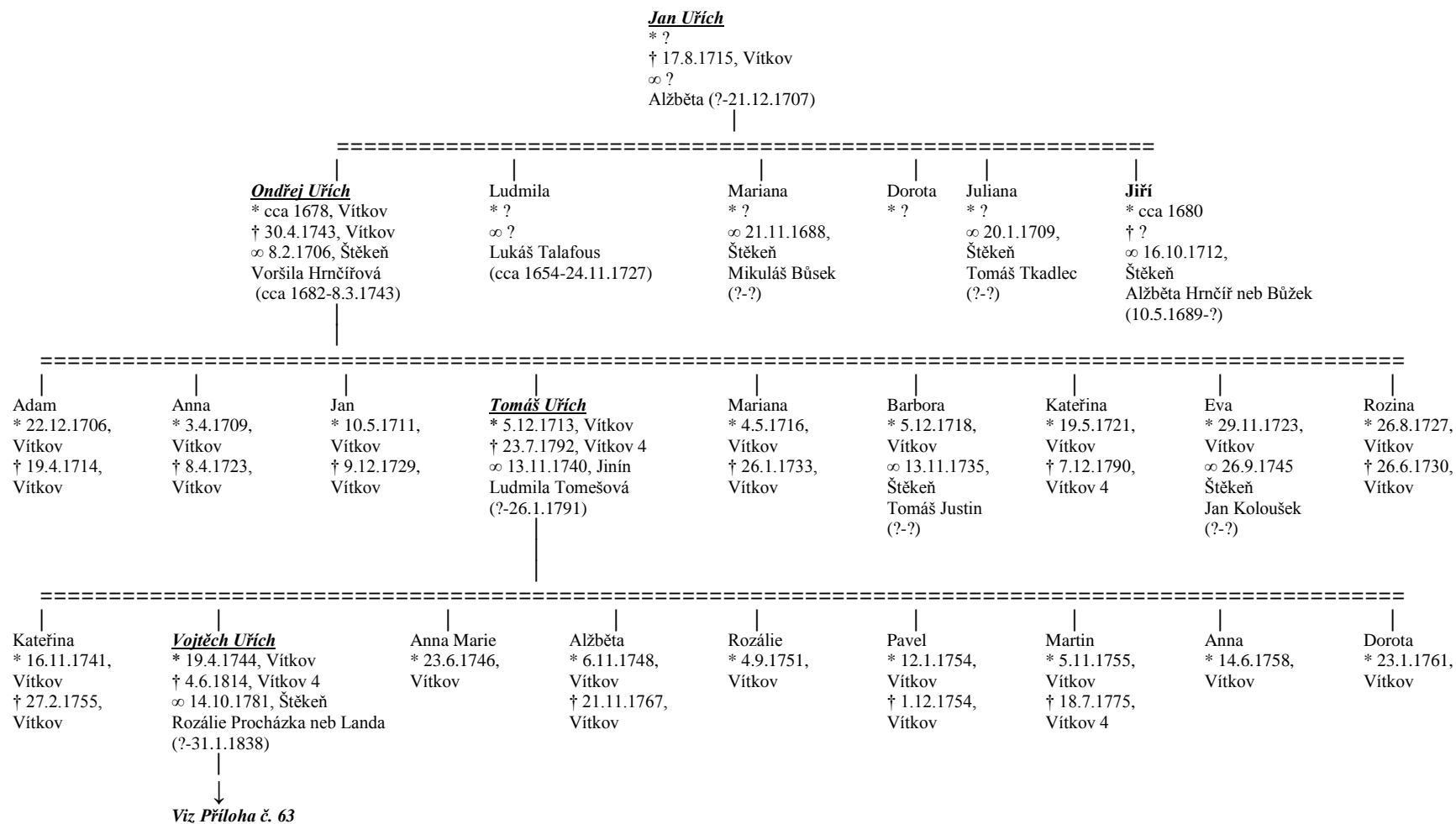
Příloha č. 60: **Rod Talafous**

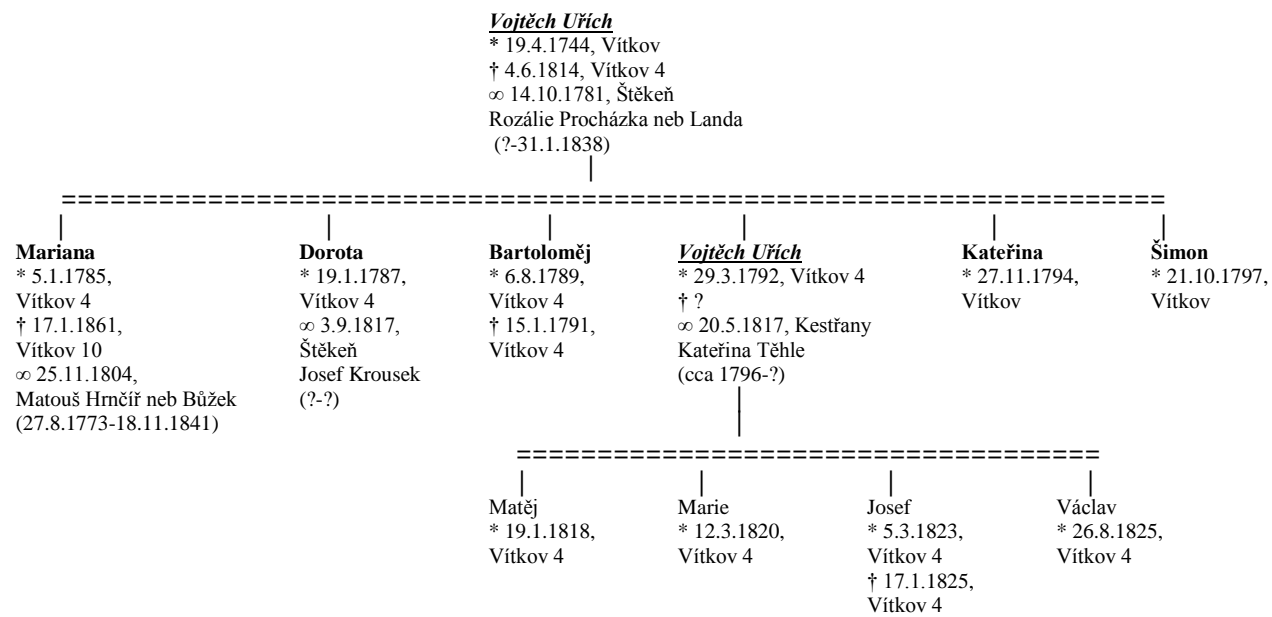
Příloha č. 61: **Rod Wolf neb Talafous**

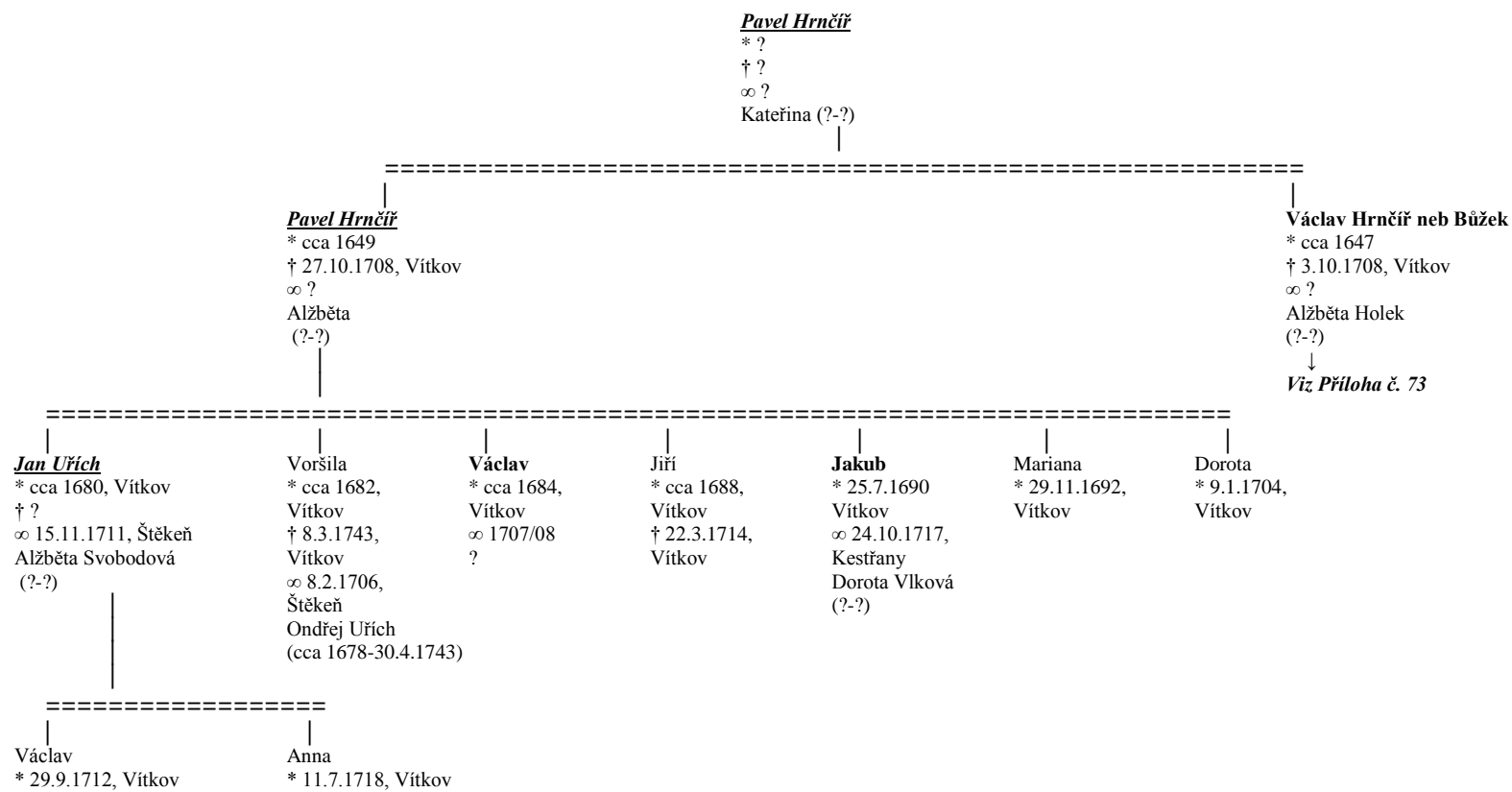
Příloha č. 62: **Rod Uřich (Ulrich)**

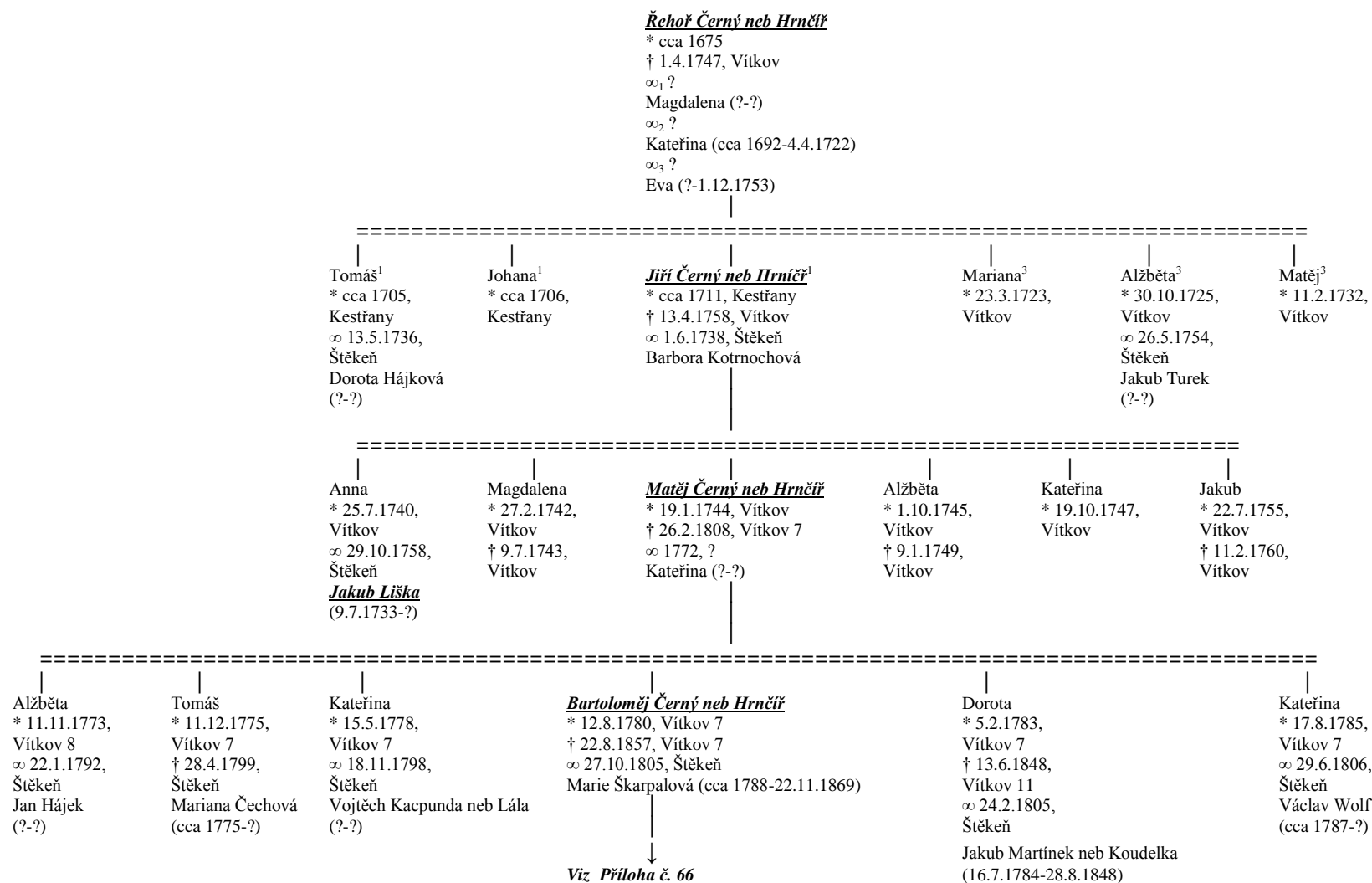
Příloha č. 63: **Potomci Vojtěcha Uřícha**

Příloha č. 64: **Rod Hrnčář**

Příloha č. 65: **Rod Černý neb Hrnčič**

Příloha č. 66: **Potomci Bartoměje Černého neb Hrnčíře**

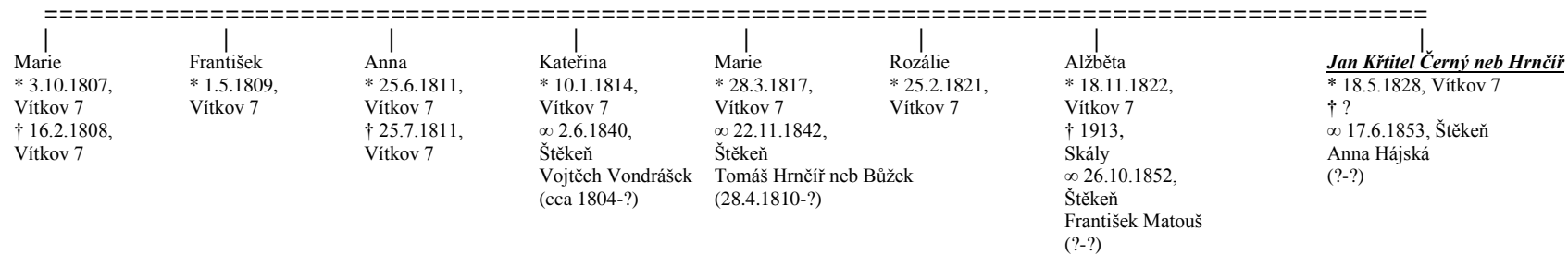
Bartoloměj Černý neb Hrnčíř

* 12.8.1780, Vítkov 7

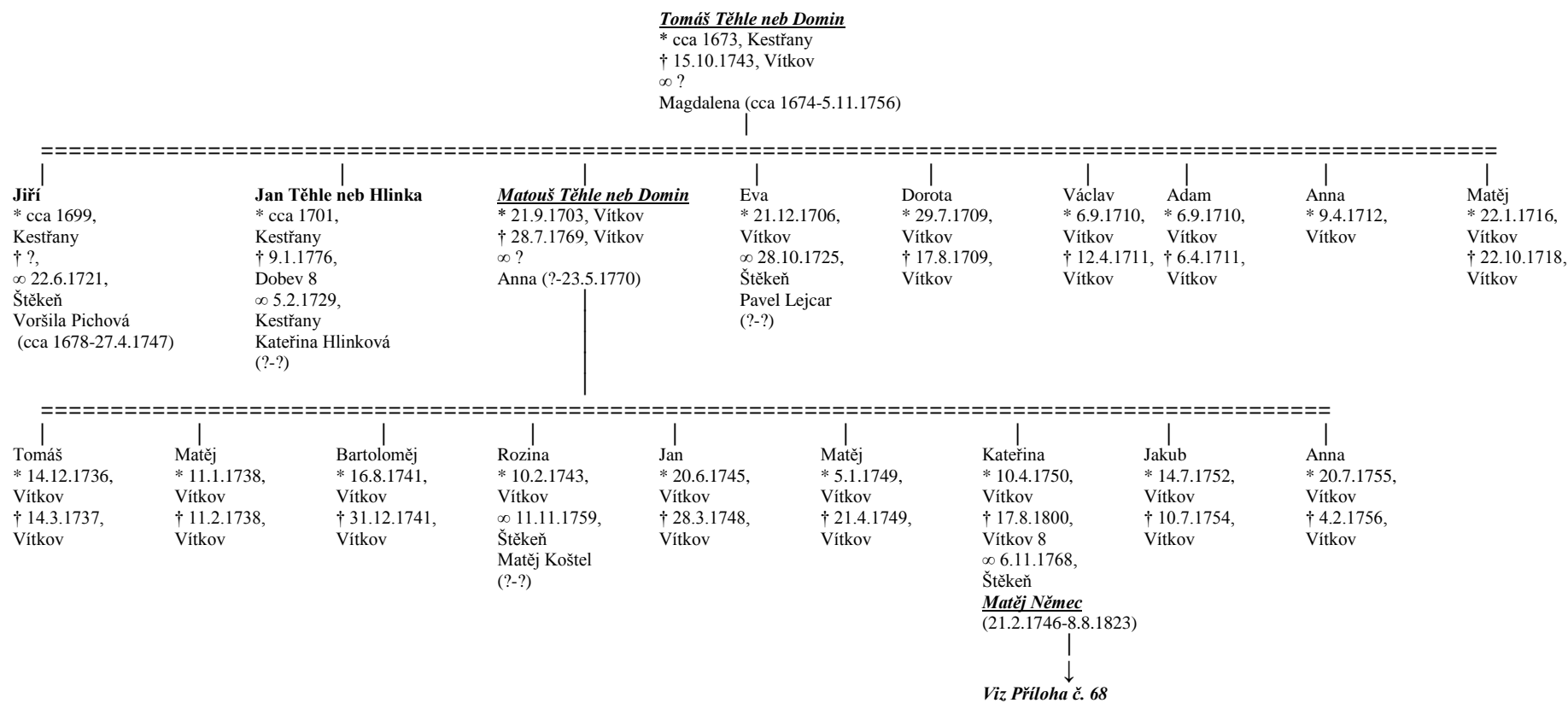
† 22.8.1857, Vítkov 7

∞ 27.10.1805, Štěkeň

Marie Škarpalová (cca 1788-22.11.1869)

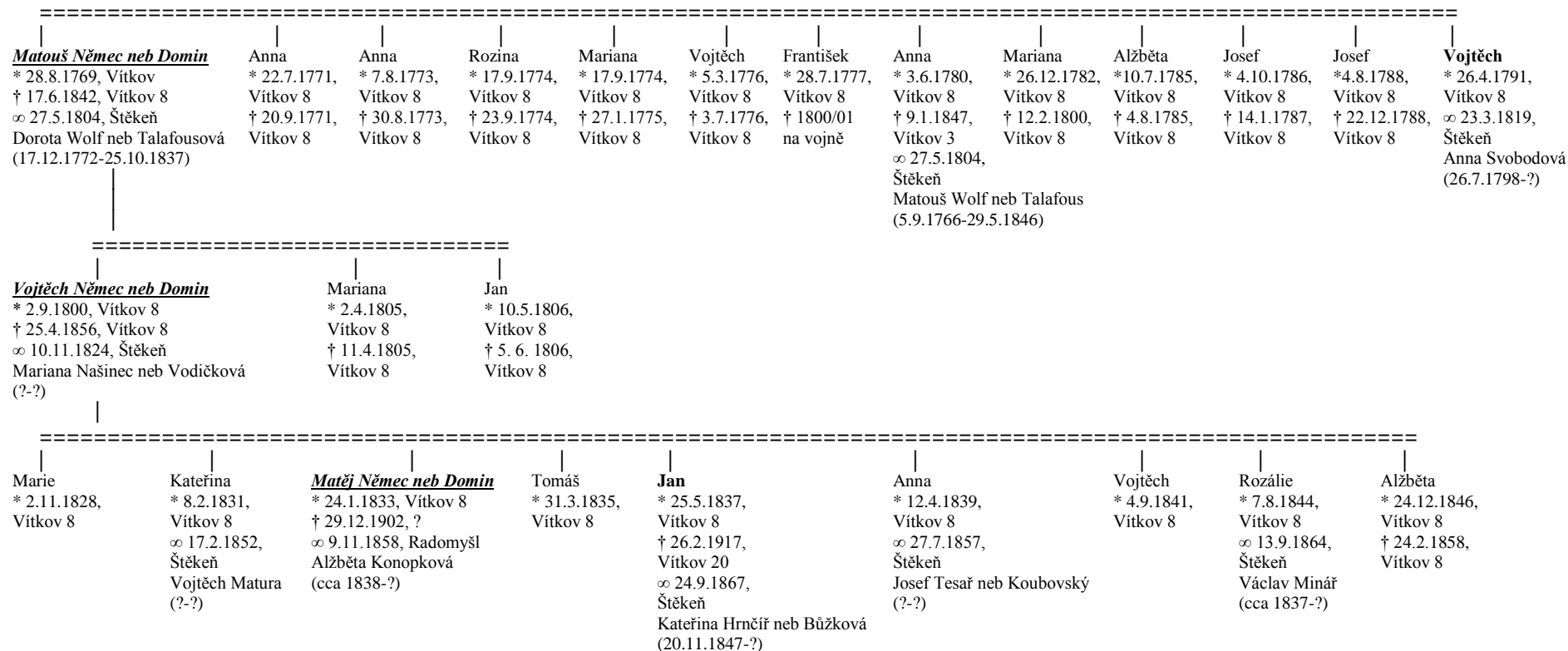
Příloha č. 67: **Rod Těhle neb Domin**

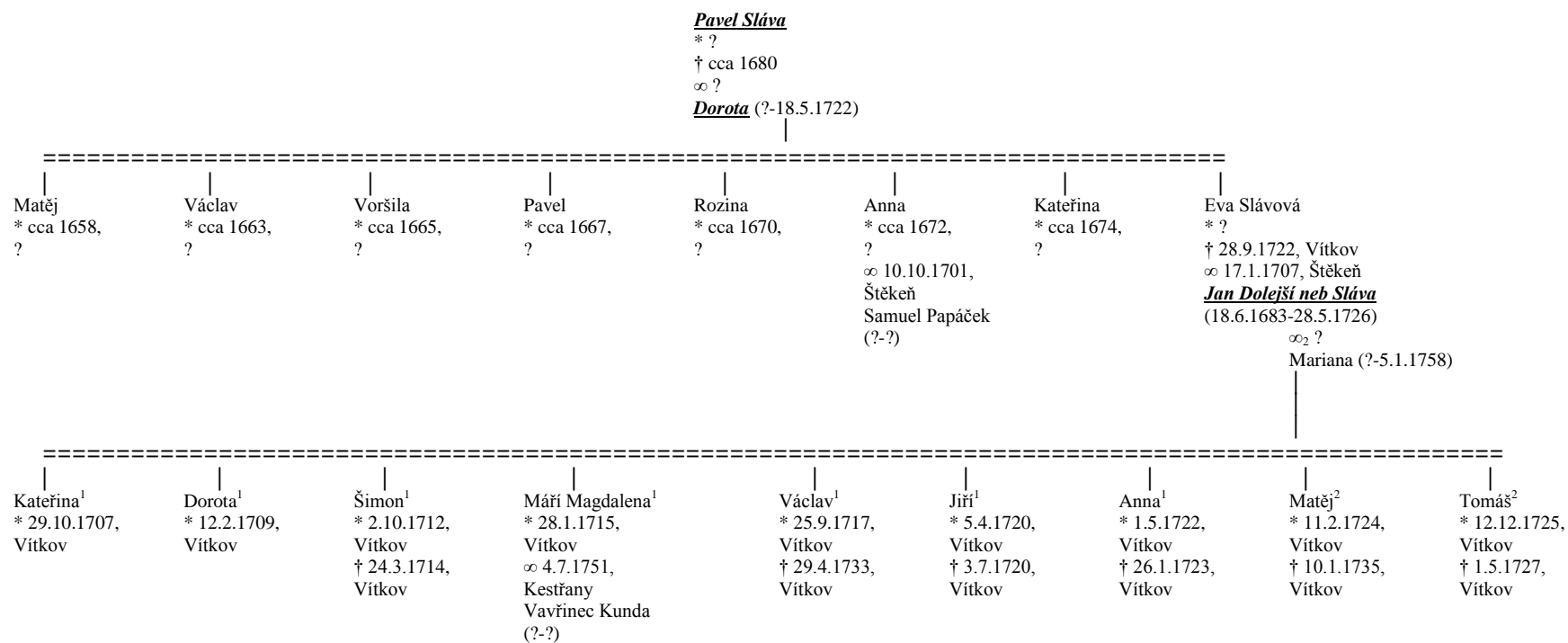
Příloha č. 68: Rod Němec neb Domin

Matěj Němec neb Domin

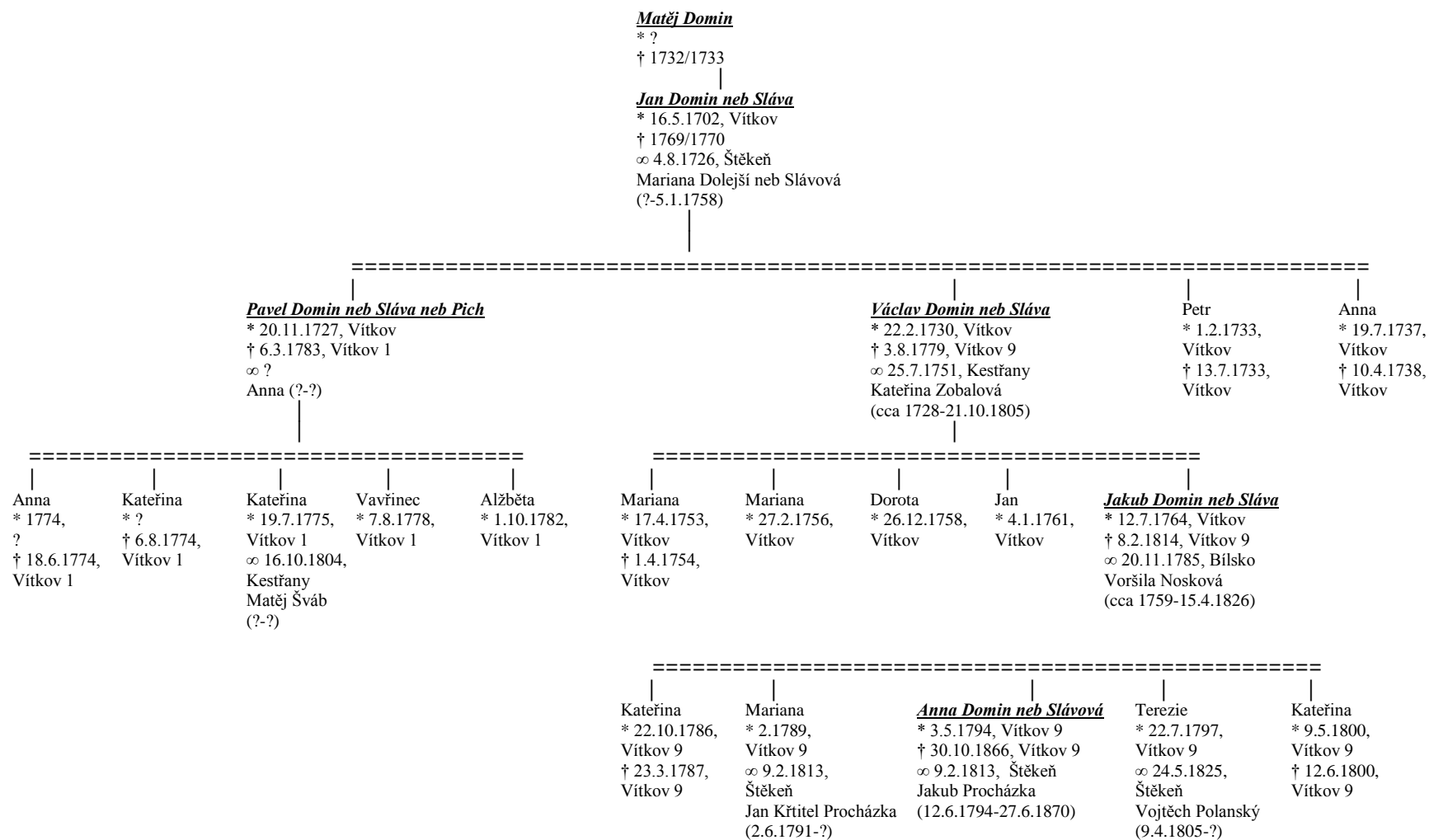
* 21.2.1746, Vítkov
 † 8.8.1823, Vítkov 8
 ∞ 6.11.1768, Štěkeň
 Kateřina Těhle neb Dominová
 (10.4.1750-17.8.1800)

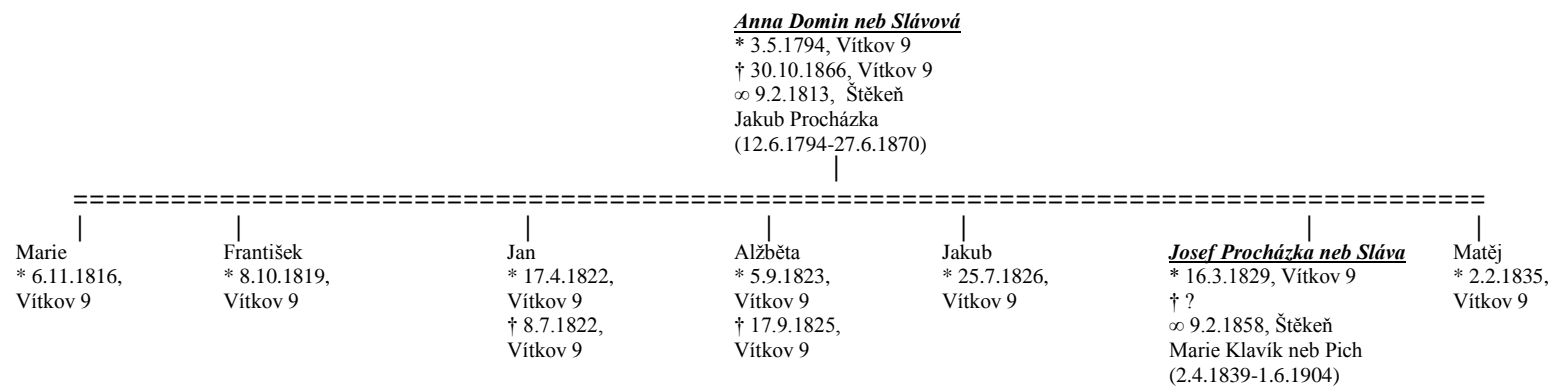
Příloha č. 69: **Rody Sláva a Dolejší neb Sláva**

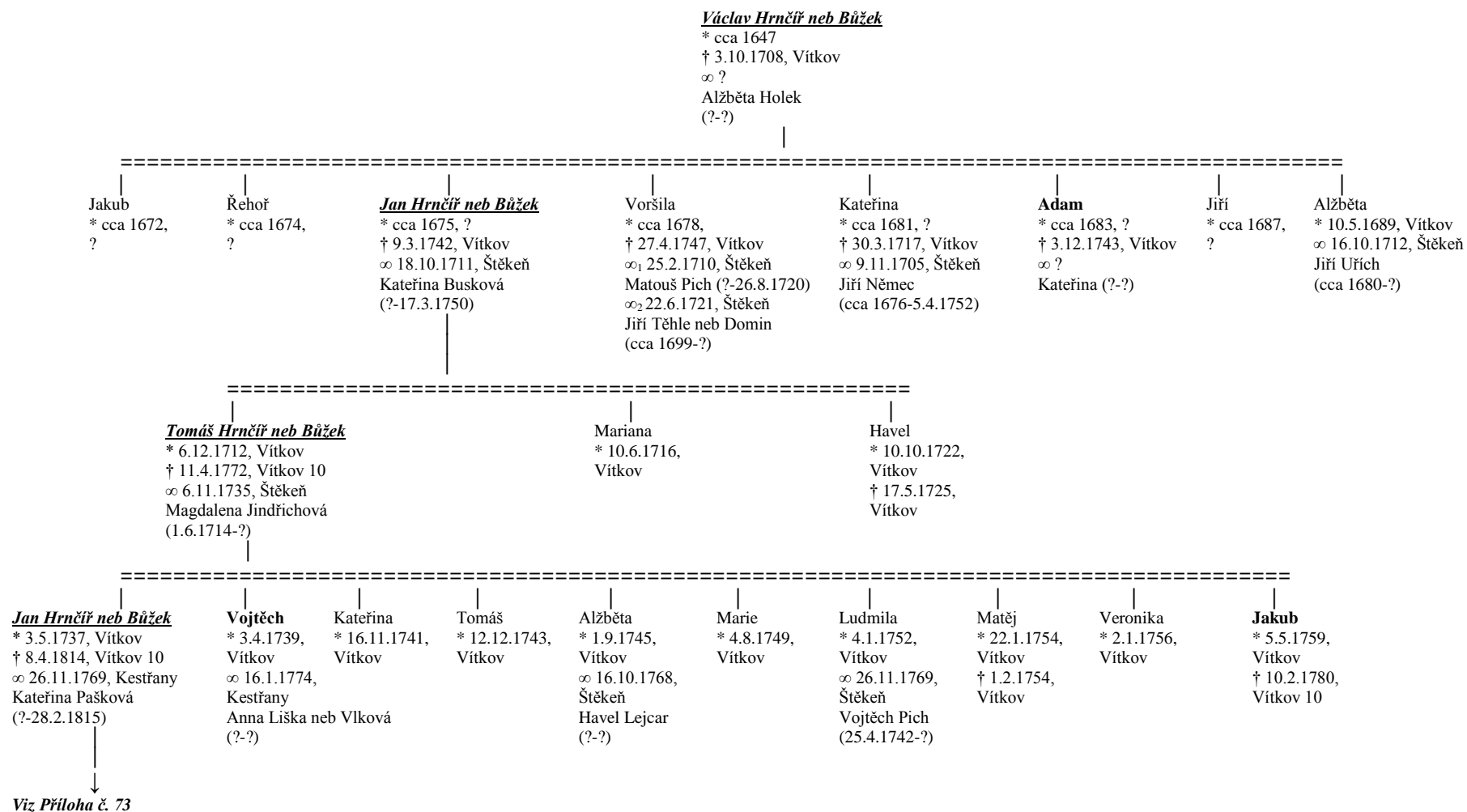
Příloha č. 70: **Rod Domin neb Sláva**

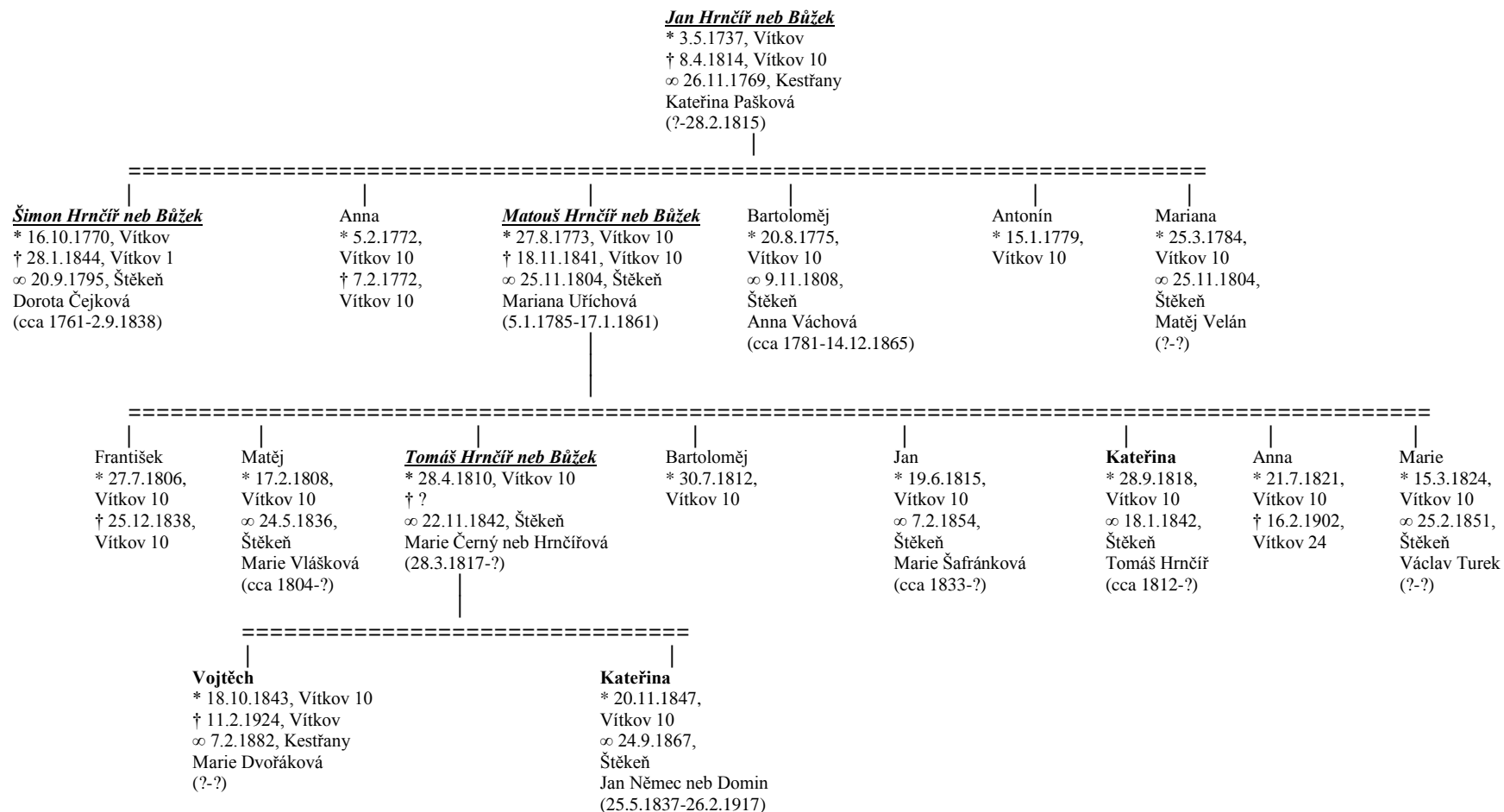
Příloha č. 71: **Rod Procházka neb Sláva**

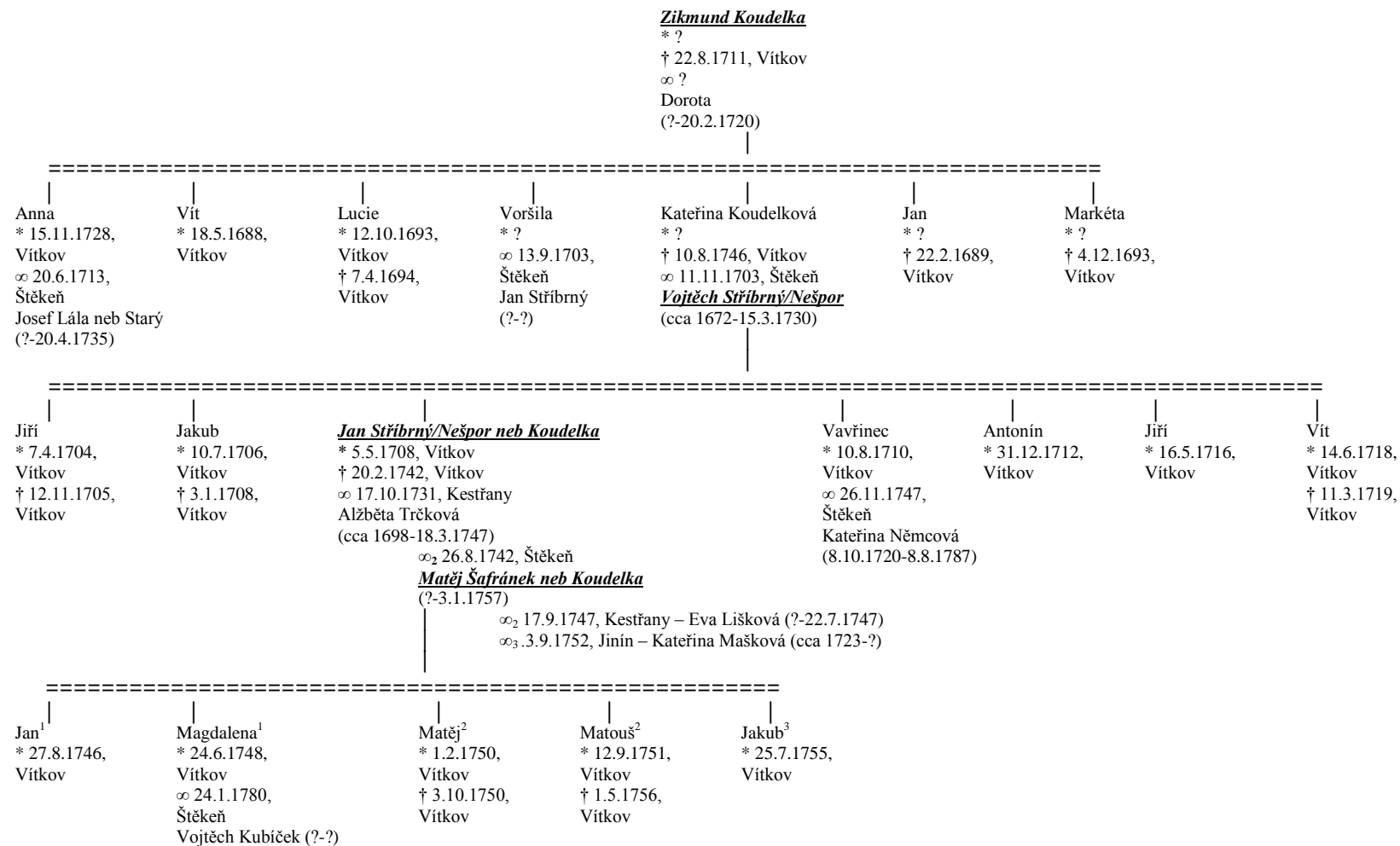
Příloha č. 72: Rod Hrnčír neb Bůžek

Příloha č. 73: Potomci Jana Hrnčíře neb Bůzka

Příloha č. 74: Rod Koudelka, Stříbrný/Nešpor neb Koudelka a Šafránek neb Koudelka

Příloha č. 75: Rod **Martínek neb Koudelka**

Vojtěch Martínek neb Koudelka

* 21.4.1787, Zátaví
 † 5.1.1787, Vítkov 11
 ∞₁ 28.10.1753, Kestřany
 Evy Rybáková (?-1.2.1767)
 ∞₂ 12.7.1767, Kestřany
 Barbora Čahýnová (?-2.3.1781)

František ¹ * 26.3.1754, Lhota u Kestřan † 9.6.1754, Lhota u K.	<u>Jan Martínek neb Koudelka¹</u> * 10.7.1755, Lhota u Kestřan † 14.6.1826, Vítkov 11 ∞ 12.10.1783, Štěkeň Dorota Kinkor neb Stará (7.12.1755-5.4.1817)	Magdalena ¹ * 10.7.1757, Lhota u K. † 17.1.1787, Vítkov 11	Matouš ¹ * 8.9.1759, Lhota u K. † 11.1.1760, Lhota u K.	Melichar ¹ * 5.1.1761, Lhota u K. † 1.10.1781, Vítkov 11	Šimon ² * 26.10.1768, Lhota u K.	Kateřina ² * 1772, ?	Alžběta ² * 4.11.1774, Vítkov 11 † 6.2.1783, Vítkov 11	František de Paula ² * 1.4.1777, Vítkov 11 † 30.11.1779, Vítkov 11	Rozálie ² * 7.8.1780, Vítkov 11 † 6.8.1781, Vítkov 11
--	--	---	--	---	---	---------------------------------------	---	---	--

Jakub Martínek neb Koudelka

* 16.7.1784, Vítkov 11
 † 28.8.1848, Vítkov 11
 ∞ 24.2.1805, Štěkeň
 Dorota Černý neb Hrnčířová
 (5.2.1783-13.6.1848)

Anna
 * 5.7.1786,
 Vítkov 11
 ∞ 29.4.1804,
 Matěj Reitmyer
 (cca 1770-?)

František
 * 6.7.1788,
 Vítkov 11
 † 24.7.1788,
 Vítkov 11

Bartoloměj
 * 28.8.1789,
 Vítkov 11
 † 1.12.1791,
 Vítkov 11

Alžběta
 * 20.11.1791,
 Vítkov 11
 ∞ 10.2.1812,
 Štěkeň
 František Košák
 (cca 1793-?)

Matouš
 * 3.8.1794,
 Vítkov 11

Mariana
 * 12.4.1797,
 Vítkov 11
 ∞ 9.2.1819,
 Štěkeň
 Josef Němec
 (17.3.1786-?)

Tomáš
 * 12.12.1805,
 Vítkov 11
 † 5.7.1806,
 Vítkov 11

Petr
 * 27.6.1807,
 Vítkov 11
 † 9.2.1808,
 Vítkov 11

Vojtěch
 * 5.4.1809,
 Vítkov 11

Marie
 * 11.8.1811,
 Vítkov 11
 ∞ 28.1.1830,
 Štěkeň
 Václav Vaněček
 (cca 1810-?)

František Martínek neb Koudelka

* 12.12.1813, Vítkov 11
 † ?
 ∞ 9.11.1847, Heřmaň
 Anna Bouši (?-30.3.1849)
 Josef
 * 18.3.1849, Vítkov 11

Václav
 * 11.10.1816,
 Vítkov 11
 † 14.1.1909,
 Slaník
 ∞ 20.4.1847,
 Štěkeň
 Anna Vokáčová (30.12.1824-20.7.1896)

Jan
 * 23.12.1819,
 Vítkov 11
 † 13.10.1821,
 Vítkov 11

Příloha č. 76: Rod Němec

Pavel Němec
 * cca 1649
 † 11.7.1713, Vítkov
 ∞?
 ?
 |

=====

Jiří Němec
 * cca 1676
 † 5.4.1752, Vítkov
 ∞₁ 9.11.1705, Štěkeň
 Kateřina Hrnčíř neb Bůžková (cca 1681-30.3.1717)
 ∞₂ 31.5.1717, Kestřany
 Markéta Boukalová (?-30.12.1758)

Mariana
 * ?
 ∞ 22.5.1711,
 Štěkeň
 Pavel Stříbrný
 (?-?)

=====

Matouš Němec¹
 * 1.9.1706, Vítkov
 † 28.5.1779, Vítkov 14
 ∞₁ 7.11.1734, Štěkeň
 Anna Mikšová (?-30.12.1763)
 ∞₂ 2.6.1765, Štěkeň
 Kateřina Slavová (?-16.5.1804)

Jan¹
 * 6.5.1708,
 Vítkov
 † 29.10.1710,
 Vítkov

Rozina¹
 * 25.10.1710,
 Vítkov
 ∞ 20.11.1729,
 Štěkeň
 Pavel Holec
 (?-?)

Adam¹
 * 23.8.1712,
 Vítkov
 † 21.12.1794,
 Vítkov
 ∞ 2.10.1753,
 Kestřany
 Anna Brožová
 (?-11.2.1795)

Eva¹
 * 23.8.1712,
 Vítkov
 ∞ 7.11.1734,
 Štěkeň
 Jakub Kašpar
 (?-?)

Tomáš¹
 * 15.11.1714,
 Vítkov
 † 15.6.1733,
 Vítkov

Prokop²
 * 30.6.1718,
 Vítkov
 † 1781/2
 na vojně

Kateřina²
 * 8.10.1720,
 Vítkov
 † 8.8.1787,
 Vítkov 11
 ∞ 26.11.1747,
 Štěkeň
 Vavřinec Stř./Neš. v Koudelka
 (10.8.1710-28.1.1754)

Alžběta²
 * 6.10.1722,
 Vítkov
 † 21.4.1765,
 Vítkov

Magdalena²
 * 20.7.1724,
 Vítkov
 † 7.9.1761,
 Vítkov

Anna²
 * 8.9.1726,
 Vítkov
 ∞ 15.8.1752,
 Kestřany
 Ondřej Koloušek
 neb Lukeš
 (?-2.2.1761)

Barbora²
 * 23.11.1728,
 Vítkov
 † 14.11.1735,
 Vítkov

Vojtěch²
 * 21.4.1735,
 Vítkov
 † 1.4.1799,
 Lhota u K. 4
 Mariana Janková
 (?-?)

Magdalena¹
 * 25.6.1736,
 Vítkov
 ∞ 2.11.1755,
 Štěkeň
 Ondřej Adámek
 (?-?)

Anna¹
 * 1.12.1738,
 Vítkov
 ∞ 2.11.1766,
 Štěkeň
 Václav Slava
 (?-?)

Jan¹
 * 3.5.1741,
 Vítkov
 † 27.5.1741,
 Vítkov

Veronika¹
 * 7.4.1743,
 Vítkov

Jan¹
 * 20.6.1745,
 Vítkov

Matěj¹
 * 21.2.1746,
 Vítkov
 † 8.8.1823,
 Vítkov 8
 ∞ 6.11.1768,
 Štěkeň
 Kateřina Těhle
 neb Dominová
 (10.4.1750-17.8.1800)

Ludmila¹
 * 9.8.1748,
 Vítkov
 ∞ 20.8.1767,
 Štěkeň
 Matěj Kříž
 (?-?)

Josef Němec¹
 * 31.1.1752,
 Vítkov
 † 24.4.1827,
 Kbelnice 27
 ∞ 12.2.1776,
 Kestřany
 Magdalena Kalandová
 (?-8.2.1820)→*Viz Příloha č. 77*

Vojtěch²
 * 31.3.1766,
 Vítkov
 † 14.5.1766,
 Vítkov

Anna²
 * 27.3.1767,
 Vítkov
 ∞ 10.1.1804,
 Kestřany
 Vojtěch Němeček
 (?-?)

Antonín²
 * 19.2.1769,
 Vítkov
 † 1803,
 na vojně

Rozina²
 * 9.1.1773,
 Vítkov 13
 ∞ 14.5.1805,
 Štěkeň
 Jan Novotný
 (cca 1775-?)

Vít²
 * 3.4.1776,
 Vítkov 13

Vojtěch²
 * 22.3.1779,
 Vítkov 13

Viz Příloha č. 68← (10.4.1750-17.8.1800)

Příloha č. 77: **Potomci Josefa Němce**

